

UNIVERSAL
LIBRARY

OU 198988

UNIVERSAL
LIBRARY

ಶ್ರೀ ಶೇಷಾಚಲ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಅನಂದವನ

ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೋಪಾನ

(ಐ ತಿ ಥಾ ಸಿ ಕ ಕಾ ದಂ ಬ ರಿ)

ಶ್ರೀ:

ನಾಗೇಶ.

ಪ್ರಕಾಶಕ:

ಯ. ಗು. ಕುಲಕರ್ಣಿ,

ಸಂಪಾದಕ, ಸ. ಚ. ಅನಂದವನ-ಅಗಡಿ

೧೯೪೨

ಅನುಕರ್ಮಣಿಕೆ

	ಪುಟ
೧ ತಂತು	೧
೨ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ	೭
೩ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರ	೧೪
೪ ಉತ್ಕರ್ಷೆಯ ಆಶಾಂಕುರ	೨೫
೫ ರತ್ನಖಚಿತ ಕಠಾರಿ	೩೨
೬ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿ	೩೮
೭ ಪ್ರಗತಿಪಥವೇರುವ ಪ್ರತಾಪನಿಧಿ	೪೯
೮ ಸಶ್ಚಾತ್ವಾಪ	೬೦
೯ ವಿಮೋಹಿ ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿ	೬೮
೧೦ ಹೆಣ್ಣು ಅಂದರೆ ಹುಣ್ಣು	೮೩
೧೧ ಮೋಸದ ಪ್ರಣಯ	೯೬
೧೨ ಸುಂದರಗಡ	೧೦೮
೧೩ ಅಪೂರ್ವ ಸಾಹಸ	೧೧೮
೧೪ ದೇಶದ್ರೋಹಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸನ	೧೨೭
೧೫ ವೀರೋಚಿತ ಔದಾರ್ಯ	೧೩೪
೧೬ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆ	೧೪೭
೧೭ ಪ್ರಚಂಡಗಡ	೧೫೪
೧೮ ಸ್ವಯಂಭೂ ಸರದಾರ	೧೬೬
೧೯ ವರ್ಧಮಾನ ವಿಜಯ	೧೭೫
೨೦ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನ	೧೮೧
೨೧ ಕೊನೆ	೧೮೯

ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನ.

೧ ತಂತು

ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೂಗು ಇಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಎಲ್ಲವೂ ಝುಕ್ಕುಬಿಸಿತೊಡಗಿದವು; ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಿಂಹದವು ಗಿರಿ-ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಜನತೆಯು ಕ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮಾತುರಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಮಾನವೀ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಾಂತಿದೇವಿಯ ರಾಂಡವನೃತ್ಯದಿಂದ ಜನಸದಸ್ಯ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ದೀಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದ ಶಿವಪ್ರಭುವು ಕ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ನ್ಯಾಯತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಶ್ರಮ ನಡೆಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಿಯಾದ ಶಿವರಾಯನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಬಡ್ಡವು ಮೈರಿಗಳನ್ನು ಎಸೆಗೆಡಿಸಿತ್ತು. ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಜನತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರತೊಡಗಿತ್ತು. ಹಿಂದುಸದಸಾತಶಾಹಿಯ ಶ್ರೀಗಣೇಶನಾಗಿ ತೋರಣಗಡ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಗಗಳು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸ್ವಾಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳೆಯಲಿತ್ತು.

ವಿಜಾಪುರದ ಅಳರಪರ ಶಿವಪ್ರಭುವಿಗೆ ಬಂದುಗಾರನು, ಸುಲಿಗೆಗಾರನು, ರಾಜದ್ರೋಹಿಯ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರು ಕೊಡುತ್ತ, ಅವನ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಲಾಗದೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಆತಂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ವತಃ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ತಂದೆಯೂ ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಏರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದನು. ವಿಜಾಪುರದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರರು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರತೊಡಗಿದ ಹಿಂದುಗಳ ಎದೆಗೆ ಬಡ್ಡಪ್ರಹಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಧೃತಿಗುಂದದೆ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹಿಂದುಸದಸಾತಶಾಹಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ತರುಣರು ನಾ ಮುಂದೆ ನಾ ಮುಂದೆ ಎಂದು ಸಾಹಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು.

ದಕ್ಷಿಣದ ಶಾಹೀರಾಜ್ಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣದ ಹಿಂದುಗಳ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯಾಯ-
 ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದವು. ವಿದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ವಿಧವಿರೂಪ ರಾ-
 ಜರು ತಮ್ಮ ಹಿತಚಿಂತನೆ ಮಾಡಲಾರರೆಂಬ ಅರಿವು ಬಹುತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಹಿಂದು
 ಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮ-ವಿತ್ತ-ಜೀವಿತಗಳು ಕ್ಷಣಭಂಗುರವಾಗತೊಡಗಿ-
 ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ನಾರವಾಗುವದೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು.
 ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು
 ಹಿಂದುಗಳದಾಗಿ ಉಳಿಯದೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ಜಾಗೃತವಾಯಿತು. ಶಿವಪ್ರಭುವು
 ತರುಣವೃಂದದಲ್ಲಿಯೆ ಅಜಾಗೃತವಾಗಿದ್ದ ಕ್ಷಾತ್ರತೇಜವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ-
 ದನು. ಆಗ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೂಗು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಿನಾದಗೊಂಡಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಯ
 ಅಬ್ಬರದಿಂದ ಶಾಹೀ ಸಿಂಹಾಸನಗಳು ಅಮರವಾದವು. ಶಾಹಿಗಳ ಎದೆಗಳು ಬದ-
 ದವು. ಶಿವರಾಯನು ಹಿಂದುಗಳ ಅನಭಿಷಿಕ್ತ ರಾಜನಾಗಿ ಮೆರೆಯತೊಡಗಿ-
 ದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಯವನರಾಜರು ಭಯದಿಂದ ತತ್ತರಿಸತೊಡಗಿದರು.
 ಸಾಮಾನ್ಯ ದಾನ ಭೇದ ದಂಡ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಹಿಂದುಗಳ ಶಕ್ತಿ-
 ಯನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು ಉದ್ವಸ್ತಗೊಳಿಸಲು ಅವರ
 ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿತ್ತು. ಯವನ ರಾಜರ ಮಹತ್ತರವಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಕ್ತಿಗೆ ಆತ್ಮ-
 ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು
 ಕಟ್ಟಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಶಿವಪ್ರಭುವು ಪಣತೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಭಿಕ್ಷೆ-
 ಯಿಂದ ಮೊರೆಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ; ಯಾಚನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ; ಬೇರೆಯವ-
 ರಲ್ಲಿ ಮೋಗಿ ಸಹಾಯ ಹೊಂದಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರೆ ಕೈಸೇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದು
 ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ-ಆತ್ಮತ್ಯಾಗರೂಪಿಯಾದ ಮಹಾಯಜ್ಞದಿಂದಲೇ ಕೈವಶವಾಗ-
 ತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ಮಾತು ಶಿವರಾಯನ ಆದರ್ಶ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನ-
 ವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬೀಜಾಕ್ಷರ ಮಂತ್ರವು ತರುಣರ ತಲೆಗಳಲ್ಲಿ
 ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶ ಕೆಡಹಿತು. ನಾವು ಯಾರು, ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ನಾವು
 ನಮ್ಮ ಜನರೂ ಮಾಡಿದ್ದೇನು? ಇವೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ ನಮ್ಮ ಹಾಗೂ
 ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಅವಸ್ಥೆಯು ಏನಾದೀತೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ತರುಣರಿಗೆ
 ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗತೊಡಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಜಯ ಕ್ರಾಂತಿದೇವಿ! ಎಂಬ ಜಯ
 ಘೋಷ ಮಾಡಿ, ಶಿವರಾಯನ ಹಿಂದುಪದಪಾತಶಾಹಿಯ ದಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ-
 ದರು. ಹಿಂದು ಜನತೆಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರಲು ಅನಕಾಶವನ್ನು

ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡತೊಡಗಿದರು. ನೀರ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನಂತೆ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ಬಾಲ ಶಿವರಾಯನ ಉದಾತ್ತ ಧೈರ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲು, ಮಾವಳೇ ತರುಣರು ಅವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾದರು; ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ದಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಸ್ವದೇಶಭಕ್ತ ತರುಣರಲ್ಲಿ ದೇವಗಾವಿಯ ಹಂಬೀರರಾಯನೊಬ್ಬನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಯ ಜಹಾಗೀರದಾರ ಗಂಭೀರರಾಯನ ಮಗನು. ಗಂಭೀರರಾಯನ ಜಹಾಗೀರಿಯು ಅವಿಲಾಸಿಯ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಹೀದು ಜಹಾಗೀರದಾರರೂ ದೇಶಮುಖರೂ ಇನಾಮುದಾರರೂ ಆಳರಸರ ಒಲವಿನಂತೆ ನಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವ ಹೊಂದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನೀ ಸರದಾರ-ಸುಭೇದಾರರ ಅವಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರೆ, ಅವರ ಜಹಾಗೀರಿಗಳು ತತ್ಕ್ಷಣವಲ್ಲ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಗಂಭೀರರಾಯನು ಯವನ ಸುಭೇದಾರನ ಅವಕೃಪೆಗೆ ಈಡಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಜಹಾಗೀರಿಯು ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಊರ ಹೊರಗಿನ ಒಂದು ಮನೆಯೂ ಆ ಮನೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕೆಲವು ಭೂಮಿಗಳೂ ಮಾತ್ರ ಗಂಭೀರರಾಯನಿಗೆ ಉಳಿದವು. ಗಂಭೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಿಸ್ತಾಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನಿಷ್ಫಲನಾದನು. ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಹೇರ-ವಾದ ಋಣಭಾರದ ಲಾಭನಾತ್ರ ಆಯಿತು. ಈ ದುಃಖ ನೈರಾಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬೆಂಡಾಗಿ ಅವನು ಇಹಲೋಕವನ್ನು ತೊರೆದನು. ಜಹಾಗೀರದಾರ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಂಡತಿಯೂ ಪದಿನೈದು-ಪದಿನಾರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಗನಾದ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಪರದೇಶಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಜಹಾಗೀರಿಯೂ ಜಹಾಗೀರಿಯ ಮಾನ-ವೈಭವಗಳೂ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋದುದರಿಂದ, ಗಂಭೀರರಾಯನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೂ ಅವಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಧೃತಿಗುಂದಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಗನು ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದರೆ ಉತ್ಕರ್ಷ ಹೊಂದುವ ಕಾಲವು ಉಂಟಾಗಿರುವದೆಂದು ಬಗೆದಳು. ಅವಳಿಗೆ ದುಃಖದಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಂತಿ-ಸಮಾಧಾನಗಳ ಸೂಚನೆಗಳು ತಲೆದೋರತೊಡಗಿದವು. ಶಿವ ಪ್ರಭುವಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಗಾಳಿಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಸತೊಡಗಿದಂತೆ ದೇವಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಸತೊಡಗಿತು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕತನದಲ್ಲಿ

ಯೇ ಶಿವಪ್ರಭುಪಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸತ್ತದಲ್ಲ ಸೇರಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸತೊಡಗಿದನು. ಮಗನ ಸದಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಸಂತುಷ್ಟಳಾದಳು. ಆಗ ಅವಳು ಮಗನಿಗೆ ಓದು-ಬರಹದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿ ಬೀಳದೆ, ತತ್ಕಾಲೀನ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನನ್ನು ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಸಿಂಹದ ಉದರದಿಂದ ಸಿಂಹದ ಮರಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವದಲ್ಲದೆ ಜಂಬೂಕವು ಎಂದೂ ಹುಟ್ಟಲಾರವೆಂಬದರ ಭರವಸೆಯು ಹಂಭೀರರಾಯನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗತೊಡಗಿತು. ಹಂಭೀರರಾಯನು ತಂದೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕಾರ್ಯನಿಂದ ಜನರು ಅನ್ನತೊಡಗಿದರು. ತಾಯಿಯ ಸದುಪದೇಶದಿಂದಲೂ ಜನರ ಉತ್ತೇಜನದಿಂದಲೂ ಹಂಭೀರರಾಯನ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಯಿತು. ಶಿವಪ್ರಭುಪಿನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಹೊಂದಿದರೆ ತನ್ನ ಕಲಿತನದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದೆಂದು ಅವನು ಮನಗಂಡನು.

ದೇವಗಾವಿಯ ದೇವ ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೇ ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ದೇವಗಾವಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಓಂದು ಮಠವಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಮಠ ಮಠವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಠದ ಮಹಂತನು ಧನವಂತನಿದ್ದು ಸಾವುಕಾಟಿಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನು ಎಷ್ಟೋ ಇನಾಮದಾರರಿಗೂ ಜಹಾಗೀರದಾರರಿಗೂ ಸಾಲಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಂಭೀರರಾಯನ ಜಹಾಗೀರಿಯು ಜೀವಂತವಿರುವವರಿಗೆ ಮಹಂತನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಹಾಗೀರಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಗಂಭೀರರಾಯನು ಒಪವನಾದ ಕೂಡಲೆ ಮಹಂತನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಜಹಾಗೀರದಾರನಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಯಿತು. ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಮಠಕ್ಕೆ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿ ಬಿದ್ದ ಗಂಭೀರರಾಯನು ಮಹಂತನಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಾಲ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಜಹಾಗೀರದಾರ ಮನೆತನವು ಸಾಲದ ಬಾಧೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಮೇಲಂತೂ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಗಂಭೀರರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಚಾಣಾಕ್ಷಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ಬಂದ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಜಾಣತನದಿಂದ ಉಪಜೀವಿಕೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವಳ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಮಹಂತನಾದ ಧನಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವು ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುವ

ದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಇನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಬಡ್ತಿಗಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಧನಗಿರಿಯು ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ತೊಂದರೆಕೊಡತೊಡಗಿದ್ದನು. ಆ ಮಹಂತನ ಉಸದ್ರವದಿಂದ ಅವಳು ದಿಜ್ಞೂಷಳಾದಳು. ಈ ಕುತ್ತಿಸಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಾರಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದನು.

ಧನಗಿರಿ ಮಹಂತನು ಇನಾಮುದಾರ-ಜಹಾಗೀರದಾರರಿಗಿಲ್ಲವೆ ಇತರರಿಗೂ ಸಾಲಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಭೂಮಿಗಳು ಅವನ ವಶವಾಗಿದ್ದವು. ವರ್ಷ-ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೂರು ಮೈಭವವು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಅವನ ಮೂರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಮೈಭವವೂ ಒಂದು ರಾಜಮಂವಿರದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಹಂತನೂ ಅವನ ದಿವಾಣನೂ ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯವರಿದ್ದರಿಂದ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸುಭೇದಾರರ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವಗಾಂವಿಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ಧನಗಿರಿಯು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ, ದಿವಾಣನಾದ ಧುಂಡಿರಾಜನ ಸಲಹೆಯಂತೆ ನ್ಯಾಯದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಮಹಂತನಿಗೆ ವಿಜಾಪುರದ ಸುಭೇದಾರನ ಸ್ವರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು. ವಿಜಾಪುರದ ಓಲಗವ ಸುಭೇದಾರರಿಗೂ ಧನಗಿರಿಯಂಥ ಜನರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ಹಸ್ತಕರ ಸಮಾಯದಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ, ಇಂಥ ಜನರಿಗೆ ಬಹಳೇ ಉತ್ತೇಜನ ಮೊರೆಯು ತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಜನರೇ ಸ್ವಾರ್ಥಲಾಲಸೆಯಿಂದ ಸ್ವಜನರ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಗಂಭೀರರಾಯನ ಜಹಾಗೀರಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಮಹಂತನ ಕಾರವ್ಯಾನವೇ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಜನರು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಗತಿಯು ಜಯಾಬಾಯಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರಿಂದ ಸ್ವಜನಘಾತಕಿಯಾದ ಮಹಂತನ ವಿಸಯವಾಗಿ ತಾಯಿ--ಮಗನ ಆದರಬುದ್ಧಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯೇಷವು ಹುಟ್ಟಿತೊಡಗಿತ್ತು; ಅವರೆ ಅವರ ವ್ಯೇಷ--ತ್ವೇಷಗಳಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮಹಂತನು ಅಧಿಕಾರೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನು. ಹಿಂದೆ ಯವನಪಾತ ಶಾಹಿಯ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತೋಚದಾಯಿತು.

ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಜಹಾಗಿರಿಯ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವಳಿದ್ದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ ದಾಸ-ದಾಸಿಯರಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಷ್ಟೇ ಭೂಮಿಯು ಅವಳ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಜಹಾಗಿರಿಯು ಹೋದರೂ ಆ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಳಿದದ್ದು ಧನಗಿರಿಗೂ ಅವನ ಪ್ರಧಾನ ಧುಂಡಿರಾಜನಿಗೂ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ಚಲೋ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ಅವಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಗರಿಕರಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಡ್ಡಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡತೊಡಗಿದರು.

ಬಡ್ಡಿ-ಗಂಟು ಸಹ ಮುಟ್ಟುಹೋಗುವಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಮಹಂತನ ಪೀಡೆಯು ನಿವಾರಣೆಯಾಗದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದನು. ಇದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮಹಂತನ ಅತ್ಯಾಚಾರವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಾಳಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗುವದೆಂಬ ಮನವರಿಕೆಯು ಅವನಿಗಾಯಿತು. ಆಗ ಅಭಿಮಾನಿಯೂ ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನನೂ ಆದ ಆ ತರುಣನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನಸಂಘದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾರಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರದೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೃಹಿಸಿ ಅವನು ತನ್ನ ಮನೋದಯವನ್ನು ತಾಯಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮನೋಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಆನಂದಭರಿತಳಾದಳು. ಮಗನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನಗಳನ್ನೇರಲು ತಕ್ಕದ್ದಿರುವದೆಂಬದು ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅವಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕೃಪಾಭತ್ತದಲ್ಲಿರಲು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಾಯಿಯ ಶುಭಾಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡು “ಜಯ ಕ್ರಾಂತಿದೇವಿ!” ಎಂದು ಜಯಘೋಷ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ವಿಜಯೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಹಿರಿದನು!

೨ ದಬ್ಬಳಿಕೆ

ವಿರಕ್ತಮಠದ ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮುಟ್ಟಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಮಠದ ಮಹಂತನಂಥ ವಿರಕ್ತನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಾಪಾಪಿಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ, ಜನರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ, ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ಅವರನ್ನು ನಿರ್ವಿಣ್ಣುಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಜಹಾಗೀರದಾರ ಗಂಭೀರರಾಯನ ಜಹಾಗೀರಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಇವನೇ ಕಾರಣಭೂತನಾಗಿದ್ದನು. ಗಂಭೀರರಾಯನು ಜಹಾಗೀರದಾರನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವರೆಗೆ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಬೆಳೆಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದು, ಮಹಂತನು ಗಂಭೀರರಾಯನ ಸಹಾಯವಾಗಿ ಶಾಹೀ ಓಲಗವು ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗುವಂತೆ ಕಾರಸ್ಥಾನ ರಚಿಸಿ, ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ನಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದನು. ಅವನ ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವೇವಗಾಸಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರದ ಪ್ರತಿಫಲವು ಲಭಿಸಿತ್ತು. ಗಂಭೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಮಹಂತನಲ್ಲಿ ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎರಡು ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಗಂಭೀರರಾಯನಿರುವವರೆಗೆ ಮಹಂತನು ಆ ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಬಡ್ಡಿ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಂಭೀರರಾಯನು ಮೃತನಾದೊಡನೆಯೇ ಆ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಡ್ಡಿ ತೇಲುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಇನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ರಾಜಶಾಸನವಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕಾಗುವವೆಂದೂ ದಿವಾಣ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಜಯಾಚಾರಿಯ ಹಾಗು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸುತ್ತ ಕೈತೊಳೆಕೊಂಡು ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ವಿಚಾರಪುರದ ಸುಭೇದಾರನ ಸಹಾಯದೊಂದಿಯಾದರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಂತನ ಬೆಂಬಲವು ಅಷ್ಟೊಂದು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕುಚೋದ್ಯತನಗಳಿಂದ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಅವನ ಮನವೊಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಸುಭೇದಾರನ ಕಡೆಗೆ ವಿನಂತಿ ಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ದೂತರ ನೆರವು ಪಡೆದನು. ಸುಭೆಯಿಂದ ಜಮಾದಾರನು ಕೆಲವು ಚಾರರೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಹುರುಪುಗೊಂಡನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಜಮಾದಾರನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮಹಂತನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಅನಂ

ತರ ಆ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತವನು ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ಮಹಂತನು ಜಮಾದಾರನನ್ನು ಕುರಿತು. —“ನಾಹೇಬ, ಜಹಾಗೀರದಾರ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ ನಡೆದಾಗ ಅವನು ನಿಮ್ಮ ಸರಕಾರೀ ದೂತರಿಗೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದನು; ಅಲ್ಲದೆ ಸರಕಾರೀ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಬಿಸುಟಿದನು. ನಮ್ಮ ಹಣದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಸರಕಾರೀ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಸಾರೆ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದರೂ ಅವನು ಬಂದು ನಮಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲೊಲ್ಲನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ನೆರವು ಪಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ದೇವಗಾವಿಯ ಜನತೆಯು ಆ ಮನೆತನದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಪಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳದ್ದಿದೆ. ಆ ಜನರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಅವನು ಬಹಳ ಉದ್ವಾದಿತನ ಮಾಪತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ನೀವು ಅವನನ್ನು ತಂದು ನ್ಯಾಯಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು.”

“ಜಮಾದಾರನಾಹೇಬ, ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತರದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಮಹಂತರ ಮಾನವಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಕೂಡದು; ಇವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯದಾನದ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟ ವಿಜಾಪುರ ಆಮಿಲಶಾಹಿ ಓಲಗದ ಗೌರವವೂ ನಷ್ಟವಾಗುವವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿರಿ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಆ ಶಿವಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚನೆ ನಡೆಯಿಸಿರುವನು. ಆ ರಾಜಮೋಹಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿ ತರದಿದ್ದರೆ ಮುಂಚೆ ಕಠಿಣವಾಗುವದು.” ದಿವಾಣಿ ಧಂಡಿರಾಜನು ಹೀಗೆ ತ್ವೇಷದಿಂದ ಹುಡುಕಿದ ಹಲ್ಲುಕಡಿಯುತ್ತ:—
“ಆ ನರಾಧಮನು ಮಠದಲ್ಲಿವು ಪುಷ್ಕರಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಹಾಕಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮೊನಗಳು ಮೃತವಾದೊಡನೆ ನಾವು ಅವನ ಕಾರಸ್ಥಾನ ಗುರತಿಸಿದೆವು; ಆದರೆ ಯೋಗ್ಯ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಅಭಾವಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದೇವಗಾವಿಯ ಜನತೆಯು ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳುವವೆಂಬ ಭಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಾವು ಆ ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ನ್ಯಾಯ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸರಕಾರೀ ದೂತನಿಗೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಬಡಿದು ಸರಕಾರೀ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಜಿಲ್ಲೆ, ಶಾಹಿ ಓಲಗದ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿರುವನು. ಅವನ ಈ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಶಾಸನ ವಿಧಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ

ವಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಠಿಣವಾದೀತು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಪುಂಡನು ತನ್ನ ಕೆಲವು ಅನುಚರರೊಂದಿಗೆ ರಾಜದ್ರೋಹಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಪುಂಡದಳವನ್ನು ಸೇರಿದರೆ ಶಾಹೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಷ್ಟು ತೊಂದರೆಯಾಗುವದು.”

ಮಹಂತನ ಹಾಗು ಧುಂಡಿರಾಜನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಮಾದಾರನು ರೋಚಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವನು: —“ಮಹಂತರೇ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೂತರು ನರು. ಜನರು ರುಷ್ಯರಾಗುವರೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ನೀವು ಸ್ವಸ್ಥ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವಿರಿ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ರಾಜದ್ರೋಹಿಯಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ದಳವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ನೀವು ಇದುವರೆಗೂ ಓಲಗಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ನಮ್ಮ ಸುಭೇದಾರರೆದುರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾದೀತು. ಕಾಫರರಾದ ನೀವು ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ನುಮ ಅನ್ನುವ ಪ್ರಸಂಗ ತರುತ್ತೀರಿ. ನಾವು ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ನಿಮ್ಮ ವೈಭವಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗಿದ್ದು ನೀವು ಓಲಗದ ವಿಷಯವಾಗಿ ದ್ರೋಹಚಿಂತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ಅನುಚಿತವೆಂಬದನ್ನು ನೀವೇ ಯೋಚಿಸಿರಿ.”

ಜಮಾದಾರನ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ಮಹಂತನೂ ಧುಂಡಿರಾಜನೂ ನಡುಗಿದರು. ಆಗ ಧುಂಡಿರಾಜನು ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ: —“ಜಮಾದಾರಸಾರ್ವೇಬ, ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಿವಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರುವನೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ನಮಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಬ್ಬರೆದುರಿಗೆ ಅವನ ತಾಯಿಯು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೆತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಪಾರಿಕೆಯ ಸುದ್ದಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಾಬರಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿರುವುದು ಹೇಳಿರಿ? ಅಂಥ ಸಮಯ ಬಂದದ್ದಾದರೆ ಆಗಿಂದಾಗ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳಿಂದ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಸುದ್ದಿ ಹಚ್ಚುವಷ್ಟು ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಇದ್ದೇ ಇರುವೆವು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ನೀಚತನ ಹೇಳುವ ಓಳದಲ್ಲಿ ಅವನ ಅಂತಸ್ಥ ಕಾರಕ್ಕಾನ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಗುಪ್ತ ವಾರ್ತೆಗಳನ್ನಾದರೂ ತಿಳಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಈಗ ಮಾಡಿರುವ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಶಾಸನವಾಗುವಂತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ನೀವು ನಿಮ್ಮ ದೂತರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಈಗಲೇ ಆ ದ್ರೋಹಿಯನ್ನು ಸೆರೆ

ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಅವನಿಗೆ ಆಜನ್ಮ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸದ ಶಾಸನ ವಿಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರೇ ಇರುವರು. ಜಮಾದಾರನಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲರಾಗಿ ನಡೆದರೆ ನಾವು ಇಡೀ ವೇವಗಾವಿಯನ್ನೇ ನಮಗಿಬಿಡುವುದು, ಆದರೆ ನೀವೇ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕ್ರೌಂಧರಾದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾರು ಕೇಳಬೇಕು? ನೀವು ಕೊಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರ. ನಿಮ್ಮ ಬಲವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನ ನಾಗುವದು. ನೀವು ನಮಗೆ ಬೆಂಬಲವಿದ್ದರೆ ಬೇಕಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಓಲಗದ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ನಮಗೆ ಹುರುಪು ಬರುವದು. ಏಜಾಪುರದ ಅದಿಲರಾಯಿಯಿಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯವಿಧಾತರೇ ನೀವು. ನಮ್ಮನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸದೆ ಹಿಗ್ಗಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪಾತಶಾಹೀ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದು.”

ಛುಂಡಿರಾಜನ ಮಾತಿನಿಂದ ಜಮಾದಾರನು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡನು. ಅದಿಲರಾಯಿ ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಿವಾಣನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕವು ಪ್ರೇಮವಿರುವದೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವನು:— “ದಿವಾಣನಾಹೇಬ, ನೀವು ನನ್ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಕಠೋರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಜನರನ್ನು ನಮ್ಮ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ದರ್ಪೋಕ್ತಿಯನ್ನಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ನಾವು ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ಪಾತಶಾಹೀ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಮೋಹ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು. ಆ ಸಿಂಹಾಸನವು ಸ್ಥಿರವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವೂ ನೀವೂ ಯತ್ನಿಸಬೇಕು.”

“ನಿಜವು-ನಿಜವು, ಜಮಾದಾರನಾಹೇಬರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜವು. ಪಾತಶಾಹೀ ಸಿಂಹಾಸನದ ಉಪ್ಪುಂಡ ಮೇಲೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವದು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ. ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡತೊಡಗಿದಾಗ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮನಸ್ಸು ಕಠೋರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು; ಅವರಾಧಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವಾಗ ನಾವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲ್ಲಿಗಿಂತ ಕಲ್ಲು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆ? ಅದರಂತೆ ನೀವಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮನಸ್ಸು ಕಠಿಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು; ನಿಷ್ಕುರತನ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ನಾವೇ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು” ಎಂದು ಧನಗಿರಿಯು ನುಡಿದು:—“ಜಮಾದಾರ ನಾಹೇಬ,

ಇನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲು ಹೊರಡಬಹುದಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮ ದಿವಾಣ ಧುಂಡಿರಾಜನೂ ನಮ್ಮ ದೂತರೂ ನಿಮ್ಮ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಬರುವರು.”

“ಓಹೋ! ಬೇಗನೆ ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ನಾವು ಬಂದದ್ದು ತಿಳಿದರೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಓಡಿ ಹೋಗಬಹುದು. ಮಹಂತರೆ, ಊರಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪಕ್ಷವು ದೊಡ್ಡದಿರಬಹುದು. ನಾವು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವಾಗ ಅವನ ಪಕ್ಷದ ಜನರು ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ?”

“ಫೇ! ಹಾಗೆ ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸುವಂಥ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳು ಅವನ ಕಡೆ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಅವನೇ ಏನಾದರೂ ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದ ಹಾಗೆ ಹೆಡಮುರಿಗೆ ಬಿಗಿದು ತರಲುಕ್ಕೆ ನೀಕು. ಜಮಾದಾರ ಸಾಹೇಬರೆ, ನಿಮ್ಮಂಥವರು ಹೀಗೆ ಹೆದರಿದರೆ ಹೇಗೆ.”

“ನಾನು ಹೆದರುವೆನೆಂದು ನೀವು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಡಿರಿ. ನನಗೆ ಏನಾದರೂ ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದರೆ ನನ್ನ ಹಿಂದೆ ಆದಿಲಶಾಹೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಧೈರ್ಯ ನನಗುಂಟು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲೇ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು” ಎಂದು ಜಮಾದಾರನು ನುಡಿದು:—“ದಿವಾಣಸಾಹೇಬ, ನಡೆಯಿರಿ; ಆ ಉದ್ದಾಮನಾದ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ತರೋಣ.”

“ನಾನು ಸಿದ್ಧನಿದ್ದೇನೆ ಸರಕಾರ!” ಧುಂಡಿರಾಜನು ಸ್ಥಾನದಿಂದೆದ್ದು ಗೂಟಕ್ಕೆ ಅಲೆಯತೊಡಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಟೊಂಕಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡನು. ಜಮಾದಾರನು ತನ್ನ ದೂತರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು.

ಧುಂಡಿರಾಜನೂ ಜಮಾದಾರನೂ ದೂತರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಗಾಬರಿಯಾದಳು. ಇದೊಂದು ಅನಿಷ್ಟ ಘಟನೆವೆಂದು ಅರಿತು ಅವಳು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕೂಗಿದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕುತೂಹಲ ಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತನು. ಆಗ ಜಮಾದಾರನು ಒಳಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ:—“ಹಂಬೀರರಾಯನು ನೀನೇ ಏನು?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

“ಹೌದು” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು:—“ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವೇನಿದೆ?” ಎಂದನು.

“ಕೆಲಸವಿರುವದೆಂದೇ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ನೀನು ಅಸರಾಧಿಯಿರುವೆ. ಸರಕಾರೀ ದೂತನ ಮಾನಭಂಗ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನೀನು ಆವಿಲಶಾಹೀ ಒಲಗದ ಅಸಮಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಅಸರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಯು ಧನಗಿರಿ ಮಹಂತರ ನ್ಯಾಯಾಸನವೆದುರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದಿರುವದು. ಈ ಧುಂಡಿರಾಜರೇ, ವಾದಿಗಳು. ಸರಕಾರೀ ದೂತರಿಬ್ಬರು ಸಾಕ್ಷೀದಾರರಿದ್ದಾರೆ. ನೀನು ಈಗಲೇ ನ್ಯಾಯಸಭೆಗೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು.”

“ನನಗೆ ನ್ಯಾಯಸಭೆ, ವಾದಿ-ಸಾಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗುರುತಿಲ್ಲ. ನಾನೇನು ಆವಿಲಶಾಹೀ ಸರಕಾರದ ಗುಲಾಮನಲ್ಲ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಏಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನಿರುವೆನು. ಶಿವಪ್ರಭುಪಿನ ಪ್ರಜೆಯೂ ದಾಸನೂ ಆಗಿರುವೆನು.”

“ಇವನನ್ನು ಈಗಲೇ ಬಂಧಿಸಿ! ಈ ಉನ್ಮತ್ತನನ್ನು ಏನು ಸೋಪುತ್ತೀರಿ. ಸರಕಾರೀ ಜನರಿದುರಿಗೆ ಇವನು ಹೇಗೆ ಸೊಕ್ಕಿಸಿಂದ ಮಾತಾಡುವನು ಸೋಡಿದಿರಾ? ಈ ರಾಜಪ್ರೋಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಶಾಸನ ವಿಧಿಸಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು.” ಎಂದು ಧುಂಡಿರಾಜನು ಸಂತಾಪವಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ಯಾರು ಶಾಸನ ವಿಧಿಸುವವರು? ಯಾರಿಗೆ ಶಾಸನವು? ಮೂರ್ಖಾ! ನಿನ್ನ ಕಾರಣ್ಯಾದಿಂದ ನಮ್ಮ ಜಪಾಗೀರಿಯು ಹಾಳಾಯಿತು. ಮಹಂತರಂಥ ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗಿಗೇ ಮನಸ್ಸು ಕಲುಷಿತವಾಗುವದಕ್ಕೆ ನೀನೇ ಕಾರಣನಾಗಿರುವೆ. ಸ್ವಾರ್ಥಲೋಲುಪತೆಯಿಂದ ವಿಧರ್ಮೀಯರ ಹಾಗು ಭಾರತದ ಕಟ್ಟು ಶತ್ರುಗಳಾದ ಯವನರ ತುಣುಕು ಕೊಟ್ಟಾಗಿ ಸ್ವಜನರ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ಯುವಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರದ್ರೋಹಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನಮ್ಮ ಭಾರತ ಸಮ್ರಾಟ ಶಿವಪ್ರಭುಪಿನ ನ್ಯಾಯಾಸನವೆದುರಿಗೆ ಎಳೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕೃದ್ಧವಾಣಿಯಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಜಮಾದಾರನು ತನ್ನ ದೂತರಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ನಾಲ್ವಾರು ಜನ ದೂತರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಏರಿ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದರು; ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗವಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರ ಪಾರುಸತ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಖಡ್ಗವು ಆಗ ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ದೂತರು ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಧುಂಡಿರಾಜನು:—“ಉನ್ಮತ್ತತನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೊದಗುವದೆಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ನೀನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಲಿ.”

“ಮೂರ್ಖಾ! ಬಾಯಿಮುಚ್ಚು. ಹೆಚ್ಚು ಹರಟುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ

ಕ್ಷೀರ ಸುದೈವವೆಂದೇ ಶಸ್ತ್ರವು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಲ್ಲ. ಉಸಾಯವಲ್ಲ. ನಡೆ, ನೀನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಲ್ಲಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬರುವೆನು ನಡೆ.”

“ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲ, ಜಮಾದಾರ ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆ. ಅವರು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗುವರು. ನೀನು ಯೋಚಿಸಬೇಡ.”

“ಧುಂಡಿರಾಜರೆ, ಜಮಾದಾರ ಸಾಹೇಬರೆ! ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಬಿಡಿರಿ. ನನುಗೆ ಸೆರೆಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.” ಕೈ ಜೊಡಿಸಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ವೀನವಾಣಿಯಿಂದ ನುಡಿದಳು.

“ಅವ್ವಾ! ಈ ಸರಾಫಮರಿಗೆ ಅಂಗಲಾಚ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಇವರೇನು ವೇವರಲ್ಲ. ವೇವರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಫಲವು ದೊರೆ ತೀತು. ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಿ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯಕ್ಕೊಮ್ಮತಿ ರುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಬೇಗನೆ ಶಿವಶ್ರಭುವಿನ ಕಾಲವು ಬರಲಿವ. ಯೋಚಿಸ ಬೇಡಿರಿ.”

“ಎನು ನಿಮ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ! ನನು ನಿಮ್ಮ ಶಿವಶ್ರಭ! ಎಲ್ಲವೂ ಹುಚ್ಚರ ಸಂತೆ! ಬಬ್ಬ ಸುಲಿಗೆಗಾರನ ಜಿನ್ನುತ್ತ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ಯಾರ್ ಸತ್ತುಹೋಗುವಿರಿ. ಎಂದುಗಣವದ ನಿಮ್ಮ ಕೇಡುಗಾಲ!” ಎಂದು ಜಮಾದಾರನು ಅಧ್ಯತೆಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ಯಾರ ಕೇಡುಗಾಲವೋ! ಕಾಲವೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುವದು. ನಳಮಾಂಧಾತ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಂತಹ ಧರ್ಮವಂತರ ಮಂಶಗಳೇ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ಬಾಳಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಜಾಪೀಡಕರಾದ ನಿಮ್ಮ ಕಾಲವು ಎಷ್ಟು ದಿನ ಬಾಳುವದೆಂಬದನ್ನು ನೀನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ತಿಳಿದುಕೋ!” ಎಂದು ಹಂಪೀರರಾಯನು ಗಂಭೀರತೆಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ನಿನ್ನ ಪುರಾಣ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ನಡೆಯಿರೋ!” ಎಂದು ಧುಂಡಿರಾಜನು ದೂತರಿಗೆ ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಅವ್ವಾ! ನೀವು ವೀರಪತ್ನಿಯಿರುವಿರಿ; ವೀರಮಾತೆಯಿರುವಿರಿ. ಹೀಗಿದ್ದು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಎದೆಗುಂದಬಹುದೇ? ಈಗ ನಮಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಕಾಲವಿದ್ದರೂ, ಬೇಗನೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಕೂಲ ಕಾಲವನ್ನು ಒದಗಿಸದಿರಲಾರನೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ವೇವರ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ನಾನು ನಾಳೆಗೇ

ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣುವೆನು. ಚಂತೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಂತೈಸಿದನು.

ತರುವಾಯ ಜಮಾದಾರನೂ ದೂತರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಒರಕ್ತ ಮಠಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಆಗ ರಾತ್ರಿಯಾದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬಂದು ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮುಂತಾನೆ ಅಪರಾಧಿಯ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಧನಗಿರಿಮಹಂತನು ಹೇಳಿದನು. ಛುಂಡಿರಾಜನು ಜಮಾದಾರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣದ ಸಣ್ಣ ಚೀಲ ಒಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಜಮಾದಾರನು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡು ನಕ್ಕನು.

ಛುಂಡಿರಾಜನೂ ಜಮಾದಾರನೂ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದೆವೆಂದು ಬಗೆದು ಊಟ-ಉಪಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆರಳಿದರು. ಮಹಂತನು ತನ್ನ ಶಯನಾಗಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಪರಾಧಿಯ ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ, ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ, ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದರೆ ಊರ ನಾಗರಿಕರು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳ್ಳುವರೋ ಏನೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಉಪಾಯಮಾಡಬೇಕು? ಮೊದಲಾದ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು.

೩ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಸಂಗ

ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಯ ಹಸರುವಾಸಿ ನಾಗರಿಕನೂ, ಮಾನವಂತನೂ, ಜನಪ್ರಿಯನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಛುಂಡಿರಾಜನ ಹಾಗೂ ಜಮಾದಾರನ ಕುತ್ತಿತನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳಂತೆ ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ತನ್ನ ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಮಹಂತನು ಶಾಸನ ವಿಧಿಸುವನೆಂಬ ಭೀತಿಯು ಅವನಿಗೆ ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಹಂತನಿಗಾಗಲಿ, ಅವನ ಶಾಸನಕ್ಕಾಗಲಿ ಅವನು ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೇಗಾದರೂ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಿ, ದಾಸ್ಯಪಂಕದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ್ದ ಭಾರತವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರಿಸತೊಡಗಿದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವು ಅವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಕಳೆದು ಸ್ಥಳ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಬೆಳಗಾದ ಕೂಡಲೆ ದೂತರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ನ್ಯಾಯಸಭೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಮಹಂತನು ಉಚ್ಚಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿ

ಸಿದ್ಧನು. ಜಮಾಹಾರನೂ ಧುಂಡಿರಾಜನೂ ಅವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಎದುರಿಗೆ ಕೆಲವು ಸಶಸ್ತ್ರ ದೂತರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಂತಿದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಮಹಂತನ. ಅಧಿಕಾರ ಯುಕ್ತವಾಣಿಯಿಂದ:- "ಧುಂಡಿರಾಜ. ಈ ತರುಣನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಅರೋಪವಿದೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

“ಮಹಾರಾಜ!” ಧುಂಡಿರಾಜನು ಎದ್ದು ನಿಂತು, ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ, ವಿನಯವನ್ನು ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತ:- “ಸರಕ್ತಮತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕ ಹಣದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದೆನು. ಇವನು ಅನೇಕ ಅಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೆತ್ತಿದನು. ಆಗ ಸುಭಿವಾರ ನಾವೇಬಂದ ಆಚ್ಛಾಸತ್ರವು ಕೇಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇವನು ಆಚ್ಛಾಸತ್ರ ಬಯ್ಯ ಸರಕಾರೀ ದೂತನನ್ನು ಅವಮಾನ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸರಕಾರೀ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ಬಿಸುಟಿಬಿಟ್ಟನು. ಸರಕಾರೀ ದೂತನ ಅಪಮಾನವೆಂದರೆ ರಾಜಮೋಹವೇ ಸರಿ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರ ವರ್ತನವು ಈ ರೀತಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಬೇವವೆಸಿಸುವದು. ಶಿವಾಜಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಗಾಳಿಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಸತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಈಗಿನ ಉಡಾಳ ತರುಣರು ಸರಕಾರವೊಡನೆ ಹೀಗೆ ಉದ್ವಾಮರಾಗಿ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥವರನ್ನು ನಾವು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ನ್ಯಾಯವಂತ ಆವಿಲಶಾಹೀ ಸರಕಾರದ ಮೋಹವೆನಗಿದಂತಾಗುವದು.”

“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಧುಂಡಿರಾಜರು ಹೇಳಿದ ಮೇರೆಗೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಅಪರಾಧ ಘಟಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ನಿನ್ನ ಅಪಿಪ್ರಾಯವೇನು?” ಎಂದು ಮಹಂತನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ನನ್ನಿಂದ ಏನೂ ಅಪರಾಧ ಘಟಿಸಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಗೆ ಬಂದ ಯಾವನ ದೂತನು ಪ್ರಥಮ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೆ ನನಗೆ ಉಪಮರ್ದಕ ಭಾಷಣಗಳನ್ನಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೆತ್ತವನ್ನು ಕೂಡ ಎತ್ತಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸರಕಾರೀ ದೂತನಾದರೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ನಡೆಯಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಂಟೆ?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು ತ್ವೇಷದಿಂದ:- “ಈ ಧುಂಡಿರಾಜನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವದು ಅನಾಸ್ತವವು. ಯಾಕಂದರೆ ಸರಕಾರೀ ದೂತನ ಅಪಮಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಸದ್ಯದ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದು

ಅವರು ಅಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮಾತುಗಳನ್ನೆತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಮಾತಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಯಾದರೂ ನಾನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲೇಬೇಕು. ಶಿವಪ್ರಭುವು ಹಿಂದುಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಭಾರತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವವೇ ಅವನ ಗುರಿಯು. ಯವನರ ಅನ್ಯಾಯ-ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಂದ ಜಜ್ಜಲಿತವಾಗಿ ರಸಾತಲಕ್ಕೆಳೆದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವೇರ ಹಚ್ಚಿದ ಆ ಪ್ರಭುವು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ದೇವಸ್ವರೂಪನು. ಜಡಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೋಳಗಾಗಿ ಯವನರಿಂದ ಪುರಸ್ಕಾರವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ತುಣುಕು ರೊಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಸ್ವಜನರ ಗೋಣು ಮುರಿಯುವ ನಿಮ್ಮಂಥ ಆಕರಸರ ಪಾರುಪತ್ಯವೂ ಆಗುವದು. ನೀವೂ ಆ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ಯವನರಷ್ಟೇ ಮೈರಿಗಳು. ನೀವು ನಮ್ಮ ಪರಂ ಪರವಾದ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತರಾಗಿರುವಿರೆಂಬ ದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ನ್ಯಾಯಾಸನವೆದುರಿನಲ್ಲಿ ನೀವು ಅಪರಾಧಿಗಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನುಮಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಪ್ರಭುವು ಹಿಂದುಗಳ ತಾರಕನಿರುವನು. ಅಂಥವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದು ವು ಕೈಗೂಡಲೇಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವೆ ಹೋದರೆ 'ರಾಷ್ಟ್ರಮೋಹ' ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಾನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆನು.”

“ಎರಡನೇಯ ರಾಜಮೋಹದ ವಿಚಾರವು ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆಯುವದು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಕಾರೀ ದೂತನ ಅಪಮಾನದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ದೂತನು ನಿನ್ನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೆತ್ತವೆತ್ತಿದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳುಂಟೋ?”

“ಓಹೋ! ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿರದೇನು? ಅಂದು ನನ್ನ ಆಳುಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ನನ್ನ ತಾಯಿಯವರಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಿದೆ.”

“ಅವರೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಜನರು. ನಿನ್ನ ಜನರ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನೀನು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಅಪರಾಧಿಯಾದೆ. ಆದರೂ ನನ್ನ ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ಹಿರಿಯರ ಬಹಳ ದಿನಗಳ ಸ್ನೇಹದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ದಯೆ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿದೆ. ಒಂದು ಕಟ್ಟಳೆಯ ಮೇಲೆ ದಯಾಪಾನ ಮಾಡುವೆನು. ನೀನು ಯಾವ ಸರಕಾರೀ ದೂತನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದೆಯೋ

ಅವನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆ ಮಾಡು. ಅಂದರೆ ಶಿಕ್ಷೆಯು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸೌಮ್ಯವಾಗುವದು.”

“ನಾನು ಅಪರಾಧಿಯಲ್ಲ. ಮಹಂತರೆ, ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ದೂತನೇ ಅಪರಾಧಿಯಿರುವನು. ಯಃಕಶ್ಚಿತ ದೂತನಲ್ಲಿ ನಾನು ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆ ಮಾಡಲಾ? ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಹೊರತು ನಾನು ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡುವದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ದೂತನು ಅಪರಾಧಿಯಿರುವದರಿಂದ ನೀವು ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿರಿ. ನಾನು ಅವನನ್ನು ಜೀವಂತ ಬಿಟ್ಟದ್ದೇ ದೊಡ್ಡ ಮಾತು. ನನ್ನ ದಯೆಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ದೂತನು ನನ್ನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಆ ಉದ್ಧಾಮ ದೂತನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿ ಅನಂತರ ನನ್ನ ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರಿ.”

“ನನಗೆ ಆಜ್ಞೆವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ನಿನ್ನದಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಇದೇ ರೀತಿ ರಾಜಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತರಹೋದರೆ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನಡೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಯಾವನು ಅಪರಾಧಿಯೋ ಅವನೇ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾದರೆ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುವದು?”

‘ಮಹಂತರೆ! ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ--“ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮ ಕೊಡಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನೀವು ವಾದಿಯಿರುವಿರಿ. ನಾನು ಪ್ರತಿವಾದಿಯಿರುವೆನು. ವಾದಿಯೇ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವದು ಅಧಿಕಾರಬಾಹ್ಯವರ್ತನವಲ್ಲವೆ? ನಿಮಗೆ ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯದ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಹೋಗಗೊಡಿರಿ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಗರ್ಜನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಹಂತನೂ ಜಮಾದಾರನೂ ಚಕಿತರಾದರು. ದೂತರು ಬೆದರಿ ನಾಲ್ಕು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿದರು. ಆಗ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಜಮಾದಾರನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಜಮಾದಾರಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಯುವದಕ್ಕೆ ದೂತರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿರಿ. ಅವನು ಜಾರಿ ಹೋದರೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಡಿಯುವದು ಕಠಿಣವಾದೀತು.”

ಜಮಾದಾರನು ದೂತರಿಗೆ ಕಟ್ಟಾಜ್ಞೆವಿಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಮಹಂತನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಮಹಂತಮಹಾರಾಜ, ನೀವು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಾಗಿ ನಿರುತ್ತರಹೊಂದುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಈಗ ನಡೆದ ಪ್ರಕರಣವು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಾಲದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ; ಸರಕಾರೀ ದೂತನ ಅಪಮಾನ

ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಸದ್ಯದ ವಿಚಾರಣೆಯುಂಟು. ನ್ಯಾಯಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮನಬಂ
ದಂತೆ ಮಾತಾಡಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಮಾನ ಖಂಡನೆ ಮಾಡಿ ಇವನು ಮತ್ತೊಂ
ದು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿ ಕಠಿಣ
ಶಾಸನವು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಕಾರಣ್ಯಾನದಲ್ಲಿ
ಭಾಗವಹಿಸುವನೆಂದು ಅವನು ನ್ಯಾಯಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ
ಮೂರನೆಯ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಕ್ಕ
ಶಾಸನ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಇವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದೂ
ದರೆ ಶಾಹೀ ಸಿಂಹಾಸನದ ದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು.”

ಧುಂಡಿರಾಜನ ಆವೇಶಯುಕ್ತ ಭಾಷಣದಿಂದ ಮಹಂತನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ
ಮಟ್ಟಿಗೆ ಧೈರ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಗಂಭೀರವಾಣಿಯಿಂದ:--
“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ಉಚ್ಚಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಸನ್ಮಾನನೀಯ
ನಾಗರಿಕನು. ದುರ್ವೈವದಿಂದ ನೀನು ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿ
ದಿದ್ದರೂ ಜಹಗೀರದಾರನ ಮಗನೆಂಬದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಜನರು ನಿನ್ನ ಮನೆತನದ
ವಿಷಯವಾಗಿ ಆದರಭಾವವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕು ಜನರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೀನ
ತಕ್ಕವನು ನೀನಿರುವೆಯೆಂಬದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ನೀನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದರೂ
ಒಳ್ಳೇ ತೇಜಸ್ವಿಯಿರುವೆ. ನಿನ್ನಂಥ ತೇಜಸ್ವೀ ತರುಣರು ರಾಜನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ
ನಡೆದುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲ ಕೊಡಲು ನಮ್ಮ ಆದಿಲಶಾಹೀ ಸರಕಾರ
ಸಿದ್ಧವಿದೆ; ಆದರೆ ಏನು ಮಾಡುವದು? ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ದುರ್ವೈವ! ನಿಮ್ಮಂಥ
ತರುಣರ ಮನಸ್ಸು ವಿಪರೀತ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಮಾರ್ಪಡುವದಕ್ಕೆ ಆ ಶಿವಾಜಿಯೇ
ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ತರುಣ ಜನರ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೇ
ಹಾಳು ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಸುಜ್ಞರು ಅವನ ಲಹರಿಗೊಳಪಡಬಾರದೆಂದು
ನನ್ನ ಸೂಚನೆಯಿದೆ. ಇದು ನಿನಗೆ ಸ್ವಕೀಯತನದ ಉಪದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿ.
ಇನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗಿ ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ಯೋಗ್ಯ ತೀರ್ಪುಕೊಡಲೇಬೇಕು.
ನಿನ್ನ ಬೇರೆ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯು ಸುಭೇದಾರರ ನ್ಯಾಯಾಸನದ
ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವದು. ಮೊದಲನೆಯದಾದ ದೂತನ ಅಪಮಾನದ ಸಲುವಾಗಿ
ನಿನಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಸಶ್ರಮಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿರುವೆನು. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ
ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಿನ್ನ ತರುಣ ವಯಸ್ಸು, ವಯಕ್ತನುಗುಣವಾದ
ಅಜ್ಞಾನತನ, ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ಮನೆತನದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಡೆಗೆ

ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟು ಸಣ್ಣ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿರುವೆನು. ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸದ್ಭುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ.”

ಮಹಂತನ ತೀರ್ಪಿನಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ರುಷ್ಟನಾದನು. ಆಗ ಅವನು ಕ್ರೋಧ ವಾಣಿಯಿಂದ—“ಮಹಂತರೆ, ನಿಮ್ಮ ತೀರ್ಪನ್ನು ನಾನು ಮನ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸೇವಕನಿರುವೆನು. ನನಗೆ ಇತರರ ಅಧಿಕಾರದ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ಯಾರು, ನಿಮ್ಮ ಸುಭೇದಾರರು ಯಾರು, ನಿಮ್ಮ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವಾವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟೂ ಗುರುತಿಸುವದಿಲ್ಲ.”

“ರಾಜಮ್ರೋಹದ ಪರಮಾವಧಿಯಾಯಿತು. ಸುಭೇದಾರರ ನ್ಯಾಯಾಸನವಾಗದ್ದರೆ ಇಂಥ ಅಪರಾಧಿಗೆ ದೇಹಾಂತ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿರಕ್ತಮತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹಾಗೂ ಸರಕಾರದ ಗೌರವವು ಉಳಿಯಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಇವನಿಗೆ ದೇಹಾಂತ ಶಾಸನವೇ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.” ಎಂದು ಧುಂಡಿರಾಜನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ನುಡಿದನು.

ಧುಂಡಿರಾಜನ ಈ ಅಧಿಕಪ್ರಸಂಗತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಂತನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು. ಆಗ ಅವನು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ:—“ಸಾಕುಮಾಡಿರಿ. ಧುಂಡಿರಾಜ! ನಿಮ್ಮ ಸಲಹೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ನನಗಿಲ್ಲ. ನಾನು ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯುಳ್ಳವನಿರುವೆನು. ಮತದ ಹಾಗೂ ಸರಕಾರದ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಯುವದು ಹೇಗೆಂಬದರ ವಿಚಾರವೂ ನನಗಿವೆ. ಈ ತರುಣನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯು ಈಗ ಹೇಗಾಗಿವೆ; ಅವನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಬೆಲೆಯುಂಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅಲ್ಪ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಪೂರೈಸಿತು. ಜಮಾದಾರಸಾಹೇಬ, ಇವನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿರಿ.”

ಮಹಂತನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಜಮಾದಾರನು ತನ್ನ ದೂತರನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಈ ಉನ್ಮತ್ತ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಕತ್ತಲೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಾಯತಕ್ಕದ್ದು. ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯವುಂಟಾಗಕೂಡದು. ಇವನಿಗೆ ಬಲವಾದ ಶೃಂಖಲೆಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿರಿ.”

ಜಮಾದಾರನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಸಶಸ್ತ್ರ ದೂತರು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲೆ ಮುಗಿಬಿದ್ದರು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಒಬ್ಬ ದೂತನ

ಕೈಯೊಳಗಿನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು:—“ಸುಮ್ಮನೆ ಹಿಂವೆ ಸರಿಯಿರಿ. ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟರೆ ಜೀವನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೀರಿ!”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ದೂತರು ಹಿಂವೆ ಸರಿದರು. ಆಗ ಧುಂಡಿರಾಜನ ಸಂತಾಪವು ಅತಿರೇಕವಾಯಿತು. ಅವನು ಸಂತಪ್ತನಾದ ಯಿಂದ ದೂತರನ್ನು ಕುರಿತು:—ಕತ್ತೆಗಳೇ, ಹಿಂದೆ ಸರಿಯಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ? ಇಷ್ಟು ಸಶಸ್ತ್ರ ದೂತರಿದ್ದು ಒಂಟಿಗನಾದ ಈ ಉದ್ವಾದನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ಮಠದ ಹಾಗು ಸರಕಾರೀ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಂಡು ಸೊಕ್ಕುವದಷ್ಟೇ ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬಂತೆ ತೋರುವದು. ಹೇಡಿಗಳೇ, ಏಕೆ ನಿಂತಿರುವಿರಿ? ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿಯಿರಿ! ಇವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೀಶಪ್ರಗೋಳಿ ಸಿರಿ; ಕೈವಶವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿಬಿಡಿರಿ! ಈ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ, ನಿಮಗೆ ಕಠಿಣ ದಂಡನೆಯು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವದು” ಎಂದು ನುಡಿದು ಜಮಾದಾರನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಜಮಾದಾರನಾಹೇಬರೇ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ದೂತರಿಗೆ ಎಚ್ಚರ ಕೊಡಿರಿ.”

“ಇವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲೇ ಬೇಕು. ಇವನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಇಂಥ ಕ್ರೂರಕಾರಿಯನ್ನು ಬಿಡುವದುಂಟೆ? ಈ ತರುಣನು ಮಹಾ ಮೂರ್ಖನು. ಅಸ್ತಿತ್ವೀಯೋಧನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಇವನು ಎಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಬಾವಶಾಹೀ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮೊಡ್ಡ ಜಹಾಗೀರಿ ಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಜನ್ಮದ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಗುಟ್ಟು ಇವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಪುಂಡುಗಾರನ ಬೆನ್ನ ಹತ್ತಿ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೇ ವ್ಯರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿರುವನು” ಎಂದು ಜಮಾದಾರನು ಧುಂಡಿರಾಜನಿಗೆ” ಹೇಳಿ ತನ್ನ ದೂತರನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಎಲ್ಲರೂ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಿರಿ!”

ದೂತರು ಶಸ್ತ್ರವಾಣಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪವಿತ್ರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಖಡ್ಗವನ್ನು ತಿರುವತೊಡಗಿದನು. ಯಾವ ದೂತನಿಗೂ ಮುಂದೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಡತ ತಿಂದು ಹಿಂದೆ ಸರಿದರು. ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಂತನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡನು. ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪಾತವಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕ್ಲೇಶಗೊಂಡಿತು. ಆಗ ಅವನು ಖಿನ್ನನಾದೆಯಿಂದ “ಶಿವಶಿವ! ಮಠದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪಾತ!

ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವು ಅಪವಿತ್ರವಾಯಿತು. ಘೋರಪಾತಕ ಘಟಿಸಿತು. ಧುಂಡಿರಾಜ, ನಾನು ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸರಿಮೋರಿದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನನ್ನಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವದಾಗದು.”

ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು. ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಒಬ್ಬ ಧನುರ್ಧಾರಿ ಸೇವಕನನ್ನು ಕೂರಿತು — “ನೀನು ಈ ಉನ್ಮತ್ತ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲೆ ಬಾಣವುಡು.”

ಧುಂಡಿರಾಜನ ಆಜ್ಞೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಸೇವಕನು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಣವನ್ನು ಹೂಡಿದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು. — “ಇದೇ ಏನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಧರ್ಮಯುದ್ಧವು? ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಹಿಡಿದು ಕಾದುಪ ಪೌರುಷವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆ? ಧುಂಡಿರಾಜರೇ! ನಿಮ್ಮ ಹೇಡಿ ತನಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕಾರ!”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಪಕ್ಷಪಾತಿ ಯಾಗಿದ್ದ ಶಂಭುವೆಂಬವನು ಮುಂಜೆ ಬಂದು ಧನುರ್ಧಾರಿ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಕೂರಿತು: — “ಹಾ! ಜೋಕೆ! ಇಂಥ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯು ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಹೊಡೆದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಹೀರುವೆನು. ಎಲ್ಲರೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಳಿಯಿಟ್ಟಿರುವಿರೋ? ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿದು ಮುಂಜೆ ಬಂದು ನಿಮ್ಮ ಪೌರುಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.”

ಧನುರ್ಧಾರಿ ಸೇವಕನು ಶಂಭುವಿನ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ಮೆತ್ತಗಾದನು. ಅವನು ಒಮ್ಮೆ ಶಂಭುವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಧುಂಡಿರಾಜನನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಧುಂಡಿರಾಜನು: “ಶಂಭೂ! ನೀನು ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಅಪರಾಧಿಯಾದೆ. ನೀನು ಮಠದ ಆಳಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಬಾದಶಹನ ಪ್ರಜೆಯಿರುವೆ. ಮಠದ ಭೂಮಿಗಳ ಸಾಗುವಳಿಕಾರನಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ವರ್ತನದ ಬಗ್ಗೆ ನಿನಗೆ ಘೋರ ಶಾಸನವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವದಲ್ಲದೆ, ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಎರವಾಗುವೆ.”

“ದಿವಾಣಸಾಹೇಬರೇ!” ಶಂಭುವು ಕರ್ಕಶವಾಣಿಯಿಂದ: — “ನಿಮ್ಮ ಗರ್ಜನೆಗೆ ಬೆದರುವವನು ನಾನಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೊಲೆ ಮಾಡಲು ನಿಮಗೆ ಬಾದಶಹನ ಆಜ್ಞೆಯಿರುವದೆ? ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾದವನ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಹೂಡುವದು ಧರ್ಮವೆ? ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಗಳಿಲ್ಲವೆ? ಅವಧಿಯು ತೀರುವ

ವರೆಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಮೊಸೆ ಹೊತ್ತು ಗಂಡಸರು ಬರುವನೋ ನೋಡುವೆನು. ನಮಗೇನು ನೀವು ಹೊಲಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವಿರಾ? ಹೊಲದ ರೊಕ್ಕವನ್ನು ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಕೊಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವಧಿ ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗೆ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿರಾ? ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಬಾದಶಾಹಿ ಓಲಗದ ವದ್ಧತೆಯೆಂಬಂತೆ ತೋರುವದು. ಯಾವನು ಹೊಲವಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವನೋ ನೋಡುವೆನು.”

ಶಂಭುವಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಅತ್ಯಾನಂದವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು-“ಶಾಬಾಸ್! ಶಂಭೂ, ನಿನ್ನ ಸತ್ಪಕ್ಷಪಾತಿತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿದೆನು. ನಿನ್ನಂಥ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಆದ ಸಂಗಡಿನಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಹತ್ತು ಧುಂಡಿರಾಜರಿಗೂ ನಾನು ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕುವದಿಲ್ಲ.”

“ಸರದಾರರೆ!” ಶಂಭುವು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—“ನಾನು ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ಕೆಚ್ಚಿವೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೋಡಿದೆನು. ನಾನು ಇಂದಿನಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಸೇವಕನಾದೆನು. ನನ್ನದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಸಂಚಾರವಿರುವವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಕೂದಲು ಕೊಂಕಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಯಾವನಲ್ಲಿರುವನೋ ನೋಡುವೆನು!”

ಧುಂಡಿರಾಜನ ಸಂತಾಪವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಜಮಾದಾರನಂತು ಹುಚ್ಚಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅವನು ಮುಂದಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಧುಂಡಿರಾಜನ ಮೇಲೆಯೇ ಹಾಕಿದನು. ಆಗ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಧನುರ್ಧಾರಿ ಸೇವಕನನ್ನು ಕುರಿತು—“ಎನು ನೋಡುವೆಯೋ? ಇಬ್ಬರ ಮೇಲೆಯೂ ಬಾಣ ಬಿಡು!”

ಧನುರ್ಧಾರಿ ಸೇವಕನು ಧುಂಡಿರಾಜನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದನು. ಆಗ ಅವನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ—“ಧನೀಸಾಹೇಬ, ನಾನು ಅವಿಚಾರದಿಂದ ಬಿಲ್ಲು ಹಿಡಿದೆನು. ಶಂಭುವು ನನ್ನ ಕಿವಿ ಹಿಂಡಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು. ಖಡ್ಗಸಾಣಿಯಾದವರ ಮೇಲೆ ಖಡ್ಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ಶರಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದೇ? ಧರ್ಮಯುದ್ಧದ ರೀತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದು ಪಾಪಸಂಚಯ ಮಾಡಲಾರೆನು. ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಹೊತೆಯುನೇನು; ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಯುನೇನು. ನಾನು

ನಿಮ್ಮ ಸೇವಕನಿರುವದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಅಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ನಾನು ಬದ್ಧನಿಲ್ಲ, ತಿಳಿಯಿತೇ?”

“ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹ! ಕೃತಘ್ನಾ! ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ವಿಶ್ವಾಸಘಾತ ಮಾಡಲೆತ್ತಿ ಸುವೆಯಾ ನಿನ್ನನ್ನು ಇಂದಿನಿಂದ ನಾನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ವೆನು.”

“ಇಂಥ ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಂತ ಉಪವಾಸ ಸಾಯು ವದು ಮೇಲು!” ಎಂದು ಆ ಸೇವಕನು ನುಡಿದನು.

ಧನುರ್ಧಾರಿ ಸೇವಕನ ನೀತಿಪರಿಪ್ಲವವಾದ ಏಚಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಆ ಸೇವಕನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ನೀನು ಯೋಚಿಸ ಬೇಡ. ನಾನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು ವೆನು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಶಿವಪ್ರಭುಪೂಜನೆ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ ಮಾಡೋಣ. ದಾಸ್ಯ ಗರ್ತದಲ್ಲಿ ತೊಲುವ ಭರತವರ್ಷವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಶಿಖರ ಕ್ಷೇರಿಸಲು ನಿಮ್ಮಂಥ ನೀತಿಯಂತ ತರುಣರು ಸೋಪಾನದಂತೆ ಉಪಯೋಗ ದಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮಂತಹರ ಕೃತಿಗಳೇ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೋಪಾನಗಳಾಗುವವು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಭಾಮಂದಿರದ ಹೊರಗೆ ಕುದುರೆಗಳ ಬುರವುಟ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳತೊಡಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಗೆ ಕುತೂಹಲಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೋಡತೊಡಗಿದರು. ಧುಂಡಿ ರಾಜನು ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದನು. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಸರದಾರನಾದ ಸಾಕಡೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ ಭಯ ಚಕಿತನಾದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಜಮಾದಾರನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಜಮಾ ದಾರಸಾಹೇಬರೆ, ಕೆಲಸವು ಕೆಟ್ಟಿತು. ಶಿವಾಜಿಯ ಸರದಾರನಾದ ಮಾನಾಜಿ ರಾಯನು ಬಂದನು. ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿ. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಭಿಟ್ಟಿ ಯಾಗುವೆನು.”

ಧುಂಡಿರಾಜನು ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಕುದುರೆಯಿಂದಿಳಿ ದಿದ್ದನು. ಧನಗಿರಿ ಮಹಂತನು ಸ್ನಾನ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಮಹಂತನಿಗೆ ನಮಿಸಿ:—“ಮಹಂತರೇ! ನನ್ನ ಬರುವಿಕೆಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಪುರಾಣ-ಪ್ರವಚನಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?

ಧುಂಡಿರಾಜರೆ, ನಿಮ್ಮ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆನಾದರೂ ನನ್ನಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗುವಂತಿರುವದೆ?”

“ಛೇ! ಇವೇನು ಹೇಳುವಿರಿ?” ಮಹಂತನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತ: “ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ ಸರವಾರವಾಹೇಬರೆ, ಕೆಲಸಗಳೇನೋ ಎಂದಿನಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವವು. ನಿಮ್ಮಂಥವರು ಅತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಆಗಮನವೇ ನಮಗೆ ಅಪರೂಪ. ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರ ಆಗಮನದಂತಹ ಅಮೌಲ್ಯ ಸಂಧಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಡೆಯಿರಿ. ಸಭಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ. ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ನಮ್ಮ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಆತಿಥ್ಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಆಗ್ರಹದ ವಿನಂತಿಯಿದೆ.”

“ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ಆತಿಥ್ಯ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ನನಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ಮಹಾರಾಜರ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮಠವು ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗದೆ ಹೋಗುವದು ನನ್ನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಕೊಡಿರಿ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಹೊರಟ ಕೂಡಲೆ ಮಹಂತನ ಮುಖವು ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವನು ತಡವರಿಸುತ್ತ:—“ಹಂಬೀರರಾಯನು ನ್ಯಾಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನು. ಸರಕಾರೀ ದೂತನನ್ನು ಅಪಮಾನ ಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಹುಡುಗ, ಇನ್ನೂ ಅಪ್ರಬುದ್ಧ. ನೀವು ಅವನ ತಂದೆಯ ಸ್ನೇಹಿಗಳಿರುವದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀನೆ. ಅವನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿ ಹಾದಿಗೆ ಹಚ್ಚಿರಿ. ಹುಡುಗರು ಈಗಿನಿಂದಲೇ ಅಡ್ಡದಾರಿ ತುಳಿಯತೋಡಗಿದರೆ ಮುಂದೆ ಅವರಿಗೇ ಅನಿಷ್ಟವು.”

ಮಹಂತನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಸಂತಪ್ತನಾದನು. ಆಗ ಅವನು ಗಂಭೀರವಾಣಿಯಿಂದ:—ಮಹಂತರೇ, ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಾನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೇ ಬಲ್ಲೆನು. ಅವನು ಎಂದೂ ದುರ್ನಡತೆಯಿಂದ ನಡೆಯಲಾರನು. ಏನೋ ಒಂದು ದುಷ್ಟ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಅಪರಾಧಿಯೆಂದು ಬೈಲಿಗೆಳೆದಿರಬಹುದು. ಮಹಂತಮಹಾರಾಜರೇ, ನೀವೂಸಹ ಕಾರಣವಾಗಿ ಜನರ ಕುಟಿಲತನದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಷಾದವೆನಿಸುವದು. ಮುಂದೆ ನೀವು

ಅವನ ಹೆಸರು ತೆಗೆಯದೆ ಇರುವದೇ ನಿಮಗೆ ವಿಹಿತವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ನಡೆಯಿಸಿದ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನಲ್ಲಿರುವದು. ಮುಂದೆ ನಿಮ್ಮ ದುಷ್ಟತ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಬಹುದು. ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ಜಾಗೃತೆಯಿಂದಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಉತ್ತಮ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೀಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಭಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನಡೆ, ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ. ನಿನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರವೊಂದು ಅವಸರದ ಕಾರ್ಯವಿದೆ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ:—“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಕೆಲಸವು ನನ್ನ ಕಡೆಗಿರುವದೆ? ನಾನು ಮಹಾರಾಜರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಧಾವಿಸುವವನಿದ್ದೆನು. ನೀವು ಬಂದದ್ದು ಒಳಿತಾಯಿತು. ಈ ಅಥವಾ ನನಗೆ ಬರಬಹುದಾಗಿ ತೊಂದರೆ ಕೊಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಬರದಿದ್ದರೆ ಎಂಥ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಏನೋ!”

“ಒಳ್ಳೆದು. ಈ ಘಟನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡೋಣ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿನಗೆ ಈ ಜನರಿಂದ ಎಂದೂ ತೊಂದರೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ನಡೆ, ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮಾನಾಜಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡು, ಹೊಸದಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟಿದ್ದ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿದ ಶಂಭುವನ್ನೂ ಬಿಲ್ಲಾಳನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮಾನಾಜಿರಾಯನೊಡನೆ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಂದ ತನ್ನ ಮಗನ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಗಂಡಾಂತರವು ದೂರವಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಯಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದಳು.

ಆಗ ಮಹಂತ, ಧುಂಡಿರಾಜ, ಜಮಾದಾರ ಮೊದಲಾದವರ ಅವಸ್ಥೆ ಹೇಗಾಗಿರಬಹುದು?

೪ ಉತ್ಕರ್ಷೆಯ ಆಶಾಂಕುರ

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಆಗಮನದಿಂದ ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಭ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಆದರದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಉಟ-ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿಸಿದಳು. ಅನಂತರ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ದಿವಾಣಖಾನೆ

ಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿವರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯೂ ಊಟ ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಅವಳು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು: — ‘ಅತ್ತಿಗೆಯವರೇ, ಎಲ್ಲವೂ ಸುಖರೂಪವೇ? ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೇ, ಸುಖರೂಪವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅವರು ಹೋದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಬದಲಾದ ನಮ್ಮ ನೆನಪಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೋ ಈಗ ನೆನಪಾಗಿ ಬಂದಿರಿ. ನೀವು ನಮ್ಮನ್ನು ಪೂರಾ ಮರೆತಿರುವರೆಂದೇ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೆನು. ಬಹಳ ರೋಗದ ಮೇಲಾದರೂ ನಮ್ಮ ನೆನಪಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನಂದವಾಗಿದೆ.”

“ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತದುವೆನೇ, ಅದೇನುಬೇಡಿರಿ. ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೆನಪುತ್ತೇನೆ. ಬೇವದ ಮಿತ್ರನ ಮನೆತನದವರನ್ನು ಮರೆಯುವೆನೇ? ಮಹಾರಾಜರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ನೀವು ಜವರೇ? ಈ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಪುತ್ರರತ್ನವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿರುವಾಗ ನೀವು ಬದಲರು ಹೇಗೆ?” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿದನು.

“ರತ್ನವೇನೋ ನಿಜವು. ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ನನ್ನತ್ತ ಬಿದ್ದರೆ ಆ ರತ್ನದ ಬೆಲೆಯೇನು? ಸಿಂಹಾಂತರ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ರತ್ನವು ಪ್ರಕಾರಮಾನವಾಗುವದು. ನಮ್ಮ ಹಂಬೀರನು ಇಲ್ಲಿರುವದು ತುಂಬಾ ಘಾತುಕವಿರುವದು. ಮಹದ ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯೂ ಅವನ ದಿವಾಣನಾದ ಘಂಡಿರಾಜನೂ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಕೈತೊಳೆಕೊಂಡು ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿರುವರು” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಅವರ ಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಸಂಕಟವನ್ನೂ ಸಿಸೇದಿಸಿದಳು.

“ನೀಚ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ ಜನುಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಮೊರೆತೇ ದೊರೆಯುವದು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ನುಡಿದು; — “ಅತ್ತಿಗೆಯವರೇ ನೀವು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಿ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಈಗ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ನಾನು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಇವನ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಾಕಿರುವೆನು. ತೇಜಸ್ವಿತರುಣನಾದ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚನ್ನಾಗಿ ನುರಿವಬೇಕೆಂದು ಅವರು ನನಗೆ ಆಜ್ಞಾ

ಸಿರಿವರು. ನೀವು ಇವನನ್ನು ನನ್ನೊಡನೆ ದಂಡಯಾತ್ರಿಗಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವಿರಾಷ್ಟೆ?”

ಶಿವಪ್ರಭುಸಿನ ಕಿವಿಯವರೆಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರು ಹೋದದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಂ ಬೀರರಾಯನು ಹಿಗ್ಗಿದನು. ಜಯಾಚಾರಿಯಾದರೂ ಸಂತುಷ್ಟಳಾದಳು. ಅವಳು:-“ಮಾನಾಚಿರಾಯರೆ, ಸೃಷ್ಟಿ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಅವೇ, ದೋಗಿ ಬಯಸಿದ್ದೂ ಅದೇ; ನಾನು ಇಷ್ಟು ಎನಗೇ ಮರೆಗೆ ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನೋ, ಆ ಸಂಧಿಯು ತಾನಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಾಗ ಯಾವ ಬೇಡವೆನ್ನುವರು? ನೀವು ಇವನಿಗೆ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಿರಿ. ಇವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟು ಮುಂದೆ ತರುವ ಭಾರವು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಕೂಡುವೆ. ನಾನು ಇಂದೇ ಇವನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡುವೆನು. ಇವನು ನನ್ನ ಮಗನಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮ ಮಗನು.”

ಅತ್ತಿಗೆಯವರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಗನು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಿರುವನು. ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪನ್ನರಾದ ತರುಣರು ಮುಂದೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜರು ಚನ್ನಾಗಿ ಸಂಧಿ ಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಸಂಧಿ ಮೊರೆಯದಾಗ ಎಂಥ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಿ ದ್ದರೂ ಏನೂ ಕೆಲಸಮಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳಾದ ಯವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಹಿಂದುಸದಸಾತಶಾಹಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆನ್ನುವದೇ ಮಹಾರಾಜರ ಹೆಗ್ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಈಗ ಹಿಂದು ಜನತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೆ ಎರತೊಡಗಿದೆ. ಇಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯ ನಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಸಾಹಸಿಗಳೂ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗಿಗಳೂ ಆದ ತರು ಣರು ಪ್ರಭುಸಿಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಯವನರು ನಮಗೆ ವೈರಿ ಗಳೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಹಿಂದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ನಮಗೆ ವೈರಿ ಗಳೇ ಆಗಿರುವರು. ಮಹಂತ ಧುಂಡಿರಾಜರಂಥವರು ಸ್ವಜನರ ಕುತ್ತಿಗೆ ಕೊ ಯ್ಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅವರು ಯವನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈರಿ ಗಳು. ಇಂಥ ಜನರ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡುವದೂ ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಮಹಾ ರಾಜರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕೊಂಕಣದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜಗಡದಲ್ಲಿ ವಸತಿಸಿರಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯ ಯವನ ಸುಭೇದಾರರೂ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಹಿಂದುಗಳ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆಯಿಸಿರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಮಹಾರಾಜರ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು,

ನಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಅವರು ನನಗೆ ಅಜ್ಞೆ ನಿಧಿಸಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುವಾಗ ನನ್ನ ಕಿವಿಗೆ ಅನೇಕ ಮೂರುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ವೇವ-ಮಂದಿರಗಳ ಹಾಗೂ ಆಕಳುಗಳ ನಾಶವು ಇಲ್ಲಿ ಸುತಿಯಾಗಿವೆ. ಕುಲೀನ ತರುಣಿಯರ ಶೀಲಮಾನಗಳನ್ನು ಜತನ ಮಾಡುವುದು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಕಠಿಣವಾಗತೊಡಗಿದೆ. ವಿತ್ತ-ಸ್ವತ್ತುಗಳ ಶಾಶ್ವತಿಯು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಅಡವಿಗೆ ಹೋದ ದನಗಳು ತಿರುಗಿ ಊರು ಕಾಣುವವೆಂಬ ಭರವಸೆಯು ಉಳಿದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧವಾದ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರುವವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಾನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಬೇಗನೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅತುಲಗವ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಯವನರನ್ನು ಈ ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಓಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಹಾರಾಜರ ಯೋಜನೆಯಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಅವರನ್ನು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ನಾನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರುವೆನು. ಅವರು ಇತ್ತ ಬಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ವಸತಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ.”

ಮಾನಾಜರಾಯನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಸ್ವಾನಂದ ಸಾವ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಳು. ಇನ್ನು ತನ್ನ ದುರ್ವಿನಗಳು ಮುಗಿದವೆಂದೇ ಅವಳ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಅವಳು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ:—“ಮಾನಾಜರಾಯರೆ, ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಸಿಜವೆ? ಅಂಥ ಮೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು ಬಡವರಾದ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರಲು ಒಪ್ಪಬಹುದೆ? ಅವರ ಪಾದಧೂಳಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನೆಯು ಪವಿತ್ರವಾಗಬಹುದೇ? ಅವರ ದರ್ಶನದಿಂದ ನನ್ನ ನೇತ್ರಗಳು ಸಾಫಲ್ಯತೆ ಹೊಂದಬಹುದೇ? ಮಹಾರಾಜರಂಥವರ ಆತಿಥ್ಯಮಾಡುವ ಸಂಧಿಯೊದಗಿದರೆ ನಮ್ಮಂಥ ಭಾಗ್ಯ ಶಾಲಿಗಳು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯುವೆನು.”

“ಮಹಾರಾಜರು ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳಿರುವರು. ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮಿ ಜನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಆವರ. ಅಂಥ ಜನರನ್ನು ಅವರು ಸಮಾನಸ್ತಂಭರೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು. ನೀವು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನ್ನ ಮಾತಿನ ನಂಬಿಗೆಯಾಗುವದು” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ನುಡಿದು, ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ಮಹಾರಾಜರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಆತಿಥ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುವೆಯಾ?”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬ, ಅವರ ಬರುಪಿಕೆಯೆಂದರೆ ಮಹವ್ಯಾಗ್ಯವೇ ಸರಿ. ಅಂಥ ಜನರು ಬಂದರೆ ಅತಿಥ್ಯ ಮಾಡಬೇ ಇರುವೆನೆ? ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪಥಕದೊಂದಿಗೆ ಬಂದರೆ ಬಡವನಾದ ನನ್ನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದೋ ಇಲ್ಲವೋ” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಾಶಂಕನಾಗಿ ನುಡಿದನು.

“ನಿನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಂಶವಿವೆ, ಅದರ ಮಹಾರಾಜರು ತೀರ ಸಾಧಾರಣಪ್ರತಿಯವರಿರುವರು. ಅವರು ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂಥವರು. ಪಲ್ಲೆ-ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನೇ ಪಂಚಪಕ್ವಾನ್ನವೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ದಳಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತರುವದಿಲ್ಲ. ನಾಶ್ಟೆಂಟು ಜನ ಒಂದಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸರಕಾರೀ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ನಡೆಯುವದು. ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಅಭ್ಯುದಯದ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ”

“ಮಾನಾಜರಾಯರೆ, ಮಹಾರಾಜರಂಥ ಜನರು ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪಲ್ಲೆ-ರೊಟ್ಟಿ ಕೂಡುವದಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ಸರಕಾರೀ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ವಸತಿ ಮಾಡುವದಾದ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ ಕರೆತರಬೇಕು? ಮಹಾರಾಜರಂಥ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಿಗಳ ಅತಿಥ್ಯ ಮಾಡುವ ಭಾಗ್ಯವು ಸುಮ್ಮನೆ ಬರುವದೆ? ಮನೆ-ಮಾರುಗಳನ್ನು ಮಾರುವೆವು; ಜೀವನವನ್ನು ಅಡವು ಇಡುವೆವು. ಮಹಾರಾಜರ ಅತಿಥ್ಯವನ್ನು ಅವರ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವೆವು.” ಎಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮನೋವಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದಳು.

“ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ-ಭಾವಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕೂರಿತು: ---“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ವಿರಕ್ತಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಧನಗಿರಿ ಮಹಂತನು ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲೋಭಿಯೂ ದೌರ್ಜನ್ಯವುಳ್ಳವನೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವದು. ಧುಂಡಿರಾಜನಂತೂ ನರರಾಕ್ಷಸನೆಂದೇ ನನಗೆ ತೋರುವದು.”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬ, ಮಹಂತನು ಮೊದಲು ಈ ಪರಿಯಾಗಿ ನೀಚ ಮನೋವೃತ್ತಿಯವನಿರಲಿಲ್ಲ. ಧುಂಡಿರಾಜನ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಅವನ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ವಿಸರೀತವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿವೆ. ನಮ್ಮ ಜಹಾಗಿರಿಯು ನಷ್ಟವಾಗ

ಲಿಕ್ಕೆ ಧುಂಡಿರಾಜನೂ ಮಹಂತನೂ ಮೇಗೆ ಕಾರಣೇಭೂತರಾದರೆಂಬದನ್ನು ನೀವು ಬಲ್ಲೀರಿ. ಇವರಿಗೆ ವಿಜಾಪುರದ ಯವನ ಸುಭೇದಾರರ ಬೆಂಬಲವಿದೆ. ಆ ಬಲದಿಂದ ಇವರು ಎಂಥ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ದರೂ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನುತದ ವೈಭವವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವರೆ ತನ್ನ ವೈಭವವಾದರೂ ಹೆಚ್ಚುವೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವು ಧುಂಡಿರಾಜನಿಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಬೇಕಾದಂಥ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಮುಂದಾಗುವನು. ಅಂಥ-ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಂತನನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡುವನು. ತಮ್ಮ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಂತನು ಧುಂಡಿರಾಜನ ಮುಖಾಂತರ ಲಂಚವನ್ನು ಸುಭೇದಾರನಿಗೆ ಕೊಡುವನು. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನರು ಧುಂಡಿರಾಜನ ಹಸ್ತಕರಿಯರು. ಅವರ ಸುಲಿಗೆಯೊಳಗಿನ ಕೆಲ ಭಾಗವು ಮತಕ್ಕೆ ತಲುಪುವದು. ಬಡ್ಡಿಯ ವ್ಯವಸಾಯವಂತು ಖಚಿತವಿರುವದು. ಯಾವನಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಹಣ ಒಯ್ದರೆ ಅವನ ಮನೆತನವು ಶುಭಿಯುವದೇ ಕಷ್ಟ. ಇವರು ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರ-ಶುದ್ಧಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಪಾಕಿ ಬದ ವರ್ತಕರ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಲುಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ದೇವಗಾವಿಯ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಹಂತನು ಬಹಳೇ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿರುವನು. ಅವನು ಬಾರು ಶುಭಿಯುವದಲ್ಲವೆ. ಅಡವಿಯೊಳಗಿನ ಪಾಂಥಸ್ಥರನ್ನೂ ಬಹಳನಾಗಿ ಸುಲಿಸುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯಿದೆ. ಧುಂಡಜಿಯೆಂಬ ಪುಂಡ ಮರಾಟೆಗನನ್ನು ಇವನು ಅಡವಿಯ ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ತಂಡದ ನಾಯಕನನ್ನು ಮಾಡಿರುವನು. ಧುಂಡಜಿಯು ಸುಲಿಗೆಯೊಳಗಿನ ಕೆಲವಂಶವನ್ನು ಮತಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವನು. ಆ ಹಣದೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ಸುಭೇದಾರನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವದು. ಹೀಗಾಗಿ ಧುಂಡಜಿಯ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡುವವರೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಗೋಳನ್ನು ಶಿವಪ್ರಭುವೇ ಕೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ ಅನ್ಯರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅನೇಕ ಹೊಸ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಆ ಸ್ತ್ರಾಂತದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ಗೊತ್ತಾದವು. ಆ ಸ್ತ್ರಾಂತವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನತೆಯ ಪಾಡು ಒಳತಾಗಲಾರದೆಂದು ಅವನು ಬಗೆದನು. ಆಗ ಅವನು —“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ಕೆಲ ವಿನ ನನ್ನೊಡನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯುದ್ಧ ಮಾಡದೆ

ಅದರ ಅನುಭವವಾಗದು. ನೀನು ಎಷ್ಟೇ ಶೂರನೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಎದೆಗಾರನೂ ಇದ್ದರೂ ನಿನಗೆ ಕೆಲವು ಅನುಭವದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯುಂಟು. ಕೆಲವು ದಿನ ನನ್ನ ಸಂಗಡ, ದಂಡಯಾತ್ರಿ ಯಲ್ಲದ್ದರ ನಿನಗೆ ಯುದ್ಧದ ಅನುಭವವಾಗುವದು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ತ್ರೋತವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಸಂದರ್ಭವು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಮಹಾರಾಜರೇ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳ ಸೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನಿರಿಸುವೆ. ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹೇಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಭಾಷಣವು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ಜಯಾಚಾರಿಯೂ ಅನಂದಭರಿತನಾದನು. ಅವಳು:- “ಮಾನಾಜಿರಾಯರ, ಹಂಬೀರರಾಯನ ಏಷಯವಾಗಿ ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಂತೆಯು ಮೂಲಗಿತು. ಅವನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಭಾರವು ಅನುಭವವಾದ ನನ್ನ ಮೇಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಹಳ ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದೆನು. ಇದು ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಭಾರವು ಇದಂತಾಯಿತು. ನನ್ನ ಹಂಬೀರನು ಪ್ರತಾಪರಾಲಿಯದ್ದುದರಿಂದ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಮೊರಕೆಪಡಬಹುದು. ಅವನು ಭುಜನ ಸ್ವರಾಜ್ಯಮಂವಿರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಸೋಪಾನವಂತೆ ಅನುಕೂಲಿಸಬಹುದು.”

“ಅತ್ತಿಗೆಯವರೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಣುವಂತೆ. ಮಹಾರಾಜರು ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನಂಥ ತೀಜ್ವಗಲಾದ ತರುಣರು ಪ್ರಗತಿಪಥವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಧಿ ಮೊರೆತರುವರು. ಒಂದು ವಾರಮೊಳಗಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತರುವೆನು. ಅವರನ್ನು ಕಂಡ ಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಮಾತುಗಳು ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬರುವವು.”

ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರ, ನಿಮ್ಮ ಭಿಷ್ಟಿಯು ನಮಗೆ ಅವೃತ್ತೋಪಮೆಯಾಯಿತು. ದೂರದ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ದಣವಿರುವಿರಿ. ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಾಳೆ ಮತ್ತೆ ಮಾತಾಡೋಣ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದನು.

“ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕು. ನಾನು ಬೇಗನೆ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಒಂದು ದಿನವನ್ನು ದೂರ ಕಳೆಯಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಸ.ರಾಜ್. ಪತಿಷಾ ಪನೆ ಯಾಗುವವರೆಗೆ

ನಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದೇ ಮಹಾರಾಜರ ಆದೇಶವಿದೆ.”

“ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತಾಗಲಿ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿ. ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಮಲಗುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಜಯಾಬಾಯಿಯೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟರು.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಉಷಃಕಾಲಕ್ಕೆದ್ದು, ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಹಾಗು ಜಯಾಬಾಯಿಯ ನಿರೋಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಹೊರಟನು.

೫ ರತ್ನವಿಚಿತ ಕಥಾರಿ

ಜಹಾಗೀರಿಯು ಹೋದಾಗಿನಿಂದ ಜಯಾಬಾಯಿಯ ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬಹಳೇ ನಿಕ್ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಹಾಗು ತನ್ನ ಮಗನ ಚರಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕುಸಾಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಧನಕನಕವೇನೂ ಇನ್ನಿಲ್ಲ; ಅವಳ ಸದ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಯಾವ ಸಾವಕಾರರೂ ಸಾಲಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಠದ ಮಹಂತನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಬಡ್ಡಿಗೆ ಬಡ್ಡಿ ಹಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನುಂಗುವನೆಲ್ಲಿಯೋ ಎಂಬ ಭಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹಣಮೊರೆಯುವ ಮಾರ್ಗವು ಅವಳಿಗೆ ತೀರ ಕಟ್ಟಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿನುಹರಾಜನ ಆತಿಥ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ಭಾರವು ಬಿದ್ದು ಪರಿಂದ ಅವಳು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದಳು. ತಾಯಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದನು. ದಾರಿದ್ರ್ಯದಂಥ ಮೈರಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅನುಭವವು ಆಗ ಅವರಿಗಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವರಿಗೆ ತೊಚ್ಚದಾಯಿತು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿಷಣ್ಣವಾಣಿಯಿಂದ:—“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರು ಸರಕಾರೀ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಮಹಾರಾಜರ ಊಟ-ಉಪಹಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ನೀವು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.”

“ಹಂಬೀರ!” ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಖೇದದಿಂದ:—“ನಾವು ಎಂಥ ಕೀಳು ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮಹಾರಾಜರಂಥವರ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಸಮರ್ಥರಿರುವೆಂಬದನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ತೋರಗೊಡಬಾರದು. ಏನು ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯವೇ! ಮಹಾರಾಜರ ಆತಿಥ್ಯ ಮಾಡುವ ಸುಯೋಗವೊದಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂಧಿಯನ್ನು

ಹೋಗಗೊಡಬಹುದೇ? ಮಹಂತರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.”

ಮಹಂತನ ಹೆಸರೆತ್ತಿದೊಡನೆಯೇ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು. ಆಗ ಅವನು:—“ಅವ್ವಾ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಆ ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾದ ಮಹಂತನ ಹೆಸರೆತ್ತಬಾರದು. ಧುಂಡಿರಾಜನಂತು ನರರಾಕ್ಷಸನಿರುವನು. ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದರೂ ನಾನು ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ “ದೇಹಿ” ಎಂದೆನ್ನಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಅವರ ಮುಖವಲೋಕನವು ಕೂಡ ನನಗೆ ಹೇಸಿಕೆಯೆನಿಸುವದು. ಆ ನೀಚರು ನಮ್ಮ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿದರು. ಇದ್ದ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ನಮ್ಮನ್ನು ಭಿಕ್ಷುಪಾತ್ರಿಗೆ ಗುರಿಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದರು; ಅಲ್ಲದೆ ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯ ಜೊತೆಗಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಯವನರ ವಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರ ದುಷ್ಟ ಮನೀಷೆಯಿದ್ದಿತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂಕಷ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾದವು. ಧುಂಡಿರಾಜನು ಮಹಂತರಂಥ ದುರ್ಜನರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಾನು ಎಂದೂ ಯಾಚನೆ ಮಾಡಲಾರೆನು. ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನವಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ. ನಮ್ಮ ಭೂಮಿಗಳೆಲ್ಲಾ ದನ್ನ ಯಾವ ಸಾವುಕಾರರಿಗಾದರೂ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ತರಬೇಕೋ ಹೇಗೆ?”

“ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಸಾವುಕಾರರಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ನಮ್ಮ ಉಪಜೀವನ ನಡೆಯುವದು ಕಷ್ಟವಾಗುವದು.” ಎಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಂಭುವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು; ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಧನೀಸಾ ಹೇಬ, ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರು ಹೋದರೇನು?” ಎಂದು ಆತುರದಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

“ಹೋದರು. ಯಾಕೆ ಶಂಭು! ಒಳ್ಳೆಯ ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆ? ಮತ್ತೇನು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ ಜರುಗಿದೆ?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

“ಧನೀಸಾಹೇಬರೆ, ಮಠದ ದಿವಾಣರು ನಿನ್ನಿನ ನನ್ನ ಕೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳೇ ಸಂತಾಪಗೊಂಡಿರುವರು. ನಾವೇನೂ ಭೂಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿರುವೆವಂತೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವರ್ಷ ಯಾವ ಹೊಲಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಹೊಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಲ್ಲುಗಾರ ಕಾಳೂನ ಉಂಬಳಿಯ ಭೂಮಿ

ಯನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಮುಂವೆ ಏನು ಹಂಚಿಕೆ ಮಾಡಬೇಕು?"

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಮೇಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು:—“ಶಂಭೂ! ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯೇನಿರುವದು? ನಿನ್ನ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮದ ಮೇರೆಗೆ ಈಗಲೆ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ದಿವಾಣನು ಮುಂಗೈ ಕಸುವಿನಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿತ್ತಿಸಿದರೆ ತಕ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒರುವದು. ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟರೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಬೇಕಾಗುವದೆಂದ, ನೀನು ಅವನಿಗೆ ಗುಡುಗು ಹಾಕು. ಬಲುಮೆಯಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದೇ ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕೊಡುವೆನು ನೀನು ಧೈರ್ಯದಿಂದಿರು. ಬಿಲ್ಲುಗಾರ ಕಾಳೂನಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅವರು ಉಂಬಳಿಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿರುಗಿ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿದೆ. ಕಾಳೂನಾದರೂ ನನ್ನ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿಯಲಿ. ಕಾಳೂನ ನಿಷ್ಠೆಯು ಅವರ್ಣನೀಯವಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಅವನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆಸ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸುವದಕ್ಕೆ ಈಗ ಸಂಧಿಯಿರುವದು. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜರಾಯರೂ ಇದೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಇತ್ತ ಬರುವವರಿವ್ವಾರೆ ದೈವಾನುಕೂಲವಿದ್ದರೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಗತಿಪಥವನ್ನು ಹೊಂದುವೆವು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಶಂಭೂನಲ್ಲಿ ಆಶಾಂಕುರವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು; ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳೂ ಅನ್ಯಾಯಿಗಳೂ ಆದ ಜನರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲೆಂದೂ, ನ್ಯಾಯವಂತನೂ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಯೂ ಆದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದು ಉಚಿತವೆಂತಲೂ ಅವನು ಬಗೆದನು. ಆಗ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: —“ಧನೀಸಾಹೇಬರೇ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಪಾವಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿರುವೆನು. ನೀವು ಉರಿಯಲ್ಲಿ ದುಮುಕಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಸಿದ್ಧತೆಯಿದೆ.”

“ಶಂಭೂನು ಅಂಥ ಏಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನಿರುವನು.” ಎಂದು ಜಯಾಚಾರಿಯು ನುಡಿದು, ಶಂಭೂನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಶಂಭೂ, ನೀನು ಏನೂ ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಗಬೇಡ. ನಮ್ಮ ಹಂಬೀರನ ಉತ್ಕರ್ಷೆಯೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಉತ್ಕರ್ಷೆಯೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಆಗುವದು.”

“ಅವನವರೆ, ಧನೀಸಾಹೇಬರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನರಿತೇ ನಾನು ಅವರ ಸೇವೆ ಕೈಕೊಂಡಿರುವೆನು.” ಎಂದು ಶಂಭುವು ನುಡಿದು:—“ಬಿಲ್ಲುಗಾರ ಕಾಳೂ ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅವನು ಈಗ ನಿರಾಧಾರಿಯಾಗಿರುವನು.”

“ಅವನನ್ನು ನನ್ನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ನಿನ್ನೆಯೆ ಅವನಿಗೆ ಅಭಿವಚನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶಂಭುವು ಅವನಿಗೆ “ರಾಮರಾಮ” ನಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು—“ಹಂಬೀರ, ಮಹಾರಾಜರ ಆತಿಥ್ಯದ ವೆಚ್ಚದ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವೆ?”

“ನೀವು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ನಾನು ಸಿದ್ಧನಿರುವೆನು; ಆದರೆ ಮಹಂತನ ಹಾಗು ಧುಂಡಿರಾಜನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಆಜ್ಞೆ ವಿಧಿಸಬೇಡಿರಿ.”

ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ‘ಕುಮಾರಾ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿದೆ. ಜಹಾಗೀರಿಯ ವೈಭವದ ಅನುಷ್ಠಾನವೆಂದರೆ ಅದೊಂದೇ ಒಡನೆಯು. ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಣೆದವರು ಅದನ್ನು ಮಾರಲಿಲ್ಲ.”

“ಅವ್ವಾ, ಯಾವ ಒಡನೆಯದು?” ಎಂದು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕೇಳಿದನು.

ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಹೀಗೆ ಹೋಗಿ, ಮುಗಾರದ ಹಿಡಿಕೆಯ ರತ್ನ ಬುಚಿತ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ತಂದು, ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು:—“ಇದನ್ನು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಣೆದವರಿಗೆ ಅವರ ಹಿರಿಯರು ಪಾರಿತೋಷಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ನೀನು ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಸ್ತುತಿ ಚಿಹ್ನವೆಂದು ಇದನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಣೆದವರ ಆಜ್ಞೆಯಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತರ ಒಡವೆಗಳು ಹೋದಂತೆ ಇದೂ ಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ಭೀತಿ ನನಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿರಿಸಿದ್ದೆನು; ಹಾಗು ಎಂಥ ಸಂಕಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಮಾರಬಾರದೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ

ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆನು. ನಾನು ಇದನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಳಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದ್ದರಿಂದ ಬೈಲಿಗೆ ತರಬೇಕಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಮಾರದಿದ್ದರೂ ಸಾವುಕಾರರಲ್ಲಿ ಅಡವು ಇಡಲಿಕ್ಕೆ ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಹಿರಿಯರು ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡವು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈಗ ಅಡವು ಇಟ್ಟರೂ ನಾಳಿನ ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ತರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ನೀನು ಇದನ್ನು ಕಸಬೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವನೊಬ್ಬ ಸಾವುಕಾರನಲ್ಲಿ ಅಡವು ಇಟ್ಟು ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ಅಂದರೆ ಮಹಾರಾಜರ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ಅಡವು ಇಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಒಂದು ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಏನೆಂದರೆ, ಕಠಾರಿಯು ಮನೆಗೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಹಬ್ಬ-ಹುಣ್ಣಿನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು; ಹಾಗೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಮಾರಂಭದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಜರುಗಿಸಬಾರದು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ:—
“ಅವ್ವಾ, ಇದು ಬಹಳೇ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂಬಂತೆ ತೋರುವದು. ಇದರೊಳಗಿನ ಒಂದೊಂದು ಹರಳುಗಳ ಬೆಲೆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಯಾಗಬಹುದು. ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಇಂಥ ಒಡವೆಯನ್ನು ಇಡಬಹುದೇ?”

“ಮಗೂ, ಇದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಒಡವೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಮಾಡುವ ದೇನು? ಇದನ್ನು ಅಡವು ಇಟ್ಟು ಬಗ್ಗೆ ಸಾವುಕಾರನಿಂದ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮರೆಯಬೇಡ.” ಎಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಮಗುವಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಆಳಿನೊಡನೆ ಶಂಭುವನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಕಸಬೆಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯು ಕಟ್ಟಡವಿಯ ದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಉಪಟಳವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಸಂಗಡ ಬರುವದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದನು.

ಶಂಭುವು ಒಪ್ಪಿ ಅಶ್ವಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ “ಕೇಸರಿ” ಎಂಬ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದನು. ಶಂಭುವು ತನ್ನ ‘ರಣಸಿಂಹ’ ಎಂಬ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದನು. ಇಬ್ಬರೂ ವೇಗದಿಂದ ಮಾರ್ಗ

ಕ್ರಮಣ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಅರೋಹಿ ಸೈನಿಕರಿಬ್ಬರು ಕೂಡಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು:—
“ನೀವು ಯಾರು?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

ಆಗ ಸ್ವಾರರನ್ನೊಬ್ಬನು:—“ನಾವು ಸರಕಾರೀ ಸೈನಿಕರು. ಈ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಉಪದ್ರವ ಬಹಳ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಗಸ್ತು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ನೀವು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಹೋಗಿರಿ. ಧುಂಡಜಿ ಎಂಬ ಸುಲಿಗೆಗಾರನು ಮಹಾ ಚಾಣಾಕ್ಷನಿರುವನು. ಅವನು ನಿನ್ನ ಒಬ್ಬ ಮಾರವಾಡಿಯನ್ನು ಸುಲಿದನು. ಧುಂಡಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು ಮಾರವಾಡಿಯನ್ನು ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸಿ, ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲೊಂದು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿದಳಂತೆ.”

“ಧುಂಡಜಿಯಂತೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಚಾರ್ಯಕರ್ಮಕುಶಲಳಿರುವಳೆಂದಂತಾಯಿತು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು:—“ನಿಮ್ಮ ಆಳರ ಸರು ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಗಿಂತಲೂ ಕುಶಲಿರುಷರು. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತ ಅವರಿಂದ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಹೇರಳವಾದ ಲಂಚವನ್ನು ತ್ತುವದು; ಇತ್ತ ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ಗಸ್ತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಡಳಿತಗಾರರೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಲು ಸಾಹಸ ಪಡುವದು. ನಿಮ್ಮ ಸುಭೇದಾತರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಪರಿಯ ಮಗಲು ಸುಲಿಗೆಯ ಕೆಲಸಗಳು ವ್ಯಾಹತಿಯಿಲ್ಲವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಸಹ ಆ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಆಶ್ರಯದಾತರೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು; ಯಾಕೆಂದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಸುಭೇದಾರರಿಗೆ ಸುಲಿಗೆಯ ಸುದ್ದಿ ಹಚ್ಚಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಂದ ಹಣ ಎತ್ತಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಿಮಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂಭಾವನೆಯು ಸಲ್ಲುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ನೀವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಸ್ತಿಯು ಇದೇ ಅಲ್ಲವೆ?”

“ಕಾಫರ!” ಸ್ವಾರರನ್ನೊಬ್ಬನು ಗರ್ವೋದ್ಧತನದಿಂದ:—“ಇದು ಯಾವ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಬಾಯಿಬಿಡತೊಡಗಿರುವೆ? ಇದು ಶಾಹೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು. ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯವಲ್ಲ! ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಮಾತಾಡು!”

“ಇದು ಶಿವಶಾಹೀರಾಜ್ಯವಾಗುವ ಸುಯೋಗವು ಬೇಗನೆ ಒದಗುವದಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಶಾಹೀ ಆಡಳಿತವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯವನ ಸೈನಿಕಾ! ಎಲ್ಲಿ ಜನರಂಜನೆಯ ಆಡಳಿತವಿಲ್ಲವೋ ಆ ರಾಜ್ಯವು ಬುಡಮೇಲಾಗುವದೆಂದು ನಮ್ಮ ಶಿವಶಾಹೀ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಡಂಗುರ ಸಾರಿ ಹೇಳುವದಿದೆ. ನಿನ್ನಂಥ ಯಃಕಶ್ಚಿತ

ಸೈನಿಕನೊಡನೆ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವು. ಇನ್ನು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದನೆಂದು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಧವುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿರಿ! ಒಮ್ಮೆ ಶಸ್ತ್ರ ಹಿರಿದ ಮೇಲೆ ಅದು ನಿನ್ನ ರುಧಿರ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರಿ ಒರೆ ಗಾಣುವದೆಂದ ನಿನಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ಆ ಸೈನಿಕರು ಚಿದರಿದರು. ಇಂಥವ ನೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತು ಬಳೆಯಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರು ಹಂಬೀರ ರಾಯನೊಡನೆ ಎರಡು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾತಾಡಿ ತಮ್ಮ ವಾರೀ ಹಿಡಿದು ನಡೆದರು.

‘ಸರಿದರೆ ಒತ್ತಣ್ಣ, ಒತ್ತಿದರೆ ಸರಿಯಣ್ಣ’ ಎಂಬ ಯವನ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಯನ್ನು ಕುರಿತು ಟೀಕಿಸುತ್ತ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಶಂಭುವೂ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸತೊಡಗಿದರು.

೬ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿ.

ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಶಂಭುವೂ ದ್ರುತಗತಿಯಿಂದ ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಣ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ರಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಕಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಅದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಸನಸ್ತದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿ ಬೈಲಾ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಂಭುವಿನ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು. ವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರರು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರೆ, ಅವರ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡಿಯೇ ಮುಂದೆ ಸಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುಲಿಗೆಗಾರನಾದ ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ನಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದರೆ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಂತಾಗುವದೆಂದು ಅವನು ಎಣಿಕೆ ಹಾಕಿದ್ದನು. ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಆರ್ತಧ್ವನಿಯು ಕೇಳತೊಡಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಿಚಾರವು ಬಂತು. ಯಾರೋ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವರೆಂದು ಅವನು ಬಗೆದು, ಶಂಭುವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ: —“ಈ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದೇ ತೋರುವದು. ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಬರುವ ನಿಟ್ಟಿಗೆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸು.” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿ ದನು.

“ಫನೀಸಾಹೇಬರೆ, ಇಲ್ಲದ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ತಿಗಿದುಕೊಳ್ಳುವ ದೇಕೆ? ಅಲ್ಲದೆ ನಾನು ಸುಲಿಗೆಗಾರರೊಡನೆ ಬಡಿದಾಟಕ್ಕೆ ನಿಂತರೆ ತಡವಾಗುವದು. ಇಂದ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವೂ ಪೂರೈಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಹವ್ಯಾಸ ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಸಾಗುವದೇ ಒಳಿತೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವದು. ಸುಲಿಗೆಗಾರರು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಇದ್ದರೆ ಅವರ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡಬಹುದು; ಅವರು ಅಸಂಖ್ಯಾಕ ರಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಪಾರುಪತ್ಯವೇ ಆದೀತು. ಹಾದೀ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವ ದೆವ್ವ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗುವದು.” ಎಂದು ಶಂಭುವು ಭಯ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು.

“ರಂಭೂ, ನಿಜವಾದ ಮರಾಟೆಗನು ಇಂಥ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಬೇಕೆ? ಪ್ರಾಣವು ಪ್ರಿಯವೆಂಬದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದರೆ, ಅದೊಂದು ಕೇರ್ತೀಪ್ರದ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಮಾನ ಬಗೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಧುಂಡಜಿಯ ಪಾರುಪತ್ಯವಾದರೆ ಎಷ್ಟು ಜನರ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವದು ನೋಡು? ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಾನಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರ ಹಿಂದು ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡತೊಡಗಿದವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಪಣ್ಯ ದಿಂದ ಹೋರಾಡುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬರಬಹುದು. ಕ್ಷಾತ್ರವೀರರು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಮಹತ್ವಕೊಡದೆ ಕ್ಷಾತ್ರಶ್ರೀಲಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡಬೇಕು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಶಂಭುವಿನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು; ವೀರಶ್ರೀ ಸಂಚಾರವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಧ್ವನಿಕೇಳುವ ನಿಟ್ಟಿಗೆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತಿರುವಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಕೇಸರಿಗೆ ಒಂದು ಏಟು ಕೊಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ಅದು ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿತು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಕೆಲವು ದಾರಿ ನಡೆದು ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಿಡದ ಕೆಳಗೆ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ರೋದಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೆ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದನು. ಶಂಭುವೂ ಇಳಿದನು. ಇಬ್ಬರೂ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಅಮ್ಮಾ, ನೀನು ಯಾರು? ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಅಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣವೆನು?”

“ಸರದಾರಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನೂ ನನ್ನ ತಂದೆಯೂ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹೊರ

ಟಿದ್ದೆವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಹಳೇ ನೀರಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ನನ್ನ ತಂದೆಯು ನೀರು ಹುಡುಕಿ ಬೇಸತ್ತನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ನೀರು ತೋರಿಸುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಅವಳ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ನಡೆದೆವು. ಅವಳು ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅಡವಿ ಬಿದ್ದು ನಡೆಯತೊಡಗಿದಳು. ನನ್ನಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ನನ್ನ ತಂದೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಹೇಳಿದನು. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯಾದರೂ ಅದರಂತೆ ನುಡಿದಳು. ನೀರು ಇನ್ನು ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಬೇಗನೆ ತಿರುಗಿ ಬರುವೆನೆಂದೂ ಅವಳು ಹೇಳಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಮುಂದೆ ಒಂದುಗಳಿಗೆಯೊಳಗೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಚೀತ್ಕಾರ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಿತು. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಧುಂಡಜಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದೂ, ಅವಳು ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಗಂಡನ ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿರುವಳೆಂದೂ ನನಗೆ ಭಾಸವಾಗುವದು. ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಹೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥನಿದ್ದು, ಅವನು ನಡಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆ ದುಷ್ಟ ಧುಂಡಜಿಯು ನನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿರುವನೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಹಣ ಹೋದರೂ ಹೋಗಲಿ ನನ್ನ ತಂದೆ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ನೀವು ದಯ ಮಾಡಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಶೋಧ ಮಾಡಿಹರೆ ಫಿವುಗೆ ತುಂಬಾ ಉಪಕೃತಳಾಗುವೆನು. ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳಕೊಂಡ ನಾನು ನಿರಾಧಾರಿಯಾಗಿರುವೆನು.”

ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು, ಮುಖವನ್ನು ಸೆರೆಗಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡು ಬೋರಾಡಿ ಅಳತೊಡಗಿದಳು. ಅವಳ ದೈನ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವನು ಆ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕುರಿತು:- “ಎಮ್ಮಾ, ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ಸುಲಿಗೆಗಾರನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಳೆಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನು ಹಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನೆಂದೂ ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವೆನು.”

“ನೀವು ದೇವರಂತೆ ಬಂದು ಭಿಟ್ಟಿಯಾದಿರಿ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡಲಿ.”

ತರುಣಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕುದುರೆಯ ಲಗಾಮನ್ನು ಶಂಭುವಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು:- “ಇಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳು ಬಹಳ

ನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಕುದುರೆಗಳು ಹೋಗಲಾರವು. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರು. ನಾನು ಸುಲಿಗೆಗಾರನನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚುವೆನು.”

“ಧನೀಸಾಹೇಬರೇ, ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ಹೋಗಕೂಡದು. ಧುಂಡಜಿಯು ಮಹಾ ಮೋಸಗಾರನಿರುವದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಅಪಾಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಹುದು.”

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಆ ತರುಣಿಯು:—“ಸರದಾರರೇ, ಈ ಸೈನಿಕರು ಅಂದಂತೆ ಧುಂಡಜಿಯು ಮಹಾ ಕಪಟಿಯಿರುವನೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಚಾಣಾಕ್ಷಳು. ನೀವು ಇಬ್ಬರೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗಿರಿ. ನಿಬಿಡವಾದ ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳು ಹೋಗದಂತಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಹೋಗಿರಿ. ನೀವು ಬರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ.”

“ಛೇ! ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಾಯುವದು ನಿನ್ನಿಂದಾಗದು. ನಿನ್ನ ಕಾವಳಿ ನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಸುಲಿಗೆಗಾರರು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಲೋಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಆ ತರುಣಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಶಂಭುವನ್ನು ಕುರಿತು:—“ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರು. ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ ಕೊಂಬು ಉದುವೆನು, ಹೊರಟು ಬಾ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಆ ತರುಣಿಯು ಇನ್ನೂ ಅಳುತ್ತಲೆ ಇದ್ದಳು. ಶಂಭುವು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ:—“ತಾಯಿ, ಅಳಬೇಡ. ನನ್ನ ಧನಿಯರು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವರು.”

“ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಬಹಳೇ ಪ್ರೇಮಳ ಸ್ವಭಾವದವನು. ಅವನ ಹೊರ್ತು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಯಾರ ಆಸರವೂ ಇಲ್ಲ. ಪಾಪಿ ಧುಂಡಜಿಯು ಹಣದಾಶೆಗಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟಿರುವನೋ ಏನೋ, ಎಂಬ ಭಯವು ಉಂಟಾಗಹತ್ತಿದೆ.”

“ಧುಂಡಜಿಯು ಕೊಲೆಗೆಲಸ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನೂ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಹಣ ಹೋದರೂ ಪ್ರಾಣದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವರು; ನೀನು ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಡ.”

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಮೇಲೆ ಆ ತರುಣಿಯು ಎದ್ದು ನಿಂತು ತೀಕ್ಷ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುದುರೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ, ಇಂಥ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಸ ನೀವೂ ಸಿಮ್ಮ ಧನಿಯರೂ ಶೂರರಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ನಿಮ್ಮಂಥ ಶೂರರು ಗಂಟು ಬಿದ್ದರೆ ಧುಂಡಜಿಯು ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತಾಗುವದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಏನು ಕುದುರೆಗಳಿವು!” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಅವಳು ಆ ಕುದುರೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವುಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಸುಳಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವವ ರಂತೆ ಹಿಂಸೆ-ಮುಂದೆ ತಿರುಗಾಡಿ, ಮೈಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ ತಿರುಗಾಡಿದಳು. ಅನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬದಿಗೆ ಸರಿದು ನೀತು:—“ಅಯ್ಯೋ! ಏನಿದು? ಗಿಡಗಳೇ ತಿರುಗುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವದು! ಬೀಳುತ್ತೇನೆ ಹಿಡಿಯಿರಿ ” ಎಂದು ಜೋಲಿ ಹೊಡೆಯತೊಡಗಿದಳು. ಶಂಭುವು ತೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಆ ತರುಣಿಯು ಅವನ ಕೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟಳು. ಆಗ ಅವನು ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಗಿಡದ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಎನೋ ಸ್ವಳವಾದಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ ದೃಷ್ಟವಷ್ಟು ದೇಹಗಾತ್ರವುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಗಡ್ಡದ ತರುಣನು ಎಂದು ಟೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೇರಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ! ಶಂಭುವು ಆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಟಣ್ಣೆನೆ ಜಿಗಿದು ದೂರ ಸರಿದು ನಿಂತನು. ಅವನು ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷಣ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದರೆ ಅವನ ಆಯುಷ್ಯವೇ ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶಂಭು. ಏನ ಈ ಜಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಟೊಣಪನು ಖತಿಗೊಂಡು ಬಡಿಗೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡೇ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಶಂಭುವು ಅವನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಗುರು ತಿಸಿ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬದಿಗೆ ಸರಿದು ಆ ಟೊಣಪನಿಗೆ ತೆಕ್ಕೆಬಿದ್ದನು. ಟೊಣಪನು ಬಡಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಸುಟಿ ಶಂಭುವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡಹುವದಕ್ಕೆ ಸಾಹಸಪಡತೊಡ ಗಿದನು; ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನವು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶಂಭುವು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡಹಿ ಎವೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಕುತ್ತಿಗೆ ಯನ್ನು ಹಿಚುಕುತ್ತ—“ಎಲೋ, ನೀನು ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯಲ್ಲವೆ?”

“ಹೌದು; ನಾನೇ ಧುಂಡಜಿಯು!” ಎಂದು ಆ ಟೊಣಪನು ಮುಸುಗು ಡುತ್ತ ನುಡಿದನು.

“ನನ್ನ ಧನಿಯಲ್ಲಿ?”

“ನಾನು ನಿನ್ನ ಧನಿಯನ್ನು ಕಂಡಿಲ್ಲ.”

“ನೀನು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದೆಯಂತೆ ಅವನೆಲ್ಲಿರುವನು?”

“ನಾನು ಯಾರನ್ನೂ ಕರೆದೊಯ್ದಿಲ್ಲ.”

“ನೀನು ಒಯ್ದಿಲ್ಲ; ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ಅವನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು ನಿನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಪದಿಸಿರುವದು ನಿಜವಷ್ಟೆ?”

“ಸುಳ್ಳು.”

“ಇಲ್ಲಿ ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಮಗಳು ಇದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ನನಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಳು.” ಎಂದು ಶಂಭುವು ನುಡಿದು ಹೊರಳಿ ನೋಡಿ:—“ಅಮ್ಮಾ, ಎಲ್ಲಿರುವೆ?”

ಶಂಭುವು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು. ಆತರುಣಿಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಧುಂಡಜಿಯು ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೆ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕನು. ಆಗ ಶಂಭುವು ಅವನ ಗಂಟಲವನ್ನು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹಿಚುಕಿ “ಅವಳೇ ನಿನ್ನ ಮೋಸಗಾರ್ತಿ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲವೆ?”

ಧುಂಡಜಿಯು ಹಿಸಿಹಿಸಿ ನಕ್ಕನು ಮಾತ್ರ.

“ನೀಚಾ! ನೀನು ನನ್ನ ಧನಿಯರನ್ನು ಕಂಡಿರುವದಿಲ್ಲವೆ?”

“ಇಲ್ಲ; ನಾನು ನಿನ್ನ ಧನಿಯನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನೋಡಿಲ್ಲ.”

“ನೋಡಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಧನಿಯು ಬರುವವರೆಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರು.” ಎಂದು ಶಂಭುವು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ತರುಣಿಯ ತಂದೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಲಿಕ್ಕೆ ಹೊದವನು. ಬಹುದೂರದ ವರೆಗೆ ತಿರುಗಾಡಿದನು. ಜಲಾಶಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ದಣಿದು ಅವನು ಶಂಭುವಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು ಅಲ್ಲಿ ತರುಣಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಗಡ್ಡದ ತರುಣನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು: ಶಂಭುವು ಅವನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿಸ್ಮಿತನಾದನು. ಅವನು ಶಂಭುವನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಶಂಭೂ, ಆ ಅನಾಥ ತರುಣಿಯೆಲ್ಲಿ? ಈ ಗಡ್ಡದವನು ಯಾರು? ನೀನು ಇವನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆಕೆ ಕುಳಿತಿರುವೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

“ಧನೀಸಾಹೇಬ, ಮೊದಲು ಕುದುರೆಯ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಈ ನರಾಧಮನನ್ನು ಹಿಚಂಡಿ ಬಿಗಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರ.”

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶಂಭುವು ಅವನ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿ, “ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರೇ, ಇವನೇ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯು. ಆ ತರುಣಿಯೇ ಇವನ ವೋಸಗಾರ್ತಿ ಹೆಂಡತಿಯು. ಇವನು ನನ್ನ ಹಿಂವೆ ಒಂದು ಬಡಿಗೆ ಯನ್ನೆತ್ತಿದನು. ಕೂಡಲೆ ನಾನು ಇವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡಹುವೆನು. ಆ ವೋಸಗಾರನು ಎತ್ತೋ ಓಡಿ ಹೋದಳು. ನೀವು ಈಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದಿರಿ. ಆ ಕಸಬಿಯು ಸುಳ್ಳೇ ಮೂಝೆಬಂದವರಂತೆ ಬೀಳತೊಡಗಿದಳು. ನಾನು ಕನಿಕರದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎತ್ತಿ, ನೆರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿವೆನು. ಕೂಡಲೆ ಈ ಧುಂಡಜಿಯು ಹಿಂವೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಬೋಣ್ಣೆಯನ್ನೆತ್ತಿದನು. ನಾನು ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಇದ್ದವನೂಲಕ ಇವನ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾದೆನು.” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಧುಂಡಜಿಯ ಕೈಕಾಲು ಬಂಧಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಗಿಡದ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು.

“ಎಲಾ! ಇವೇನು?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದು: “ಶಂಭೂ, ನನ್ನ ಕುದುರೆಯ ಥಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ರತ್ನಖಚಿತ ಕಠಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ?”

ಶಂಭುವು ಕುದುರೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಕಠಾರಿಯ ಚೀಲವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗವು ಮಾತ್ರ ಹರಿದು ಜೋತಾಡತೊಡಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನು:—“ಧನೀಸಾಹೇಬರೇ, ಆ ಮಾಯಗಾರ್ತಿಯ ಕಾರಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅವಳು ಕುದುರೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ನೆನಪಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಒಬ್ಬ ಅನಾಥ ತರುಣಿಯೆಂದು ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಆಗ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೆನಾದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನೂ ಎಕಲ್ಯ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ.”

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಂತಪ್ತನಾದನು. ಅವನು ಧುಂಡಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕ್ರೋಧವಾಣಿಯಿಂದ:—“ಎಲೋ, ಸುಲಿಗೆಗಾರಾ! ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ಎಲ್ಲಿರುವಳು ಹೇಳು. ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿನಿಂದ ನನ್ನ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾಗುವೆ.”

“ಸರದಾರರೇ! ನಿನಗೆ ಆ ಕಠಾರಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ

ಅಪಾಯ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಚನ ಕೊಡಲಿ. ಅಂದರೆ ಸಿನ್ಹ, ಒಡವೆಯು ಸಿನ್ಹ ಕೈಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು.” ಎಂದು ಧುಂಡಜಿಯು ಹೇಳಿತನು.

“ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆ? ನಿನಗೆ ಜೀವವಾನ ಕೊಡುವವರಿಂದ ನಾನು ಸಮಾಜದ ಅಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು. ನನ್ನ ಸಾಸಿಯು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದದ್ದು; ಆದರೆ ಸಿನ್ನನ್ನು ಹೋಗಗೊಟ್ಟರೆ ಎಷ್ಟು ಜನರ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಮುಳುವು ಆಗುವಿಯೋ, ಎಷ್ಟು ಜನರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಪಹಾರ ಮಾಡುವೆಯೋ! ಸಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಲಾರನು.”

“ಸರದಾರರೆ, ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಿರೆಂದು ನಾನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಜೀವವಾನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಕು. ಮುಂಜಿ ನನ್ನ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ನನಗೆ ಅದು ಸಾಧಿಸದಿದ್ದರೆ ಆಜೀವವಾಗಿ ಸಿನ್ಹ ಸೆರೆಯಾಕಾಗಿ ಉಳಿಯುವೆನು ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿರೆಂದು ನಾನು ಸಿನ್ಹನ್ನು ಕೇಳುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೇಲೆ ನೀವು ಇಷ್ಟು ಬೆದರುವ ಕಾರಣವೇನು?”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆ ಯೋಚಿಸಿ:—“ಒಳ್ಳೆಯದು. ನಾನು ಸಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ. ನೀನು ಅಪರಾಧಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಪ್ರಭುಸಿನ ನ್ಯಾಯಾಸನದ ಮುಂದೆ ನಿಂತೆಯೆಂದರೆ ಆಗ ನಿನಗೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇಹಾಂತ ಶಾಸನ ಏರ್ಪಡುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಹೊಣೆಗಾರನಲ್ಲ.”

“ನಾನು ನ್ಯಾಯಶಾಸನಕ್ಕೆ ಅಂಜುವದಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಪ್ರಾಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸುವಂಥ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನೂ ಅವಿಶ್ವಾಸೀ ಒಲಗದಲ್ಲಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಕರ್ತವ್ಯವೆನಿಸಿ ನನ್ನ ಮನೆಯವರಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಮಠದ ಮಹಂತರೂ ಧಂಡಿರಾಜರೂ ನನ್ನ ಸರಮು ಸ್ನೇಹಿತರು. ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಮರಣ ದಂಡನೆಗೆ ಭಯಪಡುವ ಕಾರಣವೇನು?”

“ಧುಂಡಜಿ, ಸಿನ್ನನ್ನು ಸರರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವೆನು. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದುಸದ ಪಾತಶಾಹಿಯ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯದ ಲವಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟದಂಡನೆ ಶಿಷ್ಟ ಪರಿಪಾಲನೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿವೆ.”

“ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ನನ್ನ ಕೊಲೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು.”

‘ನಾವು ನಿನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಗೊಡುವದಿಲ್ಲ.’

“ನಾನು ಹೋಗಬೇಕಾದುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ತರಿಸುವೆನು.” ಎಂದು ಧುಂಡಜಿಯು ನುಡಿದು:—“ಸರದಾರರೆ, ನೀವು ನನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?” ಎಂದು ವಿನಯದಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

‘ಇಲ್ಲ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ತರುವದಿಲ್ಲ.’

ಧುಂಡಜಿಯು ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಧ್ವನಿ ಮಾಡಿ ಚೀರಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವೇ ವಿಧವ ಧ್ವನಿಯು ಉತ್ತರ ಮೊರೆಯಿತು. ಧುಂಡಜಿಯು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಚೀರಿದನು. ಆ ಧ್ವನಿಗೂ ಉತ್ತರ ಬಂತು. ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳು ಭಯಭೀತಳಾಗಿ ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ—“ನಾಥರೆ, ಇವೇನು? ನಿಮ್ಮ ಅವಸ್ಥೆಯು ಹೀಗೇಕಾಯಿತು?”

“ನನ್ನ ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ದುರ್ದೈವ. ಈ ಸೈನಿಕನು ಮಲ್ಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನನಗಿಂತ ಬಲ್ಲಿದನು. ಇದುವರೆಗೆ ನನಗೆ ಇಂಥ ಬಲಾಢ್ಯರು ಗಂಟುಬಿದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ತಿವಾಜಿಯ ಕೈಕೆಳಗೆ ಇಂಥ ಬಲಿಷ್ಠರಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ತೀಳುವಾಗಿ ನೆರವೇರತೊಡಗಿದೆ.”

ಧುಂಡಜಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು:—“ಮಹಾರಾಜರ ಪಕ್ಷವು ಸತ್ಪಕ್ಷವು. ಅವರಿಗೆ ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲವುಂಟು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಿಂಹಾಸನವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕೆಂದು ಭಾರತೀಯರು ಅವರಿಗೆ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿರುವರು. ಧುಂಡಜಿ, ನೀನು ಹಿಂದುವಲ್ಲವೆ? ಮರಾಟಗನಲ್ಲವೆ? ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ನಿನ್ನದಲ್ಲವೆ? ಸ್ವಜನರ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಮೊರಕೊಂಡರೆ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವದು? ನೀನು ಈ ಘೋರ ವಿಸಿನದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ ನೀನೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೋಪಾನವನ್ನೇರಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ನೀನು ಹಿಂದುವಿದ್ದರೂ, ಮರಾಟಗನಿದ್ದರೂ ಯಾವನಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ನೀನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪರಮ ವೈರಿ. ಹಿಂದುಗಳ ಕಡುಹಗ್ಗೆ. ನಿನಗೆ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲ. ಸ್ವಜನರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ನನ್ನ ಮಹತ್ವದ ಒಡನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಜೀವದಾನ ಕೊಡ

ಬೇಕಾಯಿತು. ನೀನು ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವಾದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ವಚನಬದ್ಧನಾದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯಾಸನದ ಮುಂದೆ ನಿನ್ನ ಅಪರಾಧವು ಕ್ಷಮಿಸಲ್ಪಡುವದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ನಿನಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಣದಂಡನೆಯ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವದು.”

ಹುಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಧುಂಡಜಿಯು ಏಜಾರ ಮಗ್ಗುನಾದನು. ಅವನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಯೋಚಿಸಿ. - “ಸರದಾರರೆ, ನೀವು ದೇವತೆವಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಸತ್ಯವಿರುವವು; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಂತೆ ನಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಈಗಲೆ ವಚನಬದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನಗೂ ಏಜಾರಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪದ ಮೊರೆಯಬೇಕು.”

‘ಒಳ್ಳೇದು. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತೆ ಆಗಲಿ. ನನ್ನ ಕಠಾರಿಯಲ್ಲಿರುವದು’

“ಪ್ರಿಯೆ!” ಧುಂಡಜಿಯು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು - “ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಸರವಾರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡು.”

ನಾಥರೆ, ಪ್ರಿಯರೆ, ಅದು ಬರೇ ಕಠಾರಿಯಲ್ಲ. ಸಾಕಾರರು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕಠಾರಿಯು..”

“ನಿಜವು. ಆದರೆ ಮಾಡುವವೇನು? ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ನಾನು ವಚನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಆದರೆ ಅಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು.”

“ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ನಿಜ; ಆದರೆ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕೊಡಬಾರವೆಂದೆನಿಸುವದು.”

“ನನ್ನ ಜೀವ ಹೋದರೂ?”

“ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅನಿಸುವದು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನಿರುಪಾಯವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು.”

“ಉಪಾಯಗಾಣದೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವದೇನೋ ನಿಜ. ಎಲ್ಲಿದೆ ಆ ಕಠಾರಿಯು?”

“ಪ್ರಿಯರೇ, ಕೊಟ್ಟೇ ಬಿಡಲಾ?”

“ಅವಶ್ಯ! ಅವಶ್ಯ!” ಎಂದು ಧುಂಡಜಿಯು ನುಡಿದು:—“ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಉಳಿಯಬೇಕೆನಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಕೊಡು.”

ಧುಂಡಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯಿಂದ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಬೈಲಿಗೆ

ತೆಗೆದು:—“ನೋಡಿರಿ. ಇವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದರೆ ಜೀವವು ಒಪ್ಪಾಡತೊಡಗಿದೆ.”

“ಎಸೆ ಹಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಗಳಿಸಿರುವೆ!” ಶಂಭುವು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅಂದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು:—“ನೀನು ಇದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಯ್ದೆ? ಯಾವಾಗ ಕೊಯ್ದೆ?”

“ಸರದಾರರೇ, ನಿಮ್ಮ ಈ ಪೈಸಿಕನೆದುರಿಗೇ ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆನು. ಕುದುರೆ ನೋಡ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹೀಗೆ ಕೊಯ್ದೆನು” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಧುಂಡಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಚರಚರ ಕೊಯ್ದಳು. ಕೂಡಲೆ ಧುಂಡಜಿಯು ಹೊರಬಿದ್ದು ಓಡತೊಡಗಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಂಭುವನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹೂಂ! ಅನುಮಾನವೇಕೆ? ಶರಸಂಧಾನ ಮಾಡು.”

“ಹಾ! ಸರದಾರರೇ, ನನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲೇ ವಚನಬದ್ಧರಾಗಿರುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಂತದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಉಪಾಯವನ್ನು ನಾನೇ ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೆನು. ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ವಚನವು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣತರಣ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದೆ.”

ಧುಂಡಜಿಯು ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿ ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಗಿಡದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋದನು. ಆಗ ಶಂಭುವು:—“ಧನಿಸಾಹೇಬ, ನೀಚನು ಓಡಿ ಹೋದನು. ಗಿಡದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು ನಮಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡಿ ಹೋದನು.”

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯು:—“ಅವನು ಓಡಿಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿನಗೆ ವಚನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?”

“ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನಾವು ಅವನಿಂದ ಹಾಗೆ ವಚನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು.”

“ನಿಮ್ಮ ತಪ್ಪಿನ ಲಾಭವನ್ನು ಅವನು ಹೊಂದಿದನು. ನೀವು ಅವನನ್ನು ಇನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾರಿರಿ.”

“ನೀನು ಅವನ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕೊಯ್ಯಬಹುದೆ?”

“ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆಯೆಂದು ನೀನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ನಾನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದೆನು. ನನ್ನ ಕಡೆಗೇನು ತಪ್ಪು?”

ತರುಣಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ನೋಡತೊಡಗಿದಳು. ಅವನು ಶಂಭುವನ್ನು ಕುರಿತು;—“ಶಂಭೂ, ನಮ್ಮಿಂದ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಈ ತರುಣಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಪರಾಧಿಯೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಸನದ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ನುಡಿದು ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತು;—“ಅಮ್ಮಾ, ನೀನು ಹೋಗು. ಸುಲಿಗೆಯ ಕಾರ್ಯ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಗಂಡನ ಮನವೊಲಿಸು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಆ ತರುಣಿಯು ಆತನನ್ನು ಅಭಿವಂದಿಸಿದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಶಂಭುವೂ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಣ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಆ ತರುಣಿಯು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದಳು.

೮ ಪ್ರಗತಿಸಥವೇರುವ ಪ್ರತಾಪನಿಧಿ.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಂಭುವಿನೊಡನೆ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸತಿಗೃಹವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಇಳಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಉರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವರ್ತಕರಾರಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾಗಿ ಸೇಠ ಮಥುರಾದಾಸನೆಂಬ ಗುರ್ಜರ ಸಾವುಕಾರನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಥುರಾದಾಸನ ಮನೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೋದಾಗ ಮಥುರಾದಾಸನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ, ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಬಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಡವು ಇಟ್ಟು ಹಣ ಒಯ್ಯಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮಥುರಾದಾಸನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಅವನು ತನ್ನ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ಅರ್ಥಗಳಿಗೆಯೊಳಗೆ ಆ ವ್ಯವಹಾರದ ಪೂರ್ತಿಯಾಯಿತು. ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸೇಠಜಿಯ ನಿರೋಪ ಹೊಂದಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಅನಂತರ

ದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ತನ್ನ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು:—“ನಿಮ್ಮ ಒಡವೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಿರಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಠಾರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಸೇತಜಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಕಠಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಥುರಾದಾಸನು ನಕ್ಕನು. ಈ ಕಠಾರಿಗೆ ನಿಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಹಣ ಬೇಕು” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

“ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ” ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

“ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆಯ ಕಠಾರಿಗೆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಬೇಕೆ?” ಎಂದಂದು ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ಮಥುರಾದಾಸನು ಕೇಳಿದನು.

“ಸೇತಜೀ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿರಿ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಲು, ಮಥುರಾದಾಸನು ಕನ್ನಡಕವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಠಾರಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದನು. ಅದರ ಬೆಲೆಯು ಬಹಳವಿರುವದೆಂಬದು ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕಠಾರಿಯ ಹಿಡಿಕೆಯು ಬಂಗಾರದ್ದೆಂದೂ, ಮೇಲೆ ಕೆಚ್ಚಿದ ಹರಳುಗಳು ನಿಜವಾದ ರತ್ನಗಳೆಂದೂ ಅವನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಥುರಾದಾಸಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಕ ಹಾಕಿ ನೋಡಲಾಗಿ ಕಠಾರಿಯ ನಿಜವಾದ ಬೆಲೆ ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

“ನೀವು ಇದನ್ನು ಮಾರಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಅಮೋಘವಾದ ಬೆಲೆಯು ನಿಮಗೆ ಮೊರೆಯುವದು” ಎಂದು ಮಥುರಾದಾಸನು ಹೇಳಿದನು.

“ಮಾರುವ ಒಡವೆಯಲ್ಲ” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು:—
“ಮಥುರಾದಾಸರೇ, ಈ ಕಠಾರಿಯ ಬೆಲೆ ಎನಾಗುವದು?”

“ಮಾರುವದೇ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವದೇನು?”

“ಮಾರದಿದ್ದರೂ ಒಡವೆಯ ಬೆಲೆ ಗೊತ್ತಿರುವದು ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಬೆಲೆ ಹೇಳಿದರೆ ನಿಮಗೇನೂ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?”

“ಬಂಗಾರದ ಬೆಲೆಯಂತೂ ಗೊತ್ತೇ ಆಗುವಂತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಚ್ಚಿದ ರತ್ನಗಳು ಅಮೂಲ್ಯವಾದವುಗಳಿರುವವು. ಇದರ ಬೆಲೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗುವದು. ಇನ್ನು ಅಗತ್ಯವಿದ್ದವರು ಕೂಡಿದರೆ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರದ ವರೆಗೂ ಎರಬಹುದು. ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದವರು ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಕೇಳಬಹುದು ಹರಳು ಕಲ್ಲಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅಷ್ಟೊಂದು ನಿಕಟವಾಗಿ

ಕಟ್ಟಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಮಥುರಾದಾಸನು ನುಡಿದು:-“ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿ ಇಂಥ ಮೊಡ್ಡ ಬೆಲೆಯ ಒಡವೆಯನ್ನು ಅಡವು ಇಡುವು ವೇಕೆ”

“ಇದರ ಹೊರತು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಡವೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಅನಿರ್ವಾಹ ಕ್ವಾಗಿ ಇದನ್ನು ತಂದಿರುವೆನು. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯ ಒಡವೆಯೆಂದು ಹೆಚ್ಚು ಹಣವನ್ನು ಒಯ್ದು ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?”

“ಈ ಹಣವು ವಿವಾಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವದೆ?”

“ಅಲ್ಲ; ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಣವು ಬೇಕಾಗಿದೆ.”

“ನೀವು ಯಾರು?” ಎಂದು ಮಥುರಾದಾಸನು ಕುತೂಹಲಗೊಂಡು ಕೇಳಿದನು.

“ನಾನು ದೇವಗಾವಿಯ ಜಹಾಗೀರದಾರ ಗಂಭೀರರಾಯರ ಮಗನು. ನನ್ನನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನೆಂದು ಕರೆಯುವರು.”

“ಓಹೋ! ನೀವು ಗಂಭೀರರಾಯರ ಮಕ್ಕಳೇನು?” ಎಂದು ವಿಸ್ಮಯ ಗೊಂಡು ಮಥುರಾದಾಸನು ನುಡಿದು:-“ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ಬರುವರೆ? ಎಂದು ಬರುವರು”

“ಅಹುದು; ಮೂರು-ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವವರಿದ್ದಾರೆ.”

“ನಾನೂ ಗಂಬೀರರಾಯರೂ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತರು. ಪಾಪ-ಯವನರು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಅವರ ಜಹಾಗೀರಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡರು.” ಎಂದು ಮಥುರಾದಾಸನು ನುಡಿದು:-“ಹಂಬೀರರಾಯರೇ, ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಹಣಕ್ಕೆ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಾನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರೆನು. ನೀವು ಅನುಕೂಲವಾದಾಗ ಹಣ ತಂದು ಕೊಡಿರಿ. ನಾನು ಕೊಡುವ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಅಡವು ಇಟ್ಟು ಬಗ್ಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಬರೆದು ಕೊಡುವೆನು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಾವುಕಾರನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷ ಬಟ್ಟನು. ಸಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮಥುರಾದಾಸನ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಖ್ಯಾತಿಯಾದದ್ದು ಯಥಾರ್ಥವಿರುವದೆಂದು ಅವನು ಮನಗಂಡನು. ಸಾವುಕಾರನು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟು ಕಠಾರಿಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಹೆಸರಿನ ಚೀಟಿ ಕಟ್ಟಿ, ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟನು. ಅನಂತರ ಹಂಬೀರ

ರಾಯನು ಮಥುರಾದಾಸನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅವನ ನಿರೋಪ ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ವಸತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಂಭುವಿನೊಡನೆ ವೇವಗಾವಿಗೆ ಬಂದನು. ಬರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹೋಗುವಾಗ ನಡೆದ ಧುಂಡಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು ಮಾಡಿದ ಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನೂ, ಶಂಭುವಿನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ತಾಯಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಶಂಭುವಿನ ಪರಾಕ್ರಮದ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಸಂತೋಷಬಟ್ಟಳು. ಅವಳು ಪ್ರಭುವಿನ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ವಾಡಿಯನ್ನು ಅಂದಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ಹಚ್ಚಿದನು. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಆಗಮನದ ಸಿದ್ಧತೆಯೆಂದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹದ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆದಂತೆಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭುವು-ಹಿಂದುಗಳ ಅನಭಿಷಿಕ್ತ ಸಮ್ರಾಟನು-ಮನೆಗೆ ಬರುವವೆಂದರೆ, ಅಮೊಂದು ಮಹಾ ಪರ್ವಕಾಲವೆಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಗೃಹಿಕೆಯಾಯಿತು.

ಮುಂದೆ ಎರಡು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಸಾಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುಗಳ ಆಗಮನವಾಗುವವೆಂದು ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯ-ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವಾಗತದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ಆಗ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಡಂಬರಕ್ಕೆ ಹೋಗಕೂಡವೆಂದೂ, ಮಹಾರಾಜರು ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡುವರಲ್ಲದೆ, ಬಾಹ್ಯಾಡಂಬರಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೂತನು ಬಂದು, ಮಹಾರಾಜರು ಊರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಮಾನಾಜರಾಯನೂ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಎದುರ್ಗೊಂಡು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟರು.

ಶಿವಪ್ರಭುವಿಗೆ ಅಟ್ಟಹಾಸದ ಎದುರ್ಗೊಳ್ಳುವ ಸಮಾರಂಭವು ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜಯಾಬಾಯಿ-ಹಂಬೀರರಾಯರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವದೇ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸುಮ್ಮನಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ವಾಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಉಪಾಹಾರದ ಕೆಲಸ ತೀರಿತು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು:—“ಮಾನಾಜರಾಯರೇ, ಹಂಬೀರರಾಯನು ನೀವು ಹೇಳಿ

ದಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿಯಿರುವನು. ಇವನನ್ನು ನಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾದರೆ ಕೂಡಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕರ್ತವ್ಯಭಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು.”

“ಮಹಾರಾಜರ, ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ನಾನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಾದರೆ ತಮ್ಮಿಂದ ಎಂಥ ಎಂಥ ಪರೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವದೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು.”

“ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅಚ್ಚ ಮರಾಟನೂ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತ ಗಂಭೀರರಾಯನ ಮಗನೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬದು ನಿಜ; ಆದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಉಚಿತವು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಧನ ಪ್ರತಾಪದ ಅಳತೆಯನ್ನು ನಾನು ಮನಗಾಣಲೇ ಬೇಕು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಮಂದಿರವು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಾಳುವದು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು, ಹಂಬೀರ ರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: —“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಯಾವನೊಬ್ಬ ಯೋಧನೊಡನೆ ಕೈಗೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿರುವದೆ?”

“ಮಹಾರಾಜರ, ಹಂಬೀರರಾಯನು ಚಿಕ್ಕವನು. ಇನ್ನೂ ಕಾಳಗ ದಲ್ಲಿ ನುರಿತಿರುವದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಯೋಧರೆಂದರೆ, ಅನೇಕ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ನುರಿತ ರಣಪುಂಗವರು. ಇಂಥವರೊಡನೆ ಕೈಗೊಡಲು ಆಜ್ಞೆಯಾದರೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿಜಯಿಯಾಗುವ ಆಶೆಯಿಲ್ಲ?” ಎಂದು ಮಾ-
ನಾಜರಾಯನು ವಿನಯದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

“ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಆವೇಶದಿಂದ: —“ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯ ಬೇಕಾದ ಯೋಧನನ್ನು ಆರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿರಿ; ಅವನೊಡನೆ ಕಾದಲು ನಾನು ಸಿದ್ಧನಿರುವೆನು. ಮಹಾರಾಜರ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ; ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಹೊರತು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಘಟಿಸುವಂತಿಲ್ಲ; ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ; ಅಭ್ಯುದಯವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಯಶೋಭ್ಯುದಯ ಹೊಂದದೆ ಬಾಳಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದೊಳಗಿನ ನಾಮಾಂಕಿತ ಕಲಿಯನ್ನೇ ಆರಿಸಿ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿರಿ. ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ದೊರೆತ

ಮೇಲೆಯೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹತೆಯು ಇರುವವೆಂಬ ನಂಬಿಗೆ ನನಗೂ ಆಗುವದು.”

“ವೀರೋಚಿತ ಭಾಷಣವಿದು!” ಮಹಾರಾಜರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದು:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನಿನ್ನ ಭಾಷಣದಿಂದಲೂ, ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ವಿತೆಯಿಂದಲೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯ ವಿಕ್ರಮತೆಯ ಅಳವಡು ನಾನು ಅರಿತೆನು. ಆದರೂ ಕಲಿತನವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿಬಿಡೆನಿ. ಮರಾಟೆಗರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪಪುತ್ರ ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುಗುಣವಾಗಿರುವವೆಂಬದರ ನಂಬಿಗೆಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗಲಿ.”

“ಮಹಾರಾಜರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ತಥ್ಯಾಂಶವುಂಟು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ನುಡಿದು:—“ದೇವೀನದಿಯ ತೀರದ ಬೈಲನ್ನು ಕ್ರೀಡಾಂಗಣವಾಗಿ ನಿಯಮಿಸೋಣ.”

“ಕ್ರೀಡಾಂಗಣವೋ, ರಣಾಂಗಣವೋ?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

“ರಣಾಂಗಣವಲ್ಲ; ಕ್ರೀಡಾಂಗಣವು. ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರು ಪರಸ್ಪರರ ಪ್ರಾಣಾಪಹರಣದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಾಗುವಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳು ಘಟಿಸಬಾರವೆಂದು ನನ್ನ ಕಟ್ಟಳೆಯಿದೆ” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ಜನರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಜನರೂ ದೇವಗಾವಿಯ ಎಷ್ಟೋ ಉತ್ಸಾಹಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೂ ದೇವೀನದಿಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಉಚಿತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಬಳಿಕ ಮಹಾರಾಜರು ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹಂಬೀರರಾಯನು ಚಿಕ್ಕವನಿರುವನು. ನಮ್ಮ ಸರದಾರರೊಳಗಿನ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯವನೊಡನೆ ಕಾದಲು ಸಹ ಇವನು ಅಯೋಗ್ಯನೆಂಬಂತೆ ತೋರುವದು. ಆದರೂ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಯಾಕಂದರೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧಕೌಶಲ್ಯವೂ ಶಕ್ತಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೂ ತಿಳಿಯುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಇದ್ದವರಲ್ಲಿ ಯೇ ಹಂಬೀರರಾಯನೊಡನೆ ದ್ವಂದ್ವವಾಡಲು ಯೋಗ್ಯಜನರಾರಿಂಬದನ್ನು ಆರಿಸಿರಿ.”

“ಮಹಾರಾಜರೇ” ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ವಿನಯದಿಂದ:—“ಸೈನ್ಯದೊಳ

ಗಿನ ಎಲ್ಲ ಸರದಾರರ ಶಕ್ತಿಪರೀಕ್ಷೆಯು ನನಗಿಂತ ತಮಗೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇರುವದು. ನೀವೇ ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ಯೋಚಿಸಿರಿ.”

“ಹೀಗೆ ಮಾಡೋಣ.” ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆ ವಿಚಾರಿಸಿ: --
“ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲು ಹೇಳೋಣ.”

“ಸರದಾರರೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗಿಂತ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಕೆಸನರಾಯನೆಂಬ ಸರದಾರನು ಅಡ್ಡತೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು.

“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನಿನಗೆ ಸರಿಯಾದವರನ್ನೇ ಹುಡುಕುವವದೆಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲವು ನನಗುಂಟಾಗುವದರಿಂದ ದ್ವಂದ್ವ ಮಾಡಿಸುವದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿರುವೆನು. ನೀನೇ ನಮ್ಮ ಸರದಾರರೊಳಗಿನ ಯಾವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಆರಿಸು.” ಮಹಾರಾಜರು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಇಲ್ಲಿರುವ ನಿಮ್ಮ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನಯೋಗ್ಯತೆಯವರೆಂದು ಯಾರು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ?”

“ಯಾವನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಯೋಗ್ಯತಾಸಂಪನ್ನ ಯೋಧನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಸನರಾಯನನ್ನೇ ಯೋಜಿಸುತ್ತಿರುವೆನು.”

“ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಕೆಸನರಾಯನೊಡನೇ ದ್ವಂದ್ವವಾಡುವೆನು.”

“ಮೈಸೂರಿನ ಮಾತುಗಳು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವು. ನೆಲುವಿಗೆ ಹಾರದ ಬೆಕ್ಕು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾರಿತಂತೆ!” ಕೆಸನರಾಯನು ಹೀಗೆ ಗರ್ವೋದ್ಧತನದಿಂದ ಹೇಳಿದನು.

“ರಣಭೂಮಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುವದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಏನಯದಿಂದಲೂ ಸಮಾಧಾನದಿಂದಲೂ ಉತ್ತರವಿತ್ತನು.

“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನಾಗಿ ಕೆಸನರಾಯನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆ. ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ನೀನು ಜಯಶೀಲನಾದರೆ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇನಾಸಂಘದಲ್ಲಿ ಕೆಸನರಾಯನಷ್ಟೆ, ಕಿಂಬಹುನಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಸರಾಭವಗೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಂಟಾಗುವವರೆಗೂ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಯ ಸೈನಿಕನಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕಾಗುವದು. ನೀನು

ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ದೇಶಮುಖ ಗಂಭೀರರಾಯನ ಮಗನೆಂದೂ, ಜಹಾಗೀರದಾರ ವಂಶಸಂಭೂತನೆಂದೂ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ನಿನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಸ್ಥಾನ ಕೊಡಲಾರೆನು.” ಎಂದು ಶಿವಪ್ರಭುಗಳು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟರು.

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗಂಭೀರವಾಣಿಯಿಂದ-“ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪರಾಭೂತನಾದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಪಾತ್ರತೆಯೇ ನನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಈ ರಿಸನರಾಯರಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆ ಗಳಿಸದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕನೆಂದು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಸಹ ಪಾತ್ರತೆಯುಂಟಾಗದೆಂದು ನನ್ನ ಮತ. ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾದ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅಪಾತ್ರ ಜನರನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವದು ಘಾತುಕವೆಂಬ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿದೆ.”

“ಶಾಬಾಸ್ ವೀರಾ!” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—
“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ನಿನಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆದರೂ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆಯುಂಟೋ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಯುದ್ಧ ಮಾಡು.”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ಅದು ನನ್ನ ಕೆಲಸವಲ್ಲ; ಯೋಧರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿದವರಿದ್ದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರತೆಯುಂಟಾಗುವದು. ಖಡ್ಗ, ಬರ್ಚಿ, ದಾಂಡಪಟ್ಟಿ, ಬೋಧಾಟಿ, ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ವಿಧದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಲಿ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

“ಒಳ್ಳೇದು. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಾನೇ ಯುದ್ಧಕಲೆಯ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರ ಪ್ರಾಣಾಘಾತವಾಗಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬೋಧಾಟಿಯಿಂದಲೇ ದ್ವಂದ್ವವಾಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ತೀರ್ಪು ಇರುವದು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನಿರ್ಣಯ ಹೇಳಿದರು.

“ಪ್ರಭುಗಳ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಸರದಾರರ ಕೈ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಈ ತರುಣನಿಗೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಮಲ್ಲರೊಡನೆ ಕೈಗೆ ಕೈಕೊಡುವದನ್ನು ಹುಡು

ಗಾಟಿಗೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವನು ಈ ತರುಣನು.” ಎಂದು ಕೆಸನರಾಯನು ನುಡಿದು, ತನ್ನ ಬೋಧಾಟಿಯನ್ನೆತ್ತಿದನು.

“ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಿಂಹಾಸನ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಘನತರವಾದದ್ದು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನುರಿತ ನಿಮ್ಮಂಥ ವೀರರನ್ನು ಮೀರುವ ತರುಣರು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಧಾವಿಸುವದು ಭಾರತದ ಭಾಗ್ಯವೇ ಸರಿ!” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ನುಡಿದನು.

“ಇಂಥ ಕಿರುಕಳನು ವೀರನನ್ನು ಮೀರುವನೆ?” ಎಂದು ಕೆಸನರಾಯನು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಪರಾಕ್ರಮವು ಕಿರಿಯತನ-ಹಿರಿಯತನದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಭಿಮನ್ಯುವು ಕಿರಿಯ ನಾದರೂ ದ್ರೋಣ-ಕರ್ಣಾದಿ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದನು. ಇಂಥ ಕಿರಿಯರೂ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಮೀರುವಂಥ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿದರೆ, ಅದೊಂದು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೂರ್ಯೋದಯದ ಪೂರ್ವಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಕೆಸನರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

“ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನಂಥ ಹಲಕೆಲವು ಬಾಲಕರು ಪ್ರತಾಪಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ತರುಣರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ ಸಂಯೋಗವದು? ಎಲ್ಲ ತರುಣರೂ ಹಾಗೆದ್ದು ಹಿರಿಯರನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದರಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯದು. ಪರಾಕ್ರಮವು ಈಗಲೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಈ ಚಾಲುಕನೊಡನೆ ಕಾದಿ ಜಯಿಸುವದು ನಿಜ. ಜಯವು ನನಗೆ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಜಯವೆಂದರೆ ಅದು ನನ್ನ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿವೆ; ಆದರೆ ವಿಜಯ ಮೊರೆತರೂ ನನ್ನ ಪಾತಿಗೆ ತೀರ್ತಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣಹುಡುಗನ ಕೂಡ ದ್ವಂದ್ವ ಮಾಡಿ ಜಯ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೂ ಮೊಡ್ಡ ಮಾತಲ್ಲವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅನ್ನುವರು. ಇವನೊಡನೆ ಕಾಳಗ ಮಾಡುವದರಿಂದ ನನಗೆ ಅಪಯಶ ಮಾತ್ರ ಬರುವದು. ಆದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವದು ನನ್ನ ಧರ್ಮವಿರುವದರಿಂದ ಈ ಬಾಲಕನೊಡನೆ ಕೈಕೊಡಬೇಕಾಗಿವೆ.” ಎಂದು ಕೆಸನರಾಯನು ಆಘ್ರತೆಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ಕೆಸನರಾಯಾ, ನೀನು ಪರಾಕ್ರಮಿ ನಿಜ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದದರಿಂದ ನಿನಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯವನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ನನಗೆ ಈಗ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಶಿವಪ್ರಭುಗಳು ನುಡಿದು, ಹಂಬೀರರಾಯ

ನನ್ನು ಕುರಿತು:--“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅವನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಕೇಸರಿ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದನು. ಶಂಭು ಹಾಗೂ ಕಾಳು ಇವರು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ನಮಿಸಿ ಜಾಗೃತೆಯಿಂದ ಕಾದಲು ಹೇಳಿದರು. ಕಿಸನರಾಯನಾದರೂ ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದನು. ಸಂಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ವೀರರು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಯೋಧರು. ಪರಸ್ಪರರು ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಜಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೋಡುವವರಿಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ವೀರರು ಸಮಾನ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾಗಿ ಕಾಣತೊಡಗಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಚಿಕ್ಕವನಾದರೂ ಕಿಸನರಾಯನನ್ನು ಸುಗಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರು ವಿಸ್ಮಯಚಕಿತರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮವೂ ಎನಿಸಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಪರಿಸಮಾನಸ್ಥಂಧರೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೋಚನೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಕಿಸನರಾಯನ ಕಡೆಯವರು ಕಿಸನನನ್ನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕಡೆಯವರು. ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನೂ ಹೋಗಳತೊಡಗಿದ್ದರು. ಮಾನಾಜಿಯ ಮುಖದಿಂದಲೂ, “ಶಾಬಾಸ್! ಹಂಬೀರರಾಯಾ ಶಾಬಾಸ್” ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರ ಹೊರಟಿತು. ಮಹಾರಾಜರು ಮಾತ್ರ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಶೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧವನ್ನು ಬಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅವರು ಅಚ್ಚೆ ಮಾಡತಕ್ಕವರು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕುದುರೆಯು ಕಿಸನರಾಯನ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಜಿಗಿದು ಅದನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡಹಿತು. ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಬೋಧಾಟದಿಂದ ಕಿಸನರಾಯನನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ಕೂಡಲೆ ಕುದುರೆ ಬಿದ್ದ ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವನೂ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದನು. ಆ ಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಜರ ಮುಖದಿಂದ: “ಶಾಬಾಸ್ ಬಾಲವೀರಾಗ್ರಣಿ!” ಎಂದು ಧನ್ಯೋದ್ಗಾರ ಹೊರಟಿತು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕುದುರೆಯಿಂದಿಳಿದು ಕಿಸನರಾಯನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಹುಡಿ ಮುಣುಗಿದ ಅವನ ಅರಿವೆಗಳನ್ನು ಜಾಡಿಸುತ್ತ: —ಮಿತ್ರರೆ, ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಯಾಪಜಯಗಳು ದೈವಾಧೀನವಾದವುಗಳಿರುವದರಿಂದ, ನಾವು ಉಭಯತರೂ ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಆನಂದ-ಕ್ಷೇಶಗೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ವ್ಯವಸಾಯದವರು. ನಮ್ಮ ಗುರಿ ಒಂದೇ ಒಂದು. ದೈನ್ಯವಸ್ಥೆಗೀಡಾಗಿ ಅಧಃಪಾತಹೊಂದಿದ ಭಾರತವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನ

ಗಳಿಗೆರಿಸುವ ಪ್ರಭುಗಳ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಮಾಡುವವರಾದ ನಾವು ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಸ್ಥಳಕೊಡಲೇಬೇಕು. ಮೇಲಾಟವು ಯಶಸ್ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವಂಥದು. ಈ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೆ ನಾವು ಎಂಥ ವೈರಿಗಳನ್ನಾದರೂ ಹಣೆಯುವೆವು. ಸದ್ಯದ ಅಪಜಯವಿಂದ ನೀವು ವ್ಯಸನಗೊಂಡರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣವು ಕಲುಷಿತವಿರುವವೆಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು. ಭಾಷೀತರಾಣರ ಮುನ್ನ ಡಿಯನ್ನನೋಡಿ ನೀವು ಸಂಭ್ರಮಗೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು. ನೀವು ಸ್ವಜನರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನಾವೂ ನೀವೂ ಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈರ್ಪ ದ್ವೇಷ ಮಾತ್ಸರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡವೆ, ಸಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ, ಏಕೈಕದಿಂದಲೂ ನಾವು ಹೋರಾಡಲೇಬೇಕು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶಿವಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಅವರು ಅವನನ್ನು ಮನಸ್ವಿಯಾಗಿ ಹೊಗಳಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:-“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ, ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪ್ರತಾಪಸಿಂಧಿಯಿರುವನು. ಅವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಯುವದರಲ್ಲಿ ಸಂತಯಿಲ್ಲ. ಇವನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಇವನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಇವನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಪಠಕದಲ್ಲಿ ಜಮಾ ದಾರನನ್ನಾಗಿ ನಮೂದಿಸಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಸರದಾರಿಕೆ ದೊರೆಯುವದು ಇವನ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನಿಮ್ಮ-ಇವರ ಮನಃತನಗಳ ಪೂರ್ವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಇವನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನು. ನೀವು ಇವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯುದ್ಧಾನುಭವ ಕೊಡಿರಿ. ಅನುಭವವಿಲ್ಲವೆ ಎಂಥ ವೀರರಿಂದಲಾವರೂ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಯ ದೊರೆಯದು. ನುರಿತವರಿಗೇ ಜಯ ದೊರೆಯುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಸರದಾರಿಕೆಯದಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಅನುಭವಹೊಂದುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ಜಮಾದಾರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇವನು ಬೇಗನೆ ಪ್ರಗತಿ ಪಥವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಕೂಡಿದೆ.”

“ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಅವನ ಪೂರ್ವದ ವೈಭವಕ್ಕೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ. ಇವನು ಸರದಾರನಾಗಲು ಯೋಗ್ಯನೇ ಇದ್ದಾನೆ. ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಇವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೆಲಸ ಕೊಟ್ಟು ಬೇಗನೆ ನುರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರು

ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದರು. ಇತರರು ಅವರ ಹಿಂದೆ ನಡೆದರು. ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ನಾಡಿಗೆ ಬಂದರು. ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಜರ ಆತಿಥ್ಯದ ಸಿದ್ಧತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಊಟಕ್ಕೆ ಏಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ಅವರ ಜನರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿದಳು.

ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಹೋಗಿ ಕುತ್ತ ಊಟ ಮಾಡಿದರು. ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಆನಂದ ಶರಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಳು.

೮ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪುನೀತ.

ಊಟ-ಉಡಿಗೆಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಶಿವಪ್ರಭುಗಳೂ ಮಾನಾಜರಾಯನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಕಿಸನರಾಯನೂ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತರು. ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಎಂಥ ದೈನ್ಯವನ್ನೆತ್ತಿ ಗೀಡಾದವರಾದರೂ ಮೊದಲ ಮನೆತನದವಳಾದುದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರ ಆತಿಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ವಿನಯ, ಆದರ-ಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಮಾತಾಡುತ್ತ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಅವಿನ ಹಂಬೀರರಾಯನ ವಿಜಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಹೊರಟಿತು. ಆಗ ಅವರು ಕಿಸನರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಕಿಸನರಾಯಾ, ನೀನು ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ಪರಾಭೂತನಾದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಕವಚಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಯಮದಂತೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸ್ವಾಧೀನವಾದವು. ನೀನು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಜಯೀ ವೀರನ ವಿಜಯದ ಸ್ಮೃತಿಚಿಹ್ನೆವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲೇಬೇಕು.”

ಕಿಸನರಾಯನು ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತಿಗೆ ಮರುಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎದ್ದು ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಕವಚ, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಹಾರಾಜರ ಮುಂದಿಟ್ಟು: “ಮಹಾರಾಜರೆ, ನಾನು ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಳೆ ಹೊರಡುವಾಗ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಯೇ ಇರಿಸಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ಇಂದೇ ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಾದುದರಿಂದ ತಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಸ್ತದಿಂದ ವಿಜಯೀ ವೀರನಿಗೆ ಪಾರಿತೋಷಕವಾಗಿ ಕೊಡಿರಿ”

ಮಹಾರಾಜರು ಆ ಒಡವೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು— “ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ನಿನ್ನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜಿತ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ:—
 “ಮಹಾರಾಜರೆ, ನಿಯಮದ ಮೇರೆಗೆ ನನಗೆ ಪಾರಿತೋಷಕವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು
 ಕೊಡಲು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೂ, ಒಬ್ಬ ವೀರನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವ
 ಸಾಹಸ ಮಾಡುವದು ನನ್ನಿಂದಾಗದು. ಇವುಗಳು ನನಗೆ ತಲುಪಿದವು.
 ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ತಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ಕಿಸನರಾಯನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು
 ಏನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಇಂದಿನ ಹೋರಾಟವು ಕೇವಲ ನನ್ನ ಪ್ರತಾಪ
 ಪರೀಕ್ಷೆಯದಿದ್ದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ವೀರನ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನೆರ
 ವೇಂಬಾರದೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ-ಕದಚ
 ಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ:—‘ಇವುಗಳು ನನಗೆ ತಲುಪಿದಂತಾದವು.
 ಇನ್ನು ಮರಳಿ ಕಿಸನರಾಯನ ಸಾಧೀನ ಮಾಡಬೇಕು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೊಡ್ಡಿಸ್ತಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಆ
 ನಂದವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ಮಾಸಾಜಾಯ ನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಮಾನಾಜಿ
 ರಾಯರೆ, ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಿಜವಾಗಿಯೂ ಘನವಂತನಿರುವನು. ಇವನಿಗೆ
 ಸರಕಾರೀ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಸರಂಜಾಮಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರಿ. ಉತ್ತಮಪ್ರತಿಯ
 ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು.”

“ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನು. ಹಂಬೀರರಾಯನ
 ಸರಂಜಾಮಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಹಣ ವೆಚ್ಚಮಾಡಲು ಆಜ್ಞೆಕೊಡುವಿರಿ?”

“ಏದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಬೇಕು.”

ಮಹಾರಾಜರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮರಾಟಗನು ಅಲ್ಲಿಗೆ
 ಬಂದು ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ಮಾನಾಜರಾಯನಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ
 ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅವರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಹಣದ ಚೀಲವನ್ನೂ ಮುತ್ತು-ರತ್ನ ಹಾಗೂ
 ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ಇರಿಸಿ, ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಮಹಾ
 ರಾಜರೆ, ಈ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡಬೇ
 ಕೆಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿದೆ. ನಾನು ನನ್ನ ಶೇಷಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ
 ಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.”

ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು;
 ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಇಂಥ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವದನ್ನು ನೋಡಿ
 ಮಹಾರಾಜರನ್ನೊಡಗೊಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾ

ಜರು ಅವನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ:—“ನೀನು ಯಾರು? ಈ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಲು ನೀನು ಸಿದ್ಧನಾದದ್ದು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೋ, ಪರೋಪದೇಶದಿಂದಲೋ?”

“ಪ್ರಭುಗಳೆ!” ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು ವಿನಯ ದಿಂದ:—“ಈ ಹಣವನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಿಸಿದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ದುರ್ಮಾರ್ಗಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಮಾಡಲು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಗುರುಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವರು. ನನ್ನ ಹೆಸರುನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ; ಧೈರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ತಪ್ಪು ಬುದ್ಧಿಯು ವಿಪರೀತ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಂದಬಹುದು. ನಾನು ಪಾಪಜೀವಿಯು. ಅದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಮುಖವಲೋಕನವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಲಾರಿರಿ. ಮಹಾರಾಜರೆ, ನಾನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಜೀವಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹತೆಯುಂಟಾಗಿರುವದೆಂಬ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ತಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆನು.”

ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಮೊದಲಿಗೂ ಡು ಎಲ್ಲರೂ ವಿಸ್ಮಿತರಾದರು. ಅಗಣಿತವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾದವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪಕ್ಕಾ ತ್ಯಾಜ್ಯ ಪುನೀತನಿರುವನೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯು ಅವರಿಗಾಯಿತು. ಕೆಲ ಹೊತ್ತು ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ತಬ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ:—“ನೀನು ನಿನ್ನ ಪರಿಚಯ ತಿಳಿಸಲು ಏನೂ ಭಯಪಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ಈಗ ನೀನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪರಿಶುದ್ಧನಾಗಿರುವೆಯೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವು ನನಗೂ ತೋರುವದು. ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳು ನಿನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ದಿಟವಿದ್ದರೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯು ಹಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಆಗ್ರಹವಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಶುದ್ಧನಾದವನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆದ ಅಪರಾಧಗಳ ಮೇಲೆ ಎಂದೂ ಹೊದಿಕೆ ಹಾಕುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸವು ಸರ್ವಶ್ರುತವಾದರೆ, ನೀನೊಬ್ಬ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಆಗಬಹುದು.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ನನ್ನ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನೀವು ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕಾರ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಕೊಡಿರಿ.”

“ಅವಶ್ಯ, ಅವಶ್ಯ. ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಂದೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಾರೆನು; ಆದರೆ ನೀನು ಕಾಯಾವಾಚಾಮನಸಾ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಒದ್ದನಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರೆ, ನಿನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಅಸರಾಧಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಮಿಸಲ್ಪಡುವವು.”

ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು:—“ಪ್ರಭುಗಳೇ, ನೀವು ನನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ನಾಳೆ, ನನ್ನ ಇತಿಶಾಸನೇ ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಕಟ್ಟುವದು.”

ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಶಂಭುವೂ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಶಂಭುವು:—“ನನಗೆ ಈ ಮನುಷ್ಯನ ಧ್ವನಿಯ ಗುರತು ಹತ್ತುವದು. ನಾನು ಇವನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಿದಂತಾಗಿದೆ.”

“ನನಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕೋರುವದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ:—“ಇವನೇ ಆ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯು!” ಎಂದು ಉದ್ಗರ ತೆಗೆದನು.

“ತಪ್ಪು ಹೇಳುವಿರಿ, ಗುರುಮಹಾರಾಜ! ನೀವು ತಪ್ಪು ಹೇಳುವಿರಿ. ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯು ಈಗ ನಮಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮರಿಗೆ ಸಂತವನು ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯಲ್ಲ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಕ ಧುಂಡಜಿಯು!”

“ಶಾಬಾಸ್! ಧುಂಡಜಿ, ನಿನ್ನ ಗಡ್ಡಗಳೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾದುದರಿಂದ ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಪರಿಚಯವು ಬೇಗನೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು.

“ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಆ ಗಡ್ಡಗಳೂ, ಆ ವೇಷವೂ, ಆ ವೃತ್ತಿಯೂ ಈಗ ಪೇಗೆ ಉಳಿಯುವವು? ಗುರುಮಹಾರಾಜರೆ, ನಿಮ್ಮ ಅಂದಿನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ನಾನು ಹೊಸ ಜನ್ಮವನ್ನು ತಾಳಿರುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಉಪದೇಶಾಮೃತವು ನನ್ನನ್ನು ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾನು ಗುರುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಿರುವೆನು.” ಎಂದು ಧುಂಡಜಿಯು ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಸನ್ನ.

“ಧುಂಡಜಿ, ಸುಲಿಗೆಗಾರನಾದ ನೀನು ಇಂಥ ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಿ

ಮೆಂದು ಆಗ ನಾನು ಭಾವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂಥ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಗಳು ಸುಲಿಗೆಯಿಂದ ಹೀನ ಕರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗಪ್ರವೃತ್ತರಾದರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳೇ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದೆಂದು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳಿದ್ದೆನು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಚಾರ್ಯನು ಸಹ ಸುಗುತ್ತು:—“ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶಾವೃತದ ಪ್ರಭಾವವು ಅವನನ್ನು ಈ ತೆರನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿತು.”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿನಯದಿಂದ:—“ನನ್ನ ಉಪದೇಶಾವೃತದ ಫಲವೆಂದು ನನಗೆ ಮೊಡ್ಡಿಸ್ತಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ನಾಚಿಸಬೇಡಿರಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಪ್ರೇಮವು ಉದಯವಾಗಿ ಸಂವರ್ಧನೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸುವ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಈ ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಪ್ರತಾಪವೇ ಅಂಥಹದು. ಶಕವುರುಷರಾದ ಮಹಾರಾಜರು ಎಂದು ಕ್ರಾಂತಿಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿರಿದಮೋ, ಅವಿಸಿಂಧಲೇ ಜನತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರತೊಡಗಿದೆ. ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರನಾದ ನನ್ನಂಥವನು ಇಲ್ಲವ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಭಾಗಿಯಾಗ ಹೋದರೆ ಅದು ಎಂದೂ ಸಮಂಜಸವಾಗಲಾರದು.”

“ಹಂಬೀರರಾಯನಾ!” ಮಹಾರಾಜರು ಕಾಂಕ್ಷಿಸ್ತರೆಯಿರಿ:—“ನಿಮ್ಮಂಥ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮೊಬ್ಬನಿಂದ ಏನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ? ನಾನು ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರನು. ಜನಾಂಗದ ಮನೋಭೂಮಿಯು ಹೇಗಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವಾಗುವ ಚಿಹ್ನವು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಮ್ಮಿದೆನು. ಅದು ಯವನರ ಪಾಶವೀ ಆಡಳಿತಗೂ ರಾಕ್ಷಸೀ ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕೂ ತ್ರಸ್ತನಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರುವದೆಂಬದರ ಅಳತೆ ಗೊತ್ತಾದ ಕೂಡಲೆ, ನಾನು ಕ್ರಾಂತಿಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಯಿಂದ ಹಿರಿದೆನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಂಥ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬನ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಏನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ? ಜಗದಂಚಿಯ ಅನುಗ್ರಹ, ಸಮರ್ಥರ ಆಶೀರ್ವಾದ, ಜನತೆಯ ಬೆಂಬಲ ಮೊದಲಾದ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದರಿಂದ, ಒಂದೇ ಒಂದು ಖಡ್ಗವು ಸಹಸ್ರಖಡ್ಗಗಳ ಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಸುಲಿಗೆಗಾರನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾಸಕ್ತನಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಕಾತುಕಗೊಳ್ಳುವದು.”

ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಅನಂದವುಳ್ಳವರಾಗಿ ನುಡಿದು ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:—“ನೀನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪುನೀತನಿರುವುದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲು ನನಗೆ ಏನೂ ಆತಂಕ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಶಾರ್ಯ ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಿದೆ. ನೀನು ಈ ಹಂ ಬೀರರಾಯನನ್ನು ಗುರುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಮೂಲಕ ಶಿಷ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಯ ಭಾರ ವನ್ನು ನಾನು ಇವನ ಮೇಲೆಯೇ ಹೊರಿಸಿರುವೆನು. ನೀನು ಶೂರನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನೀನು ಕಾಯಾ ವಾಚಾ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡುವೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯಾಗಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು; ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ಸದ್ಯದ ಭಾವನೆಗಳು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವವೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ನೀನು ನಂಬಿಗೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಯೇ ಹೊಂದುವೆ. ಇಂದಿನಿಂದ ನೀನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು.”

ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಧುಂಡಜಿಯು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡನು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಅಪಾತ್ರನೆಂದು ಅವರು ಎಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವರೋ ಎಂದು ಧುಂಡಜಿಯು ಗಾಬರಿಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಸೈನಿಕನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗ ಲೊಲ್ಲದೇಕೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಸಂಧಿ ದೊರೆತುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮವಾಯಿತು. ಅವನು ಶಿವಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ:—“ಮಹಾತ್ಮರ! ಯವನರ ಪ್ರಚಂಡತಮವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೃಣಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಬಗೆದು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಆತ್ಮಬಲಿದಾನ ಮಾಡಲು ಜನತೆಯು ಮುಂದೆ ಬೀಳಬೇಕಾದರೆ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಮುಂದಾಳುಪಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ ವರ್ಚಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವವೆಂದು ಇಂದು ನಾನು ಮನಗಂಡೆನು. ಇಷ್ಟುದಿನ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಯವನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಅಂಧವಾಗಿದ್ದವು. ಯವನ ಹಾಸ್ಯವೇ ಇತಿಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ನಾನು ಯಾರು, ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೇನು, ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ನಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ತ್ಯಾಗವಾವುದು, ನಮಗೆ ಈಗ ಯಾವ ವಿಧದ ಹಸಿವೆಯಾಗಿದೆ, ಪರಧರ್ಮಿಯರ ಉದ್ವೇಶವೇನಿದೆ, ಅವರ ಕುಟಿಲ ಕಾರಸ್ಥಾನಗಳಾವವು, ಅವರು ಯಾವ ಬಲದಿಂದ ಇಷ್ಟು ವಿಖ್ಯಾತರಾದರು, ಅವರ ಬಲವೂ ಅಳಿಕೆಯೂ ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳಲು ಕಾರಣವೇನು, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಿ,

ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಅಜ್ಞಾನತೆಯ ಲಾಭ ಹೊಂದಿ ಪರಕೀಯರು ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿ
ಕಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುತ್ತಿರುವರು, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿ
ಅವರು ವಿಭವಿಯರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕುರಾರ ಪ್ರಾಯರಾಗಿರುವರು ಮೊದ
ಲಾದ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡದರೆ ನಾನು ಮಾತೃಮೂರ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವಿಧ
ವಾಗಿ ದ್ರೋಹಬಗೆದನಲ್ಲ! ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ ಹೊಂದತೊಡಗಿದೆ.
ಮಹಾರಾಜರೆ, ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದರೆ, ಹಾಗು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ
ಕಟ್ಟು ಬಿದ್ದರೆ ಅವನಿಂದ ಎಂಥ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳೊದಗುವವೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳ
ಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ದೇವಗಾಢ ಮಠದ ಮಹಂತರೂ ಅವರ ದಿವಾಣಿ ಧುಂಡಿ
ರಾಜರೂ ಸ್ವಾರ್ಥಲಾಲನೆಗೊಳಗಾಗಿ ಮಾದುತ್ತಿರುವ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳೇ ಈ
ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಅವರ ಹಾಗು ವಿಜಾಪುರದ ಸುಭೇದಾರರ ಪ್ರೇತ್ಸಾಹನೆ
ಯಿಂದಲೇ ಫನ್ನಂಭ ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಜನತೆಯು ಇಂಥ
ಜನರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಬೆಂದು ಬಸವಳಿಯತೊಡಗಿದೆ. ಜನಾಂಗದ ಬಿಸಿ
ಯುಸಿರಿನ ಬಿಸಿಯು ಮಹಂತ ಧುಂಡಿರಾಜರಂಥವರಿಗೂ ಸುಭೇದಾರರಂಥ
ಆಳರವರಿಗೂ ಹತ್ತುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಜಾಗ್ರತಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶವು
ಎಚ್ಚತ್ತಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೂಗಿನಿಂದ ಜನಾಂಗವು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿದಂತಾ
ಗಿದೆ. ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಅಧೋಗತಿಗಳಾದ ತಮ್ಮನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವೇ
ಸುವ ಮಹಾತ್ಮನು ಯಾರೆಂಬದರ ಅರಿವು ಅವರಿಗುಂಟಾಗಿದೆ. ವನವಾಸಿಯಾದ
ನನ್ನಂಥ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಗೆ ಕೂಡ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೂಗು ಕೇಳತೊಡಗಿದೆ; ಆತ್ಮೋ
ನ್ನತಿಯ ಗುಟ್ಟು ಗೊತ್ತಾಗತೊಡಗಿದೆ; ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿ
ಭಾವನೆಗಳು ಹೊರಸೂಸತೊಡಗಿವೆ! ಮಹಾತ್ಮಾ! ಕ್ರಾಂತಿಯ ಖಡ್ಗಗಳ
ಝಣಝಣಾಟವು ವೈರಿಗಳ ಹೃದಯವನ್ನು ನಡುಗಿಸಹತ್ತಿದೆ. ಶಾಹೀ ಸಿಂಹಾ
ಸನಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಹತ್ತಿದೆ. ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕ ಶಿವಪ್ರಭೋ! ನೀವು ನಿಜವಾಗಿ
ಅವತಾರಿಕವುರುಷರು. ನಿಮ್ಮ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವದರಿಂದಲೇ
ಇಹ ಪರಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯವು ಲಭಿಸುವದು. ನನ್ನ ಸದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶಂಭೀರ
ರಾಯನಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ನಾನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪುನೀತನಾಗಿರುವೆನು. ರಾಷ್ಟ್ರ
ಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ತ್ಯಾಗಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆನು. ಬಹಳವೇಕೆ
ಆತ್ಮಬಲಿದಾನ ಮಾಡಲು ನನ್ನ ಸಿದ್ಧತೆಯಿದೆ.”

ಧುಂಡಜಿಯ ವಿಚಾರ ಪರಿಪುತ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂ

ತೋಪನಾಯಿತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಮುಂದಾಗತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರಿಗುಂಟಾದ ಆನಂದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಸಲ್ಲ. ಅವರು ಧುಂಡಜಿಗೆ:—“ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಈಗಲಾದರೂ ಸುವಿಚಾರಗಳು ಉದಯವಾದದ್ದು ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯ. ನೀನು ನಮ್ಮ ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದವನು ಮಿತ್ರನಾದೆ. ಮಾತೃ ಭೂಮಿಯ ಆರ್ಥ ಸೇವಕನೂ ಆಗುವೆಯೆಂಬ ಭರವಸೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವಧರ್ಮಿಯರಾಗಲಿ, ವಿಧರ್ಮಿಯರಾಗಲಿ, ಹಿಂದು ಭೂಮಿಯ ಹಾಗು ಹಿಂದು ಜನತೆಯ ಪೈರವನ್ನು ಯಾರು ಬಹಿಯಿಸುವರೋ, ಯಾರು ಹಿಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ವಾಸ್ತವಲ್ಲಿರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವರೋ, ಹಿಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಯಾರು ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ವೈರಿಗಳು. ಅಂಥವರು ಹಿಂದುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಹಿಂದು ಭೂಮಿಗೆ ಅವರು ವೈರಿಗಳೇ. ಮಹಂತ ಧುಂಡಿರಾಜರು ಹಿಂದುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಹಗೆಗಳಾಗಿರುವರು. ಅಂಥ ಜನರಿಗೆ ಕೂಡ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಧಿಸುವದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿದಾಗ ಆ ಕೆಲಸವೂ ನೆರವೇರುವದು. ಧುಂಡಜಿ, ನೀನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪುನೀತನಿರುವದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಯಾವ ವಿಧದ ಶಾಸನವನ್ನೂ ವಿಧಿಸದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇನಾಪಥಕದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವೆನು. ಇನ್ನು ನೀನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾಯಕರ್ತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಕಾಣಿಕೆಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ನಿನ್ನ ಈ ಒಡವೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆ ನನಗಿಲ್ಲ. ಈ ಒಡವೆಗಳ ಒಡೆಯರಾರಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನು.”

“ವ್ರಭೋ!” ಧುಂಡಜಿಯು ಕ್ಲೇಶವಾಣಿಯಿಂದ:—“ಇವುಗಳು ಯಾರವೆಂದು ಹೇಳಲಿ? ಎಷ್ಟು ಜನ ಶ್ರೀಮಂತರ ಒಡವೆಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವವೋ, ಎಷ್ಟು ದೀನ ದರಿದ್ರರ ಒಡವೆಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವವೋ! ಇಂಥವರದೇ ಎಂದು ಒಂದು ಒಡವೆಯನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆದು ಕೊಡಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.”

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—
“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ, ಧುಂಡಜಿಯ ಈ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ವಿಭಿಯೋಗಿಸುವದು ಅವಶ್ಯವು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಹಿಂದು ಜನತೆಯ ಒಡೆತನವಿದೆ. ಇದನ್ನು ದೀನ ದರಿದ್ರರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ವಿಧವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಎಷ್ಟು

ವೆಚ್ಚಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಾನು ನಿಮಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನು. ನೀವು ಯಾವ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡುವವರಿಂಬರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಲೆಕ್ಕ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರಿ. ಅದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿ ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕಾದುದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಕೊಡುವೆನು.”

ಮಹಾರಾಜರು ಮಾನಾಜರಾಯನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲು, ಅವನು ಸುಲಿಗೆಯ ಆಸ್ತಿಯ ವಿನಿಯೋಗವ ಬಗ್ಗೆ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಒಪ್ಪಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಊಟದ ವೇಳೆಯಾಯಿತು. ಅಡಿಗೆಯು ಸಿದ್ಧವಿರುವದೆಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯಿಂದ ಸೂಚನೆಯೂ ಬಂತು. ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಊಟಕ್ಕೆ ಎದ್ದರು. ಅಂದು ಸಶ್ಚಾತ್ತಪವುನೀತನಾದ ಧುಂಪಜಿಗೂ ಮಹಾರಾಜರ ಪಂಗಿಲಾಭವಾಯಿತು!

೯ ವಿಮೋಹಿ ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿ.

ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಧುಂಪಜಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಗೌಪ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದವು. ಅದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಗೆ ಯಾರ ಯಾರ ಉದಾರಾಶ್ರಯವಿರುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ವಿಜಾಪುರದ ಶಾಹೀ ಓಲಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅನಸ್ಥಿತ ಕೃತಿಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಗೊತ್ತಾದವು. ಕೆಲವು ಜನ ಹಿಂದುಗಳು ಬಾಹ್ಯಾತ್ಮಾರವಾಗಿ ತಮ್ಮಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಯವನರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೆಂಬದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇಂಥ ವಿಮೋಹಿ ಹಿಂದುಗಳು ಯವನರಿಗಿಂತ ದಿವ್ಯನ ಶಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಮಹಾರಾಜರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿದ್ದರಿಂದ ಅಂಥವರ ಪಾರಿಪತ್ಯ ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ವಿಮೋಹಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಿಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರೊಳಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದುಗಳು ಅವರಿಂದ ದಂಡನೆ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇಂಥ ವಿಮೋಹಿ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಗಡದ ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಯಾದ ಅಮೃತರಾಯನೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಜಯಗಡವು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಾವಂತವಾಡಿಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾವಂತವಾಡಿಯ

ಘೌಂಡ ನಾನಂತನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಯವನರಕ್ಷಣೆ ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಕೆಲಸವಲನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಪ್ರಸಂಗವೂದಗಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಬಿಗಿ ಮಾಡುತ್ತ ಗಡಿನಾಡನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೃತರಾಯನು ಜಯಗಡದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದನು. ಈ ಅಮೃತರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಧುಂಡಜಿಯು ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಯವನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಿಟ್ಟ ಧುಂಡಜಿಯಂಥ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಿಗೆ ಕೂಡ ರಾಜಕಾರಣದ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳು ಗೊತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದದನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು.

ಅಮೃತರಾಯನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಹೊರಟ ಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಜರು ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಅಮೃತರಾಯರಿಗೆ ಇವೇ ವಸತಿಯಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿತು. ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಗೆ ಅವರ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಯಾಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೋ ಏನೋ!”

ಧುಂಡಜಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾನಾಜಿರಾಯ-ಹಂಬೀರರಾಯ ನೋಡಲಾದವರಿಗೆ ಅಮೃತರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂದೇಹವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಜರು ಅಮೃತರಾಯನನ್ನು ಬರಬೇಕೆಂದು ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಾದವೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಷ್ಟುಸಂದೇಹವಾಯಿತು; ಹಾಗೆ ಅಮೃತರಾಯನು ವಿದ್ಯೋಹಿಯಾದ ಸಂಗತಿಯು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವುದೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದರು; ಆದರೆ ಅಮೃತರಾಯನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಕೇಳುವ ಧೈರ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ವಿಸ್ಮಿತರಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಕುಳಿತರು. ಆಗ ಮಹಾರಾಜರು:—“ಧುಂಡಜಿಯು ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತರಾಯನ ಪ್ರಕರಣವು ಇದ್ದು ತಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತಷ್ಟೆ? ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುವ ಲಿಖಿತ ಆಧಾರಗಳು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಇರುವವು.”

ಮಹಾರಾಜರು ವಿದ್ಯೋಹಿ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟು ಜಾಗೃತರಾಗಿರುವರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಅವರ ಮಾತಿನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗಾಯಿತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿತವನಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೌತುಕವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ನಿತ್ಯದವಾಗಿದ್ದವು; ಆದರೆ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಮಾವಧಿ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು. ಮಹಾ

ರಾಜರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಅವರನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದನು.

ಕೆಲವು ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೇವಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು:—‘ಧನೀಸಾಹೇಬರೇ, ಹೊರಗೆ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯೊಬ್ಬನು ಬಂದಿರುವನು; ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾಗುವೆಯೆಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದನು.’

“ಒಳ್ಳೇದು, ಅವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಕಳುಹಿಸು” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಸೇವಕನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ:—“ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಅವರು ಜಯಗಡದ ಅಮೃತರಾಯರೇ ಇರಬಹುದು.”

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವನು ಅಮೃತರಾಯನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಸೇವಕನು ಅವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅಮೃತರಾಯನು ಒಳಗೆ ಬಂದು, ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ನಿಂತು ಕೊಂಡನು. ಆಗ ಅವರು:—ಅಮೃತರಾಯರೆ, ನನ್ನ ನಿರೋಪವು ನಿಮಗೆ ತಲುಪಿತೆಂದೇ ಬಂದಿರುವರಲ್ಲವೆ?”

“ಹೌದು. ಮಹಾರಾಜರೇ, ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಂದೆನು. ತಮ್ಮ ವಸತಿಯು ದೇವಗಾಢಯ ಜಹಾಗೀರದಾರರ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿರುವುದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ನನಗೆ ಗೊತ್ತು ಸಹ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸತ್ರು ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ಇಂಥ ಜಹಾಗೀರದಾರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ವಸತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ನಾನು ಸುಬತ್ತಲೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಮಹಾರಾಜರಂಥ ಜನರು ಇಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಭಾವ್ಯವೆಂದೇ ನನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು.” ಎಂದು ಅಮೃತರಾಯನು ಉಪಹಾಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನುಡಿದನು.

ಅಮೃತರಾಯನ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರವೆನಿಸಿತು. ಆದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನೋವಿಕಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸದೆ ಸಮಾಧಾನ ವಾಣಿಯಿಂದ:—“ನಿಮ್ಮಂಥ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಜಹಾಗೀರದಾರನ ಮನೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯತರದ್ದಾಗಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವಕನಾದ ನನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯು ಅಷ್ಟೇ; ಗತವೈಭವದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮನೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತೇನೆಂದರೆ, ಕೇವಲ ದೊಡ್ಡ ಜನರೇ ದೊಡ್ಡವರೆಂದು ನಾನು ಅನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನಂಥ ಸಣ್ಣ ಮನು

ವ್ಯರು ನಿಮ್ಮೂಫ ದೊಡ್ಡ ಜನರನ್ನು ಮೀರುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಿರುವರು; ನಿಮ್ಮೂಫ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನೇ ಏಕೆ, ಈ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧಂಡಜಿಯಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟೂ ಗುಣಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ.”

ಮಹಾರಾಜರು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಮಾತಾಡಿದರೂ ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರಮುವಿತ್ತು. ಆ ತಿರಳು ಮಾನಾಜಿರಾಯನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಕ್ಕಿತ್ತು. ಕಳ್ಳರ ಜೀವ ಹುಳ್ಳುಳ್ಳಿಗೆ ಎಂಬಂತೆ ಅಮೃತರಾಯನೂ ಮೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಅವನು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಏಕಾರವನ್ನೂ ಬೈಲಿಗೆ ತರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರ ಮನೋಕ್ತಿಗಾಗಿ ಅವನು ನಾಚಿದನು ಮಾತ್ರ.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—
ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಇವರು ಜಯಗಡದ ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಅಮೃತರಾಯರು. ಇವರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ, ಶೂರರೂ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಏಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಕರೂ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸ್ವರಾಜ್ಯ-ಸಾವಂತವಾಡಿಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಯಗಡ ದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು. ಇವರನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ರಾಜಕಾರಣದ ನಿಃಪತ್ತಿವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿರುವೆನು. ನಾನು ನಿನ್ನ ಅತಿಥಿಯಾದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಆಮಂತ್ರಿತರಾದ ಇವರೂ ನಿನ್ನ ಅತಿಥಿಗಳೇ ಸರಿ. ಇವರು ಹಸಿದಿರುವುದರಿಂದ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸು.”

“ಅವಶ್ಯ” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎದ್ದು:—“ನಡೆಯಿರಿ ಅಮೃತರಾಯರೇ!”

“ನಾನು ಊಟ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆನು” ಎಂದು ಅಮೃತರಾಯನು ನುಡಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಬಲುಮೆಯಿಂದ ಅಲೋಪಹಾರವನ್ನಾದರೂ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅಮೃತರಾಯನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು.

ಉಪಾಹಾರ ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಅಮೃತರಾಯನು ಮಂತ್ರಣಾಗಾರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಮಹಾರಾಜರು ಅವನನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಆಗ ಅಮೃತರಾಯನು:—“ಮಹಾರಾಜರೇ, ಧಂಡಜಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರನು ಇವನೇ ಏನು?” ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ಹೌದು; ಇವನೇ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧಂಡಜಿಯು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವು ಜಾಗೃತವಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸೇವೆ

ಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿರುವರು. ನೀನು ಕರ್ಮಿಗಳಾದ ಧುಂಡಜಿಯಂಥ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಸಹ ನಿವೇಶನವು ಜಾಗೃತವಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಅವನಾದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಕೆಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಮೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನಿಮ್ಮಂಥ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಗಳೂ ಮಹಂತರಂಥ ದೊಡ್ಡ ವೀರ ಕ್ಷರೂ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ದ್ರೋಹವೆಸಗಲು ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಿರುವರು.”

“ನನ್ನಂಥ?” ಎಂದು ಅವುತರಾಯನು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡವರಂತೆ ಕೇಳಿ: ‘ಮಹಾರಾಜರೆ, ಇವೇನು ನುಡಿಯುವಿ?’

“ಅವುತರಾಯರೇ, ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮಂಥ ಅಂದರೆ ನೀವೇ ಅಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೆ ಎಷ್ಟೋ ದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ರಾಷ್ಟ್ರ ದ್ರೋಹಪಾತಕವೆಸಗಲು ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಿರುವರೆಂದು ನನ್ನ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ? ನೀವು ಕೂಡ ಹಾಗೆ ತಾಯಿನಾಡಿನ ದ್ರೋಹವೆಸಗುವದು ಕೂಡ ಅಸಂಭವವಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವುದು ತಾನೆ ಅನಾಥ್ಯವು?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ! ಪಾತಕಿಗಳು ಏನಾದರೂ ಕೆಟ್ಟ ಕರ್ಮ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿರುವವರಿಗೆ ಈ ನಿಮ್ಮ ಸೇವಕ ನಿಂದ ಅಂಥ ಘಟನೆಗಳೆಂದೂ ನಡೆಯುವು.”

“ನಾನು ಅಷ್ಟು ಪಿಶ್ಚಾಸಗೊಂಡೇ ಜಯಗಳದಂಥ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ದುರ್ದವ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿಸಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ್ರೋಹವೆಸಗಲು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಸಾಮಂತನ ಚಲನವಲನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಚ್ಚಿರುವೆನು.”

“ನಾನೆಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೇನೆ ಮಹಾರಾಜರೇ! ನಾನು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗೃತೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು” ಎಂದು ಅವುತರಾಯನು ನುಡಿದು, ವಿಷಯಾಂತರ ಮಾಡಿ: —“ಧುಂಡಜಿಯಂಥ ಸುಲಿಗೆಗಾರನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾದದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ಮಯವು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವೇ ಅಂತಹದು. ಅದು ಎಂತಹರನ್ನಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ ಮಾಡಹಚ್ಚುವದು. ಧುಂಡಜಿಯು ಯವನರ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈಗ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಸವೆಯಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾದದ್ದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿ.”

“ಅವನು ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತು ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವನು” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ಆತ್ಮಬಲಿದಾನ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದವನಿಗೆ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬೆಲೆಯೇನು?”

ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು:—“ಇಂಥವನಿಂದ ನಿಮ್ಮಂಥವರು ಕೂಡ ಪಾಠ ಕಲಿಯುವಂತಿಲ್ಲವೆ ಅವೃತ್ತರಾಯರೆ?”

“ಧುಂಡಜಿಯ ನಡತೆಯು ಅನುಕರಣೀಯವಿದೆ.” ಎಂದು ಅವೃತ್ತರಾಯನು ನುಡಿದು:—“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಈ ಹಂಬೀರರಾಯರೂ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಬೊಂಕ ಕಟ್ಟುವವರಿರುವಂತೆ ತೋರುವದು.”

“ನಿಜ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು, ಅವೃತ್ತರಾಯನನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ:—“ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ದೈವವು ಎಂತಹದಿದೆಯೋ ನೋಡಬೇಕು. ಹಂಬೀರರಾಯ-ಧುಂಡಜಿಯರಂಥ ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಂಥ ಹಳೆಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ವಿದ್ರೋಹ ತನ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಒಮ್ಮೆ ನಿಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಮೇಲೆ ವಿದ್ರೋಹ ತನದ ಮಹಾಪಾತಕವು ಯಾರಿಂದಲೂ ಘಟಿಸದೆಂದೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ.” ಎಂದು ಅವೃತ್ತರಾಯನು ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ ನುಡಿದನು.

“ನಿಮ್ಮ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ವಿಶ್ವಸಾರ್ಥವಿದ್ದರೆ ಅದೊಂದು ಮಹಾಭಾಗ್ಯವು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು:—“ಇರಲಿ. ಅವೃತ್ತರಾಯರೆ, ಜಯಗಡದ ಕಡೆಯ ವರ್ತಮಾನವೇನು? ಘಂಡಸಾವಂತನು ಏನೇನು ಚಲನವಲನ ನಡೆಯಿಸಿರುವನು? ಅವನ ಸಾಹಸವೇನಿದೆ? ದುರ್ಗದ ಬಿಗಿಯು ಚನ್ನಾಗಿ ಇರುವದೇ ಹೇಗೆ? ಗಡಿನಾಡಿನ ದುರ್ಗವಾದ ಜಯಗಡದಂಥ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದೆ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆನು ಗುಣವಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಜರುಗಿಸುತ್ತಿರುವಿರೋ, ಸ್ವಚ್ಛಂದದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿರುವಿರೋ? ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೊಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ದುರ್ಗದ ಹಾಗು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಉಪೇಕ್ಷೆಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರೋ? ನನಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚದೆ ವಿಶದವಾಗಿ ಹೇಳಿರಿ.”

ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವೃತ್ತರಾಯನು ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದನು. ಎಂದೂ ಹೀಗಾಡದವರು ಇಂದೇಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಎಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೆಚ್ಚು ವೇಳೆ ಆಲೋಚಿಸುವಷ್ಟು ಅವಕಾಶ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಬೇಗನೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರ

ಮಾತಿನ ಪರಿಣಾಮವು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗಿದ್ದರೂ ಯಾವ ವಿಧದ ಎಡರು ತೊಡರು ಮಾಡುವ ಸರಳವಾಣಿಯಿಂದ: —“ಮಹಾರಾಜರೆ, ತಮ್ಮ ರಾಜಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅಂಥ ಇಂಥ ರಾಜಕಾರಣವಲ್ಲ; ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ರಾಜಕಾರಣವು. ತಾವು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂದಿರ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನಂಥವನೊಬ್ಬನು ರಾಜಕಾರಣದ ಕಡೆಗೆ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯತೊಡಗಿದರೆ ಆ ವೆಟ್ಟು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬೀಳುವದೆಂಬದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದಂಥ ಪಶುಕೋಟಿಯವನು ಣಾನಲ್ಲ. ಈ ಮಾತಿನ ಬಗ್ಗೆ ತಮಗೆ ನಂಬಿಗೆ ಇರುವ ಮೂಲಕವೇ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವಿರಿ. ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ತಮಗೆ ತೋರುತ್ತಿರುವದು ನನ್ನ ದುರ್ವೈವದ ಸಂಗತಿ.”

“ಅವ್ಯತರಾಯರೆ, ಇವೇನು ನುಡಿಯುವಿ? ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಂಬಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ; ಆದರೆ ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಮಾತ್ರ ಸರಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯಬೇಕು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು: —“ಸಾಪಂತನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲು ಸಾಹಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು ನಿಜವಷ್ಟೆ?”

“ಛೇ! ಅವನ ಎವೆಗಾರಿಕೆ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವದು ಅವನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಲ್ಲ ”

“ಅವನ ದಂಡುಗಳು ಜಯಗಡದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿರುವವೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆನು. ಈ ಸಂಗತಿಯಾದರೂ ನಿಜವೆ?”

“ಈ ಸಂಗತಿ ಸುಳ್ಳು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ವಿಷಯ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಈ ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ತಮಗೆ ತಿಳಿಸುವೆನು.”

“ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಶೋಧಿಸುವಿರಾ? ಜಯಗಡದಿಂದ ದೂರವಿರುತ್ತಿರುವ ನನಗೆ ಈ ಕಾರಸ್ಥಾನದ ಕಾಳಿಯು ತಗಲುತ್ತಿರಲು, ಜಯಗಡದವರೇ ಆದ ನೀವು ಈ ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮಾತಿನ ಇಂಗಿತವು ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿರಲಿಕ್ಕೇಬೇಕು.”

“ತಾವು ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ನುಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಉಪಾಯ ವೇ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಇಂದಿನ ತನಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನ ದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವೆನು. ಮುಂದೆಯೂ ಮಾಡುವೆನು. ಗಡಿನಾಡಿ

ನಲ್ಲಿ ಸಾವಂತನ ಸೈನ್ಯವು ಕೂಡಿದ್ದು ನನಗೆ ತೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಿರುವೆನು.”

“ಯಾವ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಿರುವಿರಿ? ಸಾವಂತನಿಂದ ಬಹು ಮಾನ ಪಡೆಯುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಿರುವಿರಲ್ಲವೇ?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ! ಇವೇನು ನುಡಿಯುವಿರಿ?” ಅವ್ಯುತರಾಯನು ಮೆಟ್ಟಿ ಬಿದ್ದು ನುಡಿದು—“ಯಾವನೋ ದುಷ್ಟನು ತಮಗೆ ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ದೂರು ಹೇಳಿರಬೇಕು.”

“ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ದೊರೆತ ಮೇಲಾದರೂ ಒಪ್ಪುವಿರಾ?”

“ನನ್ನ ವೈಷಮಾಡುವವರು ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಎಂಥ ಎಂಥ ಸರದಾರರು ಸಹ ನನ್ನ ಉತ್ಕರ್ಷೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.”

“ಲೇಖನ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಮುಂದೆ ಬಂದರೆ?”

“ಅಗತ್ಯ! ನನ್ನ ಲೇಖನಗಳು ದೊರೆತರೆ ಮಹಾರಾಜರು ಬೇಕಾದ ದಂಡನೆಯನ್ನು ನನಗೆ ವಿಧಿಸಬಹುದು.”

“ಸಾವಂತನ ಲೇಖನ ಸಾಕ್ಷಿಯು ದೊರೆತರೆ?”

“ನನ್ನ ದುರ್ವೈವಸ್ತು ಏನೇನು ಆಟ ಹೂಡಿದೆಯೋ!”

“ಸಾವಂತನಿಂದ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆಯುವ ನಿಮ್ಮ ದೈವವು ದುರ್ವೈವಸ್ತು ನಲ್ಲ; ಸುದೈವವು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕಾದ ದೇನು? ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿಯೂ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ದೇಶಭಕ್ತರು ಆತ್ಮಬಲಿದಾನ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಸಾವಿರ ಹಣಕ್ಕೆ ವಿಕ್ರಯಿಸುವಂಥ ಕೃತ್ಯ ಜರುಗಿಸುವ ನಿಮ್ಮಂಥ ಸುದೈವಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯೇ?” ಮಹಾರಾಜರು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು:—
“ಮಾಣಾಜರಾಯರೆ, ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳುವಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಓದಿಹೇಳಿರಿ.”

ಮಾಣಾಜರಾಯನು ಪತ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಓದತೊಡಗಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿತ್ತು:—

“ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರ ಅವ್ಯುತರಾಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ಪತ್ರದಂತೆ ಈಗಲೇ ಜಯಗಡ ಕೋಟಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವದು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸುವದು. ನಾಳಿನ ಅಮಾ

ನಾಸ್ಯೆಗೆ ನೀವು ದುರ್ಗದ ಹೊರಗಿನ ಚೌಕಿಯಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು. ಆಗ ನಿಮಗೆ ಪಾರಿತೋಷಕದ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ತರುವಾಯ ಕಟ್ಟಳೆಯ ಮೇರೆಗೆ ದುರ್ಗದ ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ನಿಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತು ಹಾಗು ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವು ನನ್ನ ಮೇಲಿದೆ. ನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವೆನು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ನಿಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಮೊರೆತ ಕಪ್ಪಿನ ಹಣವನ್ನಾದರೂ ನಾನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಿಮಗೇ ಸಲ್ಲಿಸುವೆನು. ನಾನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ, ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬರುವದಿಲ್ಲ; ಉಭಯತರ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯೂ ಬೇಗ ಆಗುವದು. ಪ್ರೀತಿಯಿರಲಿ.

ತಮ್ಮ,

ಘೌಡ ಸಾವಂತ

“ಸುಳ್ಳು ಕಂತೆ!” ಅವ್ಯುತರಾಯನು ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ: “ಯಾವನೋ ದ್ವೇಷಿಯು ಈ ಕಾರಸ್ಥಾನ ರಚಿಸಿರುವನು. ಸಾವಂತರೊಡನೆ ನನ್ನ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವೇ ಇಲ್ಲ.”

“ಮಾನಾಜರಾಯರೇ, ಸಾವಂತನು ಮೊದಲು ನಿಮ್ಮ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿ ಧ್ವನು. ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಕೆ-ಒಪ್ಪಂದ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆದಾಗ ನೀವು ಅವನ ಸ್ವಾಕ್ಷರ-ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳ ಪರಿಚಯ ಹೊಂದಿದವರಾಗಿರುವಿರಿ. ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿರಿ. ಇವು ಸಾವಂತನ ಅಕ್ಷರಗಳು ಅಲ್ಲವೋ ಹೇಗೆ? ಅಪರಾಧಿಗಾದರೂ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮುಂಡೆ ಮಾಡಲು ಸಂಧಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಶಾಂತಸ್ವರದಿಂದ ನುಡಿದರು.

“ಇವು ಸಾವಂತನ ಅಕ್ಷರಗಳೆಂಬದರಲ್ಲಿ ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅವನ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರದ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳಿವೆ” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ನಿಮ್ಮ ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟರೂ ಇಲ್ಲವೆ ನೀವು ಈ ಪತ್ರದೊಳಗಿನ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸಾವಂತನವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರೂ ನಾನು ಎಂದೂ ದೋಷಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆನು. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಸಾವಂತನೇ ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಧ್ವೇಷಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಕಾರಸ್ಥಾನ ರಚಿಸಿರಬಹುದು. ನಾನು ಅವನ ಹಗೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಹೀಗೆ ಘಟನೆಯಾಗುವದು ಅಸಂಭಾವ್ಯವಲ್ಲ” ಎಂದು ಅವ್ಯುತರಾಯನು ಗಂಭೀರತೆ ತಂದುಕೊಂಡು ನುಡಿದನು.

“ಅಪರಾಧಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಲೇ ಬೇಕು. ಅಮೃತರಾಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿದೆ; ಆದರೆ ಸಾವಂತನು ಈ ಬಗೆಯ ಮನುಷ್ಯನು ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು, ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಸರದಾರರೇ, ಘಂಡ ಸಾವಂತನು ಈ ಬಗೆಯ ಅಧಮತನ ಮಾಡಬಹುದೇ?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ವಿನಯದಿಂದಲೂ ಸೌಮ್ಯವಾಣಿಯಿಂದಲೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು:—“ಅಮೃತರಾಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಕಾರಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವದು ಅಸಂಭವವು. ಸಾವಂತನು ಬಂಡುಗಾರನಿರುವನು. ಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ತಮ್ಮ ವಿರೋಧ ಬಳೆಯಿಸಬಹುದು; ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ಅವನು ಅಭಿಮಾನಿಯೂ ಯೋಧನೂ ಇರುವನು. ಅಂಥವನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಭಕ್ತನೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಥ ಹೇಸಿತನವನ್ನೆಂದೂ ಮಾಡನೆಂದು ನನ್ನ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ.”

“ನನ್ನ ದುರ್ದೈವ!” ಅಮೃತರಾಯನು ಹಣೆಗೆ ಕೈಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು:—“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೇ, ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮೊದಲೇ ಏಕಲ್ಪಕ್ಕೊಳಗಾದ ಮಹಾರಾಜರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದೆಂಬದರ ಪರಿವೆ ನಿಮಗಿಲ್ಲ”

“ಹಾ! ಅಮೃತರಾಯರೇ, ಬೇರೆಯವತ ಮೇಲೆ ಹರಿಹಾಯಬೇಡಿರಿ. ನೀವು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮಂತೆ ಇತರರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲಾಯಿತನದ ಪ್ರವೇಶವೆಂದಿಗೂ ಆಗದೆಂಬದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ವರ್ತಿಸಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುವೆನು. ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಾವಂತನು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಕಳಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಾನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಇದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಪರಾಧವು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಹೊರಲಾರದೆಂದು ಗ್ರಹಿಸುವಾ” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು:—“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೇ, ಇನ್ನು ಈ ಪತ್ರವನ್ನೋದಿರಿ.”

“ಪ್ರಿಯ ಮಿತ್ರ ಸಾವಂತರಿಗೆ—ನಾನು ನನ್ನ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ

ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಜಯದುರ್ಗವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಗ್ರಾಹೀನಪಡಿಸುವೆನು.

ಮಹಾರಾಜರ ಗುಪ್ತಚಾರರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೂಲಕ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆ ದಕ್ಷತೆಯಿರಲಿ. ನಮ್ಮ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ತರುವ ನಿಮ್ಮ ಚಾರರು ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಶ್ವಾಸದವರಿರಲಿ. ನಾನಾದರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ತಮ್ಮ,

ಅಮೃತರಾಯ”

“ನಿಮ್ಮ ವಿಮೋಹಿಯಾದ ಅಮೃತರಾಯನೊಬ್ಬನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮ ಪೆಸರಿನಿಂದ ಯಾವನೊಬ್ಬನು ಈ ಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿರಬಹುದೆ? ನಿಮ್ಮಂತಹ ಆಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳವನು ಈ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿರಬಹುದೆ? ಅಮೃತರಾಯರೆ, ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಇದು ನಿಮ್ಮ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರದ ಪತ್ರವಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ” ಮಹಾರಾಜರು ಅಮೃತರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು ನುಡಿದು, ಮಾನಾಜಿರಾಯರಿಗೆ:—“ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ಅಮೃತರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಿ. ಸ್ವದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದವರೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ ಆದವರ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತು ಎಂಥ ಎಂಥ ಕಾರಣ್ಯವನ್ನರಚಿಸಿ, ಅವರ ಪಾಪಮಾಪನತೊಡಗಿರುವದಿಂಬಗಾವರೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿ.”

“ಮಹಾರಾಜರೇ! ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ಜಪಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ನನ್ನಿಂದ ಈ ಅಪರಾಧ ಘಟಿಸಿವೆ. ನಾನು ಇಂಥ ಹೀನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾರ್ಥವು ವಿವೇಕವನ್ನೇ ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ” ಅಮೃತರಾಯನು ಮಹಾರಾಜರ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು.

ಮಹಾರಾಜರು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿ:—“ಅಷ್ಟೊಂದು ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಅಮೃತರಾಯರೇ, ನಾವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಮಗೆ ಸಾವಂತವಿದ್ದಾನೆ; ಆದಿಲಶಹನಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತ ಸ್ವದೇಶಭಕ್ತರ ಆತ್ಮಬಲದಾನಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು ಉಧ್ವಸ್ತಗೊಳಿಸಿ, ಆತ್ಮಲ್ಪವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧಿಸುವ ನಿಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯು ಎಂಥದೆಂಬದನ್ನು ನೀವೇ ಯೋಚಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮಂತಹ ಜನರು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತರಾದುದುತ್ತಿರುವದು ಹಿಂದುಗಳಾದ ನಮ್ಮ ದುರ್ವೈವ!

ನಿಮಗೆ ಏನೆಂದರೇನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ?” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜು ನುಡಿದು, ಸೇವಕರನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಇವರಿಗೆ ಬಲವಾದ ಶೃಂಖಲೆಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿರಿ. ಇವರ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನಾಳೆ ಮಾಡೋಣ.”

“ಇಂಥ ವಿದ್ರೋಹಿಗಳಿಗೆ ದೀಕ್ಷಾಂತಶಾಸನವೇ ಯೋಗ್ಯವು!” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಸಂತಪ್ತವಾಣಿಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ನಿಜವು; ನನ್ನಂಥ ಮಾತೃಘಾತಕಿಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಯೋಗ್ಯವು” ಎಂದು ಅವ್ಯುತರಾಯನು ನುಡಿದು, ದೈನ್ಯದಿಂದ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು:—“ನನ್ನಿಂದ ಅಪರಾಧವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಕೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನನ್ನಿಂದ ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳು ಪ್ರಾಣವಿರುವವರಿಗೂ ಜರಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು. ಮಹಾರಾಜರೆ, ನನ್ನನ್ನು ಇದೊಂದು ಬಾರಿ ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ.”

“ನೀವು ಕ್ಷಮಾರ್ಹರಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನು ನೀವೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರಿ. ನೀಚ ಮಾನವನ ದುಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಕೃತ್ಯವು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಘಟಿಸಿದೆ. ನೀವು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅಪರಾಧವನ್ನೊಪ್ಪಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟಾದರೂ ದಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಮೈಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾರ್ಗ ಮೊಲೆಯದಾದ ಮೇಲೆ ನೀವು ಅನಿವಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೈಗೊಟ್ಟಿರಿ. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಯಂಥ ಪುಣ್ಯತಮವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಇಂಥ ನೀಚವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವದು ಎಂತಹ ಪಾತಕವೆಂಬದನ್ನು ನೀವೇ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅಧಮವೃತ್ತಿಯವರಾದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟಿರುವವೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಎಡೆಯಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೀವು ಕೂತ್ಯಭೂಮಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮಾರಲೊಪ್ಪಿದಿರಿ; ಒಂದು ವೇಳೆ ಮೈರಿಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತದ ಒಡೆಯರನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಮೂತ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಕತ್ತನ್ನು ಹಿಚುಕಲು ಕೂಡ ನೀವು ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡುವವರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿಯೇ ನಿಮ್ಮ ಅಪರಾಧದ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ; ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ನಾನು ದೋಷಿಯಾಗುವೆನು.”

“ದಯಾಸಾಗರ ಮಹಾರಾಜರೆ, ನೀವು ನನಗೆ ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಾರದು. ನನ್ನ ತರುವಾಯ ನನ್ನ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವರು

ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ; ನನ್ನ ಮೇಲಲ್ಲವಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ದೀನ ಮನೆ ತನದ ಕಡೆಗಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟು ಜೀವದಾನ ಕೊಡಿರಿ.”

“ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳ ಕಡೆಗೇ ನೋಡುವಿರಿ. ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಕುಟುಂಬಗಳೆಷ್ಟು ಇರುವದಿಲ್ಲ? ಅವರೆಲ್ಲರ ಕಡೆಗೆ ನೀವು ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ನೋಡಿದಿರಾ? ನಿಮ್ಮದೊಂದು ಕುಟುಂಬದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಕುಟುಂಬಗಳ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ಯುವದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿರುವದೇನು?”

“ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೇವಕನ ಕೆಲಸಕ್ಕಾದರೂ ಹಚ್ಚಿ ನನ್ನನ್ನು ಜೀವಂತ ವಾಗಿ ಉಳಿಸಿರಿ.”

“ನಿಮ್ಮಂಥವರನ್ನು ಜೀವಂತ ಉಳಿಸುವಡು ಮಹಾ ಪಾತಕವಿದ್ದುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವು ನಿಮಗೆ ಮರಣದಂಡಣೆಯನ್ನೇ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ?”

“ಮಹಾರಾಜರೇ, ನಾನು ಅಂಥ ಕೆಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಡಿರಿ. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳೇ ಲೋಭಿಯು. ಅವಳ ಆ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಇಂಥ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.”

“ಇರಬಹುದು; ಆದರೆ ಮಾಡುವದೇನು? ನನ್ನ ನ್ಯಾಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾಪಕನಾದ ಜಗದಂಬಿಗೆ ವಿವ್ರೋಹಿಗಳ ರಕ್ತಪಿಶಾಸೆ ಬಹಳ. ಅಂಥವರನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅಯೋಗ್ಯನೆಂದು ಆಕೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ರುಷ್ಯಳಾಗುವಳು. ಇದಕ್ಕೇನು ಹೇಳುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯ ಅಲಂಕಾರದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಒಂದು ದುರ್ಗವನ್ನು—ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು—ಶತ್ರುಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು; ಆದರೆ ಮಾತೃಸಮಾನವಾದ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿಮ್ಮದೊಂದು ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಬಲಿಕೊಡಲು ಬೇಡವೇ? ಭಾರತಮಾತೆಯ ಇಚ್ಛೆಗಿಂತಲೂ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯ ಇಚ್ಛೆಯೇ ದೊಡ್ಡದೆಂದು ನಿಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವದು ನಿಜ; ಆದರೆ ನನಗೆ ಹಾಗೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಬಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧವು.”

ಅಮೃತರಾಯನು ನಿರಾಶೆಗೊಂಡನು. ಎದೆಯು ಪಡದಡನೆ ಹಾಕತೊಡಗಿತು. ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ವೇದನೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಆಗತೊಡಗಿದವು.

ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಕರುಣಾಜನಕ ಪಾಣೆಯಿಂದ:—“ಮಹಾರಾಜರೆ, ನನ್ನ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಮಾತು ಕೇಳಿರಿ. ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಒತ್ತದ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ ಕೇಳಿರಿ. ನಾನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಹಿತವು ಸಾಧಿಸುವವೆಂಬದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿರಿ. ಉಳಿದ ಬೇಕಾದಂತಹ ಶಾಸನಕ್ಕಾದರೂ ನಾನು ಸಿದ್ಧನಿರುವೆನು.”

“ಒಳ್ಳೇದು. ನೀವು ಹೇಳುವದಾದರೂ ಏನು? ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹಿತಮಾಡುವಂತಹದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ನಿಮಗೆ ಮುರಣದಂಡ ನೆಯು ಮಾತ್ರ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲ.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಸಾವಂತನಿಗೆ ನಾನು ಪತ್ರ ಕಳಿಸಿದರೆ ಅವನು ನಾಳೆನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಜಯಗಡ ದುರ್ಗದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವನು. ನೀವು ಸೈನ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದಾಗಿಯೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಅವನ ಸೈನ್ಯ ಬಂಪೊಡನೆಯೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸ ಬೇಕು. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪ್ರಕಟ ಮಾಡಬೇ ನನ್ನಂಥ ಆಶೆಬುರುಕನಿಗೆ ಧನಲಾಲಸೆ ತೋರಿ, ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುವ ಸಾವಂತನಿಗೆ ಈ ವಿಧದ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವದು ಪಾತಕವೆನಿಸದು.”

“ನಿಮ್ಮ ಪಾಪಪುಣ್ಯ ವಿಚಾರವು ಇಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಿದ್ದರೂ ಮಾತೃದ್ರೋಹ ಬಗೆದಿರಿ ನಿಮಗೆ ಏನನ್ನಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಸಲಹೆ ಯಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಯಾಕಂದರೆ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಪಾತಕವೆನಿಸದು; ಆದರೆ ನಂಬಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ಯುವಂಥ ಅಪರಾಧವು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಘಟಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೇನು ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತರವು?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ನನ್ನ ಈ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ನಿಮ್ಮದಲ್ಲ. ದೇವರು ನನಗೆ ಬೇಕಾದ ಶಾಸನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲನೇಕೆ. ನಾನು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಈ ಪಾತಕವನ್ನು ಮಾಡಲೇ ಬೇಕಾಗಿದೆ.”

“ನಿಮ್ಮ ಯಾವ ಮಾತುಗಳನ್ನಾದರೂ ನಿಜವೆಂದು ಭಾವಿಸುವದೇ ಭಯ ವೆನಿಸಹತ್ತಿದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ನೀವು ಹೊತ್ತು ಬಂದಂತೆ ಕೊಡೆಹಿಡಿಯುವಿರಿ.”

“ಜಗದಂಬೆಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಯವಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಾತಿನ ನಂಬಿಗೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿಯೆ ಇರುಣೆನು.

ನಂಬಿಗೆಯಾದ ಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿರಿ.”

“ನಂಬಿಗೆಯಾದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವೆನೆಂದು ಅಭಿವಚನ ಕೊಡಲಾರೆನು. ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಮಾತುಗಳು ನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ನಿಮಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ಮಾತ್ರ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು — “ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ, ಅಮೃತರಾಯರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದಷ್ಟೆ?”

“ಎನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ; ಸಾವಂತನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ವೈರಿಯಿರುವನು. ಚತುರೋಪಾಯಗಳಿಂದ ನಾವು ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಮೃತರಾಯರಿಂದ ಪತ್ರ ಬರೆಯಿಸಿ ಅವರ ಸೇವಕನೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟನು.

“ಒಳ್ಳೆದು. ನೀವು ಅಮೃತರಾಯರಿಂದ ಪತ್ರಬರೆಯಿಸಿ ಸಾವಂತನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರಿ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಹೇಳಿದರು.

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಅಮೃತರಾಯನಿಂದ ಪತ್ರ ಬರೆಯಿಸಿ ಅವನ ಸೇವಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಸಾವಂತನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯಮೇರೆಗೆ ಸೇವಕರು ಅಪರಾಧಿಯಾದ ಅಮೃತರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕರೆಸೊಯ್ದರು.

ತರುವಾಯ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ — “ಮಹಾರಾಜರೆ, ಮುಂದಿನ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮೊರೆಯಬೇಕು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಹುರುಪನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮ ಹೊಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ನಸುನಗುತ್ತ: — “ನಿಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರು ಈಗಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡುವರೆ?”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿದರೆ ಅವರು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡುವರು.

“ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪಥಕದಲ್ಲಿಯೇ ನೀನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರಾದರೂ ಒಪ್ಪುವರೆಂಬ ಭರವಸೆ ನನಗುಂಟು. ಆದರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಃಪೂರ್ವಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳಲೇಬೇಕು.”

“ಸದ್ಯದ ಸಾವಂತನ ಪ್ರಕರಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ

ಜಯಾಬಾಯಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಇವನನ್ನು ರಾಜಗಡಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ ಈಗಲೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಪೋಗಬಹುದೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿ ರಾಯನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಹಂ ಬೀ ರ ರಾ ಯ ನು ಗೆ ಸುರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯ ವಾದುದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ದೇವೀ ನದಿಯ ತೀರಕ್ಕೆ ತರುಗಾಡಲು ಹೊರಟರು.

೧೦ ಹೆಣ್ಣು ಅಂದರೆ ಹುಣ್ಣು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ತರುಣನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಬಹಳೇ ಆನಂದವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಜಯಾ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಒಪಂಬಡಿಸಿ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಅವನನ್ನು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತ ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಅವನ ಆಸ್ತಸಂಬಂಧಿಕನಾದ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮಹಾ ರಾಜರ ಮನಸ್ಸಿತ್ತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನಾದರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧಾನುಭವವಿಲ್ಲದಂಥ ಮಗನನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರಿಗೆ ಕಳುಹಲು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಒಪ್ಪುವಳೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವು ಮಾತ್ರ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಚಿಕ್ಕವನು, ಜಯಾಬಾಯಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರನು. ಆದುದರಿಂದ ತಾವೇ ಅವಳ ಮನೋಗತವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಯೋಚಿ ಸಿದರು.

ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಸರಿವಾರದೊಡನೆ ಊಟ-ಊಡಿಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಯುವವರಿದ್ದುದರಿಂದ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಅಡಿಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆತಂಕವುಂಟಾಗ ಬಾರದೆಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಮಹಾರಾಜರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೊಡನೆ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಗೇ ಹೋದರು. ಮಹಾರಾಜರು ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ ಜಯಾ ಬಾಯಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಅವಳು ಮಹಾರಾಜರಿಗೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯ ನಿಗೂ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಳಿರಿಸಿದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮಾನಾಜಿ

ರಾಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಜಯಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಜಯಾಬಾಯಿಯವರೆ, ಎರಡು ದಿನ ನಮ್ಮ ಆತಿಥ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ನೀವು ಬಹಳೇ ಪರಿಶ್ರಮ ವಹಿಸಿ ದಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಆತಿಥ್ಯದ ಮಾದರಿ ನೋಡಿ ನಾನು ಸಂತುಷ್ಟನಾದೆನು. ದುರ್ಯೋಧನನಿಂದ ನೀವು ಜಹಗೀರಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ನಿಮ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಜಹಗೀರದಾರಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದೆ.”

ಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿಂದ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಹಿಗ್ಗಿದಳು. ಆದರೂ ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಗತವೈಭವದ ನೆನಪಾಗಿ ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ನೀರಿ ನಿಂದ ತುಂಬಿದವು. ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಅವಳ ಮನೋದಯವು ತಿಳಿಯದೆ ಇರ ಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅವಳನ್ನು ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ:—“ಜಯಾಬಾಯಿ ಯವರೆ, ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಪುತ್ರನಾದ ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಂಡೆಗಿಂತಲೂ ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನನಿರುವನು. ಇವನು ಗತವೈಭವವನ್ನು ಸಂ ಪಾದಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವನು. ಅಂಥ ವೈಭ ವದ ಕಾಲವನ್ನು ನೀವು ಬೇಗನೆ ಕಾಣುವಿರಿ.”

ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಮಹಾರಾಜರ ಆಶ್ವಾಸನರೂಪವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡು:—“ಎಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮ ಕೈಸೇ!” ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಳು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು:—“ಜಯಾಬಾಯಿಯವರೆ, ಹಂಬೀರ ರಾಯನನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲು ನೀವು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವಿರಲ್ಲವೇ?”

“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ! ಇವನು ನನ್ನ ಮಗನಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಮಗನು ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಯಾವದು ಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಅದನ್ನೆ ತಾವು ಹೇಳುವಿರಿ. ರೋಗಿ ಬಯಸಿದ್ದೂ ಅವೇ. ವೈದ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಅವೇ. ನಮ್ಮ ಹಂಬೀರನಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆ ಘಟಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದೊಂದು ನನಗೆ ಅನಂದದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.”

“ಶಾಬಾಷ್! ನೀವು ವೀರ ಮಾತೆಯಿರುವಿರಿ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಶಿಲಕೈ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದಿರಿ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು ಹಂಬೀರ ರಾಯನ ಕವಚ-ಖಡ್ಗಗಳಿಗಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೇರೆಗೆ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾ ಯಿಗಳ ಚೀಲವನ್ನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು:—“ಇದನ್ನು

ಹಂಚೀರರಾಯನ ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿರಿ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಣವನ್ನು ಹಂಚೀರರಾಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು:--“ನಿನ್ನ ಜಮಾದಾರಿಕೆಯ ವೆತ್ತ-ಶ್ರುತಗಳಾಗಿ ಈ ಹಣವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ದಯೆ ಪಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ.”

ಹಂಚೀರರಾಯನೂ ಜಯಾಚಾರ್ಯನೂ ಅನಂದಗೊಂಡರು. ಮಹಾರಾಜರು ಕೊಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಹಂಚೀರರಾಯನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅವರಿಗೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೂ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರ ಪತ್ರವನ್ನೂ ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಹಸ್ತದಿಂದಲೇ ಹಂಚೀರರಾಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು: ನಿನ್ನನ್ನು ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪದಕದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಜಮಾದಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನಿ ಯ ಮ ಸಿ ದ ಅಧಿಕಾರಪತ್ರವು. ಯುದ್ಧಾನುಭವವಾಗುತ್ತ ಹೋದ ಹಾಗೆ ನಿನಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದೊರೆಯುವವು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನೀನು ಹೆಚ್ಚಳ ಹೊಂದಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯರಂತೆ ಸರದಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜ ಮಾನನಾಗುವೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳುವದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯವಿದೆ. ನೀನು ಎಂಥ ಪ್ರಸಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟ ನಾಗಬೇಡ. ಅಪ್ರಾತರಾಯನಂತೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರವಶನಾಗಿ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಕತ್ತು ಕೊಯ್ಯುವಂಥ ವಿಪ್ರೀಕೃತನ ಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬೇಡ. ಯವನರು ನಮ್ಮ ಅಸ್ಥಿಪೈರಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಿರವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನೇಕ ಒಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವರು. ತೇಜಸ್ವಿಗಳೂ ಶತ್ರುಸಂಪನ್ನರೂ ಆದ ನಿಮ್ಮಂಥ ತರುಣಿಗೆ ಹಣದ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರದ ಬಾಲನೆ ತೋರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡುವರು. ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವು ದೊರತರೂ ಸಹ ನಿನ್ನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಮೋಹದ ಪಾತಕವು ಘಟಿಸಬಾರದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾಗೃತಿಯಿಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು. ನಿಮ್ಮಂಥ ತರುಣರೇ ಒಂದು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭರು. ನಿಮ್ಮಂಥವರನ್ನೇ ನಂಬಿ ನಾನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತೊಡಗಿರುವೆನು. ಜ ನ ತೆ ಯು ಈಗ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವೇರತೊಡಗಿದೆ. ಜಗದಂಬೆಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತ ಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಂಚೀರರಾಯಾ, ನೀನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಸಂಚಾರವಿರುವ ವರೆಗೆ ಸ್ವದೇಶ

ಸ್ವಜನ ದ್ರೋಹ ಮಾಡಲಾರೆಯೆಂದು ನಂಬಿ ಸಿನಗೆ ಜಮಾಹಾರಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸರದಾರಿಕೆಯೂ ಹೊರೆಯುವದು; ಅಲ್ಲವೆ ಸಿನ್ನ ಜಾಣಗಿರಿಯೂ ಹೊರೆಯುವವೆಂದು ನಾನು ಎಷ್ಟಾ ಸಪೂರ್ವಕಪಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು.”

ಜಯಾಬಾಯಿಯೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಮಹಾರಾಜರ ಅನ್ಯತೋಪಮವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸ್ವಾನಂದ ಸಾವ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು: —“ಜಯಾಬಾಯಿಯವರೇ, ಇಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಯಾಣವೇ.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಇಷ್ಟರವು ದಿನ ಈ ಬಡವಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆ?”

“ನಿಮ್ಮ ಆಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ದಿನ ಹೆಚ್ಚು ನಿಂತೆನು. ಕಾರ್ಯ ಚಾಕುಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ನಿಲ್ಲಲು ನನಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಸಮಯ ದೊರೆತಾಗ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬರುವೆನು. ನೀವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಬೇಡಿರಿ. ನೀವು ಮಾನುಷರಾಯರ ಆಪ್ತರಿಂದ ಮೇಲೆ ನನಗೂ ಆಪ್ತರೇ. ಒಂದು ದಿನ ಹೆಚ್ಚು ನಿಲ್ಲಲು ಅವಕಾಶದೊರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಸ್ಮತರಾಯನ ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿದೆನು. ಇನ್ನು ನೀವು ನಿಲ್ಲುವ ತಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ್ರಹಪಡಬೇಡಿರಿ.”

“ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆ!” ಎಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ನುಡಿದು: —“ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸುವೆನು. ಅವನ ದೈವವು ತೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಕೂಡಿದೆ.”

“ಜಯಾಬಾಯಿಯವರೇ, ಅವರವರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೇ ಅವರವರ ದೈವವವನ್ನು ತೆರೆಯಿಸುವವು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತರಣನೂ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯೂ ಗುಣವಂತನೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಅಭ್ಯುದಯ ಹೊಂದಿಯೇ ಹೋಂದುವನು” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು: —“ನಿಮ್ಮ ಮಗನನ್ನು ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ಎಂದು ಕಳುಹಿಸುವಿರಿ?”

“ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಾದಾಗ ಕಳುಹಿಸುವೆನು.”

“ಒಳ್ಳೆದು. ಅವನು ವಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಇನ್ನು ಒಂದು ವಾರದ ನಂತರ ಅವನು ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದು.”

ಜಯಾಚಾರ್ಯಿಯು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಲು ಆತುರ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ಸಂಭ್ರಮಕ್ಕೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಅವಳು ಆನಂದಭರದಲ್ಲಿ:—“ಪ್ರಭುಗಳೇ, ನೀವು ನನಗೆ ದೇವತಾಸ್ವರೂಪರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅಭ್ಯುಷಯ ಹೊಂದುವದಕ್ಕೆ ನೀವು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಬಹುದು.”

ಅನಂತರ ಮಹಾರಾಜರು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಉಪವೇಶಪರಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೈಕೆಳಗಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಂಭು, ಧುಂಡಜಿ, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸೈನಿಕರ ಮೇಲೆ ಜಮಾಖಾರನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು.

ತರುವಾಯ ಜಯಾಚಾರ್ಯಿಯು ಮಹಾರಾಜರನ್ನೂ ಅವರ ಜನರನ್ನೂ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆದಳು. ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಊಟ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಾಂಬೂಲಸೇವನೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಜರು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಜಯಾಚಾರ್ಯಿಯ ಹಾಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ನಿರೋಪಮೊಂದಿ ಸ್ತರ್ಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.”

ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಶಂಭುವೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಮಥುರಾದಾಸನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವನ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ರತ್ನದ ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಜಯಾಚಾರ್ಯಿಯ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿದರು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಜೆಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಇದನ್ನು ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸುವೆನೆಂದು ಜಯಾಚಾರ್ಯಿಯು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು.

ತರುವಾಯ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸರಂಜಾಮಿನ ಸಿದ್ಧತೆಗಾಗಿ ತೊಡಗಿದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಕವಚಗಳ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಜಯಾಚಾರ್ಯಿಯು ಮಗನ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಬಟ್ಟಳು. ವೀರಪತ್ನಿಯೆನಿಸಿದ್ದ ತಾನು ಇನ್ನು ವೀರಮಾತೆಯಾಗುವೆನೆಂದು ಅವಳು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಕೊಂಡಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಅವಳು ಆ ಆನಂದಭರದಲ್ಲಿ ಮಗನನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು:—“ಹಂಬೀರ! ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ

ನಾನು ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮರೆತೆನು. ನಿನ್ನಂಥ ಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಮಗನ ತಾಯಿಯಾದ ನಾನು ಬಡವೆಯಲ್ಲ. ನಿನ್ನಿಂದ ಸಸ್ಮ್ಯ ಗತವೈಭವವು ಮಹಳ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.”

“ಅವ್ವಾ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕೃತಜ್ಞತಾಬುದ್ಧಿಯಿಂಥ: —“ನನ್ನ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾಕಾಸಾಪೇಬರೇ ಕಾರಣರು. ಅವರು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಸುದಿನಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಆಜನ್ಮವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿರಲೇಬೇಕು.”

“ನಿಜ. ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಬಹಳೇ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರು.” ಎಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ನುಡಿದು: —“ಹಂಬೀರ, ಇನ್ನು ಬೇಗನೆ ನೀನು ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ಹೋಗುವವನಿರುವೆ. ನಾನಾದ ಗಾವಿಯ ನಿನ್ನ ಮಾವನನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಬಾ. ನಿನ್ನ ಅಭ್ಯುದಯದ ವಾರ್ತೆ ಕೇಳಿ ಯಶವಂತರಾಯರೂ ಹರುಷಗೊಳ್ಳುವರು: ಪುತ್ಥಳಿಗೂ ಸಂಭ್ರಮವಾಗುವದು.”

ನಾನಾದಗಾವಿಯು ವೇವಗಾವಿಯ ಸಮೀಪದ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯು. ಇಲ್ಲಿಯ ಇನಾಮದಾರನಾದ ವೇರಮುಖ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಹೆಸರು ಪುತ್ಥಳಿಯೆಂದಿತ್ತು; ಚಿಕ್ಕವನ ಹೆಸರು ಕನಕ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಉಸವರ ಕನ್ಯೆಯರು. ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಪುತ್ರಸಂತಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಇಬ್ಬರು ಕನ್ಯೆಯರ ಮೇಲೆ ಅವನು ಬಹಳೇ ವಾತ್ಸಲ್ಯವ್ಯವನಾಗಿದ್ದನು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯು ಹತ್ತಿಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಡಿದುದರಿಂದ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಈ ಕನ್ಯೆಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹಳೇ ಯೋಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪೇಲಿದ್ದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊರೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದ್ದನು. ಪುತ್ಥಳಿಯು ಹಂಬೀರರಾಯನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನಾದರೂ ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಜಯಾಬಾಯಿ-ಯಶವಂತರಾಯರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತು. ಯೋಗ್ಯಳಾದ ಸೊಸೆಯು ಮೊರೆತಳೆಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯೂ, ತನ್ನ ಹುಳಿಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ವರನು ಮೊರೆತೆನೆಂದು ಯಶವಂತರಾಯನೂ ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡಿದ್ದರು. ದಂಡಯಾತ್ರಿಗೆ ಹೊರಟ ಮೇಲೆ ಬೇಗನೆ ತಿರುಗಿ ಬರುವದು

ಆಗಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಯಶವಂತರಾಯನ ಹಾಗು ಪುತ್ಥಳಿಯ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಮಗನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಳು.

ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದದ್ದನ್ನೇ ತಾಯಿಯು ಹೇಳಿದಳೆಂದು ಅವನು ಸಂತೋಷಬಟ್ಟು, ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯಾಗಿ ನಾಂದಗಾವಿಗೆ ಮೊರಟನು. ನಾಂದಗಾವಿಯು ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವನ ಕೇಸುಯು ಅವನನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿತು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಯಶವಂತರಾಯನ ವಾಡಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಯಶವಂತರಾಯನು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸೇವಕರು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ “ರಾಮ ರಾಮ” ಮಾಡಿ ಅವನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಶ್ವಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರು. ಪುತ್ಥಳಿಯೂ ಕಮಲೆಯೂ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವರೆಂಬದು ಸೇವಕರಿಂದ ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಪುತ್ಥಳಿಯು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಆಗಮನದಿಂದ ಆನಂದಗೊಂಡಳು. ಕಮಲೆಯು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ನೋಡಿ:— ‘ಯಾವಾಗ ಬಂದಿರಿ ಹಂಬೀರರಾಯರೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

“ಇದೇ ಈಗ ಬಂದೆನು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಶವಂತರಾಯರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ನೀವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಯಾನದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಾಡಿ ಬರೋಣವೆಂದು ಇತ್ತ ಬಂದೆನು.”

“ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರೋಣವಾಯಿತು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಏಕೆ ಬಂದಿರಿ? ನಮ್ಮ ಅಕ್ಕನ ಭೆಟ್ಟಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು ಏನೋ ನೆವ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಿ. ನೋಡು ಅಕ್ಕಾ, ಹಂಬೀರರಾಯರು ಹೇಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು?”

ಪುತ್ಥಳಿಯು ನಸುನಕ್ಕು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಇದೇನು ಇಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಡಗರದ ಉಡುಪು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೋಣವಾಗಿದೆ?”

“ಮದುವಣಿಗಂತಹ ಸುಂದರವಾದ ಉಡುಪು ಧರಿಸಿಯೇ ಬಂದಿರುವರು ಹಂಬೀರರಾಯರು.” ಎಂದು ನಗುತ್ತ ಕಮಲೆಯು ನುಡಿದಳು.

“ಕಮಲೆ, ನೀನು ಮರುಳು. ಇದು ಮದುವಣಿಗರ ಉಡುಪಲ್ಲ; ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇನೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರ ಉಡುಪು.”

“ಏನು? ಏನು ಹೇಳುವಿರಿ? ನೀವು ಹೇಳುವದು ನಿಜವೇ? ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಸೇರಿರುವಿರಾ? ಮಹಾರಾಜರು ನಿಮ್ಮನ್ನು

ಯಾವ ಪುಟ್ಟಳೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವರು?” ಎಂದು ಪುಟ್ಟಳೆಯು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದಳು.

“ಪುಟ್ಟಳೆ, ನಾನು ಹೇಳುವುದು ಅಸತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಡ. ನಿನ್ನೆ ದುರಿಗೆ ನಾನೆಂದಿಗಾದರೂ ಅನ್ಯತ ಭಾಷಣಗಳನ್ನಾಡಿರುವೆನೆ? ನಾನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಹಾರಾಜರ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದವನಾಗಿರುವೆನು. ಸರದಾರ ಪಾಕಡೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ನಾನು ಜಮಾದಾರನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆನು. ಯುದ್ಧಕಾಲೆಯ ಅನುಭವವು ಚನ್ನಾಗಿ ಆದ ಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನನ್ನು ಸರದಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿರುವರು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನ ಆತಿಥ್ಯ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಧನ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ನನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸರದಾರನಾದ ಕಿಸನರಾಯನನ್ನು ನಾನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದೆನು. ನನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಜಮಾದಾರನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದರು. ನಾನು ಇವೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಪಥಕವನ್ನು ಸೇರಲು ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಬೇಗನೆ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆನು. ನಾನು ಇಂದೇ ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಪುಟ್ಟಳೆಯು ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಅವಳು ಮಂದಪಾದದಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮುಖವಲೋಕನೆ ಮಾಡುತ್ತ: —“ಈಗ ಜಮಾದಾರರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಭಿಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರೋಣವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಸರದಾರರಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಕೂಡ ದುರ್ಮಿಗಳಾಗಬಹುದು. ಈಗ ಎರಡು ದಿನ ನಿಲ್ಲಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಹಾಗಾಯಿತು.”

“ಪುಟ್ಟಳೆ, ನನಗೆ ಅವಕಾಶವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ನಗುತ್ತಲೆ: —“ಈಗ ಜಮಾದಾರನಿರುವೆನೆಂದು ಭಿಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಬರಲು ಮನಸ್ಸಾಯಿತು; ಮುಂದೆ ಸರದಾರನಾದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮಂಥವರ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗಾಗುವದು?”

“ಅದನ್ನೇ ನಾನು ಹೇಳಿದೆನು. ದೊಡ್ಡ ಪದವೀಧರರಾದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಪದವೀಧರರ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನಿಡುವ ಪರಿಪಾಠವು ಸಹಜವಾದ

ದ್ವಾಗುವದು.” ಎಂದು ಪುತ್ಥಳಿಯು ನಗುತ್ತಲೆ ನುಡಿದಳು.

“ಅಕ್ಕಾ, ಉತ್ಕರ್ಷ ಸಫನನ್ನು ಹಿಡಿದ ಇಂಥವರೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವೇನು? ನಡೆ, ನಾವು ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ.” ಎಂದು ಕಮಲೆಯು ಪುತ್ಥಳಿಗೆ ಹೇಳಿ:—“ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿರಿ ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ನಿಮ್ಮ ಕೇಸರಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ನಿಂತಿರಬಹುದು. ಏರಿದ ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ವಿದ್ವ್ಯದ್ವೇಗದಿಂದ ದೇವಗಾವಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿಯೇ ತಲುಪಿಸುವದು. ನಿಮ್ಮಂಥ ಮೊಡ್ಡ ಜನರ ಸ್ನೇಹ-ಸಹವಾಸಗಳನ್ನು ನಾವಾದರೂ ಏಕೆ ಇಚ್ಛಿಸಬೇಕು?”

“ಕಮಲೆ, ಹಾಸ್ಯವಾಡಬೇಡ. ಪುತ್ಥಳಿ, ನೀನೂ ವಿಕಲ್ಪ ಭಾವಿಸಬೇಡ. ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪ್ರಣಯಭಂಗ ಮಾಡುವಂಥ ಪಶುಕೋಟಿಯವನಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಪುತ್ಥಳಿಯನ್ನು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು:—“ನಿನ್ನ ಆಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದೊಂದು ದಿಶ ನಿಲ್ಲುವೆನು.”

“ಎರಡು ದಿನಗಳನ್ನಾದರೂ ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ ನಿಮಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಿರೋಪ ಮೊರೆಯಲಾರದು.” ಎಂದು ಪುತ್ಥಳಿಯು ನುಡಿದು:—“ನೀವು ಅವಸರದಿಂದ ಹೋಗುವದಿದ್ದರೆ ಬರಬೇಕೇಕೆ? ಈಗಲೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡಿರಿ.”

“ಆಗಲಿ, ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ನಿಲ್ಲುವೆನು. ಈಗಲಾದರೂ ಆಯಿತೆ?”

“ಅಕ್ಕಾಸಾಲಿಗನೇ ಮುರುವು ಚುಚ್ಚಬೇಕು.” ಕಮಲೆಯು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದಳು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸೇವಕನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—“ಧನೀಸಾಹೇಬರು ಬಂದಿರುವರು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು.” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು.

“ತಂದೆಯವರು ಬಂದಿರುವರಂತೆ. ನ ಡೆ ಯಿ ರಿ, ಹಂಬೀರರಾಯರೇ, ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ.” ಎಂದು ಕಮಲೆಯು ಹೇಳಿದಳು.

ತರುವಾಯ ಮೂವರೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ದಿವಾಣಖಾನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ:—“ಮತ್ತೇನು? ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಎಲ್ಲವೂ ಸೌಖ್ಯವಾಗಿರುವದೆ?”

“ಎಲ್ಲವೂ ಸೌಖ್ಯವಿದೆ.”

“ಮಹಾರಾಜರು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನ ನಿಂತ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯಿತು. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತೆ?”

“ಮಾವನವರೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಮೊದಲು ನನಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ದಳದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ತರಗತಿಯ ಸೈನಿಕನಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆತರೆ ಸಾಕೆನಿಸಿತ್ತು; ಆದರೆ ನನಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಜಮಾದಾರಿಕೆಯು ದೊರೆತುದಲ್ಲದೆ, ಬೇಗನೆ ಸರದಾರಿಕೆಯು ಮೊರೆಯುವದೆಂಬ ಆಸ್ವಾಸನೆಯೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಮಹಾರಾಜರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳು. ಅವರ ಮಹಾನುಭಾವತೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯಿದೆ; ಅವರು ಅಂತಹ ಪುಣ್ಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿರುವವರಿಂದಲೇ ಜನತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೊಪಾನವನ್ನೇರತೊಡಗಿದೆ.” ಹಂಬೀರಾಯನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ಬೇಗನೆ ಸರದಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದು ಪದರಲ್ಲಿ ಸಂಪೇಹವಿಲ್ಲ. ಅದು ಬೇಗನೆ ಮೊರೆಯಲೆಂದು ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಆಶೀರ್ವಾದವಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯವರಿಗೂ ನನಗೂ ಅನಂದವಾಗುವದು. ನಮ್ಮ ಪುತ್ಥಳಿಯೂ ಸ್ವಾನಂದಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವಳು. ಮಹಾರಾಜರು ಬಂದಾಗ ಏನೇನು ನಡೆಯಿತೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ತನ್ನ ಭಾವೀ ಅಳಿಯನು ಇಂಥ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಿರುವನೆಂಬದು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಮಹಾಜರಾರ ಸರದಾರನಾದ ಕೆಸನರಾಯನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅವನು ಸಾನಂದಾಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಮಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ:—“ಪುತ್ಥಳಿ, ನಿನ್ನ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎಂಥ ತೇಜಸ್ವಿಯಿರುವನೆಂಬದರ ನಂಬಿಗೆಯಾಯಿತೇ?”

ಪುತ್ಥಳಿಯು ಮಂದಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿ ಮುಖಬಾಗಿಸಿದಳು. ಆಗ ಕಮಲೆಯು ನಗುತ್ತ:—“ಅಕ್ಕಾ, ವರಿಸಿದರೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಪುರುಷರನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರು ವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈಗ ನಿನ್ನ ಹಾರೈಕೆ ಕೈಗೂಡಿತೆ?”

“ನಾನು ನಿನ್ನ ಹಾಗೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸದೆ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವಳಾಗುವವಳಲ್ಲ.” ಎಂದು ಪುತ್ಥಳಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನುಡಿದಳು.

ಕಮಲೆಯು ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಕಳಗೆ ಮಾಡಿದಳು. ಅವಳ

ಪ್ರಣಯವೇನನು ಯಾರೆಂಬದು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರದ್ದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ:—“ಯಶವಂತರಾಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ಕಮಲೆಯ ಪ್ರಣಯೇಶ್ವರನು ಯಾರು?”

“ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮಾತಾಡೋಣ” ಎಂದು ಯಶವಂತ ರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಪುತ್ಥಳಿ, ಕಮಲೆ, ಹೋಗಿರಿ; ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹಸಿದಿರುವನು. ಉಪಾಹಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಉಪಾಹಾರ ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಮಾತಾ ಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ.”

ಪುತ್ಥಳಿಯೂ ಕಮಲೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದರು. ತರುವಾಯ ಯಶ ವಂತರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಫಲವಾಡಿಯ ರಂಗ ರಾಯನನ್ನು ನೀನು ಬಲ್ಲೆಯಷ್ಟೆ?”

“ಗೊತ್ತಿರದೇನು? ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆನು” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ:—“ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಪಾಪ್ಯನಿರುವನು. ಮನೆ ತನವೇನೋ ದೊಡ್ಡದು. ರಂಗರಾಯನು ತನ್ನ ಮನೆತನದ ಗೌರವವನ್ನೇ ಕಳೆದು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇನಾಮದಾರ ಮನೆತನದವನಿದ್ದರೂ ಅವನು ಕೇವಲ ಕೇಳು ಜನರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥವರು ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬಾರದು.”

“ನಿನ್ನ ಮಾತು ನಿಜವು. ಅವನ ಬಾಪ್ಯತನಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು, ಕೊನೆಗೆ ಮನೆಗೆ ಬರಕೂಡದೆಂದು ನಿಷ್ಕರವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಸಂಗವೂದಗಿತು. ನಮ್ಮ ಕಮಲೆಯು ರಂಗರಾಯನೊಡನೆ ನಗುವದು-ಕೆಲೆಯುವದು ಮಾಡು ತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅವನು ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗು ತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಬಾಪ್ಯ ರಂಗರಾಯನು ಇವಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವಿಟ್ಟಂತೆ ತೋರುವದು. ಪರದೇಶಿ ಮಗಳೆಂದು ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆ ಯದೆ ಹೋದುದರ ಪರಿಣಾಮವು ಈ ವಿಧವಾಗಿದೆ. ರಂಗರಾಯನು ಸ- ದ್ಗುಣಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ನಡೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇನಾಮ ದಾರನು ನೀಚನಿರುವನು. ಅಪ್ರಬುದ್ಧಳಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸ ಬಹುದು ಮೊದಲಾಗಿ ನಾನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರೂ, ನನ್ನ ಮಾತಿನ ಪರಿವೆ ಅವಳಿಲ್ಲ. ಅಚ್ಚೆಯ ಪರಿಣಾಮವು ಇವೇ ರೀತಿ ಆಗುವದೋ ಏನೋ!”

“ಇನ್ನೂ ಅವಭಿಜ್ಞ ಬಾಲಿಕೆಯವಳು. ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರ ರೀತಿಗಳ ಸರಿಚಯ ಅವಳಿಗಿಲ್ಲ. ಸಾಧುಭಾವವು ಹೀಗೆ ಮೋಸ ಹೋಗುವ ಸಂಭವ ವುಂಟು. ಅವಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಉಪದೇಶಪರ ಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ ತಾನೇ ದಾರಿಗೆ ಬರುವಳು. ರಂಗರಾಯನು ಕಮಲೆಯಂಥ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಮದಿಸಲು ತೀರ ಅಪಾತ್ರನು. ಅವನ ಪ್ರಣಯವಾದರೂ ನಿಶ್ಚಲವಿರುವೆಂಬದನ್ನು ಹೇಗೆ ಗುರತಿಸಬೇಕು? ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಪ್ರಣಯಿಸಿಗಳ ಪ್ರಣಯಭಂಗ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡಲೂ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಕಮಲೆಯನ್ನು ಮದಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿವಚನವನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವನು ಸಿದ್ಧನಿರುವನೋ ಹೇಗೆಂಬದನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವನ ಪ್ರಣಯವು ಮೋಸ ಗಾರಿಕೆಯದಿದ್ದರೆ ಅವನು ನಾಲ್ಕು ಜನರೆದುರಿಗೆ ಎಂದೂ ವಚನ ಕೊಡಲಾರನು. ಹಾಗೆ ವಚನ ಕೊಡದಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ ವರ್ತನದ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗು ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಮಲೆಯ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ಬೀಳುವದು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಉಪದೇಶವೂ ಇಲ್ಲವೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ತಾನಾಗಿ ತಿರುಗುವದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಿಳಿಸಿದನು.

“ಯೋಗ್ಯ ಉಪಾಯವಿದು.” ಎಂದು ಯಶವಂತರಾಯನು ನುಡಿದು:-
 “ಪುತ್ಥಳಿ, ಉಪಹಾರದ ಸಿದ್ಧತೆಯಾಯಿತೆ?”

ಪುತ್ಥಳಿಯು ಹೊರಗೆ ಬಂದು: --“ಸಿದ್ಧತೆಯಾಗಿವೆ, ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆನು.”

“ಕಮಲೆಯೆಲ್ಲಿ?” ಎಂದು ಯಶವಂತರಾಯನು ಉತ್ಕಂಠಿತನಾಗಿ ಕೇಳಿದನು.

“ಅವಳು ಆಗಲೆ ಹೊರಗೆ ಹೋದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕೆಲಸ ತೀರಿತೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಹೋದಳು.”

“ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಅವಳು ರಂಗರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು.” ಎಂದು ಯಶವಂತರಾಯನು ನುಡಿದು, ಮಿನ್ನ ನಾಣಿಯಿಂದ: “ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೋಡಿದೆಯಾ, ಈಗಿನ ಹುಡುಗರ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು? ಅಚ್ಚೆಯ ದುಷ್ಟ ರಿಣಾಮವಲ್ಲವೆ ಇದು? ನೀನು ಇದೀಗ ಊರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದು, ನಿನ್ನೊಡನೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಊರಲ್ಲಿಯೇ ದಿನಾಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವಂಥ ಆ ರಂಗರಾಯನ ಭಿಟ್ಟಿಯ ಆವಶ್ಯತೆಯು ಈಗ ಏನಿತ್ತು? ಇಂಥ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು? ಹೇಳಿದರಾದರೂ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ?”

“ಹುಡುಗೆಯರು ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಾನ ನೋಡಿ ಪ್ರಣಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ವಶ್ಯವೂ ಸುಖವೂ ಇರುವರು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಪುತ್ಥಳಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:—
“ನೀನು ಅವಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದವನಾದೆ. ನೀನು ಅವಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಗಲಿಸಬಾರದೇಕೆ?”

“ಅವಳು ಮಹಾ ಚಂಡಿತನವಳು. ಒಂದೆರಡು ಸಾರೆ ಹೇಳಿ ನೋಡಿದಳು. ತಂದೆಯವರೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಮೊಂಡಿಯು ನಮ್ಮ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತರುವದೇ ಇಲ್ಲ. ‘ನೀನೇಕೆ ಪ್ರಣಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?’ ಎಂದು ಎದುರು ವಾದಿಸುತ್ತಾಳೆ.” ಎಂದು ಪುತ್ಥಳಿಯು ನಮ್ಮತೆಯಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು.

“ಒಳ್ಳೆದು, ಅವಳು ಬರಲಿ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಈ ವಿಷಯದ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡೋಣ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಹಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ” ಎಂದು ಯಶವಂತರಾಯನು ಪುತ್ಥಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

“ಕಮಲೆಯು ಈಗ ಬರುವುದು; ಸ್ವಲ್ಪ ತಡೆಯಿರಿ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ಅವಳು ಈಗಲೇ ಬರುವಳೆಂಬುದರ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಅವಳ ಮಾರ್ಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಗಳಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು.” ಎಂದು ಯಶವಂತರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಪುತ್ಥಳಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹೋಗು, ಉಪಹಾರದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.”

ಪುತ್ಥಳಿಯು ಉಪಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತಂದು, ತಂದೆಗೂ ತನ್ನ ಪ್ರಣಯದೇವನಿಗೂ ಉಣಬಡಿಸಿದಳು. ಕಡೆಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಆಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳು ಉಪಹಾರಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಳು. ಮೂವರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಉಪಹಾರ ತಿರಿಸಿದರು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಉಪದೇಶವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು:—
“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಪರದೇಶಿಗಳಾದ ಹುಡುಗೆಯರನ್ನು ಚಲೋ ಮನೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಚಿಂತೆ ದೂರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ನನ್ನದಿರುವದು. ನೀನು

ಜಹಾಗೀರದಾರನಿದ್ದರೂ ಆ ವೈಭವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ನನಗೆ ವ್ಯಸನವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಪುತ್ಥಳಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಈಗ ನನ್ನ ಅರ್ಧ ಚಿಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಿತು. ಕಮಲೆಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ವರ ನೊಬ್ಬ ನು ದೊರೆತರೆ ನನ್ನ ಚಿಂತೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಲಗುವದು. ‘ಹೆಣ್ಣು ಅಂದರೆ ಹುಣ್ಣು’ ಎಂದೆನ್ನುವ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ.”

“ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಚಿಂತೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಲಗುವದು. ನೀವು ಯೋಚಿಸಬೇಡಿರಿ” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಕೊಟ್ಟನು.

ಮೂವರೂ ಉಪಹಾರ ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಂಬೂಲ ಮೆದ್ದರು. ಇನ್ನೂ ಕಮಲೆ ಬಂದಿರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಯಶವಂತರಾಯನು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು.

೧೧ ಮೋಸದ ಪ್ರಣಯ.

ಯಶವಂತರಾಯನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಕಮಲೆಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ಯಶವಂತರಾಯನ ಪುರೋಹಿತನಾದ ಹರಭಟ್ಟನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಅವನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಕುಳಿರಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಹರಭಟ್ಟನು:—“ಯಶವಂತರಾಯರೆ, ಈ ನಿಮ್ಮ ಅಳಿಯಂದಿರು ಎಂದು ಬಂದರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

“ಇಂದೇ ಬಂದನು.” ಎಂದು ಯಶವಂತರಾಯನು ಹೇಳಿ:—“ಹರಭಟ್ಟರೆ, ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಲು ಸಂಧಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವನು ಪಾಕಡೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಜಮಾದಾರನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು.”

“ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯ.” ಎಂದು ಹರಭಟ್ಟನು ನುಡಿದು:—“ನಿಮ್ಮ ಹಿರೇಮಗಳು ದೈವಶಾಲಿಯಿರುವಳು; ಆದರೆ ಕಮಲೆಯ ಪ್ರಾರಬ್ಧದಲ್ಲೇನಿರುವದೋ ನೋಡಬೇಕು. ನಿಮ್ಮ ಅತಿರೇಕವಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯವು ಅವಳನ್ನು ಮನಬಂದತ್ತ ಎಳೆಯತೊಡಗಿದೆ. ಆ ಮುಗ್ಧಬಾಲಿಕೆಯು ಮೋಸ ಹೋಗುವಳೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯತೊಡಗಿರುವದು. ಇನಾಮದಾರ ರಂಗ

ರಾಯನು ನೀಚನಿರುವನು. ನಿಮ್ಮ ಮಗಳು ಅವನ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ್ದು ಹಿತಕರವಾಗಲಾರವೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವದು. ರಂಗರಾಯನು ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯ ಪ್ರಣಯಭಂಗ ಮಾಡಿ ಅವಳ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೇ ದುಃಖ ಮಯ ಮಾಡಿದನು. ಇಂಥ ನರಾಧಮನಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಂಥವರ ಮಗಳು ಪ್ರಣಯ ಪುಕ್ಕವಳಾಗತೊಡಗಿದ್ದು ಶೋಚನೀಯವು. ಅವನು ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದವ ನೇನೋ ನಿಜವು; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಮಾಡಲು ಹಾಗು ಕಮಲೆಯಂಥ ಗುಣಸಂಪನ್ನೆಯನ್ನು ವರಿಸಲು ಅವನು ತುಂಬಾ ಅನರ್ಹನಿರುವನು. ಅವನು ಕಮಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನೆಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಸಂಶಯವೇ ಇರುವದು. ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಮೋಸಗಾರನು. ಇಂದು ಕಮಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಾಳೆ ಅವಳನ್ನು ಬಿಸುಟೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬಳಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾಗುವದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ನೀಚ ಇನಾಮದಾರ ನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಮಾಡಲೇಕಿಸುವದು ತುಂಬಾ ಘಾತಕವಿರುವದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.”

ಹರಭಟ್ಟರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ಸರಿಮೋರಿತು. ರಂಗರಾಯನು ಎಂಥ ಮನುಷ್ಯನೇ ಇರಲಿ, ಅವನು ಕಮಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಜನಾದ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವನಿರುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಜೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಕಮಲೆಯು ರಂಗರಾಯನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ:—“ಯಶವಂತ ರಾಯರೆ, ನಾನೂ ಹರಭಟ್ಟರೂ ರಂಗರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕಮಲೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವನ ಹೃದಯವು ಹೇಗಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವೆವು. ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಪ್ರಣಯವಿದ್ದರೆ ಕಮಲೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವದು ಘಾತಕವೆನಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಅಪಾತ್ರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವಳಾದುದಕ್ಕೆ ಕಮಲೆಗೆ ವಶ್ಯತಾಪವಾಗಬಹುದು.”

ಯಶವಂತರಾಯನು ಹರಭಟ್ಟನಿಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸಂಗಡ ಹೋಗಿ ನೇಳಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪುತ್ಥಳಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಯಶವಂತರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಅಪ್ಪಾ, ಕಮಲೆಯು ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಯವರೆಗೆ ರಂಗರಾಯನೊಡನೆ ಅವನ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸರಸವಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದೂ, ಇದೀಗ ಮಂದಿರವನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆಂದೂ ನಮ್ಮ ದಾಸಿ ಚಂಪೆಯು ಹೇಳಿದಳು. ನಾನೂ

ಹಂಬೀರರಾಯರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆನು. ಈಗ ಅವಳ ಗೂಢ ಗೋಷ್ಠಿಗಳು ಹೊರಬೀಳುವವಿರುವದರಿಂದ ಒಬ್ಬಳೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ನಾಚಬಹುದು. ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿ ಕರೆತರುವೆನು. ಹಂಬೀರರಾಯರು ರಂಗರಾಯನ ನಿಜವಾದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಕಮಲೆಗೆ ಉಪವೇಶ ಮಾಡುವರು. ಮುಂದೆ ಅವಳಿಂದ ಅವಿಚಾರದ ಕೃತ್ಯಗಳು ಎಂದೂ ಘಟಿಸಲಾರವು. ಕಮಲೆಯು ಅಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವಿರಿಸಿ ಮೋಸ ಹೋಗಿರುವದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವಳ ಪಾಪ ತ್ರೈಕೈ ಕುಂದುಂಟಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಅವಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಸಲೇ ಬೇಕು.”

ಪುತ್ಥಳಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಯಶವಂತರಾಯನು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟನು. ಆಗ ಅವನು ಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಪುತ್ಥಳಿ, ನೀನು ನಿಜವಾಗಿ ಗುಣಾಢ್ಯಳಿರುವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಹಂಬೀರರಾಯನಂಥ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ತರುಣನನ್ನು ಪರಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವು ನಿನಗೆ ಲಭಿಸತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಬೆಳೆದವರಾಗಿದ್ದರೂ, ಉಭಯತರ ಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಯಾಸವುಂಟಾದದ್ದು ತುಂಬಾ ಅಶ್ಚರ್ಯಜನಕವಿದೆ. ನೀನು ಗುಣಗಳು ಕಮಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾನು ನಿಶ್ಚಿಂತ ಮನಸ್ಸಿನಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯಮುಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು.”

“ಅಪ್ಪಾ!” ಪುತ್ಥಳಿಯು ವಿನಯದಿಂದ:-“ನೀವು ಕಮಲೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗದು. ಅವಳು ಅವಿಚಾರಿಯಲ್ಲ ರಂಗರಾಯನು ಮೋಸಗಾರನಿರುವನೆಂಬದನ್ನು ಅರಿಯದವಳಾದ ಅವಳಿಂದ ಅನುಚಿತವು ಘಟಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಇಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಅವಳ ಶೃದಯಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಸರಳವೃತ್ತಿಯವಳಾದ ಕಮಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಧಗೊಳ್ಳದೆ ನನ್ನ ಮೇಲಿಟ್ಟಂತೆಯೇ ಅವಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇಮವಿಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು. ಅವಳು ಜಗತ್ತಿನ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಅಪ್ರಬುದ್ಧ ಬಾಲಿಕೆ. ಅಜ್ಞತನದಿಂದ ಅಲ್ಪವಾದ ಪ್ರಮಾದಗಳು ಘಟಿಸಿದ್ದರೂ ಅವು ಕ್ಷಮಾರ್ಹವಿರುವವು ನೀವು ಅವಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ತಿರಸ್ಕರಿಸಕೂಡದು.”

ಮಗಳ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯನ್ನೂ ಹೃದಯದ ಕೋಮಲತೆಯನ್ನೂ ಭಗಿನೀ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ

ಸಂಭ್ರವಾಯಿತು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಕಮಲೆಯ ಅಸರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯ, ಹರಭಟ್ಟ, ಪುತ್ಥಳಿ ಈ ಮೂವರು ರಂಗರಾಯನ ಮಂದಿರದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು.

ರಂಗರಾಯನ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಾವಲುಗಾರನು ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯ, ಹರಭಟ್ಟ, ಪುತ್ಥಳಿ ಈ ಮೂವರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವನು: “ನೀವು ಯಾರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

“ನಾವು ಯಶವಂತರಾಯರ ಮನೆಯವರು. ರಂಗರಾಯರು ಒಳಗೆ ಇರುವರೇನು?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

“ಇದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಅವರು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರನ್ನೂ ಒಳಗೆ ಬಿಡ ಕೂಡದೆಂದು ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.”

“ರಂಗರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವಿರುವ ಮೂಲಕ ನಾವು ಅವರನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.”

“ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ಬ್ರಿ. ಈಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಧನಿಯರು ನನಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡುವರು.”

“ನಾವು ಒಳಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನು ಟಿಕ್ಕಿಸುವದಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿ, ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ದ್ವಾರ ತೆರೆದನು. ಕೂಡಲೆ ಕಾವಲುಗಾರನು ತನ್ನ ಬಡಿಗೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಹೊಡೆಯ ಹೋದನು.

“ನಿನಗೆ ಜೀವವು ಬೇಡವಾಗಿದೆ!” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಯಿಂದ ಹಿರಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಕಾವಲುಗಾರನು ಹಿಂದೆ ಸರಿದು: —“ಸರದಾರರೆ, ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ಧನಿಯರ ಕಟ್ಟಾಜ್ಞೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆನು.”

ಕಾವಲುಗಾರನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ನಿಲ್ಲದೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ಪುತ್ಥಳಿಯೂ ಹರಭಟ್ಟನೂ ಹಿಂದೆ ನಡೆದರು. ಅವರು ದಿವಾಣಖಾನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೆ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಭಾಷಣವು ಅವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು.

“ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ತಂದೆಯವರು ನಿಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುವದು. ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ನಿಜ

ವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲು ನಾನು ಸಿದ್ಧಳಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದ ಬಗ್ಗೆ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ನಂಬಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ನಿಮಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು.”

“ಕಮಲೆ, ಲಗ್ನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅವಸರವೇಕೆ? ನೀನು ನನ್ನ ವಳಾದೆಯೆಂದರೆ ಲಗ್ನವು ಬೇಕಾದಾಗ ನೆರವೇರುವದು. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿರರ್ಥಕವಾದ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಪ್ರಣಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇತರರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತುವಯಾಗಬೇಕು? ಜೀವಂತ ನಾಗಿರುವವರಿಗೆ ನಾನು ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬಾಧೆ ತರಲಾರೆನು.”

“ಇದು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವೇ?”

“ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವೆಯೇನು ಕಮಲೆ?”

“ಅವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ; ಅಬಲೆಯರು ಭೀರು ಸ್ವಭಾವದವರು. ಅವರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲ ಹೃದಯದವರಿರುವದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂದೇಹಗಳು ತಲೆದೋರುವವು. ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಪ್ರೇಮವು ಧ್ರುವತಾರೆಯಂತೆಯೂ ಹಿಮಾಚಲದಂತೆಯೂ ಅಚಲವಿರಬೇಕು. ಆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಚಾಂಚಲ್ಯವುಂಟಾದರೆ ಅವರು ಉಪಹಾಸಕ್ಕೆಡಾಗುವರಲ್ಲದೆ, ಆಯುಷ್ಯದೊಳಗಿನ ಸುಖವೂ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುವದು. ರಾಯರೆ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ದೃಢವಾದ ಪ್ರೇಮವಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಅಶ್ವಾಸನೆ ಮೊರೆತರೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಎರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಹ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ವರಿಸಬಲ್ಲೆನು.”

“ಪ್ರಿಯೆ, ನೀನು ಈ ಏಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಬೇಡ. ಮತ್ತೇನುಹೇಳಲಿ?”

“ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಹೇಳಿರಿ.”

“ಛೇ! ಇಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಮಾತಿಗಾಗ್ಗಿ ಆಣೆ-ಚೂರಿಗಳೇಕೆ?”

ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಯವರೆಗೆ ಕಮಲೆ-ರಂಗರಾಯರ ಸಂಭಾಷಣ ಕೇಳುತ್ತ ನಿಂತ ಹಂಬೀರರಾಯ, ಹರಭಟ್ಟ, ಪುತ್ಥಳಿಯರು ಕೂಡಲೆ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಡರು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು:—“ಕಮಲಾತಾಯಿ, ಇಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಮಾತಿಗಾಗಿ ನೀನು ಆಣೆ-ಚೂರಿ ಮಾಡಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಣಯಿಗಳ ವಿನಾಹವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಗೊಂಬೆಯ ಮದುವೆ, ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಘಟನೆ, ನಿಮಿಷ

ಕಾಲದ ಸಂಬಂಧ. ಇಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಅಣೆ-ಆಶ್ವಾಸನೆಗಳೇಕೆ?" ಎಂದು ಕಮಲೆಗೆ ಹೇಳಿ ರಂಗರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: — "ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಇಷ್ಟೇ ಇರುವುದಲ್ಲವೆ ರಂಗರಾಯರೆ?"

ಈ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಡ ಘಟನೆಯಿಂದ ರಂಗರಾಯನು ಗಾಬರಿಯಾದನು. ಅವನು ಧೈರ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ: — "ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು ಕರೆಯಿಸಿದರು? ದ್ವಾರದ ಕಾವಲುಗಾರನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೇಗೆ ಒಳಗೆ ಬಿಟ್ಟನು? ಪ್ರಾಣಿಯುಗಳು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೀಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬರುವದು ಅಸಭ್ಯತನದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲವೆ?"

"ರಂಗರಾಯಾ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾರೂ ಕರೆಯಿಸಿಲ್ಲ; ನಾವೇ ಬಂದಿರುವೆವು. ನಿಮ್ಮ ಕಾವಲುಗಾರನ ಅಡ್ಡಿ-ಆತಂಕಗಳನ್ನು ಕೇಳದೆ ಬಂದೆವು. ಪ್ರಾಣಿಯುಗಳ ಪ್ರಾಣವು ದೃಢವಾಗಿರುವದೋ ಹೇಗೆಂಬದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವದು ಅಸಭ್ಯತನವಲ್ಲ."

"ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಇಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ಕಮಲೆಯು ಪ್ರಬುದ್ಧಳಿರುವಳು. ಅವಳ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಅವಳಿಗಿವೆ. ನೀನೇನು ಅವಳ ಆಪ್ತ ಕೋಟಿಯೊಳಗಿನವನಲ್ಲ. ಕ್ಷಣವೂ ನಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗು. ನಾನೊಬ್ಬ ಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿರುವೆನು ತಿಳಿಯಿತೆ?"

"ರಂಗರಾಯಾ, ನಿನ್ನ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ನಾನೇನೂ ಬೆದರುವದಿಲ್ಲ. ಕಮಲೆಯಂಥ ಸರಳವೃತ್ತಿಯ ಹಾಗು ಸಾಧುಭಾವದ ಬಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಮೋಸಗೊಳಿಸುವಂಥ ನೈಪುಣ್ಯವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವದು. ನಾನು ಇವಳ ಆಪ್ತ ಕೋಟಿಯೊಳಗಿನವನಿರುವೆನೆಂದೇ ಅವಳ ಹಿತದ ಒಗ್ಗೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಂಗರಾಯಾ, ನೀನು ಎಂಥ ಮನುಷ್ಯನೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ಕಮಲೆಗೆ ಇರಲಾರದು; ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಸ್ವಭಾವ ಪರಿಚಯವಿರುವ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮಪೌರುಷದಿಂದ ಯಾರೂ ಮೋಸ ಹೋಗಲಾರರು."

ರಂಗರಾಯನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹುಚ್ಚಾದನು. ಕಮಲೆಯು ಮಾತ್ರ ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ನಾಚಿದಳು. ರಂಗರಾಯನ ಸ್ವಭಾವವು ಸುಷ್ಟವಿರುವದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಸಹ ಅವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಅನೇಕ ವಿಧದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಯಿತು. ಮುಖ ಬಾಗಿ ನಿಂತ ಕಮ

ಲೆಯ ಬಳಿಗೆ ಪುತ್ಥಳಿಯು ಹೋಗಿ:—“ತಂಗೀ, ನೀನು ಬೆಳಗಿದ್ದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಲೆಂದು ನಂಬಬೇಡ. ನಿ ನ ಗಿಂ ತ ಲೂ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ರಂಗರಾಯರ ಸ್ವಭಾವ ಪರಿಚ್ಛಾನವು ಚನ್ನಾಗಿದೆ.”

ಕಮಲೆಯು ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ರಂಗರಾಯನು ಸುಮ್ಮನಿರದೆ ಕ್ರೋಧೋನ್ಮತ್ತನಾಗಿ:—“ಪುತ್ಥಳಿತಾಯೀ, ನೀನು ಮಾತ್ರ ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನೊಡನೆ ಪ್ರಣಯಕೇಳಿಯಾಡಬಹುದು; ಆದರೆ ಈ ನಿನ್ನ ತಂಗಿಯು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಪ್ರೇಮಲೀಲೆಯಾಡಲು ನಿನ್ನ ಹಾಗು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟು. ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ವೈಷಮ್ಯ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದದ್ದು ಅಶ್ಚರ್ಯವು.”

“ನೀವು ಕಮಲೆಯನ್ನು ಸಿಜವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವಿರಾ? ಇವಳನ್ನು ವರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ನೀವು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದಾದರೂ ಸಿಜವೇ?” ಪುತ್ಥಳಿಯು ಕೇಳಿದಳು.

“ಈ ಮಾತಿನ ಉತ್ತರವನ್ನು ನಿನ್ನ ತಂಗಿಯೇ ಕೊಡುವಳು.” ಎಂದು ರಂಗರಾಯನು ಅಡ್ಡತೆಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ಉತ್ತರವು ನಿನ್ನ ಕುುಬಿಂದ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಮಲೆಯ ಉತ್ತರದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ.” ಹಂಬೀರರಾಯನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಮಾತಾಡಿದನು.

“ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ಒಪ್ಪಿರುವರು.” ಕಮಲೆಯು ಮುಖಬಾಗಿಸಿ ಹೇಳಿದಳು.

“ಸಿಜವೇನು ರಂಗರಾಯಾ?”

“ಒಣ ಉಸಾಬರಿ ನಿನಗೇಕೆ ಬೇಕು? ಕಮಲೆಯು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳ ಅರ್ಥವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ?” ರಂಗರಾಯ ಹೇಳಿದನು.

“ಯೋಗ್ಯ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಅವಸ್ಥೆ ಒಳತಾಗಲಾರದು. ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಮಾತಾಡು!” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ದಿವಾಣಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ರಣಭೂಮಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿರುವದೇನು?”

“ಮನಬಂದಂತೆ ಮಾತಾಡಿದರೆ ನಿನ್ನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಯೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಬೇಕಾಗುವದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತು ಬಳಿಯಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಮ್ಮ ವಿವಾಹವು ನಿರ್ಧರವಾಗಿದೆ.” ಎಂದು ಮುಖಬಾಗಿ ಸಿ ಕಮಲೆ ಉಸುರಿದಳು.

ಕಮಲೆಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಹರಭಟ್ಟನು:—“ರಂಗರಾಯಾ, ನೀನು ಕಮಲೆಯನ್ನು ವರಿಸುವೆಯಾ? ನಾನು ನಿನ್ನ ಮನೆತನದ ಪುರೋಹಿತ ಸಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಮಾತ್ರ ಸುಳ್ಳುಡಬೇಡ.”

“ಇವರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಿಜವಾದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹರಭಟ್ಟರ ಕಾಲಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ತೋರಿಸಿ ನುಡಿದನು.

“ನಿಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲು ನಾನೇನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಆಳ್ವ. ತಿಳಿಯುತ್ತೆ?”

“ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವದು ನಿಜವಿದ್ದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವದೇಕೆ? ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಇಡದೆ ಹೋದ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ನಂಬಿಗೆಯಾಗಲಿ.” ಎಂದು ಕಮಲೆಯು ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು.

‘ಕಮಲೆ, ನೀನು ಹುಚ್ಚೆಯಿರುವೆ. ಇಂಥ ಹಾರೀ ಹೋಗುವ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತ ಹೋದ ನನ್ನ ಗೌರವವು ಉಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.”

“ರಂಗರಾಯಾ!” ಹರಭಟ್ಟನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಣಿಯಿಂದ:—“ಇದರಲ್ಲಿ ಹಾದೀ ಹೋಗುವ ಜನರಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ನಿನ್ನ ಕುಲಪುರೋಹಿತನು; ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪುತ್ಥಳಿತಾಯಿಯ ಭಾರ್ವ ಪತಿಯು; ಹಾಗೂ ಯಶವಂತ ರಾಯರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಬಂದವನು. ನೀನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಕಮಲೆಯನ್ನು ವರಿಸುವ ದೃಢಸಂಕಲ್ಪವು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಆಗಿ ವಿವಾಹ ಕಾರ್ಯವು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನೆರವೇರುವದು.”

“ನಾವು ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೇ ವಿವಾಹಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಯಶವಂತರಾಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲು ಬರುವೆವು.” ಎಂದು ರಂಗರಾಯನು ಅಡಂಬರಯುಕ್ತ ವಾಣಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು.

“ಇಷ್ಟು ದೃಢನಿಶ್ಚಯವಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಕಮಲೆಯನ್ನು ವರಿಸುವದು ನಿಜವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಅಡ್ಡಿಯೇನು? ನೀನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಕಮಲೆಯು ಮೋಸ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯು ಯಶವಂತರಾಯರಿಗೆ ಆಗುವದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ಇತರರ ನಂಬಿಗೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಮಲೆಯು ನನ್ನನ್ನೂ ನಾನು ಕಮಲೆಯನ್ನೂ ನಂಬಿರುವೆವು; ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಹಾಗೆ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಆಜ್ಞೆ ವಿಧಿಸಲು ನೀನು ಎಷ್ಟರವನು? ಪುತ್ರನಾದವನು ವರಿಸುವ ಸುಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನಿಗೆ ಮೊದಲ ಅಧಿಕಾರವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ.” ಎಂದು ರಂಗರಾಯನು ಮರ್ಮಭೇದಕವಾಗಿ ನುಡಿದನು.

“ನಿನ್ನ ಈ ಉನ್ಮತ್ತನದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಬೇಗನೆ ಮೊರೆಯುವದು” ಎಂದು ಹಂಬಲಿರರಾಯನು ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಕಮಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು: “ಕಮಲೆ, ನೀನು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆ ಮೂರಿ ಮನಸೋಕ್ತಕಾಗಿ ನಡೆಯುವ ದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಿರುವೆಯಾ? ಈ ರಂಗರಾಯನು ಮಹಾ ಕಮಲೆಯೂ ನೀಚನೂ ಇರುವದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ನೀನು ವರಿಸಬಾರದೆಂದು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನೀನು ಇವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದುದಾದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ವಚನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ ನೀನು ಇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಬಹುದು. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಏನಿ? ನೀನು ಇವನ ಮೋಸದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಸಂಗವು ನೀನಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಸೆರಗಿಗೆ ಗಂಟು ಹಾಕಿಕೊಳ್!”

ಕಮಲೆಯು ಹಂಬಲಿರರಾಯನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು. ರಂಗರಾಯನು ಜನರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಸಗಾರನೇ ಇರಬಹುದೇ ನೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಅವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಪೇಳಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ರಂಗರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: “ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದುದೇ ಆದರೆ ಹಾಗೆ ವಚನ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.”

“ಕೇವಲ ವಚನವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ನಾಳಿನ ನವಮಿಯ ದಿನ ಲಗ್ನದ ಮುಹೂರ್ತವಿರೆ ‘ಅಂದು ಸುಹುಮೂರ್ತ ನಾವಧಾಸ’ ಆಗಿ ಬಿಡತಕ್ಕದ್ದು. ಆ ಮುಹೂರ್ತದ ವರೆಗೆ ಕಮಲೆ-ರಂಗರಾಯರು ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹರಭಟ್ಟರು ಹೇಳಿದರು.

“ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನೂ ಹುಚ್ಚನಲ್ಲ. ಇನಾಮು ದಾರನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಈ ಕಮಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯರು ವರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿರುವರು; ಅವರಿನ್ನೂ ದೂರದಲ್ಲಿರುವರು; ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದು.”

“ಹೀಗೆ ಏನು?” ಎಂದಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ನಕ್ಕು-“ಆ ಗುಣರೂಪ ಸಂಪನ್ನೆಯರು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲಕ ಅವರು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಕಮಲೆಯು ಬಳಿಯಲ್ಲಿರಲಿ; ಅವರು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಸಮೀಪದ ಕಮಲೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದೆಂದು ನಿನ್ನ ಮನೀಷೆಯಿರುವದಲ್ಲವೆ ರಂಗರಾಯಾ?”

“ನಿನ್ನಂಥ ವಿತಂಡ ವಾದಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ.” ರಂಗರಾಯನು ನಿಷ್ಕೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು.

“ಕೇಳಿದೆಯಾ ಕಮಲೆ? ನೀನು ಎಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಗೆಯಿಟ್ಟಿರುವೆಯೆಂಬದರ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಯಿತೆ?”

“ರಂಗರಾಯರೆ!” ಕಮಲೆಯು ವೈನ್ಯದಿಂದ:-“ನೀವು ಜನರಂದಂತೆ ಮಾಡುವಿರಿ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವಿದ್ದುದೇ ನಿಜವಾದರೆ, ವಚನ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನು? ಇಲ್ಲಿ ವಚನ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾನವಂತ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ತಂದೆಯವರೆದುರಿಗಾದರೂ ವಚನ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನು? ನಡೆಯಿರಿ, ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ. ಎಲ್ಲ ಮಾತು-ಕತೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಲಿ.”

“ಕಮಲೆ, ಪ್ರಿಯಕರೆ!” ರಂಗರಾಯನು ಪ್ರೇಮಾಭಿನಯ ಮಾಡುತ್ತ:- “ನಿನಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿರುವದೇನು? ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವೇನಿದೆ? ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಪ್ರೇಮದ ಅರಿವು ಪರಸ್ಪರರಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಯಶವಂತರಾಯರಿಗೆ ಸಹ ಇಂಥವರೇ ಏನೇನೋ ದುರುಪದೇಶ ಮಾಡಿ ತಲೆ ತಿರುಗಿಸಿರುವರು. ನೀನು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವದೇ ಬೇಡ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ವಿವಾಹಾನಂತರದಲ್ಲಿಯೇ ಯಶವಂತರಾಯರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆಯಲು ಹೋಗೋಣ. ಈಗಾದರೂ ಆಯಿತೆ?”

“ವಿವಾಹವಾಗುವವರೆಗೆ ಕಮಲೆಯು ನಿನ್ನಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ವಾಂಗ್ಮಿಶ್ಚಯವಂತು ಆಗಲೇಬೇಕು.” ಎಂದು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

“ಈ ಮಾತಿಗಾದರೂ ನೀವು ಒಪ್ಪಿರಿ.” ಎಂದು ಕಮಲೆಯು ವಿನಯದಿಂದ ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು.

“ನಾನು ಈ ಉನ್ಮತ್ತನ ಯಾವ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ನಡೆಯಿಸಲು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ರಂಗರಾಯನು ಕಮಲೆಗೆ ಹೇಳಿ:-“ನಾನೇನು ನಿನ್ನ ಆಳ್ವ;

ನೀನೇನು ನನ್ನ ಧನಿಯಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗು!” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಒಳ್ಳೇದು; ಹೋಗುವದಾದರೆ ನಿನ್ನ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಿಯೇ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವೆನು. ಒಬ್ಬ ಅಬಲೆಯನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿ ಅವಳ ಪಾವಿತ್ರ ಭಂಗ ಗೊಳಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆಯಾ ನೀಚಾ!” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗರ್ಜಿಸಿ, ಹರಭಟ್ಟನನ್ನು ಕುರಿತು: —“ಹರಭಟ್ಟರೆ, ನೀವು ಈ ಪುತ್ಥಳಿ-ಕಮಲೆಯರನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿರಿ. ನಾನು ಇವನ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಇವನಿಗೇ ಬರುವೆನು.” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಯಿಂದ ಹಿರಿದು ಝಳಪಿಸತೊಡಗಿದನು.

“ರಕ್ತಪಾತ ಮಾಡುವೆಯಾ? ನನ್ನ ಕೊಲೆ ಮಾಡುವೆಯಾ?” ಎಂದು ರಂಗರಾಯನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ನುಡಿದು: —“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಈ ಯೇಕ ಶ್ವಿತ ಹುಡುಗೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಜೀವವನ್ನು ಕಳೆಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಹುಚ್ಚನಲ್ಲ. ಇವಳನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ನಾನು ಇವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ವಚನ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಿಲ್ಲ. ಇವಳಿಗಿಂತ ರೂಪವತಿಯು ದೊರೆತರೆ, ಇವಳನ್ನು ಪಿವಾಹವಾಗುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇನು? ನೀನು ಇವಳನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗು.”

“ಈಗ ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.” ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಕಮಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು: —“ಕೇಳಿದೆಯಾ ಕಮಲೆ? ನಿನ್ನ ಪ್ರಣಯದೇವನ ಮನೋದಯವು ಈಗಲಾದರೂ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತೆ?”

“ಇದೇನು ರಂಗರಾಯರೇ? ನೀವು ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಆಡುವಿರೋ, ನಿಜವಾಗಿಯೇ ನುಡಿಯುವಿರೋ? ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಹುಚ್ಚರಾದಂತೆ ನನಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ನನ್ನನ್ನ ಗಲಿರಲಾರದೆ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಿದ್ದು, ಈಗ ಹೀಗೇಕೆ ವಿಚಿತ್ರ ಮಾತಾಡತೊಡಗಿರುವಿರಿ?” ಎಂದು ಕಮಲೆಯು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ನುಡಿದಳು.

“ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ನನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಳೆಕೊಳ್ಳಲಾರೆನು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿನಗಿಂತ ರೂಪವತಿಯು ಭಿಟ್ಟಿಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇನು? ನಿನಗಿಂತ ಸಾವಿರಾರು ಪಾಲು ಚಲುವೆಯರಾದ ಸಾವಿರಾರು ತರುಣಿಯರು ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಮಿಸಲಾಗಿರಬಹುದು. ಏನೋ ಬಹಳೇ ದೈನ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೇಮ

ಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲ ದಿನಗಳಾದರೂ ಪ್ರೇಮ ಮಾಡೋಣವೆಂದು ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲವೆ, ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ನಾನೇನು ತಪಾಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂಥವಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ನನಗಿಲ್ಲ. ನೀನು ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನೊಡನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಬಹುದು.”

ಕಮಲೆಯು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹುಚ್ಚಳಾದಳು. ರಂಗರಾಯನು ಈ ವಿಧದ ನೀಚವೃತ್ತಿಯವನಿರುವನೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಲಕೆಲವು ದುಷ್ಟ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳು ಅವಳ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೂ, ಎಲ್ಲರೂ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರರಿರುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ವಿಧದ ಲೋಪ ದೋಷಗಳಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ; ಮುಂತಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೆಲವು ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ನಿಜವಾದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾಶ ಬಿದ್ದದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಕೂಡದಷ್ಟು ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು: ಸಂತಾಪವೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ಸಂತಾಪದ ಭರದಲ್ಲಿ ಅವಳು ರಂಗರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ನರಾಧಮಾ! ನೀನು ಈ ವಿಧದ ಮನುಷ್ಯನಿರುವೆಯೆಂದು ನಾನು ಇದುವರೆಗೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯರು ಸಮಯಕ್ಕೆ ದೇವರಂತೆ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದರು. ಒಂದ ವೇಳೆ ಇವರು ಬರದಿದ್ದರೆ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು.” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ನೀವು ನನಗೆ ದೇವತಾಸ್ವರೂಪರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಕ್ಷಣ ಸಹ ನಿಲ್ಲುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಈ ನರಪಿಶಾಚಿಯ ಮುಖಾವಲೋಕನೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಹ ನನಗೆ ಹೇಸಿಕೆಯಿರುವುದು.”

“ಈಗಲಾದರೂ ನಿನಗೆ ಬುದ್ಧಿಬಂದದ್ದು ವಿಹಿತವೇ ಆಯಿತು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು—“ಪುತ್ಥಳಿ, ಹರಭಟ್ಟರೆ, ನಡೆಯಿರಿ; ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ.”

ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಹರಭಟ್ಟರೂ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ರಂಗರಾಯನಂಥ ನರಾಧಮನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಕಮಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾದನು; ಆದರೆ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಹರಭಟ್ಟನೂ ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದರು. ಕಮಲೆಯಾದರೂ ತನ್ನ ಅನುಚಿತ ಕೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತಂದೆಯಲ್ಲಿ

ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಮಲೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಹಿತೋಪವೇಶ ಹೇಳಿ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಶವಂತರಾಯನನ್ನು ಸಾಂತ್ವನಪಡಿಸಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎರಡು ದಿನ ಭಾವಿ ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಅವನ ಹಾಗು ಪುತ್ಥಳಿ-ಕಮಲೆಯರ ನಿರೋಪ ಹೊಂದಿ ದೇವಗಾವಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಕಮಲೆಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ವರನನ್ನು ತರುವೆನೆಂದು ಅವನು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಯೆ ಹೊರಟನು. ಅವನ ಅಶ್ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕಮಲೆಯು ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾದಳು.

೧೨ ಸುಂದರಗಡ.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ನಾಂದಗಾವಿಯಿಂದ ಬಂದೊಡನೆಯೆ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಖಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಕಮಲೆಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆ ಅಪ್ರಬುದ್ಧ ಬಾಲಿಕೆಯು ಮೋಸಗಾರನಾದ ರಂಗರಾಯನ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಪುತ್ಥಳಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಕೊಡುವ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಯಂತು ಅವಳಿಗೆ ಮನದಾನಂದವಾಯಿತು. ಪುತ್ಥಳಿಯ ಪ್ರಣಯವಾದರೂ ತನ್ನ ಮಗನಲ್ಲಿ ವರ್ಧಮಾನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಅವಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಅನುಕೂಲ ಕಾಲವೇ ಬಂದೊದಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ಹಿಂದಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಮರೆತು, ಕೃತಾರ್ಥಳಾದೆನೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿದಳು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪ್ರಯಾಣದ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಸೇವಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಹೊರಡುಪ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದನು. ಈಗ ಅವನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಮಾತಾಡತೊಡಗಿದ್ದನು. ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಅಸ್ತಮಾನ ಸೂರ್ಯನ ತಾಮ್ರವರ್ಣದ ಕಿರಣಗಳನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮಾಂಗನೆಯ ಆರಕ್ತ

ಮುಖಮುಪ್ರಿಯನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಅವರು ಮಾತು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರನೊಬ್ಬನು ಶೀಘ್ರಗತಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಅವನ ಉಡುಪು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಅವನು ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾದಳದ ಸೈನಿಕನೆಂಬವರ ಗುರುತನ್ನು ಅವರು ಹಿಡಿದರು. ಬಹಳಮಾಡಿ ಆ ಸೇವಕನು ಮಹಾರಾಜರಿಂದಾಗಲಿ, ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಂದಾಗಲಿ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಅವರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಕನು ವಾಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೇವಕನು ಅವನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಶ್ವಾಲಯ ದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂದನು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಸೇವಕನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಪತ್ರ ಕೊಟ್ಟನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪತ್ರವನ್ನೋದಿ, ತಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:-
“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರ ಪತ್ರ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪತ್ರ ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ಹೊರಟು ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.”

ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ ಹರ್ಷನಿರ್ಭರಳಾದಳು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಮಗನ ಪರಾಕ್ರಮವು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವ ಕಾಲವಿವೆಯೆಂದು ಸಂತುಷ್ಟಳಾಗಿ, ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು:- “ಹಂಬೀರ, ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ನಿನ್ನ ಹಿತಚಿಂತನೆಗಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವರು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನಾದ ನೀನು ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಕೃಪೆಗೂ ಹೊರತಾಗಿದ್ದರೆ, ನಿನ್ನ ಯಾವ ಗುಣಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಲು ಸಂಧಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರ ಮನಸ್ಸು ಎಳೆದು, ಅವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕರೆತಂದು, ನಿನ್ನನ್ನು ಅವರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಉಪಕಾರವು ತೀರಿಸಲಾರದಂತಹದು.”

“ಅವ್ವಾ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳಿರುವವು. ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಕೃಪಾಭತ್ರವಿರದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನೆಂಬದನ್ನು ಊಹಿಸಲಾರೆನು. ಒಬ್ಬ ನೀಚ ಅಪರಾಧಿಯಂತೆ ಮಹಂತನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಅಡ್ಡಿಯೇನು? ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಕ್ತನವು ಒಳ್ಳೆಯದಿರುವದರಿಂದ ದೇವರು ಒಳ್ಳೆದನ್ನೇ ಮಾಡಿ

ಹನು.” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ಒಳ್ಳೇದು; ಹಂಬೀರ, ನೀನು ನಾಳೆಗೆ ಸುಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವೆಯಲ್ಲವೇ?”

“ವೃಥಾ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ಶೀಘ್ರ ಬರುವದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ಸತ್ರ ಬರೆದಿರುವರು. ಮಹಾರಾಜರು ಬಹಳೇ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿರುವರು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿರುವರು. ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ನನಗೆ ಸಂಧಿಯಿದೆ. ಇಂಥ ಮಹತ್ವದ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಅನಿಷ್ಟವು.”

“ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಇಂದೇ ಹೊರಡಬಹುದು.” ಎಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಹೇಳಿ, “ಶಂಭೂ, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದ ನಿನ್ನ ಸೇವಕರು ಬೇಕಾದಾಗ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವರಲ್ಲವೇ?”

“ಅವರು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರೇ ಇದ್ದಾರೆ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ಸಭಕಮೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಜನರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವಕನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎಲ್ಲ ಜನರೊಡನೆ ಊಟ-ಊಡಿಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಮಗನಿಗೆ ಶುಭಾಶೀರ್ವಾದವಿತ್ತಳು. ಅವನು ತಾಯಿಯ ಹಾಗು ಸ್ವಜನರ ನಿರೋಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಸುಂದರಗಡದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದನು. ಅವನ ಕೇಸರಿ ಕುದುರೆಯು ನಾಯುವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿತ್ತು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ದೇವಗಾವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಎಂದೂ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಬಿಡದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಇಂದು ಒಂದು ತರಹವಾಗಿತ್ತು. ದೇವಗಾವಿಯೂ ಅವನ ವಾಡಿಯೂ ಊರ ಹೊರಗಿದ್ದ ಮಹಂತನ ಮಠವೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೂ ಕ್ರೀಡಾಭೂಮಿಯೂ ಆದ ದೇವಗಾವಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ವ್ಯಸನವಾದದ್ದು ಸಹಜವು. ಭಾವಿ ಅಭ್ಯುದಯದ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ಅವನು ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ದಾರಿ ಕ್ರಮಿಸಿದ ಮೇಲೆ

ದೇವಗಾವಿಯೂ ಮರೆಯಾಯಿತು; ಅವನ ವಾಡಿಯೂ ಕಾಣದಾಯಿತು; ಮಹಂತನ ಮಠವೂ ತೋರದಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಒಂದು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅವನ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯು ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು!

ಆ ಅರಣ್ಯ ವಾಗ್ವಾಾಗಿ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಬಳಿಯಿಂದ ಒಂದು ಬಾಣವು 'ಸೂ ಸೂ' ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಬಾಣ ಬಂದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದನು. ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರ ಲಕ್ಷ್ಯವೂ ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾಣವು ಸುಯುಗ್ಗಡುತ್ತ ಬಂದು ಹಂಚೀರರಾಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಯಿತು. ಆಗ ಶಂಭುವು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ:—“ಧನಿಯರೆ, ಕುದುರೆಯನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ ನಾಗಿಸಿರಿ. ಈ ಅಡವಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೈಲುಸೀಮೆಗೆ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಗಂಡಾಂತರವಿದೆ. ಯಾರೋ ಶತ್ರುಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಈ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಆದರೂ ಬೈಲುಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಈಗ ಶತ್ರುಗಳು ಮರೆಯಾಗಿ ಬಾಣ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಘಾತನಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ.”

“ಶಂಭು, ಓಡಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಹೇಡಿಯೆ? ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಅವರ ಷಾರುಪತ್ರಗೊಳಿಸಬೇಕು.” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳು ಕೈಗೆ ಸಿಗುವದು ಕಠಿಣವು. ನೀವು ಈಗ ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೇಗನೆ ಕಾಲ್ತೆಗೆಯದಿದ್ದರೆ ಗಂಡಾಂತರವೂದಗುವದು ನಿಶ್ಚಿತವು.” ಎಂದು ಕಾಳಾನು ಹೇಳಿದನು.

“ಶತ್ರುಗಳೆಗಂಜಿ ಓಡಿ ಹೋಗುವದು ಶೂರ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಲಜ್ಜಾಸ್ವದವು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಣಗಳು ಬರತೊಡಗಿದವು. ನಾಲ್ಕಿಂಟು ಬಂದವು; ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಬಂದವು; ನೂರಾರು ಬಂದವು; ಬಾಣಗಳ ಮಳೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಒಂದು ಬಾಣವು ಕೇಸರಿಯ ಕಾಲಿಗೆ ತಾಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅದು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಓಡಹತ್ತಿತು. ಉಳಿದವರೂ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೊಡಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಬೈಲು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಬೈಲುಸೀಮೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಕೇಸರಿಯು ನಿಂತಿತು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು:—“ಕೇಸರಿ, ನೀನು ನನಗೆ ಮಣಿಯದೆ ಓಡಿ ಬಂ

ದೇಯಾ? ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಈ ಪರಿಯಾಗಿ ಬೆವರುವದು ನಿನ್ನ ಶೀಲವಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತಾಡಿದನು.

“ಧನಿಯರೆ, ಕೇಸರಿಯು ಭೀರುವಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೋಸವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಓಡಿತ್ತು. ಈಗ ಬೈಲು ಸೀಮೆಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಲು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ನಿಮ್ಮ ಕೇಸರಿಯು ಸುವಿಚಾರಿಯಿದೆ.” ಎಂದು ಶಂಭುವು ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದನು.

ಕೇಸರಿಯು ನಿಂತೊಡನೆಯೆ ಎಲ್ಲರ ಕುದುರೆಗಳೂ ನಿಂತವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೂರದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಸಶಸ್ತ್ರ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳು ಧಾವಿಸಿ ಬರುವದು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಸೇವಕರಿಗೆ ಜಾಗೃತೆಯಿಂದ ಕಾದಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಹಾಗೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರ ಮೇಲೆ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಡತೊಡಗಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರಾದರೂ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಣವೃಷ್ಟಿಗೈಯತೊಡಗಿದರು. ಉಭಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಗತಾಸುವಾಗದಿದ್ದರೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಣ್ಣ-ಪುಟ್ಟ ಗಾಯಗಳಾಗುವೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರು ಸೈನಿಕರು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರ ಆವೇಶದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಜರ್ಜರಿತರಾದರು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಮುಂದೆ ದೂಡಿ ಖಡ್ಗಯುದ್ಧವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಖಡ್ಗಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಗತಾಸುವಾದರು. ತನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಜರ್ಜರಿತರಾಗತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ತಂಡದ ನಾಯಕನು ಮುಂದೆ ಬಂದು:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ! ಪೂರ್ವ ವಿಜಯದಿಂದ ಉಬ್ಬಬೇಡ. ನಾನು ನಿನಗೆ ಮೃತ್ಯುರೂಪಿಯಾಗಿಯೆ ಬಂದಿರುವೆನು.”

ತಂಡದ ನಾಯಕನನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗುರತಿಸಿದನು. ಅವನು ಮತ್ತಾರೂ ಇರದೆ ನೀಚ ಇನಾಮದಾರನಾದ ರಂಗರಾಯನೇ ಎಂಬದು ತಿಳಿದೊಡನೆಯೆ ಇವನು ಸಂತಪ್ತನಾಗಿ:—“ನರಾಧಮಾ! ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚಿ ಗಾಗಿ ಅಶನಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಈ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಏಕೆ ವಧೆ ಮಾಡತೊಡಗಿರುವೆ? ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಡ್ಡರೆ ಖಡ್ಗವಾಣಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಾ. ನನ್ನ ಸೇವಕರೂ ನಿನ್ನ ಸೇವಕರೂ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ನಿಂತು ಸಮರ ಕೌತುಕ ನೋಡಲಿ.”

“ಹಂಬೀರರಾಯಾ!” ಆಡ್ಯತೆಯಿಂದ ರಂಗರಾಯನು—“ನಿನ್ನ ಮೈ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಈಗಲೆ ಇಳಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಹಣ್ಣಾಗಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿ

ಎರುವಿಯೇನು? ನಿನ್ನ ರುಂಡವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಒಪ್ಪುಮಾನ ಕೊಡುವವಾಗಿ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ಕಾದುವ ಮಾತು ಇರಲಿ; ನೀನು ನನ್ನ ಸೈನಿಕರ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗು ನೋಡೋಣ.”

“ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಬಾಣ ಹೊಡೆಯುವ ಹೇಡಿ ರಂಗರಾಯಾ, ಸುಮ್ಮನೆ ಈ ನಿನ್ನ ಒಡ ಜನರನ್ನು ಹಿಂಸೆಪಡಿಸಲಾರೆನು. ನಿನ್ನಂಥ ರಣಹೇಡಿಯ ಬೆನ್ನ ಹತ್ತಿ ಇವರು ವೃಥಾವಾಗಿ ಪ್ರಾಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೌರುಷವಿರುವೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ನೀನು ನನ್ನೊಡನೆ ಖಡ್ಗಯುದ್ಧ ಮಾಡುವೆಯೋ, ಬಾಣಯುದ್ಧ ಮಾಡುವೆಯೋ, ಮಲ್ಲಿಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುವಿಯೋ? ಹೇಳು. ನನ್ನ ಹಾಗು ನಿನ್ನ ಜನರು ಇಬ್ಬರ ಸತ್ವವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಿ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗರ್ಜಿಸಿ, ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಝುಳುಪ ತೊಡಗಿದನು

“ಯಾಕೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಲ್ಲುವಿರಿ? ಎಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಾಗಿ ಈ ಮದಾಂಧನ ರುಂಡವನ್ನು ಕೊಯ್ಯಿರಿ!” ರಂಗರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಆಗಲಿ. ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದವರು ಅವಶ್ಯ ಮುಂವೆ ಬರಬಹುದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಶಂಭು ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಅನುಚರರನ್ನು ಕುರಿತು: —“ಇನ್ನು ಕಾಳಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲಿ.”

ಕೆಲವು ನಿಮಿಷ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಂಗರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಹತಾಶರಾದರು. ಅವರು ಓಡಿ ಹೋಗುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದೊಡನೆಯೇ ರಂಗರಾಯನು ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಶಂಭುವು: —“ಓಡಿ ಹೋಗುವೆಯಾ ಜೀವಗಳಿಲ್ಲ!” ಎಂದು ನುಡಿದು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಣ ಹೂಡಿದನು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಂಭುವನ್ನು ತಡೆದು, ಪಲಾಯನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ವಧಿಸಬಾರದೆಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದನು. ರಂಗರಾಯನು ಓಡತೊಡಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ಕಾಲ್ತೆಗೆದರು.

ಸುಲಿಗೆಗಾರರು ಓಡಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೆ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸೇವಕರಿಗೆ ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಸದ್ಭದ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗು ಅವರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪ

ನೆಯ ಉದ್ದೇಶ, ಪ್ರಾಪ್ತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಏಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಆತ್ಮಬಲಿದಾನ ಮಾಡುವವರಿಂದಲೇ ಅದೊಂದು ಮೊದ್ಲ ಪುಣ್ಯಸಾಧನೆಯೆಂದು ಅವರ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಬದ್ಧರಾದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸುಂದರಗಡದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಾಡಿದರು.

ವಸತಿಯ ಮೇಲೆ ವಸತಿ ಮಾಡುತ್ತ ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕ ರೊಡನೆ ಸುಂದರಗಡದ ಹೊರಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಖ್ಯ ದುರ್ಗವು ಕೆಲವು ಅಂತರದ ಮೇಲೆ ಇತ್ತು. ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಾವಲುಗಾರನಿಗೆ ತನ್ನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವನ ಪರಿಚಯವು ಅಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮುಖ್ಯ ಕಾವಲುಗಾರನು ಅವನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿಸಿ, ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಸಂಜ್ಞೆಯ ಕೊಂಬನ್ನೂದಿದನು. ಅನಂತರ ಕೆಲವೇ ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಗಲೆ ಆಂತರದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಂಬು ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಂಬು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿತು. ತರುವಾಯ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊಂಬು ಕೇಳಿತು. ಬಳಿಕ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷ ಏನೂ ಸಪ್ಪಳವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕೊಂಬು ಕೇಳಿತು; ತರುವಾಯ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕೊಂಬು ಕೇಳಿತು; ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಂಜ್ಞೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಂಬು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿತು. ಆಗ ಮುಖ್ಯ ಕಾವಲುಗಾರನು ಹಂಬೀರ ರಾಯನಿಗೆ ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿ:—“ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆ ದೊರೆಯಿತು. ನೀವು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ದುರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದು.” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಕೊಂಬಿನ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದೂರ ನಾರ್ತ ತಿಳಿಸುವ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಶಂಭು, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದವರೂ ವಿಸ್ಮಿತರಾದರು. ಅವರು ಈ ಏಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ದುರ್ಗದ ಕಡೆಗೆ ಸೇರಿದರು. ಮುಂದೆ ಯಾವ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿಯೂ

ಆವರಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ-ಆತಂಕಗಳುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ದುರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರ ವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಡ್ಡ ಬುರುಜಿನ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಸೇವಕರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸರ ದಾರ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಮಂದಿರದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು. ಆ ಮಂದಿರದ ಬಳಿ ಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಶಾಲೆಯಿತ್ತು. ಸೇವಕರು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರು. ಅವನ ಸೇವಕರೂ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಒಬ್ಬಸೇವ ಕನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೇವಕರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸೈನಿಕರ ನಿವಾಸದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ನಡೆದನು.

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಶಿಲೇದಾರನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೇವಕರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ, ಅವರ ಊಟ-ಉಪಚಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಿ ವನು. ದುರ್ಗದೊಳಗಿನ ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶಂಭು, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದ ಜನರಿಗೆ ಬಹಳ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾ ನಾಜಿರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೇವಕರ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ನಡೆದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಅವನ ಸೇವಕರ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸೈನಿಕರ ವಸತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಯೋಗ್ಯತೆ ಯುಳ್ಳವರಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಮಾನಾಜಿರಾಯ ನಿಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಾಯಿತು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅವನ ಹಾಗು ಜಯಾಬಾಯಿಯ ಕ್ಷೇಮ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ವಿಚಾರಿ ಸಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹಸಿದಿದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಅವನ ಊಟ-ಉಪ ಚಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಜಮಾದಾರನಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ವಿಧಿಸಿದನು.

ಊಟ-ಉಡಿಗೆಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯ ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತನು ಅವನು ಎಲ್ಲ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾನು ನಾಂದಗಾವಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಧುಂಡಜಿಯೂ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊರಟುಹೋಗಿರುವರೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು. ಸುಲಿಗೆಗಾರನಾದವನು ಒಬ್ಬರ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರನೆಂದು

ಮಾನಾಜಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಧುಂಡಜಿಯು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮಾನಾಜಿ ರಾಯನಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ:—“ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರೆ, ಗುರುವ:ಹಾರಾಜರೆ, ಈ ಸೇವಕನ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಾವು ಕನಸು ಮನ ನಲ್ಲೂ ವಿಕಲ್ಪ ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಒಬ್ಬರ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ರೂಢಿ ನನಗಿಲ್ಲವಾದರೂ ನಾನು ನೋಸಗಾರನಲ್ಲ; ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಯಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ದ್ರೋಹಿಯಲ್ಲ. ನಾನು ಸಾವಂತಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆನು. ಸಾವಂತನು ಜಯಗಡಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾರಾಜರಾದರೂ ತಕ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಧುಂಡಜಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡನು. ಆಗ ಅವನು:—“ಧುಂಡಜಿ, ನೀನು ಸಾವಂತಗಡದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆ? ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಗತಿಗಳು ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿದವು?”

“ಸರದಾರರೆ, ನಾನು ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಾವಂತ ನೊಡಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ನನಗೆ ಅಶ್ರಯದಾತರು. ನಾನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಯಾವ ಶತ್ರುರಾಜ್ಯದಲ್ಲಾದರೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಲ್ಲೆನು. ಶಾಹೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಾದರೂ ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲೆನು.”

“ನೀನು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಸುಂದರಗಡವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆ?”

ಆಗ ಧುಂಡಜಿಯು ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ರಾಜಮುದ್ರೆಯ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು “ನಿಮ್ಮ ಕಟ್ಟಳೆಯಂತೆ ನನಗೆ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆತಿದೆ. ಮಹಾರಾಜರ ಮುದ್ರೆಯ ಪತ್ರವಿದ್ದವರನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಕೂಡದೆಂದು ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ವಿಧಿಸಿರುವಿರಷ್ಟೆ? ಈ ಸಂಗತಿಯು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ನಾನು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವೆನು. ಈ ಪತ್ರದ ಆಧಾರದಿಂದ ನಾನು ಯಾವ ದುರ್ಗವನ್ನಾದರೂ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಲ್ಲೆನು.”

“ಶಾಬಾಸ್! ಧುಂಡಜಿ! ಸುಲಿಗೆಗಾರನಾದ ನೀನು ಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರೀತಿ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಬಹು ಬೇಗನೆ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡೆ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು.

“ಗುರುಮಹಾರಾಜರೆ! ಇನ್ನೂ ನನಗೆ ಸುಲಿಗೆಗಾರನೆಂಬ ಹೆಸರು ತಪ್ಪಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಎಂದು ಔದವಾಗುವದು.” ಎಂದು ಧುಂಡಜಿಯು ವ್ಯಾಕುಲತೆಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ನಿನ್ನ ಆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಸುಲಿಗೆಗಾರನಾಗಿದ್ದವನು ಅವ್ವಿತೀಯ ರಾಜನಿಷ್ಠನಾದುದನ್ನು ಒರಹಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಆ ಅಪ್ಪನವರು ಬಹಳೇ ಅನುಕೂಲವೆ.” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ನಗುತ್ತಲೇ ನುಡಿದನು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಧುಂಡಜಿಯು ಜಯಗಡದಲ್ಲಿಯೆ ಸಿದ್ಧತೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಯೋಜನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತನಗೆ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಧುಂಡಜಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ರಾಜಕಾರಣದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಬೇಕು, ಶತ್ರುಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕು, ಯಾವಮೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ನದಿ ಕೊಳ್ಳ ಗಟ್ಟಿ ಕಂದರದ ಗೊತ್ತುವಳಿಯ ಅಭ್ಯಾಸವು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕು? ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳದೆ ಹೇಗೆ ಈಸು ಬರುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡದೆ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಧುಂಡಜಿಯು ಮಾನಾಜರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: “ಹಂಬೀರರಾಯರು ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಜಯಗಡದ ಅಮೃತರಾಯರ ಚಲನವಲನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ.”

“ಧುಂಡಜಿ, ನೀನು ಮಹಾ ಸಾಹಸಿಯು. ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ನೀನು ಮಹಾರಾಜರ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವೆಯೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿತಲ್ಲ. ನೀನು ಮಹಾರಾಜರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನಿರುವೆಯೆಂದಂತಾಯಿತು. ಧುಂಡಜಿ, ನಿನ್ನ ಗುರುಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಮರೆಯುವೆಯೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ನುಡಿದನು.

“ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರೆ, ಜಯಗಡದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ನಾನು ಹಂಬೀರರಾಯರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಗೆಗೆ ಮಹಾರಾಜರೇ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿರುವರು. ಈ ಕೆಲಸವಾದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಗುರುಮಹಾರಾಜರು ದೇವಗಾವಿಯ ಸರದಾರರಾಗುವದು ಬಿಡಿತ. ಅನಂತರ ನಾನು ಅವರ ಜಸಾ ದಾರನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವೆನು.”

“ಒಳ್ಳೇದು, ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತಾಗಲಿ.” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ನುಡಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಧುಂಡಜಿಯು ಮಾನಾಜರಾಯನ ಹಾಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದನು.

ತರುವಾಯ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಸುಂದರಗಡದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಜಯಗಡ ದುರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು; ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ದುರ್ಗಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯವಾಯಿತು; ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಯ ಧಾನ್ಯಸಂಗ್ರಹ, ಮದ್ದು-ಗುಂಡು, ರಸ್ತಾಪ್ರಗಡ ಸಂಗ್ರಹ, ಅಶ್ವಶಾಲೆ, ಸೈನಿಕರ ವಸತಿಗೃಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು.

೧೫ ಅಪೂರ್ವ ಸಾಹಸ.

ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಯುದ್ಧದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳ, ಗುಪ್ತ ಸ್ಥಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಸುಂದರಗಡದೊಳಗಿನ ನೆಲಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ನೆಲಮನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ದಿವಾಣಿ ಖಾನೆಗೆ ಬಂದು ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಮುಂವೆ ಬೇಗನೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಸಾವಂತನ ಮೇಲಿನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಬೇಕೆಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜರಾಯನ ಚಿಟೀಣೀಸನು

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು: —“ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರೆ, ಘಾತನಾಯಿತು. ಓಲಗದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಕಾರಣದ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳ ಒಂದು ಕಟ್ಟು ಇಲ್ಲದಾಗಿವೆ. ಅದ ರಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತನ ವಿಷಯದ ಕೆಲವು ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೀಲಿ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಓಲಗದ ಕಾವಲುಗಾರನಾದ ಧೋಂಡು ಸಿಸಾಯಿಯು ಕಾಣದಂತಾಗಿರುವನು. ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಿಸಾಯಿಯಾಗಿರದೆ ಶತ್ರುಗಳ ಗುಪ್ತಚರನಿರಬಹುದೆಂದೂ, ಅವನಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯವು ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಸಂಶಯ ಒಂದಿದೆ.”

ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಲಗುಬಗೆ ಯಿಂದಿದ್ದನು. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಚಟಣೀಸನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಎದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗಿನ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ದರು. ಜಯಗಡ ದುರ್ಗದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಡೆದ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳ ಕಟ್ಟಿ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿತ್ತು. ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಬಹಳ ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳ ಗಾದನು. ಆಗ ಅವನು ಚಟಣೀಸನನ್ನು ಕೂರಿತು: —“ಕಾವಲುಗಾರನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಸಾಮಂತನ ಗುಪ್ತ ಚಾರನಿರಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಅವನು ಎಲ್ಲ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು ಜಯಗಡದ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಒಯ್ದಿರುವನು. ಈ ಕಾಗದಗಳು ಸಾಮಂತನ ಕಡೆಗೆ ತಲುಪಿದರೆ ಮಹಾ ರಾಜರು ಇಷ್ಟು ವಿನಮಾದಿವ ಶ್ರಮವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ಚಟಣೀಸರೆ, ನೀವು ಬಹಳೆ ಅಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಡೆದು ಮಹತ್ವದ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿರಿ. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಮಹಾರಾಜರ ಕಿವಿಗೆ ತಲುಪಿತೆಂದರೆ ಅವರು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಪಾತ್ರತೆಯಿಲ್ಲದವರೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವರು.”

ಚಟಣೀಸನು ಮುಖವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವನು ಯೋಚಿಸಿ: —“ನೀವು ಧೋಂಡೂನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶೋಧ ಮಾಡಿರುವಿರೇನು?”

“ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯ ಹಿಂದೆ ಅವನು ಕೋಟಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದನಂತೆ. ಸರದಾರರ ಮಹತ್ವದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವದ ಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವೆನೆಂದು ಅವನು ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅವನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂಚಿತನಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಸಂಶಯ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಬೀಗವು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದು ವನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಕೂಡಲೆ ಶೋಧಮಾಡಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯೂ ತಿಳಿಯಿತು.” ಎಂದು ಚಿಟ್ಟಣ್ಣ ಸನು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಧೋಂಡೂವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಾನು ನಿನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿರುವೆನು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದೆಯೆಂದರೆ ಜಯಗತ ಕೋಟಿಯು ನಿನ್ನ ಸಾಹಸವಿಂದಲೇ ಸ್ವಾಧೀನವಾವಂತಾಗಿ, ನೀನು ಮಹಾರಾಜರ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವೆ. ನಿನ್ನ ಸಾಹಸವೂ ಅರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ನೀನು ನಿನ್ನ ಕೆಲವು ನಂಬಿಗೆಯ ಹಾಗು ಶೂರ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಈಗಲೇ ಹೊರಡು. ಅವನು ಬಂದರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವಂತಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಬಹುದಾಗಿವೆ. ಮೊದಲು ಬಂದರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಂಬಿಗರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸೋಣ ನಡೆ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ತರಹೇಳಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳಾಗಿ ಬಂದರದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು. ಬಂದರದಲ್ಲಿ ಒಂಜೇ ನೌಕೆಯಿತ್ತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಆ ನೌಕೆಯ ಅಂಬಿಗನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಒಂವೆರಡು ಗಳಿಗೆಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ನೌಕೆಯು ಹೋಯಿತೇನು?”

“ಧನಿಯರೇ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನೌಕೆಯು ಹೋಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು-ನಾಲ್ಪತ್ತು ಜನರಿರಬಹುದು.” ಎಂದು ಅಂಬಿಗನು ಹೇಳಿದನು.

“ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕರಿಯ ಮನುಷ್ಯನು ಹೋದನೇನು? ಅವನು ಕಾವಲು ಗಾರನ ವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದನು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಅಂಬಿಗನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ಒಬ್ಬ ಕರಿಯ ಮನುಷ್ಯನು ಹೋದದ್ದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವನು ಕಾವಲು ಗಾರ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರನಂತೆ ಕಂಡನು. ಅವನು ತನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಜನರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಜನರು ಅವನನ್ನು ‘ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬ’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.”

ಅಂಬಿಗನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಧೋಂಡೂಕಾವಲುಗಾರನೇ ಆ ಮನುಷ್ಯನೆಂಬದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಹಂ

ಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಧೋಂಜೂನೊಡನೆ ಕೆಲವು ಸೈನಿಕರೂ ಇರುವರೆಂದಂತಾಯಿತು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇಷ್ಟತ್ತು ಜನರಾದರೂ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗಿನವರಿರಬೇಕು.”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ಅವರು ಎಷ್ಟೇ ಜನರಲಿ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನುರಿತ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಜನರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಧೋಂಜೂನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುವೆನು. ಧೋಂಜೂನ ನೌಕೆಯು ದೂರ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಅದ್ದರಿಂದ ನುರಿತ ಅಂಬಿಗರನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಕಾರ್ಯಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬರುವೆನು.”

“ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳು ಕೈಗೆ ದೊರೆಯುವೆ ಹೋದರೆ ಬಹಳೇ ಘಾತವಾಗುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮರೆಯಕೂಡದು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು.

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ಕೆಲಸವು ಎಂಥ ಮಹತ್ವವೆಂಬದನ್ನು ಅರಿತೇ ಬೊಂಕಕಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆ ಹಿಂದೆ ತಿರುಗಿದರೆ ನಾನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಾತ್ರನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಹೆಚ್ಚಿಗಿನ್ನೇನು ಹೇಳಲಿ? ನಾನು ಅಪಯಶದ ಮುಖವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತೋರಿಸಲಾರೆನೆಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ.”

“ಕೇವಲ ಆಸ್ಮಬಲಿದಾನದಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳು ಸಾವಂತವಾಡಿಗೆ ತಲುಪದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು”

“ಧೋಂಜೂನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಪಾಲು ಮಾಡಿ ಯೇ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವೆನು.”

“ಶಾಬಾಸ್! ನಿರೋಚಿತವಾದ ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಭ್ರಮವಾಯಿತು. ನೀನು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವೆ.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿ, ನಾವಿಕನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಅಂಬಿಗರಿದ್ದಾರೆ?”

“ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರೇ, ನಾವು ನಾಲ್ವರೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಆ ನೌಕೆಯು ದೊಡ್ಡದಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ದೂರ ಹೋದ ನೌಕೆಯನ್ನು ತಲುಪಬೇಕಾದರೆ ವೇಗವು ಇವ್ವತ್ತಿರಬೇಕಾಗುವದು. ಕನಿಷ್ಠಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಜನ ಅಂಬಿಗರಾದರೂ ಬೇಕು. ಉಳಿದ ಅಂಬಿಗರು ಇವೀಗ ಮರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವರು. ಅವರನ್ನು

ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕಾದರೂ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಬೇಕು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ನೌಕೆಯು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುವದು.”

“ನಾಲ್ಕೇ ಜನ ಅಂಬಿಗರು ಸಾಕು. ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದರೆ ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುವರು. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನಮ್ಮ ದೇವಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೌಕೆ ನಡೆಯಿಸುವವನ್ನು ಕಲಿತವರಿರುವರು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಧೈರ್ಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾನಾಜರಾಯನು ತಲೆದೂಗಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ನೌಕೆಯನ್ನು ಶೀಘ್ರಗತಿಯಿಂದ ಬಿಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಆ ಅಂಬಿಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಕಾಳೂ ಶಂಭೂ ಮೊದಲಾದ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ನೌಕೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿದರು. ಅಂಬಿಗರು ನೌಕೆಯನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜರಾಯನು ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಸುಂದರಗಡವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನ ನೌಕೆಯು ಮಾರ್ಗಕ್ರಮಣ ಮಾಡತೊಡಗಿದ ನಾಲ್ಕೈದು ಗಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೌಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದು ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಅದೇ ನೌಕೆಯು ಧೋಂಡೂನ ನೌಕೆಯೆಂಬವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಗುರತಿಸಿದರು. ಅಂಬಿಗರು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹುರುಪಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ನೌಕೆಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸತೊಡಗಿದರು. ಮುಂದಿನ ನೌಕೆಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ನೌಕೆಯು ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಹಿಂದೆ ಶತ್ರುಗಳ ಕಡೆಯ ನೌಕೆಯು ಬರುವದೆಂದು ಮುಂದಿನ ನೌಕೆಯವರಿಗೆ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಾದರೂ ತಮ್ಮ ನೌಕೆಯ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಹಿಂದಿನ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರೇ ಅಂಬಿಗರಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ದಣಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವು ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಹೇಳಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಲಾರಂಭಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ನೌಕೆಯ ವೇಗವು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳ ಅಂತರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಅಷ್ಟು ವೇಳೆಗೆ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳೊಳಗಿನ ಅಂಬಿಗರು ದಣಿದಿದ್ದರು. ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳು ತೀರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು

ಶತ್ರುನೌಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವೆವು, ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನ ನೌಕೆಯ ಜನರು ಉತ್ಸುಕರಾಗಿದ್ದರು. ಶತ್ರುನೌಕೆಯವರೂ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟು ಸಾಹಸಬಟ್ಟರೂ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕೂಡದಾದವು. ಅಂತರವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗದಾಯಿತು ಇನ್ನು ಬಾಣ ಹೊಡೆದು ಶತ್ರು ನೌಕೆಯೊಳಗಿನ ಅಂಬಿಗರನ್ನು ಹತಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದರು; ಆದರೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತಾವ ಉಪಾಯ ಮಾಡಿ ಶತ್ರುನೌಕೆಯನ್ನು ತಲುಪಬೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಶಂಭುವಿಗೆ ಒಂದು ಹಂಚಿಕೆ ತೋಚಿತು. ಅವನು ತನ್ನ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳದೆ ಒಂದು ಮೊಡ್ಡ ನೂಲಿನ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಅದರ ಒಂದು ತುದಿಯನ್ನು ತಾನು ಕುಳಿತ ನೌಕೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದನು. ಅವನು ಒಳ್ಳೇ ರಭಸವಾಗಿ ಈಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಆ ಹಗ್ಗದ ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಯನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಶತ್ರು ನೌಕೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ನೌಕೆಗೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದನು. ಈ ಸಾಹಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ದಂಗುಬಡೆದನು. ಶತ್ರುನೌಕೆಗೆ ಹಗ್ಗ ಕಟ್ಟುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಹೊಗಳಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಹಗ್ಗವನ್ನು ಎಳೆಯತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ನೌಕೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಆ ನೌಕೆಯು ಹಿಂದಿನ ನೌಕೆಗೆ ಹತ್ತಿತು. ಕೂಡಲೆ ಎರಡೂ ಬಣದವರು ರರವೃಷ್ಟಿಗರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ಬಾಣ ಹೊಡೆಯುತ್ತಲೇ ಶತ್ರುನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಅನಂತರ ಖಡ್ಗಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು, ಶತ್ರು ಸೈನಿಕರು ಹತಾಶರಾದರು. ಆಗ ಆ ಸೈನಿಕರ ಮುಖ್ಯನು ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಶಂಭು, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಆ ಮುಖ್ಯನ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಹೂಡಿ “ಇವನೇ ಅವನು!” ಎಂದು ಕೂಗಿದರು.

“ಜನರು ಹೇಳಿದ ಗುರತಿನಿಂದ ಇವನೇ ಆ ಧೋಂಡೂ ಕಾವಲುಗಾರ ನಾಗಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಇವನೊಬ್ಬನೇ ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿವಂತಾಗಿರುವದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಬಾಣ ಹೂಡಿ ಕೊಲ್ಲುವದು ಅನ್ಯಾಯವಾಗುವದು. ಅನೇಕರು ಏಕಾಕಿಯಾದ ಶತ್ರುವಿನ ಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ದಾಳಿ ಮಾಡುವದು ಕ್ಷಾತ್ರ

ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಹಿತಕರ್ತವ್ಯವಾಗಲಾರದು. ನಾನು ಇವನೊಡನೆ ದ್ವಂದ್ವವಾಡುವೆನು. ಇವನು ಪರಾಭೂತನಾದರೆ ಇವನಲ್ಲಿಯ ನಮ್ಮ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಾವು ಬಾಧ್ಯರಾಗುವೆವು; ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾನು ಪರಾಭವಗೊಂಡರೆ ನೀವು ಇವನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಲು ಅನರ್ಹರಾಗುವಿರಿ. ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಅದು ನಾನು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯದೇ ಇರುವದು. ಏಕಾಽ ಯಾದವನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವದು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ನಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದೊಳಗಿನದೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರಲು, ನಾವು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಜಯಸಂಪಾದನೆಯಾದರೂ ಅದು ಅಪಜಯವು.” ಎಂದು ಹಂಪಿರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

ಹಂಪಿರರಾಯನ ಮಾತಿನಿಂದ ಶಂಭು, ಕಾಳು ಮೊದಲಾದವರು ಆಲೋಚನೆಗೊಳಗಾದರು; ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನೊಡ್ಡಿ ಕೈಗೆ ಬಂದ ತುತ್ತ ಬಾಯಿಗೆ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ಅವನ ಯೋಜನೆಯು ಯಾರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವನ ಮಾತಿನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾತಾಡಲು ಯಾರಿಗೂ ಧೈರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲ ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಶಂಭುವು ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು:—“ಧನಿಯರೆ, ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಯಾಪಜಯಗಳು ಪೈವಾಫೀನವಾದವುಗಳು. ನೀವು ಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನರಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸಾಹಸಿಗಳೂ ಶಸ್ತ್ರಕುಶಲರೂ ಇರುವದರಿಂದಲೂ ನೀವೇ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗುವದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂಬದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಪ್ರಸಂಗವು ವಿಸರೀತವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಕಠಿಣವಾಗುವದು. ಮಾನಾಜರಾಯರ ಅಭೀಷ್ಟವು ಸಿದ್ಧಿಸದೆ ಮಹಾರಾಜರ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಆಘಾತವುಂಟಾಗಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನೀವು ಏನು ಹೇಳುವಿರಿ?”

“ಶಂಭೂ, ನೀನು ಹೇಳುವದೆಲ್ಲ ನಿಜವು; ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಗಿಬಿದ್ದು ಏಕಾಕಿಯಾದವನನ್ನು ಘಾತಿಸುವದು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗಾದರೂ ಒಪ್ಪುವದೆ? ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾನು ಪರಾಭೂತನಾದರೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿದರೆ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರು ಮುಂದೆ ಒಂದು ಸಂಗ್ರಾಮಮಾಡಿ ಶತ್ರುವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿರಸೊಡನೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಲು ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲ.”

ಶಂಭುವು ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಸುಮ್ಮನಾದನು. ಆಗ ಶತ್ರುಗಳ ನಾಯ

ಕನು; --“ಶಾಬಾಸ್! ಕ್ಷಾತ್ರವೀರಾ! ನೀನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ತೇಜಸ್ವಿಯಿರುವೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಧರ್ಮಭಾವನೆಗಳು ನಿಮ್ಮ ಕ್ಷಾತ್ರವೃತ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವವು. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕಟ್ಟಳೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿಯ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳು ನಿಮಗೆ ದೊರೆಯಲಾರವು. ನೀವು ನನ್ನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಗೆಲ್ಲಲಾರಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ವಯಸ್ಸು ಚೆನ್ನಾದಿದ್ದು ಅನೇಕ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತ ನನ್ನಂಥ ಯೋಧನೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವದು ನಿಮಗೆ ಕಠಿಣವಾಗುವದು. ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು ಪೀರೋಚಿತವಿದ್ದರೂ ಪರಿಣಾಮವು ಮಾತ್ರ ಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲಾರದು. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಾದಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೋಲಿಸುವರೆಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪೇದವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ನಿಮ್ಮೊಳಗಿನ ಯಾರೊಬ್ಬರು ಬಂದರೂ ನೀವು ವಿಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಲಾರಿರಿ,”

“ವೃಥಾ ಭಾಷಣವು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಕವಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಸತ್ವ ಶಾಲಿತ್ವವು ಇದ್ದುದಾದರೆ ಕಾದಬಹುದು. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯು ರಣದಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಆಗುವದು ” ಛೋಂಡೂ ಕಾವಲುಗಾರನಿಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಯೋಧರು ದ್ವಂದ್ವವ್ಯಕ್ತನುನಾದರು. ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಖಣಿಖಣಾಟ ಮಾಡತೊಡಗಿದವು. ಉಭಯತರೂ ಪರಿಸಮಾನ ಶೂರರಾಗಿ ತೋರತೊಡಗಿದರು. ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯ ವರೆಗೆ ಕಾದಿದರೂ ವಿಜಯಪ್ರೀಯು ಎತ್ತರವೊರಳುವಳೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅಗದಂತೆ ಸ್ಫುಟಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಕೆಲ ಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಶಲತನದಿಂದ ಛೋಂಡೂ ಕಾವಲುಗಾರನ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದನು. ಈ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನ ಖಡ್ಗವು ದೂರ ಸಿಡಿದು ಬಿತ್ತು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ರಭಸದಿಂದ ಅವನ ಮೇಲೇರಿ ಹೋಗಿ ತೆಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡಹಿ, ಎವೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಶಸ್ತ್ರವೆತ್ತಿ—“ಈಗಲಾದರೂ ವಿಜಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಿಯೋ ಇಲ್ಲವೋ?” ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

“ಒಪ್ಪದೇನು? ಸ್ವಂತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಧರಾಶಾಯಿಯಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ವಿಜಯ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಎವೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ಜಯಾಪಜಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ನಡೆಯುವದೆ?”

“ನೀನೇ ಛೋಂಡೂ ಕಾವಲುಗಾರನಲ್ಲವೆ?”

“ಸುಂದರಗಡದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಾನು ಸಂಬೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ನನ್ನ ಹೆಸರು ದಾಲತರಾಯನೆಂದಿರುವದು. ನಾನು ಘೌಂಡ ಸಾವಂತರ ಸರದಾರನು. ಒಂದು ರಾಜಕಾರಣದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೆನು. ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಯಿತೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದೆನು. ನಡುವೆ ನನ್ನ ಏಜಯಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರವುಂಟಾಯಿತು; ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕಾರ್ಯವು ಹಾಳಾಯಿತು. ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ.”

“ದಾಲತರಾಯರೆ, ಜಯಗಡದ ಗುಪ್ತ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳು ಸಾವಂತನ ಕಡೆಗೆ ತಲುಪಿದರೆ ಮಹಾರಾಜರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಗಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗುವ ಸಂದರ್ಭವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರು ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು. ಈ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳು ಸಾವಂತನ ಕೈವಶವಾಗಿದ್ದರೆ ಬಹಳೇ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾವಂತನು ಸ್ವಜನನಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ್ರೋಹಿಯಿರುವನು; ಮಹಾರಾಜರ ಉದಾತ್ತವಾದ ಧೈರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಕಂಟಕರೂಪಿಯಾಗಿರುವನು. ಅವನ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡುವದು ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವೃತ್ತರಾಯನಂತಹ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವಕರು ಸಹ ಒಡೆದು ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗಿನ ಸಾವಂತನಂತಹ ಜನರಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುವದು ಭೂಷಣವಾಗದಿದ್ದರೂ, ತಾತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೀವೂ ನಿಮ್ಮ ಸಾವಂತನೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ್ರೋಹಿಗಳೇ ಇರು ಎ. ಸ್ವರಾಜ್ಯಾಭಿಮಾನವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಖೇದವೆನಿಸುವದು. ಏನೇ ಇರಲಿ, ನೀವು ನನ್ನ ಸರಿಯಾಳಾಗಿರುವಿರಿ. ಮಾನಾಜರಾಯರ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾನು ಸುಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಅಪರಾಧದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವದು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಎದ್ದು ನಿಂತನು. ಆಗ ದಾಲತರಾಯನು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು:—“ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳೇ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನೆರೆವೇರಿಸಿರಿ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭದ್ರವಾಗಿರಿಸಿದನು. ಯುದ್ಧದ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಗಾಯವಾದದ್ದು ಕೂಡ ಅವನಿಗೆ

ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಗಾಯವು ಮರ್ಮಸ್ಥಳಕ್ಕಿರದಿದ್ದರೂ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದುದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವವು ವೇಗದಿಂದ ನಡೆದಿತ್ತು. ಶಂಭುವು ತನ್ನ ಧನಿಗಾದ ಗಾಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ಅರಿವೆಯಿಂದ ಬಿಗಿದನು. ರಕ್ತಸ್ರಾವವು ಬಹಳವಾದುದರಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಗ್ಲಾನಿ ಬರತೊಡಗಿತು. ಶಂಭುವು ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳು ಮರಃ ಸುಂದರಗಡದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದವು. ದಾಲತರಾಯನು ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಚನಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಶಂಭುವು ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ನಡೆದಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ನೌಕೆಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸುಂದರಗಡದ ಸಮೀಪದ ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ತಲುಪಿದವು.

೧೪ ದೇಶದ್ರೋಹಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸನ

ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಂತಿರುವ ಜಯಗಡ ದುರ್ಗವು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಕೈವಶವಾಗುವವೆಂದು ಸಾವಂತನು ಆನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡತೊಡಗಿದ್ದನು. ಅವನ ಸೈನಿಕರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ನಲಿದಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಸಾವಂತನಾಡಿಯ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯೂ ಸೈನಿಕರೂ ರಣಕ್ಕೆ ಬಂದವರಂತಿರದೆ, ಬಂದು ನಿಬ್ಬಣಕ್ಕೆ ಬಂದವರಂತೆ ಎದುರ್ಗೊಳ್ಳುವವರ ವಾರೀ ನೋಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವನಾಪಾಶ್ಯಯ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯ ಸಮೀಪಿಸಿತ್ತು. ಅ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಲಕ್ಷ್ಯವು ದುರ್ಗದ ಕಡೆಗೆ ವೇಧಿಸಿತ್ತು. ಈಗ ದುರ್ಗದ ಮೇಲೆ ದೀವಟಿಗಳು ಕಾಣುವವು; ಈಗ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯುವದು; ಈಗ ಅವ್ಯುತರಾಯನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಸ್ವಾಗತಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವನು. ಸುನಾಸಿನಿಯರು ಆರುತಿಯ ತಳಿಗೆಯನ್ನು ತಂದು ಈಗ ಬೆಳಗುವರು. ಈಗ ದುರ್ಗಾರೋಹಣಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವೆವು, ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಸಾವಂತನ ಹಾಗು ಅವನ ಪರಿವಾರದವರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆಯಾದರೂ ಏನೂ ಸಂಜ್ಞೆತೋರದ್ದರಿಂದ ಕೊಂಬು ಉದಿದವು; ದೀವಟಿಗಳು ಹೊತ್ತಿದವು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ದೂತನನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮಾತುಗಳು ನಡೆದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುಚಿಹ್ನಗಳು

ಅವರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತೋರಿದವು. ದುರ್ಗದ ಕಡೆಯಿಂದ ಅನಂತ ಸೈನಿಕರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ದೀವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಸಾವಂತನ ಸೈನಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಆಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹರುಷವಾದಂತಾಯಿತು. ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಮೃತರಾಯನು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲೆಂದು ಅವನ ಶ್ವಾಸನೆಯಾಗ ತೋಡಗಿತು. ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಕಾಣಿಕೆ ಪಣವನ್ನು ಬೈಲಿಗೆ ತೆಗೆದು, ದೊಡ್ಡ ರತ್ನ ಗಂಬಳೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಲಾಯಿತು. ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರು ಐರಾಜಮಾನರಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಘೌಂಡ ಸಾವಂತ, ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಅಮೃತರಾಯನನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬರಲು ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳವಿವಿಧವಾಯಿತು. ದುರ್ಗದ ಸೈನಿಕರು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ತೀರ ಪತ್ತರ ಬಂದರು. ಕೂಡಲೆ ಅವರ ಮುಖದಿಂದ “ಜಯ ಭವಾನಿ!” ಎಂಬ ಜಯ ಜಯಕಾರ ಧ್ವನಿಯು ಹೊರಟಿತು. ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆ ಸೈನಿಕರು ಸಾವಂತನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಘೌಂಡಸಾವಂತನೂ ಅವನ ಸೇನಾಪತಿಯೂ ಸೈನಿಕರೂ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಸೈನಿಕರು ಗತಾಸುವಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹತ್ತಿತು. ಅಮೃತರಾಯನು ಘಾತ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ಹೇಯತೊಡಗಿದರು. ದುರ್ಗದಿಂದ ಬಂದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರೀ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ಇದ್ದುದನ್ನು ಘೌಂಡ ಸಾವಂತನು ನೋಡಿದನು; ಸೇನಾಪತಿಯೂ ಸೈನಿಕರೂ ನೋಡಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಅಮೃತರಾಯನಂಥ ಸ್ನೇಹಿಯು ಹೀಗೆ ಒಡಕುತನವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಸಾವಂತನು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದನು. ತಾನು ಅಮೃತರಾಯನೊಡನೆ ನಡೆಯಿಸಿದ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವು ಬೈಲಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಆ ವ್ಯವಹಾರವು ಅಮೃತರಾಯನಿಂದ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವದೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇನೆಯ ಆರ್ಭಟವು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿತು. ತನ್ನ ಸೈನಿಕರು ನಿರ್ವಿಣ್ಣರಾಗತೊಡಗಿದ್ದು ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳತೊಡಗಿತು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಗನೆ ಕಾಲ್ದಿಗೆಯವೆ ಗತೃಂತರವಿಲ್ಲವೆಂಬದೂ ಅವನ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಉಳಿದ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲ್ದಿಗೆ

ದನು. ಮೂನಾಜಿರಾಯನು ಓಡುತ್ತಿರುವ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ಯೋಚನೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಮಹಾರಾಜರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಗೊಡದೆ ಜಯಗಡಕ್ಕೆ ಹಿಂ ದಿರುಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಂದು, ಕಪ್ಪು-ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪಡೆಯು ಸಾವಂತನಾಡಿಯನ್ನು ಉಧ್ವಸ್ತಗೊಳಿಸುವೆಂಬ ಸಂದೇಶವು ಆಗಿಂದಾಗ ಘಾಂಡಸಾವಂತನ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹತಾರನಾದ ಸಾವಂತನು ಮಹಾರಾಜರ ಅನುಜ್ಞೆಗೆ ತಲೆ ಬಾಗಲೇ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನು ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಸಾವಂತಗಡದಿಂದ ತನ್ನ ಪರಿವಾರಮೊಡನೆ ಜಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು.

ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರು ಸಾವಂತನ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ಎದುರು ನೋ ದುತ್ತ ಜಯಗಡದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸಾವಂತನಾಡಿಯ ಸರದಾರನೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಧನಿಯ ಆಗಮನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲೇ ಹೊರಟು ಮಹಾಜರಿ ಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾದನು. ಅವರಾದರೂ ಸೋತನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅವನ ಉಪೇಕ್ಷೆಮಾಡದೆ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅಂದು ಜಯಗಡದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ರಾಜರ ಸರದಾರರುಬಹಳ ಜನರು ಕೂಡಿದ್ದರು. ಅಮೃತರಾಯನಂಥ ದೇಶದ್ರೋ ಹಿಯಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಅನಿಷ್ಟವು ಪೇಗಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಎಲ್ಲರ ನಿರ್ದರ್ಶಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸರದಾರರಿಗೆ ಮುಂದಾಗಿ ಆನುಂತ್ರಣವಿತ್ತು ಕರೆಯಿಸಿದ್ದರು. ಸಾವಂತನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಮಹಾರಾಜರು:—“ಸಾವಂ ತರೆ, ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿ ನೀವು ಅಪರಾಧಿಗಳಿರುವದು ನಿಜ; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಪ ರಾಧವು ಎಷ್ಟೇ ದಂಡದಾಯಕವಿದ್ದರೂ ಕ್ಷಮ್ಯವೆನಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ಅಮೃ ತರಾಯರಂಥವರ ಅಪರಾಧವು ಎಂದೂ ಕ್ಷಮ್ಯವೆನಿಸಲಾರದು. ನೀವು ಸ್ವರಾ ಜ್ಯದ ದ್ರೋಹಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ; ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಹರಣಮಾಡಿ ಭಾರತೇಯರನ್ನು ವಿಡಂಬನೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ನೀವು ಅನುಕೂಲ ರಾಗಿರುವಿರಿ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನೀವು ಅಪರಾಧಿಗಳು. ಆದರೂ ನೀವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಿರುವಿರಿ. ಯಾರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಧೀನರಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಬಹುದು; ಆದರೆ ಅಮೃತ ರಾಯರು ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸೇವಕರು; ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರಿದ್ದಾರೆ; ಜಯಗಡದಂಥ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಸತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥವರು

ದೇಶದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಇವರಿಗೆ ಎಂಥ ಶಾಸನವಿಧಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂಬದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವ ಮಾತಾಗಿವೆ. ಇವರು ದೇಶದ್ರೋಹವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ; ಮಿತ್ರದ್ರೋಹವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದುರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಗೋಳಿಗೀಡುಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳೆವರು! ಇವರಿಗೆ ಮರಣವೆಂದೆನೆಯ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಸೌಮ್ಯ ಶಾಸನ ವಿಧಿಸುವದು ಪಾತಕವೆಂದು ನ್ಯಾಯವೇನತೆಯು ಸಲಹೆ ಕೊಡುತ್ತಿರುವಳು.”

ಈ ಉಗ್ರವಾದ ತೀರ್ಪು ಕೇಳಿ ಅಮೃತರಾಯನು ನಡುಗಿದನು. ಅವನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ:--“ಮಹಾರಾಜರೆ, ನಾನು ದಂಡನಾರ್ಹನಿದ್ದರೂ ದಯಾದಾನ ಮಾಡಬೇಕು ನನ್ನಿಂದ ಮಹಾಪರಾಧವು ಘಟಿಸಿದ್ದು ನನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಲಾಲಸೆಯಿಂದ. ಈ ನನ್ನ ದುಷ್ಟತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಶ್ಚಾತ್ತಾಪವುಂಟಾಗಿವೆ. ನಾನು ಈ ಜಗತ್ತು ತೊಲಗಿದರೆ ನನ್ನ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳು ದುರ್ದಶೆಗೀಡಾಗುವರು. ನನ್ನ ಮೇಲಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ನನ್ನ ಬಡಕುಟುಂಬದ ಮೇಲಾದರೂ ದಯವಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಣದಾನ ಮಾಡಿರಿ.”

“ಅಮೃತರಾಯರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮರಣವಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ದುರ್ದಶೆಯುಂಟಾಗಬಹುದು; ಆದರೆ ಅದು ಕೆಲ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ. ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರಬುದ್ಧರಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗುವದು. ನೀವು ಜೀವಂತವಾಗುವರೆ, ಇಡೀ ಮಾತೃಭೂಮಿಯೇ ದುರ್ದಶೆಗೀಡಾಗುವದು. ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳೆಂದುಂಟಾದ ದುರ್ದಶೆಯು ಅನಂತ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಉಳಿಯುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು. ನಿಮ್ಮೊಬ್ಬರ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಅಸುವನ್ನ ಹೀರುವಂಥ ಕೃತ್ಯ ಮಾಡುವದು ಎಂದೂ ಉಚಿತವೆನಿಸಲಾರದು. ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ತೀರ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯಾಗುವಿಲ್ಲ.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ಅಮೃತರಾಯನು ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ:--“ತಾವು ಹೀಗೆ ಕಠೋರ ಹೃದಯಿಗಳಾದರೆ ನನ್ನ ಯತ್ನವಿಲ್ಲ. ತಾವು ಅತ್ಯಂತ ದಯಾಳುನರೆಂಬ ಖಾತ್ರಿಯುಂಟು. ಜೀವದಾನ ಮಾಡಿ ಉಳಿದ ಬೇಕಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಮರಣವೆಂದೆನೆಯ ವಿಧಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಮರೆತು ಹೋಗುವದು. ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಯಾವುದೊಂದು ಕೀಳುತನದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿರಿ; ಅಂದರೆ ನನ್ನ ಪಾಪದ ಫಲವಾಗಿ ದೊರೆತ ಸ್ಥಿತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದು.”

“ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಬೇಕೇ? ನಿಮ್ಮಂಥವರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೀವು ಏನನ್ನು ಮಾಡುವಿರಿಂಬದರ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಜಗತ್ತಿನ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಬೇಕೆಂದೇ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ. ನಿಮಗೆ ಮರಣದಂಡನೆಯಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ.”

ಮಹಾರಾಜರ ತೀರ್ಪುಕೇಳಿ ಅಮೃತರಾಯನ ಅವಸ್ಥೆ ಬಹಳೇ ದೈನ್ಯದ್ದಾಯಿತು. ತನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಈ ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯರ್ಥ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದನು. ಮಿತ್ರಘಾತ ಮಾಡಿ ಸಾವಂತನನ್ನು ಬಾಗಹಚ್ಚಿದ ಶ್ರೇಯವಾದರೂ ತನ್ನನ್ನು ಮರಣದಂಡನೆಯಿಂದ ಉಳಿಸಬಹುದೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಅದು ಅಪರಾಧದ ಹೊರೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿತು. ಅವನು ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರುದುರಿಸುತ್ತ ನಿಂತನು. ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾವಂತನಿಗೆ ದಯೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಮಿತ್ರದ್ರೋಹಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ದೈನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತನ್ನದೊಂದು ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವನು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು: “ಪ್ರಭುಗಳೇ, ಅಮೃತರಾಯರಿಗೆ ದಯದೋರಲು ತೀರ ಸ್ಥಾನವೇ ಇಲ್ಲವೇನು?”

“ಉಂಟು; ದಯದೋರಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಸಾವಂತನಿಗೆ ಹೇಳಿ:—“ನೀವು ಇವರನ್ನು ನಿಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜೀವನವಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹವಲ್ಲಿರಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಇವರನ್ನು ಹಚ್ಚಕೂಡದು. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಗೊಡಬಾರದು. ಇವರನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳಂತೆ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು. ನೀವು ಈ ಕಟ್ಟಳೆಗೆ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವದಾನ ಮಾಡಬಹುದು.”

“ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲು ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿದೆ. ಅಮೃತರಾಯರು ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ ಸಾತಕ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿವೆ ಅವರು ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ನನ್ನ ನಿರ್ದೋಷಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಉದಾತ್ತವಾದ ಧೈರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಹೋರಾಟ ವಿರುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಭಾಷಣದಿಂದ ನನ್ನ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ನಾನು ಅಮೃತರಾಯರನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ,

ಅವರ ಮನೆಯವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡುತ್ತಿರುವೆನು; ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವೆನು.”

ಸಾವಂತನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವೃತ್ತರಾಯನಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಾದಂತಾಯಿತು. ಅವನು ವಿನಯದಿಂದ: “ಮಹಾರಾಜರು ನನಗೆ ಪರಾಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣದಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಅವರನ್ನು ಆಮರಣವಾಗಿ ನೆನಿಸುತ್ತಿರುವೆನು. ಸಾವಂತರು ನನ್ನ ದುಷ್ಕೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಖತಿಗೊಳ್ಳದೆ, ನನ್ನ ಪ್ರಾಣದಾನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಧದಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇದೆ.”

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಸಭಿಕರನ್ನು ವೈಶಿಸಿ:—“ಈಗ ನಡೆದಿರುವ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಿದೆ. ಪರಕೀಯರ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾತೃಭೂಮಿಯು ಜರ್ಜರಿತವಾಗಿದೆ. ಯಾವಮೋ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಅಧಿಸತ್ಯ ನಡೆಯಿಸುವ ಜನರನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ, ನಾವು ಕೊನೆಯ ವರೆಗೂ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬೇಕಾಗುವದು. ಇವೇ ರೀತಿ ಕೆಲ ಕಾಲ ಸಾಗಿದರೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ಹೊರತಾಗುವೆವು. ಹಿಂದುಸ್ತಾನವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಸಹ ಮರೆಯಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವು ದೇಶವಿಮೋಚನಗಳ ದುಷ್ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವದು. ನಮ್ಮ ಬೃಹದ್ಭಾರತದ ಮೇರೆಯ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗಿತ್ತೆಂಬದು ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಹು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಬೃಹದ್ಭಾರತದೊಳಗಿನ ಕಾಂಭೋಜ ಗಾಂಧಾರ ದೇಶಗಳು ಈಗ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಪರಕೀಯರಿಗೆ ಇವೇ ರೀತಿ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುತ್ತ ಹೋದರೆ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಕಲಗಳಾಗಬಹುದು. ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ವಿಧರ್ಮಿಯ ಜನರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವದರಿಂದ, ಆ ಪ್ರಾಂತಗಳು ವಿವೇಶೀಯವರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಬಹುದು. ಹೀಗಾದರೆ ಅವು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಿಂದ ಸಿಡಿದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೃಹದ್ಭಾರತವು ಭಾಗವಾದಂತ ಲಘುಭಾರತವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಾನದಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಇವೇ ರೀತಿ ಸಾಗಿದರೆ, ಕಾಲಾಂತರದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ದೇಶವೇ ನಮಗೆ ಎರವಾಗಬಹುದು. ಹಿಂದುಸ್ತಾನವು ಯುವನಸ್ಥಾನವಾಗಬಹುದು. ನಾವು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ವಿವೇಶೀಯರ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಬಹುದು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ನಮಗೆ ಯಾವ

ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ದೊರೆಯದಂತಾಗಬಹುದು. ದೇಶಹಿತ ವಿಘಾತಗಳ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಭಾವೀ ಪೀಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಗಂಡಾಂತರವು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಚಾಗ್ರತರಾಗವೆ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ಯುಲಿದಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೋಪಾನಗಳನ್ನೇರುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳನ್ನೆಕೊಳ್ಳುವವರು-ಹಿಂದು ಭೂಮಿಯು ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವರು-ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ-ಅತ್ಯತ್ಯಾಗಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ, ಮಾತೃಭೂಮಿಯು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಉಚ್ಚತಮ ಶಿಖರವನ್ನೇರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಯಾವ ವಿಧದ ಏನತ್ತಂಟಾಗುವದೆಂಬದೂ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಯಾವ ಏಧನ ನೌಬ್ಬುವಂತಾಗುವದೆಂಬದೂ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ. ಸ್ವರಾಜ್ಯಮೊಳಗಿನ ಹಾಗು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಈ ವಿಷಯವು ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿದೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗೆ ನಡೆಯುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಡಂಬನೆ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಡಂಬನೆ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿಡಂಬನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಉದ್ವೇಗಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲೆಯ ಹಾಹಾಕಾರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಎದೆಯು ಕರಗಿ ನೀರಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಮಗೆ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವದೋ ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸರಿಸಬಹುದು. ನಾನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಧನಿಯಲ್ಲ; ಅದರ ಸೇವಕನಿರುವೆನು. ಆಮರಣವಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸೇವೆ ಮಾಡುವವೇ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಗುರಿ. ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶವು ಕೊನೆಗಾಣಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕಭತ್ರಪತಿಯಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಮೆರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾನು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಲ್ಲ; ನಾನು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವವನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಹಿಡಿದಿಲ್ಲ; ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಆಕೆಂಬ ಮಾತು ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ. ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಏಕನಿಷ್ಠ ಹೃದಯಗಳು ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಹಿಂದುಸದಪಾತಶಾಹಿಯ ವಿಜಯಧ್ವಜವು ಅಸೇತು-ಹಿಮಾಚಲದ ವರೆಗೆ ಉಡ್ಡಾಣ ಮಾಡಬಹುದು. ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲವುಂಟಾದ ಕೂಡಲೆ ಉಳಿದ ಬಲಗಳೂ ತಾನಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವವು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಕರಾದ ಜನರಿಗೆ ನಾನಾಡುವ ಮಾತುಗಳ ಮುರ್ಮವು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ; ಆದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗಿನ ಸಾವಂತರಿಗೆ ಹಾಗು ಅವರ ರಾಜಪರಿವಾರದವರಿಗೆ ಸ್ವರಾ

ಜ್ಞದ ಉದಾತ್ತವಾದ ಧೈರ್ಯವು ಗೊತ್ತಾಗಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿಂದಲೇ ನಾನು ಇಂದು ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ಪೇಳಬೇಕಾಯಿತು.”

ಮಹಾರಾಜರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಆಗ ಸಾವಂ ತನು ಎದ್ದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ: —“ಮಹಾರಾಜರೆ, ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದಿಂದ ನಿಜವಾದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಇಷ್ಟು ದಿನ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಕಲ್ಪ ಗಳು ಬಯಲಾದವು. ಇನ್ನು ನಾನೂ ನನ್ನ ರಾಜಸುಮಾರದವರೂ ಸಾಧ್ಯ ವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆವು.”

ಸಾವಂತನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಸಭೆಯು ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಯಿತು. ಅಂದು ವಿಜಯದ ಸ್ಮಾರಕಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಾವಂತನ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಡ ಗರದ ಸಮಾರಂಭಗಳು ನಡೆದವು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮಹಾರಾಜರು ಸಾವಂ ತನಿಗೆ ನಿರೋಪ ಕೊಟ್ಟರು. ಜಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನಿಯ ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಗಡದ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಡಲು ಮಾನಾಜರಾಯನಿಗೆ ಸೂ ಚನೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜ ರಾಯರೂ ಸುಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಬಹು ಪ್ರಯಾಸವಿಂದ ರಾಜಕಾರಣ ಸಾಧಿಸಿದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವು ಮಹಾರಾಜ ರಲ್ಲುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ತಡಮಾಡದೆ ಸುಂದರಗಡದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದರು.

೧೫ ವಿರೋಧಿತ ಔದಾರ್ಯ.

ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಹೊಂದಿದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸುಂದರಗಡದಲ್ಲಿ ಉಪಚಾರ ಹೊಂದತೊಡಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗಾದ ಗಾಯವು ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕವಾಗಿರ ದಿದ್ದರೂ ಬೇಗನೆ ಗುಣವಾಗುವಂತಹದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಗಾಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಅವ ನನ್ನು ಉಪಚರಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಅವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗಾಯವು ತುಂಬುತ್ತ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಜ್ವರ ಕಡಿಮೆಯಾದವು. ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ತಾನು ಎಲ್ಲಿರುವೆನು; ಮಹಾರಾಜ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದೆ? ಮೊದಲಾದವುಗಳು ತಿಳಿಯತೊಡಗಿದ ದೊಡ್ಡ ಗಾಯವಾದ ಮೂಲಕ ಅವನು ಬಹಳೇ ಅಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಇ

ಮರ್ಬಲತನದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸದೆ ಬಿದ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ! ಎಂದು ಅವನು ಮಿಡುಕತೊಡಗಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಒಂವೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಂತನ ಪರಾಜಯದ ಸುದ್ದಿಯೂ ತಲುಪಿತು. ಮಾರನೆಯ ದಿನವೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಮಹಾರಾಜರೂ ಸುಂದರಗಡಕ್ಕೆ ಬರುವರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಜಯಗಡದ ವಿಜಯದ ಪಾಲು ತನಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲೆಂದು ಅವನು ಖಿನ್ನನಾದನು. ಆಗ ಅವನು ಶಂಭೂಪನ್ನು ಕರೆದು:—“ಶಂಭೂ, ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಾಳೆಗೆ ಬರುವರೇನು?” ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

ಶಂಭೂನಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು “ಧನಿಯರೆ, ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ಬರುವರೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವಿದೆ; ಆದರೆ ಮಹಾರಾಜರ ಆಗಮನವಾಗುವವೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಕೇಳಿಲ್ಲ.”

“ದಾಲತರಾಯರ ಏಷಯವೇನು? ಅವರು ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ? ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವಾಧೀನವಾದವೋ ಹೇಗೆ? ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಏನಂದರು?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕುತೂಹಲ ಪ್ರೇರ್ದಕವಾಗಿ ಕೇಳಿದನು.

“ಸರದಾರಸಾಹೇಬರೆ, ದಾಲತರಾಯರು ಈಗ ರಾಜಕೀಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಜಯಗಡದ ಪ್ರಕರಣವು ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ ನ್ಯಾಯ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ಅವರ ತೀರ್ಮಾನದ ಭಾರವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ವಹಿಸುವಂತೆ ತೋರುವದು.”

“ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಆ ತೀರ್ಮಾನದ ಭಾರಹಾಕುವರೆ?” ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ಹೌದು. ದಾಲತರಾಯರನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ನೀವು ಸಾಧಿಸುವದರಿಂದ ಆ ಭಾರವು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಬೀಳುವದಿದೆ. ಆ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳು ಸಾವಂತನ ಕೈ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಈಗಿನ ವಿಜಯಾನಂದವು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಜಯಗಡದ ವಿಜಯದಲ್ಲಿಯೆ ಬಹು ಭಾಗವು ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿನದೇ ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಅಂದಿರುವಂತೆ. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರೂ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ. ದಾಲತರಾಯನ ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂದು; ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಸದ ಪ್ರತಿಫಲ ಕೊಡುವ ಕೆಲಸ

ವೋಂದು. ಈ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಹಾರಾಜರು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಅಲ್ಪಮತಿಗೆ ಹೊಸೆಯುವದು.”

“ನಾನು ಬೇಗನೆ ಗುಣಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ನನ್ನ ಅಭ್ಯುದಯವು ಬೇಗನೆ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಈ ಸಂಕಲ್ಪವಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ನುಡಿದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟನು.

“ನೀವು ಪಡದ ವಿಜಯವು ಜಯಗಡದ ವಿಜಯವೇ. ಮಾನಾಜಿರಾಯರೇ ವೋದಲಾದ ಸರದಾರರು ಹೀಗೆಯೆ ನುಡಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಿನಗೇ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಬರಲಿ. ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ ಸೇವಾಸಂಘದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಧಿಗಳು ದಿನದಿನವೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ.”

ಶಂಭುವು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುವ ಸ್ವರಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು ಅವನು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೈ ಹಿಡಿದು ನೋಡಿ: “ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಈಗ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೇಗಿದೆ? ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಬಂದಿರುವದೆ?”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬ, ಈಗ ಸುಖವಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಂಧಿಸೊರೆಯಲಿಲ್ಲ! ಎಂದು ಕಳವಳಪಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.”

“ಛೇ ಹುಚ್ಚಾ! ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇಕೆ ಆತುರಪಡತೊಡಗಿದೆ? ನಿನಗೆ ಶಕ್ತಿಬರಲಿ. ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲವೆ ಜಯಗಡದ ವಿಜಯದ ದೊಡ್ಡ ಭಾಗವು ನಿನಗೇ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ನಿನ್ನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಹಾರಾಜರು ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು. ಅವರು ಹಿಂದೆಯೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಎಳಹೋದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರು: “ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ಎಳಬೇಡ. ನೀನು ಇನ್ನೂ ಅಶಕ್ತನಿರುವೆ. ಶ್ರಮತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ.” ಎಂದು ನುಡಿದು ನಗುತ್ತ:—“ಜಯಗಡದ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಪಾಲುಗಾರನಾಗುವೆಯೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬಿಗೆಯಿತ್ತು. ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬೆದರಿ ಒಂದು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟೆಯಾ?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಬಿನ್ನವಾಣಿಯಿಂದ:—“ನನ್ನ ದುರ್ದೈವವು ನನ್ನನ್ನು ನಿರೂಪಾಯನನ್ನಾಗಿಮಾಡಿದೆ. ಸಾವಂತವಾಡಿಯ ದಾಲತರಾಯನು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಶನಿಯಂತೆ ಗಂಟುಬಿದ್ದು ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೀಡು ಮಾಡಿದನು. ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಪ್ರತಾಪ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯು ನಿರರ್ಥಕ ವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಮುಂದಿನ ಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕೃಪೆ ಗೋಗಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವಿದೆ.”

“ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶೂರತನ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನಲ್ಲಿ ಮೊಡ್ಡ ಆಶೆಯಿತ್ತು.” ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ!” ಮಹಾರಾಜರು ಮುಗುಳುನಗೆ ನಗುತ್ತ:—“ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಮೊಡ್ಡ ಪಾಲು ಯಾರಿಗೆ ದೊರೆಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ? ಹೇಳಿರಿ.”

“ಕರ್ತುಮ ಕರ್ತುಮನ್ಯಥಾ ಕರ್ತುಮ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ತಾವೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದ ಪೂರ್ಣ ಪಾಲುಗಾರರಿರುವಿರಿ.”

“ಸುಳ್ಳು. ನಾನು ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರನು. ನಿಮ್ಮಂಥ ಸ್ವರಾಜ್ಯನಿಷ್ಠರ ಸಹಾಯವಿರದಿದ್ದರೆ ನನ್ನಿಂದ ಎನೊಂದೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಂಥ ಏಕನಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರ ಆತ್ಮಬಲಿದಾನದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂದಿರವು ಕಟ್ಟಿಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮಂಥವರ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಸೋಪಾನಗಳಂತಾಗಿವೆ. ಜನತೆಯನ್ನು ಆ ಸೋಪಾನದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಬಿಡಲು ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಸಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ, ಈ ಜಯಗಡದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಂಥವರ ನೆರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು? ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ನಾನೊಬ್ಬನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಿರುವೆನೆಂಬದು ನಿಜ. ಇಷ್ಟರಿಂದ ನನ್ನಿಂದಲೇ ವಿಜಯ ದೊರೆಯಿತು; ನನ್ನಿಂದಲೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವದು ಅನುಚಿತವು. ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಿಜಯವು ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಳಿತಾಗಿ ನೆರವಾಗಿದೆ. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಯಾರು?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಅಷ್ಟು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಸ್ವರಾಜ್ಯನಿಷ್ಠರು ತಮ್ಮ

ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ನನ್ನ ತಿಳುವಳಿಕೆ.”

“ಜಯಗಡದ ವಿಜಯವು ಮೊರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹಾಗು ಸಾವಂತನು ನಮ್ಮ ಅಧೀನವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನೇ ಕಾರಣನು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮುಖ ನೋಡಿದರು.

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕ್ಲೇಶದಿಂದ:—“ತಾವು ಉಪಹಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯುಂಟಾಗುವದು. ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ನರಳುತ್ತ ಬಿದ್ದಂಥ ಕರ್ತವ್ಯಮೂಢನು ಜಯಗಡದ ವಿಜಯಲಾಭ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುವೆ ಹೇಗೆ ಇರುವದು?”

“ನಾಚಿಕೆ ಪಡುವ ಮಾತಲ್ಲ; ನಿಜವಾದ ಮಾತು. ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನಿನಗೆ ಉಪಹಾಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಮಾತಾಡುವೆನೆಂದು ನಿನ್ನ ಗ್ರಹಿಕೆಯಾದರೆ ಅದು ನಿನ್ನ ಶುದ್ಧ ತಪ್ಪು. ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ವಿಜಯ ಲಾಭವಾಯಿತು. ನೀನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ನಾವು ಸಾವಂತನನ್ನು ತಲೆಬಾಗುಪಟ್ಟು ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೀನು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸವು ಅದ್ಭುತವಿರುವದು. ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾನಾಜಿರಾಯರಾದರೂ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಸಂಶಯವಿದೆ. ಅವರು ಶೂರರಿರುವರು; ಸಾಹಸಿಗಳಿರುವರು; ಆದರೆ ಸಮುದ್ರ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆನು. ನೀನು ದ್ವಂದ್ವವಾಡಿ ದಾಲಿತರಾಯನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯು ಸಣ್ಣದಲ್ಲ. ಅವನು ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮ ಗುಪ್ತ ಸಂಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಸಾವಂತನು ಜಯಗಡಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ನಮಗೆ ಜಯಮೊರೆಯುವದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಯಗಡ ಸಂಗ್ರಾಮದ ವಿಜಯದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಭಾಗವು ನಿನ್ನ ಪಾಲಿನದು. ನೀನು ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರಿಸಿಯೆ ಹಾಸುಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆ.”

“ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತುಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜವಿರುವವು. ಜಯಗಡದ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಈ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆ. ದಾಲಿತರಾಯನು ಇವನ ಕೈಯೊಳಗಿಂ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ನಾನು ಮಾಡಿದಂಥ ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇನೆಯೊಳಗಿನ

ಸಾನಾನೃತ್ಯ ಸೈನಿಕನು ಸಹ ಮಾದುತ್ತಿದ್ದನು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು —“ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ದೊಡ್ಡ ವಿಜಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟರೆ, ನಾನೊಬ್ಬನು ಹುಚ್ಚರಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಡಬಹುದು.”

“ಛೇ! ಹಾಗೆಂದಿಗೂ ಆಗದು. ಹೀಗೆನ್ನವರು ನಿನ್ನ ಶೀಲವೇ ಸರಿ. ಆದರೂ ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವೆಂಥವೆಂಬವರ ಎಣಿಕೆ ನನಗಿವೆ.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು:—“ಮಾನಾಜರಾಯರೆ, ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ರಣಕೌಶಲ್ಯ ತೋರಿಸುವ ಉತ್ಕಂಠೆ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.”

“ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುವೆನು.”

ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ದಾಲತರಾಯನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರುವನಲ್ಲವೆ?”

“ಹೌದು. ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯು ಬರುವವರೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೆರೆಮನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಗೆ ಆಜ್ಞೆಯಾಗುವದೋ, ಹಾಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನು.”

“ದಾಲತರಾಯನು ಎಚ್ಚರಗೇಡಿತನವಿಂದ ನಡೆದು ಕಾರಸ್ಥಾನ ವೃಥಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದೂ, ಅವನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಸಾವಂತನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.”

“ಅವನನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಸಾವಂತನು ಮಾಡದಿದ್ದು ತೀರ ಅನುಚಿತವು ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಅವನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿದ್ದು ಅವನ ಹಿತಚಿಂತನೆ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದು ಸಾವಂತನಿಗೆ ತೀರ ಲಾಂಛನವು. ಯಾವ ಸ್ವಾಮಿಯು ಸೇವಕನ ಕರ್ತವ್ಯದ ಬೆಲೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥವನ ಸೇವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಅಡವಿ ಸೇರುವದು ಲೇಸು. ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲೆಂಬ ಖತಿಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಪ್ಪುಗಾರನನ್ನಾಗ ಮಾಡುವದು ದೊಡ್ಡ ಅಪರಾಧವು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದಿಗೂ ಘಟನೆಯಾಗಲಾರದು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯೇ ಧರ್ಮದ ರಾಜ್ಯವು; ಇತರ ಎಲ್ಲ ಶಾಹಿಗಳೂ ಅಧರ್ಮಮಯವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಅಧರ್ಮದ ಹಾಗು ಸ್ವಾರ್ಥಮಯವಾದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಉಧ್ವಸ್ತಗೊಳಿಸಿ,

ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಿಂಹಾಸನ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಗುರಿಯು ಈಡೇರುವದಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ಉದಾಹರಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಾವು ಅನ್ನುತ್ತಿರುವವರಿಂದ ಸಮಾಧಾನ ತಾಳಬೇಕಾಗಿವೆ. ಮಹಾರಾಜರೆ, ದಾಲತರಾಯನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.”

“ಹಂಬೀರರಾಯನು ದಾಲತರಾಯನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿರುವನು. ಅವನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮತವೇ ನನ್ನ ಮತವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿರಿ.” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ಹೇಳಿ:—“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ನೀನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳುವೆ?”

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿನಯದಿಂದ:—“ತಮ್ಮಂಥ ಧರ್ಮರಾಜರೆದುರಿಗೆ ನಾನು ಏನೆಂದು ಮತ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಲಿ!”

“ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ದಾಲತರಾಯನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿವೆ.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ, ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ?”

“ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು.” ಮಹಾರಾಜರು ನಸುನಗುತ್ತ:—“ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರ ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಉದಾರತನ ತೋರಿಸುವದರಿಂದ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾದಿ ದಷ್ಟೇ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವ ಸಂಭವವಿವೆ; ಆದರೆ ಔದಾರ್ಯವು ಅಪಾತ್ರದಲ್ಲ ತೋರಿಪಟ್ಟುಬಾರದೆಂದು ನನ್ನ ಮನೀಷೆ. ದಾಲತರಾಯನ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ನೀನು ನನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿರುವೆ. ಅವನು ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನೆಂದು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋಚಿದರೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಹುದು.”

“ಮಹಾರಾಜರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕೌತುಕದಿಂದ “ದಾಲತರಾಯನು ಶತ್ರುಪಕ್ಷದವನೆಂದು ಅವನನ್ನು ನಾನು ಹಳಿಯಲಾರೆನು. ಅವನ ಶೌರ್ಯ-ಧೈರ್ಯ-ಸಾಹಸಗಳು ಅರ್ವಣೀಯವಿರುವವು. ಅಂಥ ಪರಾಕ್ರಮಿಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿಂದ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವದು ಘೋರ ಪಾತಕವು.”

“ಹಂಬೀರರಾಯಾ, ದಾಲತರಾಯನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ವೈರಿಯಿರುವನು. ಇಂಥವನನ್ನು ಬಿಡುವದು ಯೋಗ್ಯವೇ?” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

“ಸಾವಂತನೇನು, ದಾಲತರಾಯನೇನು? ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ವೈರಿ

ಗಳೇ ಅಗಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹತ್ವವು ಸಾ-
ವಂತನಿಗೆ ತಿಳಿದ ವರಿಂದ ಅವನು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಲು ಒಪ್ಪಿ-
ರುವನಲ್ಲವೆ? ಅವನಂತೆ ದಾಲಿತರಾಯನೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಕನಾಗಲಾರನೆಂದು
ಹೇಗೆ ಹೇಳುವೆ? ಒಂದು ಸಾರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ನೋಡ
ಬೇಕು. ನಿರಾಶೆಯೇ ಉಂಟಾದರ ಯೋಗ್ಯ ಬಿಗಿಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವೇಳೆ ಹತ್ತುವ
ದಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು: --
“ಮಹಾರಾಜರೆ, ನನ್ನ ಮತವು ಸರಿಯಾಗಿರುವದೆ?”

“ಹಂಬೀರರಾಯಾ!” ಮಹಾರಾಜರು ಸಂತುಷ್ಟತೆಯಿಂದ: —“ನೀನು
ಶೂರನೂ ನಾಪಸಿಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ಪಿಹಾರಶಾಲಿಯೂ ಇರುವೆ. ನಿನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮ
ಭಾವನೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಮಾರ್ಗನೀಯವಿರುವವು. ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ದಾಲಿತ
ರಾಯನ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದು. ನೀನು ಅವನನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾ
ಸಕ್ತನನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗು-
ವದು. ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯಂತೆ ದಾಲಿತರಾಯನೂ ನಿನ್ನ ಉಪದೇಶ
ದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಕನಾಗುವದು ಸಂಭವನೀಯವಿದೆ.”

“ಹಂಬೀರರಾಯನು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಗುಣಾಢ್ಯನಿರುವನೆಂಬದನ್ನು ನಾನು
ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲ.” ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದನು.

“ಇವನು ಹಿರಿಯರಿಗಿಂತ ಬೇಗನೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈಭವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸು-
ವನು.” ಎಂದು ಮಹಾರಾಜರು ನುಡಿದು: —“ಮಾನಾಜಿರಾಯರೆ, ಇಂದೇ
ದಾಲಿತರಾಯನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿರಿ. ಹಂಬೀರರಾಯನ
ಉಪದೇಶದಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದೆಂಬ
ದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೇಬೇಕು.”

“ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಈಗಲೆ ದಾಲಿತರಾಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಬಿಡುವೆನು.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರು ಹಂಬೀರ
ರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: —“ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಲು ಅವ
ಕಾಶ ಮೊರೆಯಲಿಲ್ಲೆಂದು ನೀನು ಖೇದಗೊಳ್ಳಬೇಡ. ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
ಭಾಗ ವಹಿಸಲು ನಿನಗೆ ತುಂಬಾ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಬೇಗನೆ ಕರ್ನಾ

ಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಮಾನಾಜಿ ರಾಯರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡು.”

ಮಹಾರಾಜರು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಎದ್ದನು. ಇಬ್ಬರೂ ಹೋದ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದಾಲತರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ: —“ಉದಾರ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ, ನಿನ್ನ ಗುಣಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಲ್ಪ ಮತಿಯಾದ ನನ್ನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೇ ಮೊರೆಯುವು.”

“ದಾಲತರಾಯರೆ!” ಹಂಬೀರರಾಯನು ಏನಯದಿಂದ : —“ನೀವು ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವಷ್ಟು ಮಹತ್ವವು ನನ್ನಂತಹ ಅಲ್ಪನಲ್ಲೇನಿವೆ? ಮಹಾರಾಜರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಶೋಭಿಸುವದಲ್ಲವೆ, ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಹೀಗಾವರೆ ಸಲ್ಲದು.”

“ನಾನು ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು. ಮುಖಸ್ತುತಿ ಮಾಡುವ ಗುಣ ನನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರು ಗುಣಸಿದ್ಧಿಗಳಿರುವದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿತೆ. ಅದರ ಸೇವಕರಾದ ನಿಮ್ಮಂಥವರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವರ್ಣನೀಯ ಗುಣಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಭೂಷಣಾಸ್ಪದವಿದೆ. ನೀವು ನನಗೆ ಜೀವದಾಸ ಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ನಾನು ಅಜನ್ಮವಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.”

“ದಾಲತರಾಯರೆ, ಭಾರತವರ್ಷವು ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಬಳಲತೊಡಗಿರುವದೆಂಬದು ನಿಮ್ಮಂಥ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋದುದು ಶೋಚನೀಯವು. ಪರಕೀಯರ ಆಳಿಕೆಯು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವಂತೆ ನಿಮ್ಮಂಥ ಸ್ವಕೀಯರೇ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸತೊಡಗಿದರೆ ನಮ್ಮ ನಷ್ಟ ಚರ್ಯೆಯೆ ದಿನಗಳು ಮುಗಿದಿಲ್ಲವೆನ್ನ ಬೇಕಾಗುವದು. ಮಹಾರಾಜರು ಹಿಂದುಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವರೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಕೇವಲ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅವರು ಇಷ್ಟು ಹೋರಾಟವನ್ನು ಏಕೆ ನಡೆಸಿಯಿರಬೇಕು? ಈ ಪರಿಯಾಗಿ ಏಕೆ ಶ್ರಮ ವಹಿಸಬೇಕು? ವೇದರ ದಯೆಯಿಂದ ಅವರ ಮೈಭವಕ್ಕೇನೂ ಕೊರತೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಾಧಾರಣ ತರದ ಸೈನಿಕನಂತೆ ಸಹ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ನಿಮ್ಮಂಥ ಜನರೇ ಪರಕೀಯರ ಅಧಿ

ಕಾರವನ್ನು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಾಹಸ ಪಡತೊಡಗಿರುವಿರಿ. ನೀವು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲವೆ? ಭಾರತವೇಶವು ನಿಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯಲ್ಲವೆ? ನಿಮ್ಮ ಮಾತೆಯು ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ನೀವು ಇಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲವೆ? ನಿಮ್ಮ ವಿತ್ತ ಜೀವಿತಗಳು, ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ನಿಮ್ಮ ತಾಯಿ ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲವಿಲ್ಲವೆ? ನಿಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವೇ ನಿಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಮೇಲಿರಬೇಕೆಂದು ನೀವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವದಿಲ್ಲವೆ? ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧಂಡಜಿಯುಧವನು ಕೂಡ ಮಹಾರಾಜರ ಉದಾತ್ತ ಧೈರ್ಯ ಗೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವರ ಸೇವಾನುಸೇವಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು, ಕೆಂಬತುನಾ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೂಡ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಮಹಾರಾಜರೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಅದು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ, ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದುವಿನ ಕಾರ್ಯ. ನಿಮ್ಮಂಥ ಸತ್ಪರಾಲಿಗಳು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನ ವಾಗುವದು ನೋಡಿರಿ! ನೀವು ಶೂರರು, ಸಾಹಸಿಗಳು; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮಹತ್ವ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವು ಜಾಗೃತವಾದರೆ ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಈಗ ನಾನು ದೇಳಲಾರೆನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೊರಗಿನ ನಿಮ್ಮ ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿರಿ; ನಿಮ್ಮ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿರಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಂದಿರಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿರಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿರಿ. ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅಳಾಗಿರುವನು; ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಎದ್ದು ಬಂದವನು ಧನಿಯಾಗಿರುವನು. ಇದು ನಿಮಗೆ ಸಂತೋಷವೆ? ನಿಮ್ಮ ಸದಸದ್ವಿವೇಕ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ನನ್ನ ಮಾತಿನ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ ನೋಡೋಣ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಉಪವೇಶದಿಂದ ದಾಲತರಾಯನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛ ವಾದ ಪ್ರಕಾಶವು ಬಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಜರ ಕಾರ್ಯವು ಉದಾತ್ತವಾದದ್ದಿರುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಸ್ವಜನರು ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಸಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿ ಪಾಪಸಂಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಾವಂತನಂಥ ಜನರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರವುಂಟಾಗತೊಡಗಿತು. ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಗುಟ್ಟು ಅರಿಯದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ

ತನ್ನಿಂದ ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಗಳು ಘಟಿಸಿದವಲ್ಲ! ಎಂದು ಅವನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಬಡತೊಡಗಿದನು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವನು ಅಲೋಚಿಸಿ, ತರುವಾಯ:—
 “ಹಂಬೀರರಾಯರೇ, ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಆತ್ಮಾನತನುವು ನನ್ನ ವಿವೇಕ ವನ್ನು ಕುರುಡುಮಾಡಿತ್ತು. ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಉಪದೇಶದಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವನೆಗಳು ಜಾಗೃತವಾಗಿವೆ. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವೆನು; ಹಾಗೂ ನನ್ನ ಧನಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಮಂತನನ್ನು ಸಹ ಇವೇ ಹಾದಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ವಿರೋಧಿತ ಡೆದಾರ್ಯವೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ನಾನು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಸಾಮಂತನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವೆನು. ನಾನು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ನಿಮಗೆ ವಚನಕೊಡುವೆನು. ನಾನು ನನ್ನ ಧನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ನಿಮ್ಮವೇನಾದರೂ ಕೆಲಸ ವಿದ್ದರೆ ಮಾಡಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.”

“ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆ ಇಂತಿ ಅಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲು ನನಗೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ. ನೀವು ವೇವಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಯವರಿಗೆ ನನ್ನ ಸುಖರೂಪತೆಯನ್ನು ಅರಳಿಸಿ; ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯ ಕೆಲಸವು ಬೇಗನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮೂಲಕ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಅನುಕೂಲ ವಿಲ್ಲೆಂದೂ, ಮುಂದೆ ಅನುವು ದೊರೆತೊಡನೆಯೆ ಹೊರಟು ಬರುವೆನೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿ; ಹಾಗೂ ನಂದಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಯಶವಂತರಾಯರಿಗೆ ನನ್ನ ಕ್ಷೇಮ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿಸಿ. ಅವರ ಮಗಳಾದ ಪುತ್ಥಳಿಯು ನನ್ನ ಪ್ರಣಯಿನಿಯು. ಅವಳನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಮರೆಯಲಾಗದು. ಅವಳಿಗಾಗಿ ನನ್ನ ಹಿತಯವಾಗಿ ಆವಾಸ್ತನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ನೀವು ಯಾರೆದುರಿನಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ವಿಜಯದ ಅತಿರೇಕವಾದ ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು.”

“ಹಂಬೀರರಾಯರೇ, ದೌಲತರಾಯನು ನಮನಗುತ್ತ:—“ಈ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಬಂಧಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಂಡ ಮಾತನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಡಲಾರೆನು. ಪುತ್ಥಳಿ ವೇವಿಯವರಿಗೆ ನೀವು ಒಣ ಸಂ ದೇಶವನ್ನಷ್ಟೇ ಕಳುಹಿಸುವಿರೇನು!”

“ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಲಿ?” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಅಲ್ಲಿ

ಯೇ ಕುಳಿತ ಶಂಭುವನ್ನು ಕುರಿತು:--“ದೇವಗಾವಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪುತ್ರನಿಗೆ ಒಂದು ಆಭರಣವನ್ನಾದರೂ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ. ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಭಾಗವಹಿಸದ್ದರಿಂದ ಸುಲಿಗೆಯ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು-ಕಾಣಿಕೆಯ ಪಾಲು ನನಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?”

“ಧನಿಯರೇ, ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಹಣವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡುವೆನು. ನನಗೆ ಜಯಗಡದ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಸಂಭಾವನೆ ದೊರೆತಿದೆ.”

“ಬೇಡ, ನಿನ್ನ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಬೇಡ. ನಾನು ನನ್ನ ಮನುಷ್ಯ ನನ್ನು ಸಾವಂತವಾಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಹಣ-ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ತರಿಸುವೆನು. ನಾನು ವಿಜಯಿ ವೀರರಾದ ಸಿಮ್ಮ ಧನಿಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.” ಎಂದು ದಾಲತರಾಯನು ಶಂಭುವಿಗೆ ಹೇಳಿ:--“ಹಂಬೀರರಾಯರೇ, ನೀವು ಯಾವ ವಿಧದ ಆಶೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನು”

“ಸಿಮ್ಮ ಭಾರ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೇಡ.” ಹಂಬೀರರಾಯನು ವ್ಯಾಕುಲತೆಯಿಂದ:--“ನನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ಭಾವೀ ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅನ್ಯರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವಂಥ ಹೀನಕೋಟಿಯವನು ನಾನಲ್ಲ.”

“ಹಂಬೀರರಾಯರೇ, ನೀವು ಹೀಗೆ ಭಾವನಾಪ್ರಧಾನರಾಗಬೇಡಿರಿ. ಸಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತೀರಿಸಿದರೂ ತೀರದು. ನೀವು ನನಗೆ ಗುರೂಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಜಯಪಡೆದಿರುವಿರಿ. ನೀವು ನನ್ನಿಂದ ಕಾಣಿಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯರಿರುವಿರಿ. ನಾನು ನಿಮಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಕೃತಘ್ನನಾಗುವೆನು.”

“ಸಿಮ್ಮ ಅಗ್ರಹಕ್ಕೆ ನಾನು ನಿರುಪಾಯನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.”

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ದಾಲತರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ನಿರೋಪ ಹೊಂದಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ತನ್ನ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಅವನು ಅಂದೇ ಸಾವಂತವಾಡಿಗೆ ತನ್ನ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅವನು ಧನ-ಕನಕ-ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅನುಚರರೊಡನೆ ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೋದನು.

೧೬ ರಾವಜಿ ಘೋಷಕೆ.

ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ್ದರು. ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ನಿರ್ಧರವಾಗಿತ್ತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ತನ್ನ ಪಡೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಮೇಲೆ ಹೊರಡತಕ್ಕವನಿದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪೂರ್ಣ ಆರೋಗ್ಯಹೊಂದಿ ಶಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನು.

ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಮೊದಲ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಸುಂದರಗಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಮೇಲಿಂದ ಹಾಯ್ದು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಸುತ್ತಗಟ್ಟಿಯ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಯು ದೂರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡಿತು. ಅವನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದನು. ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಸಂದೇಹವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕರೆದು:—“ಹಂಬೀರ, ಆ ಮರಡಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿಳೇ ಕುದುರೆಯ ನ್ನು ಹತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಸೈನಿಕನನ್ನು ನೋಡು. ಅವನು ನಿನ್ನಿ ನಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ನಡೆದಿರುವನು. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಅವನು ಶತ್ರುಸೈನಿಕನಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು ನಮ್ಮ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರುತ್ತಿರಬಹುದು. ನೀನು ನಿನ್ನ ಒಬ್ಬ ಬ್ಬರು ಅನುಚರರೊಂದಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಬೆನ್ನಹತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ತರಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು.”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನಾದರೂ ಅವನನ್ನು ನಿನ್ನಿನಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವೆನು. ಯಾವನೊಬ್ಬ ಪಾಂಥಸ್ತನಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆನು. ಅವನು ಶತ್ರುಗಳ ಸೈನಿಕನಿರಬಹುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು:—“ನಾನೇ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥೀನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವೆನು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಬೇಡ.”

“ಒಬ್ಬನೇ ಹೋಗಬೇಡ. ಶತ್ರುವು ಬಲಿಷ್ಠನಿದ್ದರೆ ಅಪಾಯತಟ್ಟೇತು. ಶಂಭುನೊಬ್ಬನನ್ನುದರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೇಳಿ:—“ನೀನು ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಬದಿಗೆ ಹೋಗಿ

ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಅವನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಾ. ಅವನು ನಿನ್ನ ಕೈಸೇರದಂತಿದ್ದರೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಪರಾಭವಗೊಳಿಸು; ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಾಣ ತೆಗೆಯುವಂಥ ಪೆಟ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಲಾಗದು.”

“ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವೆನು” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಶಂಭುವಿನೊಡನೆ ಹೊರಟನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಶಂಭುವೂ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಶತ್ರುಸೈನಿಕನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಶತ್ರುಸೈನಿಕನಿಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಗಳ ಬುರವುಟವ್ವನಿಯು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಅವನು ಜೊರಳಿ ನೋಡಿದನು. ತನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳೆಲ್ಲರು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರತೊಡಗಿರುವರೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವನಿಗೆ ಆಗಲೇ ಆಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಆಗ ಶಂಭುವು. —“ಧನಿಯರೇ, ಸೈನಿಕನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ಇನ್ನು ಅವನು ಬಾಣದ ಅಕೃತಿ ಮೂರುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಬಾಣ ಬಿಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಕಡಹಲಾ?”

ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಶಂಭುವಿನ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಸರಿಯೇರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಶತ್ರುವನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸುವದು ಉಚಿತವಲ್ಲೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು ಆಗ ಅವನು: —“ರಂಭೂ, ಶತ್ರುಸೈನಿಕನಲ್ಲಿ ಧನುರ್ಬಾಣಗಳಿಲ್ಲ. ಅವನು ಖಡ್ಗಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಥವನ ಮೇಲೆ ಬಾಣಬಿಡುವದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ನಾವು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಖಡ್ಗಯುದ್ಧವನ್ನೇ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.”

ಒಡೆಯನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಶಂಭುವು ನಿರುಪಾಯನಾದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಚೂಕದಿಂದ ಹೊಡೆದನು. ಅದು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಶಂಭುವೂ ತನ್ನ ಕುದುರೆಗೆ ಏಟು ಕೊಟ್ಟನು. ಅದಾದರೂ ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಶತ್ರುಸೈನಿಕನ ಕುದುರೆಯೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಅದು ಕೇಸರಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ತಾಸಿನ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿದರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಶತ್ರುಸೈನಿಕನು ಕೈವಶನಾಗಲಿಲ್ಲ; ಅವರೊಳಗಿನ ಅಂತರವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಕೊನೆಗೆ ನಿರಾಶನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಗುವದಿಲ್ಲೆಯೋ ಎಂಬ ಭಯವು ಹಂಬಲಿರಾಯನನ್ನು ಬಾಧಿಸತೊಡಗಿತು. ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸದೆ ಮಾನಾಜಿ ರಾಯನೆದುರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೇಗೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಶತ್ರುವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗ ಬೇಕೆಂದು ಅವನು ದೃಢನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿ ಕೇಸರಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಲವಾದ ಏಟು ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಕುದುರೆಯ ವೇಗವು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅಂತರವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಹತ್ತಿತು. ಕೂಡಲೆ ಶತ್ರುಸೈನಿಕನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಗೆ ಏಟು ಕೊಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ಮತ್ತೆ ಅಂತರವು ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತು. ಆಗ ಶಂಭುವು:—“ಧನಿಯರೇ, ಈಗ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲಾಗದು. ನಾನು ಅವನ ಕುದುರೆಗೆ ಬಾಣ ಹೊಡೆಯುವೆನು. ಇನ್ನು ತುಸ ವೇಳೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆ ಅವನು ಬಾಣದ ಅಳತೆಯನ್ನು ಮೀರುವನು.” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

“ಬೇಡ; ಬಾಣ ಹೊಡೆಯ ವದು ಬೇಡ. ನಾವು ಪ್ರಯಾಸಬಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಧನುರ್ಧಾರಿಯಲ್ಲದವನ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪದು.”

ಶಂಭುವು ನಿರುಪಾಯನಾದನು. ಅವನು ಕೇಸರಿ ಕುದುರೆಯ ಹಿಂವೆಯ ಸಾಗಿದ್ದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಕುದುರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆ ಸಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಜನವಸತಿಯಿದ್ದುದು ಕಂಡಿತು. ಕೂಡಲೆ ಶಂಭುವು ಕೊಂಬನ್ನೂದಿದನು. ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಜನರು ಎದ್ದರು. ಶತ್ರುಸೈನಿಕನ ಕುದುರೆಯು ಸರುವು-ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ಹಾರುತ್ತ, ಒಡ್ಡು ಬದುಗಳನ್ನು ಜಿಗಿಯುತ್ತ ಹೊರಟಿತ್ತು. ಕೇಸರಿಯೂ ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶತ್ರು ಸೈನಿಕನ ಕುದುರೆಯು ಮುಗ್ಗರಿಸಿ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಸೈನಿಕನು ಜಿಗಿದು ನಿಂತನು. ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಜನರು ಓಡಿ ಬಂದು ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಡಿಗೆ-ಖಡ್ಗಗಳನ್ನೆತ್ತಿದರು. ಕೈಗೆ ಕೈಹತ್ತಿತು. ಸೈನಿಕನು ಒಬ್ಬನು; ಆಕ್ರಮಣಗಾರರು ಹತ್ತಿಂಟು ಜನರು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಯುದ್ಧವು ಸೈನಿಕನಿಗೆ ಅಪಾಯವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವಂತೆ ಕಾಣತೊಡಗಿತು. ಅವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೆಲಹೊತ್ತು ಬಡಿದಾಡಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ತಂಡಮೊಳಗಿನವನೊಬ್ಬನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದು ಆ ಸೈನಿಕನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಡಿಗೆಯಿಂದ ಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದನು. ಆ ಪೆಟ್ಟು

ನಿಂದ ಅವನು ಮೂರ್ಛಗೊಂಡು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ತಂಡದ ಜನರು ಆ ಸೈನಿಕನ ಜೇಬುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೆಲವರು ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ರೇತಿಮೆಯ ವಸ್ತ್ರ, ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಅಂಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು:—“ನರಾಧಮರೆ, ದೂರ ಸರಿಯಿರಿ; ಮೂರ್ಛಗೊಂಡಿ ಬಿದ್ದ ಸೈನಿಕನ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡತೊಡಗಿರುವಿರಾ? ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ರುಂಡವನ್ನೇ ಕಡಿದು ಹಾಕುವೆನು!” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಹೊಸ ಜೇಟಿ ಮೊರೆಯಿತು! ಹೊಸಜೇಟಿ ಮೊರೆಯಿತು!” ಎಂದು ಆ ಕಳ್ಳರು ಕೂಗುತ್ತ ಆ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲೆಲೇರಿ ಹೋದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಆ ಕಳ್ಳರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಗಿಬಿದ್ದು ಒಡ್ಡದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕಡಿಯತೊಡಗಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಂಭುವೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಇಬ್ಬರೂ ಕಿನ್ನರೋಡನೆ ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವೈದು ಜನ ಕಳ್ಳರು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದರು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆದರಿ, ಉಳಿದ ಕಳ್ಳರು-ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದರು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಶಂಭುವನ್ನು ಕುರಿತು—“ಶಂಭೂ, ನೀನು ಆ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಉಪಚರಿಸು. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಅವನು ಗತಾಸುವಾಗಿಲ್ಲ; ಬವಳಿ ಬಂದು ಬಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವದು.” ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕುದುರೆಯಿಂದಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ಒಂದು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಸೈನಿಕನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಶಂಭುವು ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಝರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತಂದು ಆ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಉಪಚರಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಅವನು ಮೂರ್ಛ ತಿಳಿದು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ:—“ನೀವು ಯಾರು?” ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ನಾನು ಮಾನಾಜಿರಾಯರ ಜಮಾದಾರನು. ಘಾಕಡೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಸರದಾರರೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬಹುದು”

“ಕೇಳುವೆನು.” ಎಂದು ಆ ಸೈನಿಕನು ನುಡಿದು, ಕಳ್ಳರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಎಡವಿ ಕುದುರೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತು. ಕುದುರೆಯು ಬೀಳದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಕಳ್ಳರ ಕೈಗೂ ನಿಮ್ಮ ಕೈಗೂ ಸಿಗುವ ಸಂಭವವಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀವು ತ್ರೈಪಕ್ಷದವರಾದರೂ ಕಳ್ಳರ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಿದಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ಮರೆಯೆನು.”

“ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರವೇತರದು? ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವರು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಮಿತ್ರರಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಪಾರು ಮಾಡುವುದು ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮವಾಗಿದೆ.”

“ನಾನಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಇಲ್ಲವೋ! ಶತ್ರುನು ಸಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತಿರಲು, ಏಕೆ ಸಾರಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮುನ್ನು ನಿರುತ್ತಿದ್ದೆನು.”

“ನೀವು ಯಾರೆಂಬವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ?”

“ಏಜಾಪುರದ ಅದಿಲಶಾಹಿಯೊಳಗಿನ ಬಾ ಜೀ ರಾಯ ಘೋರಪಡೆಯೆಂಬ ಸರವಾರರ ಪೆಸರನ್ನು ನೀವು ಕೇಳಿರಬಹುದು. ಆ ಸರವಾರರ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಜಮಾದಾರನು ನಾನು. ನನ್ನ ಹೆಸರು ರಾವಜಿ ಘೋರಪಡೆಯೆಂದಿರುವುದು.”

“ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಅಧರ್ಮದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಆಚರಿಸುವವರಾದ ನೀವು ಧರ್ಮದ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಯಾರಿದ್ದರೂ, ಕಳ್ಳರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಜೀವ ಮರಣ ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಾವು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಗಣಿಸಲ್ಪಡುವೆವು. ಇಷ್ಟರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಯವನ ರಾಜ್ಯಗಳೊಳಗಿನ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ. ಕೇವಲ ಅನ್ಯಾಯ ಅನೀತಿಗಳೇ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮನೆಯೊಡೆಯರಾದ ಮೂಲಕ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ಹುಟ್ಟುವವಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಧರ್ಮದ ರಾಜ್ಯ. ಅಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಧರ್ಮದ ರಾಜ್ಯವು ಭಾರತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕೆಂದು ಮಹಾರಾಜರ ಅರ್ಪಣೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿದೆ. ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಗುಟ್ಟೇನು, ಯವನರಾದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಗುಟ್ಟೇನು ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾರದೆ ಕೇವಲ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ, ಸಮಾಜವನ್ನೇ ಕೆಲಸವುನಾ ಭಾರತ ದೇಶವನ್ನೇ ಅಧೋಗತಿಗೆ ಎಳೆಯುವ ನಿಮ್ಮಂಥ ಹಿಂದುಗಳು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಯವನರಿಗಿಂತಲೂ ಕ್ರೂರರು. ನೀವೊಬ್ಬರು ಜಮಾದಾರಿಕೆ ಮಾಡಬಹುದು; ಸರದಾರಿಕೆ ಮಾಡಬಹುದು; ಅಮಾತ್ಯರಾಗಬಹುದು; ಮಂಡಲೇಶ್ವರರೂ ಆಗಬಹುದು; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು-ಮರಿಗಳು ಆಪ್ತೇಷ್ಟರು ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರು ಮೊದಲಾದವರು ಯಾವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಭಾವೀಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯೇನು, ನಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯು ಈ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಎಂಥ ದುರ್ದಶೆಗೆ

ಈಡಾಗಬಹುದು ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾರದೆ ಕೇವಲ ಜಪ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೇ ಬಿನ್ನಹತ್ತಿದರೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ವೂನ್ನರ ಚರಿತ್ರವು ಅಚ್ಚ ಕರೀ ಮುಸಿಯಿಂದ ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತೆ ಬರೆಯ ಲ್ಪಡುವದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೊಬ್ಬರು ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ; ನಿಮ್ಮ ಆಸ್ತಿಗಳು ಅವರ ಪಾಲಾಗಿವೆ; ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ ವ ಏಡಂಬನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ; ನಿಮ್ಮ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರ ಶೀಲ-ಮಾನಗಳು ಹಾಳಾ ಗುತ್ತಲಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಸ್ವಾನಂದದಿಂದ ಸಹನೆ ಮಾಡು ಁರಾ? ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ವೀರತೆಯಿಲ್ಲವೇ? ಸಾಹಸವಿಲ್ಲವೇ? ಸ್ವಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲವೇ? ಹೇಳಿರಿ, ನೀವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತು ಪಾಪಾಣರಾಗಿರುವಿರಾ? ಇಂಥ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಜನರನ್ನು ಭಾರತ ಮಾತೆಯು ಯಾಕೆ ಹೆರಬೇಕು? ಇಂಥ ಸೂತ್ರಾಂತಕಿ ಗಳನ್ನು ಹೆರುವದಕ್ಕಿಂತ ಅವಳು ಬಂಜೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಏನು ತಪ್ಪಿತ್ತು? ಮಹಾ ರಾಜರು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರ ಮುರ್ನುವು ನಾಮಾಂಕಿತ ಜನ ರಿಗೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋದದ್ದು ದೇಶದ ದುರ್ವೈಕವ!”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕವಾದ ಮಾತುಗಳು ರಾವಜಿ ಘೋರಸದೆಯ ಮುರ್ನುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಗಲಿದವು. ಅವನ ಧರ್ಮಭಾವನೆಯು ರಾವಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಮೊದಲೇ ಪರಿಣಾಮವನ್ನಂಟು ಮಾಡಿತ್ತು. ಈಗ ಅವನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಏವೇಕೋದಯವಾಯಿತು. ಶಾಹೀ ರಾಜ್ಯದ ಪಡಿಕಟ್ಟು ಹೇಗಿದೆ? ಆ ಆಡಳಿತೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗಾಗುವ ಅನಿಷ್ಟವೇನು? ಆ ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ನಾವು ಹೇಗೆ ಕಾರಣೀ ಭೂತರಾಗತೊಡಗಿರುವೆವು? ಮೊದಲಾದವಿಚಾರಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ತಲ್ಲಣಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು. ಆಗ ಅವನು ಸಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಣಿಯಿಂದ:—“ಸರ ದಾರರೇ, ನಿಮ್ಮ ಭಾಷಣದಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಏವೇಕೋದಯವಾಯಿತು. ನಾನು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಸರದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವೆನು. ಇದೇ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ ”

ರಾವಜಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಜರ ಉದಾತ್ತನಾದ ಧೈರ್ಯದ ಪರಿಚಯವಾಗದ್ದರಿಂದ ರಾವಜಿ ಯಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಸರದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧರಾಗಿರುವರೆಂಬದು ಅವನಿಗೆ

ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ರಾವಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಈಗ ದೆಚ್ಚು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮಾನಾಜಿ ರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಪುಸ್ತಕರಮಾಡೋಣ. ಮಾನಾಜಿರಾಯರು ಪ್ರಚಂಡಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ನೆರವು ಮೊರೆತರೆ ಏಕೆ ತಾಗುವದು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹ ಸವೆಯಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ನೀವು ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿಯೇ ವಹಿಸುವಿರಿ!”

“ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯೇ?” ಎಂದು ಸಿಕ್ಕಯ್ಯನಿಂದ ರಾವಜಿಯು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು.

“ಹೌದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇಕೆ ಸಿಕ್ಕಯ್ಯ?”

“ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಸರಬರಾಜು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಚಂಡನಿರುವನು. ಅವನು ಆದಿಲಶಾಹಿಗೂ ಖೂನಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಹೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಅನೇಕ ಪುಂಡತನ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಆದಿಲಶಾಹಿಗೆ ಶತ್ರುನಿರುವದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಮುರಿಯುವದು ಅನುಚಿತವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ? ಅವನ ಉಪದ್ರವದಿಂದ ಶಾಹೀರಾಜ್ಯವು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಹೆಣ್ಣಾಗುವದು. ಮಹಾರಾಜರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ, ಅವನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸುವದು ವಿಹಿತವೆನಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ನನ್ನ ಮತ.” ಎಂದು ರಾವಜಿಯು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು.

“ರಾವಜಿರಾಯರೇ” ಪುಂಡೀರರಾಯನು ವಿಚಾರಾರ್ಥವಾಗಿ:—
“ಪ್ರಚಂಡರಾಯನಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಿಚಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಅವನ ಧೈರ್ಯ ಸಾಧನೆಯೂ ಅನುಚಿತವಾದದ್ದಿವೆ. ಅವನು ಆದಿಲಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವದೂ ಶಾಹೀ ಸೈನ್ಯಮೊಡನೆ ಮೋರಾಡುವದೂ ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವನು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಜನರಿಗೆ ಕೂಡ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತ ನಡೆದಿರುವನು. ಅವನು ಯಾರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಮನ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಯಾವನಾದರೂ ಶ್ರೀಮಂತನು ಇಲ್ಲವೆ ಸರದಾರನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಮಾನುಷ ಭಲನೆ ಮಾಡಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ; ಹಾದಿಗರನ್ನು ಸುಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಿರುವ ಮೂಲಕ ಅವನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸುವದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮಹಾರಾಜರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯ

ಮೊದಲನೆಯ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ಪ್ರಚಂಡಗದ ಮೇಲೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.”

ಮಹಾಜರ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರಸರಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ರಾವಜಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಧೈಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಗ್ಧರಾಗುವದರಿಂದಲೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಜನರು ಕಾಯಾವಾಚಾಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಹಸಪಡುತ್ತಿರುವರೆಂಬದರ ಮನವರಿಕೆಯು ಅವನಿಗಾಯಿತು. ಅವನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ: “ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮಗೆ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಋಣಿಯಾಗಿರುವೆನು.”

“ರಾವಜಿರಾಯರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ, ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲರ ಕಾರ್ಯವು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹಿಂದುವಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವನೋ ಹಾಗೆ ಹಾಗೆ ಯಾವ ವಿಧದ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಉನ್ನತಿ ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆಯುವನು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಯಾವನಿಂದ ಎಷ್ಟು ಎಷ್ಟು ಸಾಹಸವಾಗುವದೋ ಅಷ್ಟು ಅಷ್ಟು ಅವನ ಉನ್ನತಿಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಇಂಥ ಸಮಾನ ಭಾವವು, ಇಂಥ ನಿಷ್ಪ್ರಹತೆಯ ದೃಶ್ಯವು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹೊರತು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಮೊರೆಯಲಾರದು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿ, ತಾನು ಯಾರು, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು, ತನ್ನಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ಕೆಲಸಗಳಾದಾವು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಶಂಭು-ರಾವಜಿಯರೊಡನೆ ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಶಿಬಿರದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯ ವಿಸಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಹೊಸ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯು ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಅನಂದವಾಗಿ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಶ್ಲಾಘನೆ ಮಾಡಿದನು.

೧೭ ಪ್ರಚಂಡಗಡ.

ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಬಳಿಯ ವನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫಾಕಡೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಶಿಬಿರವಿತ್ತು. ಅವನ ಶಿಬಿರದಿಂದ ದುರ್ಗವೇನೂ ದೂರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅವನ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ದುರ್ಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಮುಳುಗಿದ್ದನು. ಪ್ರಚಂಡಗಡವು ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿನ ಕೋಟೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ನೆಲಕೋಟೆಯು. ಕೋಟೆಯ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಆ ನೆಲಕೋಟೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಚಂಡವಾಗಿಯೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಅದು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಭೇದ್ಯ ದುರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲು ಸಹ ಒಳ್ಳೆ ಭದ್ರವಾದ್ದಿತ್ತು. ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಆಳವಾದ ಕಂದಕವಿತ್ತು. ಆ ಕಂದಕದ ತುಂಬ ನೀರು ತುಂಬಿರುತ್ತಿದ್ದು, ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಮಾರ್ಗವಿತ್ತು. ಆ ಮಾರ್ಗವು, ಅನಾವಶ್ಯಕವಿದ್ದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂಥವಿತ್ತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಲು ಹೊರಟ ಸಂಗತಿಯು ಗುಪ್ತಚರರಿಂದ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ತೆಗೆಮಹಾಕೆದ್ದನು. ಒಳಗಿನ ಸೈನಿಕರು ಶತ್ರುಗಳ ದಾಳಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ದಾಳಿಯ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದನು. ಒಳಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯು ಮಾನಾಜಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನಿಗೆ ಅಂತಃಶತ್ರುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದರು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಲೆಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಅವನ ವರ್ಚಸ್ಸಿಗೂ ಕ್ರೂರತನಕ್ಕೂ ತಲೆಬಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಅವನಿಗೆ ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳ ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲವಿರಲಿಲ್ಲ. ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿ, ಶಸ್ತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಜನರು, ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಗುಪ್ತಚರರು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಶಕ್ತಿಯೆಷ್ಟು, ಸೈನ್ಯದ ಅಳತೆಯೆಷ್ಟು, ಕೋಟೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ರೀತಿ ಹೇಗೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಪ್ರಚಂಡತರದ ಆಚಾರ್ಯ ಜನತೆಗೆ ಬೇಸರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದಾಗ ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುವದು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಲ್ಲ. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಈ ಒಡಕು ಜನರಿಂದ ಮನಸ್ವಿಯಾಗಿ ಲಾಭಹೊಂದತೊಡಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದವು. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಂಬೀರರಾಯನೊಡನೆ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ತನ್ನ ಸಿವಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿದನು.

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮತದ ಮೇಲೆ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ದೇಶಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ರಾವಜಿಯ ಬರುವಿಕೆಯು ಅವನಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನೇ ಉಂಟುಮಾಡಿತ್ತು. ಹಂಬೀರರಾಯನಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆಗೆ ಉಚ್ಚತರಗತಿಯ ವೀರರತ್ನಗಳು ದೊರೆಯತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಮನಸ್ಸು ಒಳ್ಳೇ ಸಂತುಷ್ಟತೆ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಜನರು ತಿಳಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರಚಂಡಗಡವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವವೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ಆಶೋಚಸುವದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಅವನು ರಾವಜಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು:—
“ಹಂಬೀರ, ನೀನು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿರುವ ಮೂಲಕ ನಾನು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಚಂಡಗಡವನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಿನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ನಾನೊಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಯೋಜನೆಯು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುವದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಾನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಯೇ ಹೇಳುವೆನು. ಪ್ರಚಂಡಗಡವನ್ನು ಯಾವ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೆಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಿನ್ನ ಮತವೇನುಂಟು?”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ವಿಸ್ಮಿತನಾದನು. ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ನುರಿತ ನಾಮಾಂಕಿತ ಯೋಧನೂ, ಅನೇಕ ಸಂಗ್ರಾ

ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಚಂಡಗಡಕ್ಕಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುರ್ಗ-ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕೈ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡವನೂ ಆದ ಮಾನಾಜರಾಯನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹಂಬೀರ ರಾಯನನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಅಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿಯೇ ಕೌತುಕದ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಹೀಗೆ ಕೇಳಿರಬೇಕೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದು, ಮಾನಾಜಿ ರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ಇಂಥ ಗಹನ ವಿಷಯಗಳು ನನ್ನ ಅಲ್ಪಮತಿಗೆ ತೋಚవు. ತಾವು ಕೌತುಕಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಾನಾ ದರೂ ಏನಾದರೊಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಕೌತುಕಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಗಹನ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ನಾನೆಂದೂ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಲಾರೆನೆಂಬದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.”

“ಹಂಬೀರ,” ಮಾನಾಜರಾಯನು ನಸುನಗುತ್ತ:—“ನಾನು ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿಯೂ ಹೀಗೆ ಕೇಳಿಲ್ಲ; ಕೌತುಕದ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಕೇಳಿಲ್ಲ. ರಾಜಕಾರಣವು ಗಹನವಾದದ್ದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಸ್ವಕೀಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಸಯುಕ್ತಿಕವೋ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವದು ಏಕಿತವಾದದ್ದು. ನಾವು ಅನುಭವಿಕರು, ನಮ್ಮ ಮತವೇ ಸರ್ವ ಸಮ್ಮತವು; ನಾವು ವರಿಷ್ಠರು ಮಾದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದುಕೊಂಡು ಏಕದೇಶೀಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗದು. ನೀನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದರೂ, ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಇದೀಗ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದವನಿದ್ದರೂ ಪ್ರಸಂಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನನ್ನಂಥವನು ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಮತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಪಾತ್ರ ತೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದು. ಪ್ರಚಂಡಗಡವು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಶವಾಗಲು ಉಪಾಯವೇನೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸು ನೋಡೋಣ ”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ನನ್ನ ಮತವು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ್ದಾಗಬಹುದೆಂಬದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮಂಥ ಹಿರಿಯರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡದಿರುವದು ಅನುಚಿತವಾಗಬಹುದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಯೋಚಿಸಿ:—“ಪ್ರಚಂಡಗಡವು ನೆಲಕೋಟೆಯಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಭದ್ರವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲಿನ ಕಂದಕವು ಬಹಳೇ ಆಳವಾದದ್ದೂ ಅಗಲವಾದದ್ದೂ ಇರುವದು. ಕಂದಕ ದಾಟಲು ಇದ್ದ ಸೇತುವೆಯು ಈಗ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಕಂದಕವನ್ನು ಕಲ್ಲು-ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ದಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕೆಲ

ಸವು ಸಾಹಸದ್ವೇನೋ ನಿಜವು; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ಕೋಟಿ ಯನ್ನು ತಲುಪುವದೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿಸುವಾಗ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಗುವಷ್ಟು ನಿಜವು. ಆದರೂ ನಾವು ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಕೆಲಸವಾದರೆ ಅರ್ಧ ಕೆಲಸವಾದಂತಾಗುವದು. ಇನ್ನುಳಿದ ಕೆಲಸವು ಕಠಿಣವಾದದ್ದಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಕೋಟಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಒಡೆದು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಮಗೆ ವಿಜಯವು ಸಿತ್ತಿತವಾಗಿ ಲಭಿಸುವದು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಲಭಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಅಂತಃಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಲಾಭ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಆನಂದ ವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು:-“ಹಂಬೀರ, ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಂತೆಯೇ ಇದೆ; ಆದರೆ ಕೋಟಿಯ ಬಾಗಿಲು ಮಾತ್ರ ಒಡೆಯಲು ಅಸಾಧ್ಯ ವಿರುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಅಂತಃಶತ್ರುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ.”

“ಹಾಗಾದರೆ ಕೋಟಿಯ ಕಂದಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವೆನು.”

“ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಶತ್ರುಗಳು ಕೋಟಿ ಯಿಂದ ಬಾಣ ಹೊಡೆಯುವರು; ಕಲ್ಲು-ದುಂಡಿಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುವರು. ಇವೆಲ್ಲ ಗಂಡಾಂತರಗಳಿಗೆ ಎವೆಗೊಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಪೂರೈಸಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ರಾವಜಿ ಘೋರ ಪಡೆಯು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶ್ವಾಸದವನಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅವನನ್ನೂ ಸಹ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡ ಜಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ನಮ ಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ:-“ಸರದಾರಸಾಹೇಬರೆ, ಜಮಾದಾರಸಾಹೇಬರೆ, ಪ್ರಚಂಡ ಗಡವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ನೀವು ಬಹಳೇ ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಹ ಸಂಗತಿಯು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ದುರ್ಗವು ಅಸಾಧಾರಣವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಪ್ರಚಂಡನಿರುವದರಿಂದಲೂ ನಿಮಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿ ಸಲು ಕಠಿಣವಾಗುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ಅರಿತು, ಆಯ ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿ

ಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಟಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂಥ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳು ಇರುವವು. ಒಂದು ನೆಲಮಾರ್ಗವೂ ಉಂಟು. ಸಿಮ್ಮ ಯೋಜನೆಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಮೇಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಜಯವು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಮಾತಾದರೂ ಬಹಳೇ ಪ್ರಯಾಸಪಡಬೇಕಾಗುವದು; ಪ್ರಾಣಹಾನಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ.”

“ಧುಂಡಜಿ!” ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹರುಷವಿಂದ:—“ನೀನು ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಏಕೆತನಾಯಿತು. ನೀನು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಸ್ನೇಹಿತನಿದ್ದೆ. ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಈ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿದವನಿರುವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳ ಗೊತ್ತನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನಿರುವೆ. ನನ್ನ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯವು ಇವೀಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ನೀನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡು.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಧುಂಡಜಿಯು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿದನು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ನಸಕಿನಲ್ಲಿ ರಾವಜಿ-ಧುಂಡಜಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮುಂದಾಳುವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ನಿಂತನು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗಿವೆಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ತಂದುಹಾಕಿ ಕಂದಕದಲ್ಲಿ ತುಂಬುವ ಕೆಲಸ ಸಾಗಿತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಈ ಸಾಹಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಬೆರಗಾದನು. ಅವನಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಹಸಿಯೂ ಅಭಿಮಾನದವನೂ ಇದ್ದನು. ಶತ್ರುಗಳ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಸಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿಸಿದನು. ಕೋಟಿಯಿಂದ ಬಾಣಗಳ ಮಳೆಬೀಳತೊಡಗಿತು. ಶಿರಾವೃಷ್ಟಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಕಂದಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಗತಾಸುವಾದರು; ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಗಾಯಗೊಂಡರು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಶತ್ರುಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಲು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಅವನ ಸೈನಿಕರು ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಹೊಡೆಯತೊಡಗಿದರು. ಇಂಥ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಂದಕ ಮುಚ್ಚುವ ಕೆಲಸ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಪೂರಾ ಮುಚ್ಚಿತು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಕಂದಕವನ್ನು ದಾಟಿ ಕೋಟಿಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು.

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಕೋಟಿಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಕೊಡಲಿಗಳಿಂದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಕಡಿಯತೊಡಗಿದರು. ಆ ಬಾಗಿಲು

ಬಹಳೇ ವಪ್ಪವಿತ್ತು ಜಿಗಟು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದಂಥದಾಗಿತ್ತು; ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ತುಂಬ ಉದ್ದವಾದ ಮೊಳೆಗಳಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಡಲೆಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಪೂರ್ವಯೋಜನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಮೊಳೆಗಳಿಗೆ ಅರಿವೆ ಸುತ್ತಿ ಎಣ್ಣೆ ಸುರುವಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿದನು. ಈ ಯೋಜನೆಯು ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಬಾಗಿಲು ಸುಟ್ಟು ಕಳಚಿ ಬಿತ್ತು. ಅದರ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂಥವೇ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾಗಿಲಿತ್ತು, ಅದನ್ನೂ ವರೂ ಸುಡುವ ಸಾಹಸವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುತ್ತ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಗೋಸಾವಿಯು ಮಾನಾಜರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು “ಸರವಾರರೆ, ನೀವು ಕೋಟೆಯೊಡೆಯುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡದೆ ಹೊರಡಲೊಪ್ಪಿದರೆ ನಮ್ಮ ಧನಿಯು ನಿಮಗೆ ಹೇರಳವಾದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಿರುವನು.” ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಗೋಸಾವಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಚಕಿತನಾದನು. ಈ ಭಗವೀವ್ರಧಾರಿಯು ಸಂಧಾನದೂತನಾಗಿ ಏಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು? ಇವನು “ಜವಾದ ಗೋಸಾವಿಯಿರಬಹುದೆ? ಇಲ್ಲವೆ ಮೋಸಗೊಳಿಸುವವರಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿರಬಹುದೆ? ಮೊದಲಾದ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ತಲೆ ತೋರಿದವು; ಆದರೆ ಅವನು ಆಗ ಭಗವೀವ್ರಧರ ಆ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡದೆ ನಿಷ್ಕೂರನಾಗಿ:—“ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು; ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಯಿಂದ ಒಪ್ಪಂದದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಬರುವವೋ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಧನಿಯು ಒಪ್ಪಬೇಕು.”

“ಅಂದರೆ?” ಗೋಸಾವಿಯು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ:—“ಎಲ್ಲ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂದೇಶ ಬಂದರೆ?”

“ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಯಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು.”

“ಹೀಗೆ ಹಟ ಹಿಡಿಯುವದು ಒಳಿತಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಚಂಡನಿರುವನು. ಅವನು ಸಂತಸ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರೆ, ನಿಮ್ಮೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬರೂ ಜೀವಂತ ಉಳಿಯಲಾರಿರಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನೋಡಿರಿ. ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವೊಪ್ಪಿ ಕಪ್ಪುಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಧನಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲು, ನೀವು ಅವನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು

ದೋಚುವ ಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನೋದಯವು ಸಿದ್ಧಿಸಲಾರದು. ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಸೈನಿಕರಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಸೇನಾಶಕ್ತಿಗೆ ಎದುರಾಗಬೇಡಿರಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ; ಸಂಧಿಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ವೃಥಾವಾಗಗೊಡಬೇಡಿರಿ.”

ಗೋಸಾವಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು. ಆಗ ಅವನು ಗುಂಭೀರ ವಾಣಿಯಿಂದ:—ಗೋಸಾವಿ ಮಹಾರಾಜರೆ, ನಿಮ್ಮ ಭಗವೀ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಪವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಒಡೆಯನಲ್ಲಿ ಸೇನಾಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಧಿಯಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಆತಂಕವೇನೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಒಡೆಯನ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿದ ಹಾಗೆ ಬಿಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನೋಡಲಾಗಿ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಚಂಡನಿರುವನು. ಅವನು ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡನಿರುವನೆಂಬದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿವೆ. ಸುಲಿಗೆ, ಕೊಳ್ಳೆ, ಕೊಲೆ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಪ್ರಜಾಜನರಿಗೆ ಯಮಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಅದರ-ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವ್ಯನುಷ್ಠಾನು ಪ್ರಜಾಜನರ ಮೇಲೆ ಯಾವ ವಿಧದ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಅನರ್ಹನಿರುವನು. ಯಾವನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವನು ದಂಡನಾರ್ಹನು; ಅಧಿಕಾರಾರ್ಹನಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಇಷ್ಟೇ ಸಂದೇಶ ತಿಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರನ್ನು ನಿಃಶಸ್ತ್ರಗೊಳಿಸಿ ಶರಣು ಬರತಕ್ಕದ್ದು; ನಾನು ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯಲು ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದು. ಮಹಾರಾಜರು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ವಿಷಯಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡತಕ್ಕವರು. ಅವರ ನಿರ್ಣಯವೇ ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಣಯ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನಾನು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾರೆನು.”

“ನಿಮಗೆ ವಿನಾಶ ಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿದೆ.” ಎಂದು ಗೋಸಾವಿಯು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟವನೇ ಶೀಘ್ರ ಗತಿಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಹೋದನು.

ಗೋಸಾವಿಯು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಉರಿಯುವ ಪಂಜುಗಳು ಕಂದಕದಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳತೊಡಗಿದವು. ಆ ಪಂಜುಗಳು ಯಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದವಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿಹತ್ತತೊಡಗಿತು. ಅಸಂಖ್ಯ ಪಂಜುಗಳಿಂದ ಆ ದಾರಿಯು ಜ್ವಾಲಾಮಯವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಮೇಲಿನಿಂದ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಸೈನಿಕರ ಮೇಲೆ ಶರವೃಷ್ಟಿ-ಸಾಞ್ಞಾನವೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ನೋಡಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಬೆದರಿದರು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದರೆ ಸರ್ವನಾಶವಾಗುವದೆಂಬ ಚಿಕ್ಕವು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ತೋರಲಾಂಭಿಸಿತು. ಕಂದಕದೊಳಗಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಸುಟ್ಟುಹೋದರೆ ಆಚೆಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗಲು ಮಾರ್ಗ ಸಹ ದೊರೆಯದೆ ವೃಥಾವಾಗಿ ಪ್ರಾಣನಾಶವಾಗುವದೆಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಬೆದರಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಕಂದಕ ದಾಟಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಆ ಸೈನಿಕರು ಉರಿಯಲ್ಲಿಯೆ ದಾಟುತ್ತ ಎಲ್ಲರೂ ಆಚೆಯ ದಂಡೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ರಾವಜಿಯೂ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಾಗದಂತೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಬಾಚಿಸಿದರು. ತನ್ನ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲರು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದು ನೋಡಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮವಾಯಿತು. ಅವನು ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ ದಾಳಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು.

ಕಂದಕದೊಳಗಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟು ಹೋದುದರಿಂದ ಶ್ರಮಬಟ್ಟು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವೇ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಅಂಥ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವದೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೇ ಸಾಹಸದ ಮಾತಾಗಿತ್ತು; ಯಾಕಂದರೆ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನವರು ಜೀವದ ಹಂಗುಮೊರೆದದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಹೋರಾಟವು ಬಹಳೇ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಅದುದರಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಯಾವದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನೇ ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು ಗೊತ್ತಿದ್ದವು; ಆದರೆ ಈಗ ಆ ಮಾರ್ಗಗಳ ಗುರುತುಗಳೇ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೋದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದ ಶೋಧವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:-“ಧುಂಡಜಿ, ನೀನು

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪರಿಚಯವನಿರುವೆ. ನೀನು ಸಮೀಪದ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗವೆಲ್ಲಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಾ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ಜನರಾದರೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಮರಾಢ್ಪಾಡವನ್ನು ತೆರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹಳೇ ಅಸಂತುಷ್ಟರಿರುವರು. ಅನ್ಯಾಯವ ಆಳಿಕೆಯು ಹೋಗಿ ಧರ್ಮ ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ಪ್ರಜಾಪೀಡೆಯು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವವೆಂದರೆ ಅವೇನೂ ಸ್ವಾಮೀಶ್ವರನ ವಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಬೋಧಿಸು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೇ ನೆರವೇರತಕ್ಕದ್ದು. ಕೋಟೆಯು ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವಾಧೀನವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ನಾರವಾಗುವವೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಯಂಥತವಾಗಿ ಹೇಳು. ನಿನ್ನ ಸೆರವಿಗೆ ಬೇಕಾದರೆ ಘೋರ್ಪಡೆ ರಾವಜರಾಯರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಬಹುದು.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಯೋಚನೆಯು ಮಾನಾಜರಾಯನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಯಿತು. ಅವನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ:—“ಹಂಬೀರ, ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಿನ್ನಂಥ ಉಪದೇಶಕನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯುಂಟು. ನೀನೂ ಹೋದರೆ ಅದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವದು.”

“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆ ಶಿರನಾಮಾನ್ಯವಿದೆ; ಆದರೆ ಶತ್ರುದಾಳಿಗೆ ನೀವೊಬ್ಬರೆ ಎದೆಗೊಡಬೇಕಾಗುವವರಿಂದ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದೆನು.”

“ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯ ಯೋಚನೆ ಬಿಟ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಾ. ನೀನು ಬರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಶತ್ರುಗಳ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವೆನು.” ಎಂದು ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಧುಂಡಜಿ ರಾವಜಿಯರೊಡನೆ ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಮಹಾರಾಜರ ಪಡೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖರಿಗೆ ಬಹಳೇ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಜನರ ಭಕ್ತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಆದರದಿಂದ ಆ ಜನರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶ, ಮಹಾರಾಜರ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದ ಆಡಳಿತ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಸ್ವಜನನಾದರೂ ಪರಕೀಯರಾದ ಯವನರಿಗಿಂತ ಕ್ರೂರನಿರುವನೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದನು. ಆ ಜನರಾದರೂ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಆಳಿಕೆಗೆ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವದು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯವನ ರಾಜ್ಯವೇ ಮೇಲೆಂದು ಅವರು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಚಂಡಗಡವು ವಶವಾದರೆ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯಾಗುವದೆಂಬ ಮಾತು ಗೊತ್ತಾದ ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಬೇಕಾದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಸಭೆಯೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ಬ್ಬರು ಧುಂಡಜಿಯ ಪರಿಚಯದವರಿದ್ದರು. ಜನರು ಇಷ್ಟು ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು: “ನನುಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಮದತ್ತದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಾ.” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

ಧುಂಡಜಿಯು ನೇತ್ರಸಂಕೇತದಿಂದ ತನ್ನ ಪರಿಚಯದವರನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಆ ಜನರು ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದರು. ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ನಾಶಮಾಡಲು ಸೇನಾಪತಿಯಿಂದ ವಚನ ದೊರೆತರೆ ಮಾತ್ರ ತಾವು ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವೆವೆಂಬ ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಅವರು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದರು; ಯಾಕಂದರೆ, ಯಾವುದೊಂದು ವಿಧದ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಉಳಿದರೆ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಘಾತವಾಗುವದೆಂಬದರ ಬೆದರಿಕೆ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಧುಂಡಜಿಯು ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಅವರಿಗೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಂದ ವಚನ ಕೊಡಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಣೆಹೊತ್ತನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ

ಉರ ಜನರ ಆಭಾರ ಮನ್ನಿಸಿ ಅವನು ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ತನ್ನ ಶಿಖರಕ್ಕೆಬಂದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಾನು ಕರೆತಂದ ಜನರನ್ನು ಮಾನಾಜರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿದನು. ಮಾನಾಜರಾಯನು ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸುವ ಜನರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ವಚನ ಕೊಟ್ಟನು. ನಂತರ ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಕೆಲವು ಜನರು ನಡೆದರು. ಧುಂಡಪ-ಹಂಬೀರರಾಯರು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದರು. ರಾವಜರಾಯನು ಮಾನಾಜರಾಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಕೋಟಿಯ ಹೊರಗೆ ಉಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು.

ಗುಪ್ತಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಲು ಬಂದ ಜನರು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನೂ ಅವನ ಜನರನ್ನೂ ಒಂದು ನಿಬಿಡವಾದ ವನಸ್ಪದೇಶಕ್ಕೆ ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಶಿವಾಲಯವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಗೋಸಾವಿಯನ್ನೂ ಅವನ ಶಿಷ್ಯನನ್ನೂ ಪಿಚಂಡಿ ಬಿಗಿದು ಚಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ಶೋಧಕರು ಹೇಳಿದ್ದರು; ಯಾಕಂದರೆ, ಗೋಸಾವಿಯು ಪ್ರಚಂಡ ರಾಯನ ಹಸ್ತಕನಿಬ್ಬದರಿಂದ ಈ ಕಾರಸ್ಥಾನವು ಅವನಿಂದ ಬೈಲಿಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಿಂದ ಗೋಸಾವಿಯನ್ನೂ ಅವನ ಶಿಷ್ಯನನ್ನೂ ಪಿಚಂಡಿ ಬಿಗಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಶೋಧಕರು ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಇದ್ದ ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಕಲ್ಲು ತೆಗೆದು ಕೂಡಲೆ ಒಳಗೆ ಸೋಪಾನಗಳಿದ್ದವು. ಆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಳಗೆ ಹೋದರು. ಆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕೆಲವು ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಭದ್ರವಾದ ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿತು. ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಬಾಗಿಲವನ್ನು ತೆರೆಯುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಿಧದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಲ್ಪಡುವದು; ಸಾಂಕೇತಿಕ ಶಬ್ದಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ; ಸದ್ಯದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಶಬ್ದವು ಗೋಸಾವಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವದು; ಯಾಕಂದರೆ ಅವನು ಇದೇ ದಾರಿಯಿಂದ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವನು. ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಶಂಭುವೂ ಧುಂಡಜಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗೋಸಾವಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಪೀಡಿಸಿ, ಸಾಂಕೇತಿಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅವನಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ದ್ವಾರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ತರುವಾಯ ಧುಂಡಜಿಯು “ಬಂದರ” ಎಂದು ದೊಡ್ಡ ದನಿ

ಯಿಂದ ಕೂಗಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಕಾವಲುಗಾರರು ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದರು. ಹಂಬೀರ ರಾಯನೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಕೋಟೆಯ ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಂದಕದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಕೊಂಬನ್ನೂದಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ದೀವಟಿಗೆಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆ ವಾಟಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಮಾನಾಜರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನ ಮನೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಈ ಅಕಲ್ಪಿತ ಘಟನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದರು. ಕಾಳಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸೂರ್ಯೋದಯ ವಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಸೈನಿಕರು ಹತಾಶರಾದರು. ತನಗೆ ವಿಜಯ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಚಂಡರಾಯನು ಯಾವದೋ ಒಂದು ಗುಪ್ತ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಓಡಿ ಹೋದನು. ಸೈನಿಕರು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟರು. ಮಾನಾಜರಾಯನು ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಶತ್ರುಸೈನಿಕರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡುವಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಸರದಾರಿಕೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧಂಡಜಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರಿಗೂ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಹಿತೋಪ ದೇಶ ಮಾಡಿ, ಸುಲಿಗೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಂದ ವಚನ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡನು. ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯಸಾಹಸ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಗಡದ ಸುಲಿಗೆಯಲ್ಲಿಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಭಾಗವು ಹಂಚಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹಂಬೀರ ರಾಯನು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೇರಳವಾದ ಸಾರಿ ತೋಷಕವು ದೊರೆಯಿತು. ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಅರಾಜಕತೆಯುಂಟಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗಾಗಿ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಕೆಲವು ದಿನ ನಿಲ್ಲುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನಾಜರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಕೆಲ ದಿನ ತಡವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ; ನಾಂದಗಾವಿಗೂ ಹೋಗಿಯೇ ಬರಬೇಕೆಂದೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ಲಗ್ನ ಮುಹೂರ್ತವು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಮಂಗಳ ಕಾರ್ಯ ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂತಲೂ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು

ತನ್ನ ಸಂಗಡ ರಾನಜಿಯನ್ನು ಕರೆತೊಯ್ಯುವೆನೆಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಾದರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದನು. ಪುತ್ರಳಿಗೂ ಕಮಲಿಗೂ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಂಠದಾರಗಳನ್ನು ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಮಾರಸೆಯ ದಿನವೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ರಾನಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯೊಡನೆ ದೇವಗಾಪಿಗೆ ಹೊರಡಲನುವಾಗಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ಅಜ್ಞಾಪತ್ರ ಪೂಂದು ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಕೈ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡಲು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಆ ದಿನಸ ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು.

೧೮ ಸ್ವಯಂಭೂ ಸರದಾರ

ನಾಂದಗಾಪಿಯ ಇನಾಮದಾರ ರಂಗರಾಯನು ವ್ಯಸನಾಧೀನನಾಗಿ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅವನು ಧನಹೀನನಾದ ಹಾಗೆ ಆಪ್ತೇಷ್ಟರೂ ಪುಂಡ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಅವನನ್ನು ಬಿಡುತ್ತ ಹೋದರು. ಇನಾಮದಾರನೆಂಬ ಮೊಟ್ಟ ಅಡ್ಡಹೇರಿನ ತನಗೆ ಯಾವನಾದರೂ ಸರದಾರನೂ ಮೊಟ್ಟ ಇನಾಮದಾರನೂ ಕನ್ಯೆ ಕೊಡುವನೆಂಬ ಅವನ ಗರ್ವವು ಇಳಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ನಾಮಾಸ್ತ್ರರು ಕೂಡ ಅವನ ಹೇಸಿ ವರ್ತನವನ್ನು ಕಂಡು ತಿರಸ್ಕಾರಬಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಯಶವಂತರಾಯನ ಮಗಳಾದ ಕಮಲಿಯು ನ್ಯಾಥೀನವಾಗುವವರೆಗಾದರೂ ಸದ್ವರ್ತನೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೆ ವರ್ತನ ವಿಡಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂದು ಅವನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಬಡತೊಡಗಿದ್ದನು. ಹೋದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಗಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಇರುವ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬೇಕೆ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನು ಒಬ್ಬ ಯವನ ಸರದಾರನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹವಣಿಸತೊಡಗಿದನು. ಇದ್ದಬಿದ್ದ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿ-ಮನೆಗಳನ್ನು ಮಾರಿ, ಅದೇ ಹಣವನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡನು. ತನ್ನ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಅವನು ಸರದಾರನಾದನು. ಈ ಸರದಾರಿಕೆಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕೇವಲ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆಗಾಗಿ ಮಾಡದೆ,

ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರತಿವ್ಯುಭವಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲಿನ ಸೇವೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಈಡೇರುವದೆಂದು ಅವನು ಯಾವನ ಪಾತ್ರರಹಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರನಾಗಲು ಉತ್ಕಟೇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಯಾವನ ಸರದಾರನ ತಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆದನು.

ಆಗಿನ ಯಾವನ ಪಾತ್ರರಾಯ. ಆತನಿಗೆ ಉತ್ಕಟವಾದದ್ದಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಸುರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವರು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆಗಳು ನಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿಗಳ ಕೂಡುತ್ತಲೂ, ಆ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆಗಳು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವದಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಲೂ, ಒಬ್ಬರು ಹುಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಲೂ, ಇತರರೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವದಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಲೂ ಅವರು ರಾಜ್ಯವಾಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದುಗಳು ದುರ್ಬಲರೂ ಅಂತಃಕಲಸಗೊಂಡ ಕರ್ತವ್ಯಸರಾಜ್ಯಬರಾಗುವಂಥವರೂ ಆಗುವದಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ ದೇವಗಾವಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಅಕಾಂತತೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದವು. ಕಂದಾಯವು ನಿಲ್ಲತೊಡಗಿತ್ತು. ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಈ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ರಾ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಜಾಪುರದ ಒಲಗಕ್ಕೆ ವಿನಂತಿಸುತ್ತ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು. ಒಲಗದವರು ಆ ಭಾಗದ ಸರದಾರನ ಕಡೆಗೆ ಈ ಕೆಲಸದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಂಗರಾಯನು ತನ್ನ ಪಥಕದೊಂದಿಗೆ ಆ ಸರದಾರನ ಒಳಗೆ ಬಂದು ತನಗೆ ಆ ಭಾಗದ ಸರದಾರಿಕೆಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು; ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಜಮಾದಾರನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳ ಆಜ್ಞೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಸರದಾರಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲು ಆ ಸರದಾರನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ದೊರೆತ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಬಗೆದು ರಂಗರಾಯನು ಜಮಾದಾರಿಕೆಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು. ರಂಗರಾಯನ ಹಾಗು ಅವನ

ಸಣ್ಣ ಪಥಕದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊಡ್ಡ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಸುರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯವನ ಆಳರಸರ ಮನಃಪ್ರಿಯೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ರಂಗರಾಯನ ಸಣ್ಣ ಪಥಕವೇ ಸಾಕಾಯಿತು.

ರಂಗರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಮೊದಲು ಯವನ ಸುಭೇದಾರನು ಅವನನ್ನು ಕರೆದು:—“ಜಮಾದಾರನೇ, ನೀವು ದೇವಗಾವಿಯ ಭಾಗದ ಪರಿಚಯವರಿರುವಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವೆಂದೂ ಮಹಂತರ ಕಂದಾಯ ಮತ್ತು ವಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಚನ್ನಾಗಿ ಸಾಗದಾಗಿರುವದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ನೀವು ಕಂದಾಯದ ಕೆಲಸ ಪರಿಪುಷ್ಟಿ ಸುವದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಲಕ್ಷಿಸಬೇಡಿರಿ. ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳೇನೂ ಮಹತ್ವದವಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಪಾತಶಾಹಿಗೆನೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಆಗುವದುಂಟು. ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮಂಥ ಆಳರಸರಿಗೆ ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ಲಾಭವಾಗುವದಲ್ಲವೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹುಚ್ಚಿದ್ದು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನಿಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸಹಾಯ ಬೇಕಾಗುವದೆಂದ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ತಳವದಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಜನತೆಯು ದೈನ್ಯವಸ್ಥೆಗೀಡಾಗಬೇಕು; ಅವರಲ್ಲಿ ಕಲಹಗಳು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಹೀಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾಗುವದು. ಈ ಘೋರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗುಪ್ತಾಜ್ಞೆಯಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಜಮಾದಾರನೇ, ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಭ್ಯುದಯವು ಚನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವದೆಂಬದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ. ಸ್ವಜನ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ, ಸ್ವಧರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುವ ಹುಚ್ಚು ಹಿಂದುಗಳ ಹುಚ್ಚು ಹಾಳು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾವು ಸಮರ್ಥರೇ ಇವ್ವೇವೆ. ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಆಳಿಕೆಯ ರೂಪರೇಷೆಯನ್ನೂ ಧೋರಣವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲೇ ಬೇಕು.

ಸುಭೇದಾರನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ರಂಗರಾಯನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ಕಂದಾಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಸುಲಿಗೆಯ

ಕಾರ್ಯವು ಜರುಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸುಭೇದಾರನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿ ತನ್ನ ದೈವನೇ ತೆರೆಯಿತೆಂದು ಅಂದುಕೊಂಡನು. ಅವನು ಸುಭೇದಾರನಿಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ:—“ಸುಭೇದಾರ ಸಾಹೇಬರೇ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಯಿತು. ನಾನು ಹಿಂದುಪದಸಾತಶಾಹಿಯ ದ್ವೇಷಿಯೂ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಹಿತ್ಯೆಷಿಯೂ ಇರುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಧೋರಣದಂತೆ ನಾನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನು. ನನಗೆ ಸರದಾರಿಕೆ ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಧಿ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯೆಷ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದು ನಂಬಿಕೆಯಾದೊಡನೆಯೇ ನನಗೆ ಸರದಾರಿಕೆ ದೊರೆಕಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ತಾವು ಓಲಗಕ್ಕೆ ಮತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡುವಿರಿ.”

ರಂಗರಾಯನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸುಭೇದಾರನು ತಲೆ ಹಾಕಿದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೊಸ ಜಮಾದಾರನಿಗೆ ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೊರಡಲು ನಿರೋಪಕೊಟ್ಟನು.

ರಂಗರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ತನಗೆ ದೊರೆತ ಅಧಿಕಾರಪತ್ರವನ್ನು ಮಹಂತನಿಗೂ ಧುಂಡಿರಾಜನಿಗೂ ತೋರಿಸಿದನು. ರಂಗರಾಯನಂಥ ದುಷ್ಟನೂ ಸ್ವಾರ್ಥಿಯೂ ಅಹಂಕಾರಿಯೂ ಆದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಓಲಗಣ್ಣು ಕಂದಾಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಕಳಿಸಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸುಭೇದಾರನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮುಂದೆ ಅವರ ಆಟವೇನೂ ನಡೆಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರುಪಾಯರಾದರು. ಧುಂಡಿರಾಜನು ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ:—“ಜಮಾದಾರರೇ, ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯವರೇ ಇರುವದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳುವದು ನನ್ನ ಕೆಲಸವಿರುವದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈ ಭಾಗದ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಶಿವಶಾಹಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳು ಹೆರಳವಾಗಿ ನಡೆದಿವೆ. ಯವನ ಆಳರಸರ ಪೀಡೆಯ ಮೂಲಕ ಜನತೆಯು ಅಸಂತುಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತವು ಸ್ವರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಹಳವಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ದೂರು ಹೇಳಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜನರ ಭಕ್ತಿಯು ಅದಿಲಶಾಹಿಯ ಮೇಲೆ ನಷ್ಟವಾದ ಮೂಲಕ ಕಂದಾಯವು ಭುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಬಾರದಂತಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ

ಜನರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸಮರವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂದಾಯವು ಕೈಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಮೊದಲನೆಯ ಕೆಲಸವು. ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಡೆಯತೊಡಗಿದ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುವದು. ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳು ಮಿತಿಯಿರ ಬೇಕೆಂದು ಮೂಲಕ ಜನರ ವಿತ್ತ-ಜೀವಿತಗಳು ಕ್ಷಣಭಂಗವಾಗತೊಡಗಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಅಶಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸತೊಡಗಿದೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖ-ಶಾಂತಿಗಳು ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ; ಆದರೆ ಶಾಹೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧದ ಅಶಾಂತಿ! ಜನರು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒರೆಹಚ್ಚಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಶಾಹೀರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಭಕ್ತಿ-ಆದರಭಾವಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯೇಷಭಾವನೆಗಳು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಓಲಗವೇ ತನ್ನ ಧೋರಣವನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿಮ್ಮಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಗಳಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಾಗು ಕಂದಾಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಯೋಜನವು. ನಿಮಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ನಾವಾದರೂ ಮುಂಚೆ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆ ಕೊಡುತ್ತ ಲಾಭಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದೆವು; ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆ ಘಾತುಕ ಕೃತ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಅಲ್ಪ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಪರಿಣಾಮವು ಎಷ್ಟು ಭಯಂಕರವಾಗುವದೆಂಬ ದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ನಮಗಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ನಾವು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡಲೇ ಬೇಕು. ನೀವು ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿ ಬೇಕಾದರೂ ಶಾಹೀ ಓಲಗವು ಪೂರೈಸುವದು. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದರೆ. ಮಹಂತ ಮಹಾರಾಜರು ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸದಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಓಲಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವರು.”

ಧುಂಡಿರಾಜನ ಮಾತು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯು ಜಮಾ ದಾರ ರಂಗರಾಯನಿಗೆ:—“ರಂಗರಾಯರೇ, ಶಿವಶಾಹಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ನಾವು ಎಷ್ಟೋ ಪಾಠ ಕಲಿತಿರುವೆವು. ನಾವು ಎಂಥ ಎಂಥ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿ ಜನರ ವ್ಯೇಷಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿದೆವಲ್ಲ? ಎಂದು

ಮಿಡುಕತೊಡಗಿದ್ದೇನೆ. ನಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥವೇ ನಮ್ಮ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಸಂಸ್ಥೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ಈ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದರ ಮೇಲೆ ಹಂಚಿರರಾಯನನ್ನು ಸರದಾರನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವ ಯೋಚನೆಯೊಳಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ನಾಶವಾಗುವದು. ಹಂಚಿರರಾಯನು ನಮ್ಮ ಕಡುಹಗೆ; ನಿಮಗೂ ಕಡುಹಗೆ. ಅವನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಶಾಹೀ ರಾಜ್ಯವು ಸುರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಜನರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಬೇಕು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳು ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯ ಯವನ ಕೆಲಸಗಾರರು ಜನರ ಭಲನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅಸಂತೋಷ ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಲಿರುವರು. ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಗಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲಿಸಿದರೆ ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರು ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ; ಶಾಹೀರಾಜ್ಯವೂ ಉಳಿಯುವದು; ಶಾಹೀರಾಜ್ಯವು ಸುರಕ್ಷಿತ ಉಳಿದರೆ ನಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ ಉಳಿಯುವದು, ನೀವೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಗಳಿಸುವಿರಿ. ನೀವು ತರುಣರಿರುವಿರಿ; ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಹುರುಪಿದೆ. ಮನಮುಟ್ಟಿದುದಿಂದು ಸ್ವಸರಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಬಳಿತಾಗುವದು.”

ಧುಂಡಿರಾಜನ ಹಾಗೂ ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯ ಮಾತುಗಳ ಅರ್ಥವು ಹುಂಬ ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗಾಯಿತೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅವನು ಗೋಣು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದನು. ಜಮಾದಾರಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರ ದೊರೆತರೂ ಸರದಾರನಂತೆ ಹೇಗೆ ಅಭಿನಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಕೈಕೆಳಗಿನ ಜನರ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೈಕೆಳಗಿನವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥನಂತೆ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕು, ಸುಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿ ಹೇಗೆ ಲಾಭಪಡೆಯಬೇಕು, ಹಂಚಿರರಾಯನ ಮೇಲಿನ ಸೇಡನ್ನು ಅವನ ಮನೆತನದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಮಹಂತನ ಹಾಗೂ ಧುಂಡಿರಾಜನ ಮಾತುಗಳ ಅರ್ಥವು ಅವನಿಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ‘ನಿಮ್ಮ ಧೋರಣದಂತೆ ನಡೆಯುವೆನು’ ಎಂದು ಅವನು ಮಾತು ಮುಗಿಸಿ ತನ್ನ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು.

ರಂಗರಾಯನು ಸ್ವಯಂಭೂ ಸರದಾರನಾದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ಧುಂಡಿರಾಜನ ಹಾಗು ಮಹಂತನ ಸೂಚನೆಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗತೊಡಗಿದವು. ಅವನು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆ ಕೊಡುತ್ತ ಧನಸಂಚಯ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ತನ್ನ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಆರಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಜಮಾದಾರಿಕೆಯ ಪದವೀದಾನ ಮಾಡಿ ತಾನು ತನ್ನ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಜನರಿಂದ ಸರದಾರನೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದನು. ಯಾವದೊಂದು ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲಿನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಸಂಧಿಯೂ ದೊರೆಯಿತು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಮಠಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಹಣ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹಣವನ್ನು ಎತ್ತುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಂತನು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನಿರಾಶನಾಗಿದ್ದನು. ರಂಗರಾಯನು ಆ ಹಣವನ್ನು ಎತ್ತುವನೆಂದು ಮಹಂತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು; ಆದರೆ ಹಿಂದೆಯೊಮ್ಮೆ ಆ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದು ಮುಖಭಂಗ ವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಮಹಂತನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ರಂಗರಾಯನು ಸೇಡಿನ ಕುತೂಹಲದವನು. ಮಠದ ಆಸ್ತಿಯು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ಹಾನಿ ಮಾಡಲು ಯಾರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಸಾಹಸಬಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಎತ್ತಲೇ ಬೇಕು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ರಂಗರಾಯನು ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದನು. ವೇಳೆಗೆ ಹಣ ಕೊಡದೆ ಹೋದರೆ ಮನೆಯನ್ನೂ ಇತರ ಜಂಗಮ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವದೆಂದು ಅವನು ಜಯಾಬಾಯಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದನು. ಜಯಾಬಾಯಿಯು ರಂಗರಾಯನ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು.

ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ದೇವಗಾವಿಯ ಭಾಗದ ಪ್ರಜೆಗಳ ದೂರುಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಬರುತ್ತೊಡಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗಾಂವಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನಾಗಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನಾಗಲಿ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಯೋಚನೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಪ್ರಚಂಡಗಡದ ಯುದ್ಧವು ಕಾಲ್ಪೊಡಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ದೇವಗಾವಿಯ ಭಾಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಮಾನಾಜಿರಾಯನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೊರಡುವಾಗ ಬಂದ ಪತ್ರವೇ ಅದು. ಆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ರಂಗರಾಯನ ಕುಚೇಷ್ಟೆ

ಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವು ತಲುಪಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಹಂಬೀರ, ನೀನು ಕೆಲವು ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಬೇಕಲ್ಲದೆ, ದೇವಗಾವಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಭಾಗವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವು ಬರುವವರೆಗೆ ದೇವಗಾವಿಯ ತಾಣೆಯ ಸರದಾರಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ನಿನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರಂಗರಾಯನು ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಹಾವಳಿಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ರಿಸಬೇಕು. ನೀನು ನಿನ್ನ ಸಂಗಡ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯವರನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ದೇವಗಾವಿಯ ತಾಣೆಯ ಯವನ ತಾಣೇದಾರನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬಹುದು. ನೀನು ಸೈನ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿ ತಾಣೆಯನ್ನು ಕೈವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೇವಗಾವಿಯ ಮೇಲಿನ ಡಾಳಿಯೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾರ್ಯವು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಹಸಮಾಡಿ ಯಶಸ್ಸು ಸಂಪಾದಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ನಿನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪಥಕ ವನ್ನೊಯ್ಯುವದಲ್ಲದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಡೆಯೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ನಾಮಾಂಕಿತ ಯೋಧರನ್ನೂ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗು.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡನು. ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದನು. ಆಗ ಅವನು ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಕಾಕಾಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನು ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವೆನು. ತಾಣೇದಾರನ ಹಾಗು ರಂಗರಾಯನ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಬಹುದು; ಆದರೆ ಮಠದ ಮಹಂತ ಹಾಗು ಧುಂಡಿರಾಜರು ನನಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿ ನಡೆಯುವರೆಂದು ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಕೆಲ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮ ಶಂಭುವು ದೇವಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದನು. ಆಗ ಅವರು ಮಹಾರಾಜರನ್ನೂ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ಮನಸ್ತಿಯಾಗಿ ಹೊಗಳಿದರಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಹ ಧನ್ಯೋದ್ಗಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರಂತೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆದರ ಭಾವನೆಗಳು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರಬರುತ್ತಿವೆ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಾನಾಜರಾಯನು:—
 “ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶವೂ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮಹ
 ತಿಯೂ ಮೂಲೆ-ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿ-ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾಗತೊಡಗಿದೆ.
 ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳಾದ ವಿದೇಶೀಯರ ವಿಪರೀತವಾದ ಆಡಳಿತವು ಏತದ್ದೇಶೀಯರನ್ನು
 ನಿರ್ವಿಣ್ಣು ಮಾಡಿದೆ. ಜಸತೆಯು ವೈನ್ಯಾವಸ್ಥೆಗೀಡಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಜ
 ವಾದ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದು. ಜನಾಂಗವು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಐಕ್ಯ
 ದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರೆ ಅದು ಎಷ್ಟು ದುರ್ಬಲವಿದ್ದರೂ
 ಪ್ರಬಲರಾದ ವಿದೇಶೀಯ ಆಳರಸರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ
 ವಿಜಯಧ್ವಜವನ್ನು ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಉಡ್ಡಾಣಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಸಮರ್ಥವಾಗು
 ವದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಷ್ಟೋ ರಾಜಮಹಾರಾಜರಾಗಿ
 ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ನಳ, ಮಾಂಧಾತ, ನಹುಷ ಮೊದಲಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಆಳಿ
 ಹೋದರು. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವರ ರಾಜ್ಯ-
 ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ನೋಡಲು ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಪ್ರಜಾಜನ
 ರನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ನಿರ್ವಿಣ್ಣುಗೊಳಿಸುವ ಪರಮ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳೂ ಕ್ರೂರ
 ರೂ ಅಧರ್ಮಿಗಳೂ ಆದ ವಿದೇಶೀಯರ ಆಳಿಕೆಯು ನೀರ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆ
 ಗಿಂತಲೂ ಪ್ಲೂಂಭಂಗುರವಾಗಿರುವದು. ಬಲವಂತರು ದುರ್ಬಲರನ್ನು ಮುಷ್ಟಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಕೆಲ ಕಾಲ ಕುಣಿಬಹುದು; ಆದರೆ ಕಾಲ
 ಚಕ್ರದ ಗತಿಯು ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕದಷ್ಟು ನಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದಿದೆ. ದೈವೀ
 ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಆ ಚಕ್ರದ ಗತಿ ಬದಲಾಯಿತೆಂದರೆ, ಅರಸು ಹೋಗಿ ಆಳಾಗ
 ಬಹುದು; ಆಳು ಹೋಗಿ ಅರಸಾಗಬಹುದು. ಈ ಈಶ್ವರ ನಿರ್ಮಿತ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ
 ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನಿಗೆ ಬಾಳಿ ಬದಕುವ ಅಧಿಕಾರವುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ
 ನೂ ಸಮಾನ ಧರ್ಮದಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಯಾರ
 ಯಾರ ಅಧಿಕಾರಗಳೇನು, ಯಾರು ಯಾರು ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರ
 ತಕ್ಕದ್ದು ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆಯಲೇ
 ಬೇಕು. ಹಂಬೀರ, ನೀನು ರಾಜಕಾರಣದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೆಲ ದಿನಗಳ
 ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಮಹಾರಾಜರು ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಿರು
 ವರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ನನಗೂ
 ನಿನಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುವದು. ಮಹಾರಾಜರಿಗಾದರೂ

ಸಂಧಿ ಮೊರೆಯಬಹುದು. ಆಗ ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತು ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡು. ನೀನು ತರುಣನಿರುವೆ. ಸುವಿಚಾರಿಯೂ ಶೂರನೂ ಇರುವೆ. ನೀನು ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಇದ್ದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಘನತೆ ಹೊಂದುವೆ. ಮಹಾರಾಜರು ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳಿರುವರು. ಅವರು ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿತ್ತುವರು.”

ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ದೇವಗಾವಿಯ ದಾಳಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳತಕ್ಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ರಾವಜಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ನಿಶ್ಚಿತ ಪಡೆಯೊಡನೆ ಹೊರಟು ದೇವಗಾವಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದರು.

ದೈನ್ಯವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉನ್ನತಾವಸ್ಥೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನೇರತೊಡಗಿದ ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ವಾಡಿಗೆ ಸೈನ್ಯ ಸಮೇತನಾಗಿಯೂ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೂ ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ ದೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮುಳುಗಿ ಏಳುತ್ತಿದ್ದ ವೀರಮಾತಾ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಆನಂದ ಶರಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಕೆಂಬದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

೧೯ ವರ್ಧಮಾನ ವಿಜಯ

ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಯಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ವಾಡಿಗೆ ಬಂದನು. ಬಹಳ ದಿನ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತವರೂರಿಗೆ ಬಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಆನಂದವುಳ್ಳವರಾಗುವರೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ದೇವಗಾವಿಯ ತನ್ನ ವಾಡಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವನು ಹೇರಳ ಧನಕನಕಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದನು, ಅಧಿಕಾರಾರೂಢನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದನು, ಅಭ್ಯುದಯದ ಪಥವೇರಿದ್ದನು ಇಂಥ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ ಜಯಾಬಾಯಿಗಾದ ಆನಂದವನ್ನಂತು ವರ್ಣಿಸಲಸದಳವಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ದೇವಗಾವಿಯ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ವಾಡಿಯು ಇಂದ್ರಭವನ ಸದೃಶವಾಗಿ ತೋರತೊಡಗಿತು. ತನ್ನ ಕುಮಾರನು ಒಬ್ಬ ರಾಜಕುಮಾರನೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಅವಳು ಪತಿಮರಣ ದುಃಖವನ್ನೂ ದೈದ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಪೂರಾ ಮರೆತಳು.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ

ತಾಣೇದಾರನ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಸೂಚನೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಬಂದಿರುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದನು. ದೇವಗಾವಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆ, ಕೊಳ್ಳೆಗಳು ಮಿತಿಮೀರಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವನೆಂದೂ, ತಕ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾದ ಹಾನಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಣೆ ದೊರೆಯದೆ ಹೋದರೆ ತಾಣೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದೂ ಅವನು ಸೂಚನಾ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೂಚನಾ ಪತ್ರ ನೋಡಿ ತಾಣೇದಾರನು ಸಂತಪ್ತನಾದನು. ಅವನು ಆ ಪತ್ರ ಹರಿದು ಚೆಲ್ಲಿ, ಪತ್ರ ತಂದವನ ಮೇಲೆ ಒದರಾಡತೊಡಗಿದನು. “ಇದೇನೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯವಲ್ಲ; ಶಾಹೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಚಲನವಲನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಶಿವಾಜಿಗೆನಿದೆ? ನಾವು ಶಿವಾಜಿಯ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲ ಮೊದಲಾದ ಗರ್ವೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಡಿ, ಅವನು ಸಂಧಾನದೂತನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿ ಕಳುಹಿದನು.

ತಾಣೇದಾರನಾದ ಕಮಾಲಖಾನನ ಉನ್ನತತನದಿಂದ ಹಂಬೀರಾಯನು ರೇಗಿದನು. ಅವನು ಖಾನನ ಮದವನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿದನು. ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಸಡಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ತಾಣೆಯ ಹಿಂಬಾಗಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ತಾನು ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೋಟೆಯ ಮುಖ್ಯ ಬಾಗಿಲ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದನು. ಕಮಾಲಕೋಟೆಯ ನೆಲಕೋಟೆಯಾದರೂ ಭದ್ರವಾದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸೈನ್ಯ ಸಮೇತನಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಏನಾದರೂ ಅನಿಷ್ಟವೊದಗಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ತಾಣೇದಾರನು ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಶಕ್ತಿಯ ಅಳತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ನುಗ್ಗು ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತಲುಪಿದ ಕೂಡಲೆ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಸೈನಿಕರು ಪ್ರತಿದಾಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಾಮವು ನಡೆಯಿತು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯು ತನ್ನ ಪಥಕ ಮೊಡನೆ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕೂಡಿದನು. ಮರಾಟೆಗರ ವೀರಾವೇಶಕ್ಕೆ ಯವನ ಪಕ್ಷದ ಸೈನಿಕರು ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಶತ್ರು ಸೈನಿಕರು ಓಡತೊಡಗಿದರು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತಾಣೇದಾರನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು, ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿನ ಯವನ ಪಾತಶಾಹೀ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಕೆಡಹಿ, ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭಗವೀ ಧ್ವಜವನ್ನು ನೆಟ್ಟನು.

ತಾಣೇದಾರನಾದ ಕಮಾಲಖಾನನೂ ಅವನ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳೂ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯು ಕಮಾಲಖಾನನಿಗೆ ಮರಣತುಲ್ಯ ವೇದನೆಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ತಾನು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ದುಃಖವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ರೂಪವತಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿ ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶೀಲದ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಯೋಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಯವನರ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅವರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಹಿಂದು ಯುವತಿಯರ ಶೀಲ-ಮಾನಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಸೂರೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವವೆಂಬದನ್ನು ಅವನು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಕರೆಣ್ಣು ಕಂಡಿದ್ದನು. ಅವನಾದರೂ ಅಂಥ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರನಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಮನೆತನದ ಮೇಲೂ ದರೂ ಅದೇ ಅವಸ್ಥಾಬಂತೆಂದು ಅವನು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ಮಿಡುಕಿದನು. ಯುದ್ಧಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ದಾಟಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟುಡಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳೇ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಗತೊಡಗಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಮಿಂಚಿ ಹೋದ-ಮಾತಿಗೆ ಚಿಂತಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸತೊಡಗಿದನು; ಆದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಕುದಿಯು ಮಾತ್ರ ದೂರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೇವಕರು ಖಾನನನ್ನು ಹಿಡಿದೊಯ್ದು ಅವನ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ತಾಣೇದಾರನಾಗಿದ್ದವನನ್ನು ಈ ಬಗೆಯಾದ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸುವದು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ತಾಣೇದಾರನನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು:—“ಕಮಾಲಖಾನ ಸಾಹೇಬರೆ, ಜಯ-ಪರಾಜಯಗಳು ಧೈವಾಧೀನವಾದವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ವಿನ್ನರಾಗಕೂಡದು. ನೀವು ಪರಾಭೂತರಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಶೌರ್ಯ-ಸಾಹಸಗಳೇನೂ ಸುಳ್ಳಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ನಿಮ್ಮದುರಿಗೆ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಸುಖವುಂಟು. ಮತ್ತೊಂದು ಮಾರ್ಗವು ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಂದಲದ್ದಿದೆ ”

“ನೀವು ಏನು ಹೇಳಿದರೂ ನನ್ನ ಝನಾನಖಾನಿಯ ಅಪಮಾನವೇ. ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ನಾನು ಜರುಗಿಸಿದ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳ ಫಲವನ್ನು ನಾನು ಉಣ್ಣಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಯತ್ನವಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಿಮಗೊಂದು ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನನ್ನು ಎಂಥ ವಿಸತ್ತಿಗೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಜನರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಮರೆಯಲಾರೆನು.”

“ನಿಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವಂತಾಯಿತೆಂದು ನನ್ನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಜನರು ನಮಗೆ ವೈರಿಗಳಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶೀಲ-ಮಾನಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶವು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿಮ್ಮಂಥ ಅನಾಗರಿಕರ ಧರ್ಮವು. ಶಿವ ಭಕ್ತಪತಿಗಳ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶವು ಎಷ್ಟು ಉದಾತ್ತವಿರುವದೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆ ನಿಮಗಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಹಾಗು ವಿದೇಶೀಯರಾದ ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಂಟು; ಸುಖಗಳುಂಟು; ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರಾದ ನೀವು ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನಿಮ್ಮನ್ನು ದೇಶದಿಂದ ಹೊರದೂಡುವ ಸಾಹಸವು ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದು. ನೀವು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಹಿತ್ಯೆಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಭಕ್ತಪತಿಗಳ ಓಲಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ನಿಮಗೂ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಆಜ್ಞೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ನೀವು ನನ್ನ ಸರೆಯಾಳಾಗಿರಬೇಕಾಗುವದು. ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವೆನು; ಆದರೆ ಅವರು ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವರ ಶೀಲ-ಮಾನಗಳಿಗೆ ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.”

ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಮಾಲಖಾನನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಇನ್ನು ತನ್ನ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳ ಶೀಲವೂ ಮಾನವೂ ಉಳಿಯಲಾರದೆಂದೇ ಅವನ ಗ್ರಹಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಇಂಥ ದೊಡ್ಡಸ್ತನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿಂದು ಹೃದಯದ ಉದಾರತೆಯ ಚಿತ್ರವು ಮೂರ್ತಿಮಂತಾಗಿ ಅವನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿತು ಆಗ ಅವನು:—“ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ಹಿಂದು

ಗಳ ಹೃದಯವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಷ್ಟು ಉದಾರವಾದದ್ದಿರುವವೆ? ಹಿಂದುಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾತಿಬಂಧುಗಳು ಎಂದಿನಿಂದಲೋ ಬಂಜಿಸಿದ್ದ, ಈಗಲೂ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಈಗಿನ ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ಬಹುತರ ಹಿಂದುಗಳು ನಿಮ್ಮಷ್ಟೇ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರಿಗಳಿರುವರೆ? ನಿಮ್ಮ ಶಿವಭಕ್ತಪತಿಗಳ ಹೃದಯವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವದೆ? ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹಿಂದುಗಳು ಹೀಗಿದ್ದರೆ ನಾವು ಅವರನ್ನು ಹೇಯವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಂಡ ಬಗ್ಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವುಂಟಾಗುವದು. ನಾವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪಶುಗಳಂತೆ ತಿಳಿದಿರುವೆವು. ಹಿಂದು ಸುಂದರಿಯರನ್ನು ನಮ್ಮ ವಿಲಾಸ ಯೋಗ್ಯ ಒಡವೆಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿರುವೆವು. ನಿಮ್ಮ ಜನರ ಮೇಲೆ ಬೇಕಾದಂಥ ಅನ್ಯಾಯ-ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವೆವು. ಹಂಬೀರರಾಯರೆ, ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ನೀವು ಪಶುಗಳಲ್ಲ; ನಾವೇ ಪಶುಗಳು!”

ಕಮಾಲಖಾನನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ನಸುನಕ್ಕನು. ಅವನ ಆ ನಗೆಯೂ ಕೂಡ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವನು ಕಮಾಲಖಾನನನ್ನು ಕುರಿತು:—“ಖಾನರೆ, ಹಿಂದುಗಳ ಹೃದಯದ ಉದಾರತೆಯನ್ನು ಆಳೆಯುವಂಥ ವಿಚಾರವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುಗಳ ಗುಣವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನಿಮ್ಮಂಥವರ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಯೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗುವವೇ ಹಿಂದು ಧರ್ಮದ ಗುರಿ. ನಿಮ್ಮ ಗುರಿಯೇ ಬೇರೆಯಿರುವದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಹುಟ್ಟುಗುಣದಂತೆ ನಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಕ್ರಾಳ ವಿಕ್ರಾಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಟ್ಟಿರುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ನಿಜವಾದ ವಿವೇಕ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಜನರ ಹೃದಯದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅನ್ಯರ ಹೃದಯದ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯಲು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವುಂಟಾಗುವದು. ಖಾನರೆ, ನೀವೂ ನಿಮ್ಮ ಪರಿವಾರದವರೂ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಮಹಾರಾಜರ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಹಂತನ ಮಠದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದನು.

ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ರಂಗರಾಯನು ಗಾಬರಿ

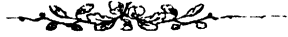
ಗೊಂಡನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಹಾಗೂ ಮಹಂತ-ಧುಂಡಿರಾಜರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಠದ ಮೇಲೆಯೂ ದಾಳಿ ಮಾಡುವೆ ಇರಲಾರನೆಂದು ಅವನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದನು. ಆಗ ಧುಂಡಿರಾಜನು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು:--
 “ಸರದಾರ ಸಾಹೇಬರೆ, ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಯಂಭೂ ಸರದಾರಿಕೆಯು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿದೆ. ನೀವು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮೇಲಿನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆ ಸಂಧಿಯು ಈಗ ಅನು ಯಾಸವಾಗಿ ವ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಕಮಾಲಕೋಟಿಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹಂಬೀರರಾಯನು ನಮ್ಮ ಮಠವನ್ನು ಮುತ್ತಿವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಸೈನ್ಯನಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವನು. ನೀವು ಅವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಜಯ ಪಡೆದರೆ ನಮ್ಮ ಗೌರವವು ಉಳಿಯುವದು. ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ನೆರವು ಬರುವವರೆಗಾದರೂ ನೀವು ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಬೇಕು. ನೀವು ಶೂರರಿರುವಿರಿ; ನಿಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ಕಲಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಧೈರ್ಯತಂದುಕೊಂಡು ಕಾದಬೇಕೆಂದು ಸರದಾರರಾದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾಪ್ತಿ.”

ಧುಂಡಿರಾಜನು ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಮೊಡ್ಡಿಸ್ತನ ಕೊಡುತ್ತ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದನು. ಕಮಾಲಖಾನನಂಥ ಠಾಣೇದಾರನು ಕೆಲವು ಗಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತನಾಗಿರುವಾಗ ತಾನು ಪ್ರಬಲ ಹಂಬೀರರಾಯನೆಂದರಿಗೆ ನಿಂತು ಹೋರಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಲಾರನೆಂಬದರ ಅರಿವು ರಂಗರಾಯನಿಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವನು ತನ್ನ ಹೇಡಿತನವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬೈಲಿಗಡದೆ:--“ಧುಂಡಿರಾಜರೆ, ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಇರತಕ್ಕದ್ದು, ನಾನಿದ್ದೇನೆ.” ಎಂದು ನುಡಿದು, ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಸಸೈನ್ಯನಾಗಿ ಬಂದು ಮಠವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ರಂಗರಾಯನಿಗೂ ಧುಂಡಿರಾಜನಿಗೂ ವಹಂತ ಮಹಾರಾಜನಿಗೂ ಓಡಿ ಹೋಗಲು ಕೂಡ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯದಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರು. ಅವನು ಮಠದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ವಾಡಿಗೆ ಬಂದನು. ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯು ಮಾತ್ರ ಕಮಾಲ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದನು.

ಮಗನ ವರ್ಧಮಾನ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಅವನು ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಗತೊಡಗಿದ್ದನ್ನೂ ನೋಡಿ ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಆನಂದಭರಿತಳಾದಳು. ಹಂಬೀರ

ರಾಯನು ತಾನು ದೇವಗಾವಿಯಿಂದ ತೆರಳಿದ ಮೇಲೆ ಏನೇನು ಮಾಡಿದನೆಂಬುದನ್ನು ತಾಯಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಅವನ ವಿಕ್ರಮವನ್ನೂ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಅವಳು ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾದಳು. ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಹಂಬೀರರಾಯನು ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ಹಾಗು ದೇವಗಾವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಮಾನಾಜಿರಾಯನ ಕಡೆಗೂ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಗೂ ಕಳುಹಿಸಿದನು.

೨೦ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೋಪಾನ

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ನಾಂದಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಜಯಾಬಾಯಿಯು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡಿಯನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು. ಯಶವಂತರಾಯನ ಚಿಕ್ಕ ಮಗಳಾದ ಕಮಲೆಗೆ ರಾವಜಿಯು ಯೋಗ್ಯವರನೆಂದು ಅವನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದನು. ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ವೃವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಅವನು ಕೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕರೆತರಲು ಅನುಮಾನ ಹೊಂದಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾವಂತವಾಡಿಯ ದಾಲತರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಧುಂಡಜಿ ಸುಲಿಗೆಗಾರ ನಾದರೂ ಬಂದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನು ದಾಲತರಾಯನನ್ನು ಕಮಾಲಕೋಟಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ಧುಂಡಜಿಯನ್ನೂ ಶಂಭುವನ್ನೂ ದೇವಗಾವಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿದನು. ರಾವಜಿಯು ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಮಾಲಕೋಟಿಯಿಂದ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ತಾಯಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಹೊಂದಿ ರಾವಜಿಯೊಡನೆ ನಾಂದಗಾವಿಗೆ ತೆರಳಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನ ವರ್ಧಮಾನ ವಿಜಯ ವಾರ್ತೆಗಳು ನಾಂದಗಾವಿಯ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅವನು ಪುತ್ಥಳಿಗೂ ಕಮಲೆಗೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದನು. ಕಮಲೆಗಾಗಿ ಯೋಗ್ಯವರನನ್ನು ಆರಿಸಿರುವೆನೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಭಾವಿ ಮಾವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದನು. ರಾವಜಿಯೊಡನೆ ಹಂಬೀರನು ಯಶವಂತರಾಯನ ವಾಡಿಗೆ ಬಂದನು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಕುಳಲವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ತರುವಾಯ ಹಂಬೀರರಾಯನು ರಾವಜಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ದೇವಗಾವಿಯಿಂದ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅಂದಿನ ವರೆಗೆ ನಡೆದ

ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಯಶವಂತರಾಯನು ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ “ನಮ್ಮ ಪುತ್ಥಳಿ, ಸುದೈವಿ!” ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದು ತನ್ನ ಮನೋದಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು.

“ಕಮಲೆಯಾದರೂ ಸುದೈವಿಯೇ!” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

ತರುವಾಯ ಯಶವಂತರಾಯನು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಪುತ್ಥಳಿಗೂ ಕಮಲೆಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಆಗಮನದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿ, ಊಟ-ಉಪಹಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಮನೆಯ ದಾಸಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು.

ಊಟ-ಉಡಿಗೆ ತಳುವ ಮೇಲೆ ಕೌತುಕದ ಮಾತು-ಕಥೆಗಳು ನಡೆದವು. ಕಮಲೆಯು ಪುತ್ಥಳಿಯ ಹಾಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ವಿನೋದವಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾಯ:—“ಯಶವಂತರಾಯರು ನಿನಗೆ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು.

“ಏನದು?” ಎಂದು ಕಮಲೆ ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು.

“ಈ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿಗಳೇ ನಿನಗೆ ಪತಿಯಾಗಲು ಬಂದಿರುವರು. ಇವರನ್ನು ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲ ನಿನಗಾಗಿ ಹಿಡಿದು ತಂದಿರುವೆವು.” ಎಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು.

ಕಮಲೆಯು ರಾವಜಯನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಗೋಟಿ ಹಿಡಿದಳು. ಪುತ್ಥಳಿಯು ನಗುತ್ತಲೆ ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಂದು:—“ತಂಗೀ, ಇತರರಿಗೆ ವಿನೋದವಾಡಲು ನಿನಗೆ ಬಲು ಹುರುಪಲ್ಲವೆ? ನಿಲ್ಲು, ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ವಿನೋದವಾಡು.”

ಕಮಲೆಯು ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಶಿರಬಾಗಿಸಿ ನಿಂತಳು. ಆದರೂ ಅವಳು ರಾವಜಯನ್ನು ಕಡೆನೋಟದಿಂದಿರಡು ಸಲ ನೋಡದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಮುಖವು ನಸುನಗೆಯಿಂದ ಅರಳದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಭಾವವು ಮೂಕ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಒಲವು ತಿಳಿದು ಯಶವಂತರಾಯನು:—“ಕಮಲೆ, ಇಲ್ಲಿ ನೀನು ಮೋಸ ಹೋಗಲಾರೆ. ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಈ ರಾವಜರಾಯನನ್ನು ನಿನಗನುರೂಪನಾದ ವರನೆಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ನೀನೊಮ್ಮೆ ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಸಮ್ಮತಿಯಿತ್ತರೆ ನಾನು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾವೆನು. ಪರದೇಶಿ ಕುಮಾರಿಯರಾದ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ

ಅಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ನನ್ನ ಭಾರವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಳಿಯಿತು. ನನ್ನ ಕಷ್ಟ ಜೀವಿತ ಆಸ್ತಿಗೆ ನೀವು ಇಬ್ಬರೂ ಕುಮಾರಿಯರು ಸಮಾನ ಪಾಲಕರಾಗಿರಿ. ಇದನ್ನು ನೀವು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತ ಪುತ್ರಸಂತಾನ ಹೀನನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಪುತ್ರಹೀನತೆಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಕ್ಲೇಶ-ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಮರೆಯಿಸಿಯೇ ಮರೆಯಿಸುವಿರಿಂದು ನಾನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವಿಶ್ವಾಸಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಹೇಳು, ಕಮಲೆ! ನಿನ್ನ ಮನೋಗತವನ್ನು ಮರೆಮಾಡದೆ ಹೇಳು. ನಿನ್ನ ಮುಟ್ಟಿನ ತಂದೆಯ ಕೋಮಲವಾದ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಅರಳಿಸುವ ನಿನ್ನ ಅಮೃತ ವಾಣಿಯು ನನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತಧಾರೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲಿ.”

ಕಮಲೆಯು ತಂದೆಯನ್ನೊಮ್ಮೆ ನಗುತ್ತ ನೋಡಿದಳು. ಆ ನೋಟವು ಅವಳ ಮೂಕ ಸಮ್ಮತಿಗೆ ಬೆಂಬಲವೀಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರಿಂದ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ರಾವಜಯಂತು ತನ್ನ ಭಾಷೆ ಪ್ರಿಯತಮೆಯ ವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಹಂಬೀರರಾಯನೂ ಪುತ್ಥಳಿಯೂ ಕಮಲೆಗೆ: “ಹೇಳು, ಬೇಗ ಹೇಳು.” ಎಂದು ಅವಸರ ಅವಸರ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಕಮಲೆಯು ಸುಳ್ಳು ಸಿಟ್ಟು ತಂದುಕೊಂಡು ಪುತ್ಥಳಿ-ಹಂಬೀರರಾಯರನ್ನು ಕುರಿತು:—“ನೀವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದೀರೇನು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.”

ಎಲ್ಲರೂ ಖೋಷನೆ ನಕ್ಕರು. ಇದೊಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಮಲೆಯ ಮನೋಭಾವವು ಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲೆಂದು ಹಂಬೀರರಾಯನು:—“ಕಮಲೆ, ಸಾಕು; ನೀನು ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ಹೇಳಿ. ಮತ್ತೇನೂ ಹೇಳುವದುಳಿಯಲಿಲ್ಲ.” ಎಂದು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಶವಂತರಾಯನು ಹರಭಟ್ಟ ಪುರೋಹಿತರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಶುಭಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದನು. ಈ ಲಗ್ನದ ಸಲುವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯರನ್ನೂ ಕರೆಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯವು ಅಂದೇ ಆಯಿತು. ಅದರಂತೆ ವಿವಾಹಮಹೋತ್ಸವಾಹ್ವಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ವಿವಾಹದ ಸೌರಣಿಯೂ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು.

ವಿವಾಹದ ಸೌರಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ

ರಾವಜಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ ಅವರ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ರಾಜಕಾರಣವಿದ್ದಿತು. ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜರಾಯನೂ ವೇವಗಾವಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಬರುವವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ನಾಂದಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿಲ್ಲದೆ ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ವೇವಗಾವಿಗೆ ತೆರಳಿದರು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ವೇವಗಾವಿಗೆ ಬಂದ ಮಾರನೆಯ ದಿನವೆ ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜರಾಯನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಶವಂತ ರಾಯನ ಹಾಗೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಪರವಾಗಿ ಮಾನಾಜರಾಯನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿದ ಲಗ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಲುಪಿದ್ದವು. ಅವರು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು: —“ವೇವಗಾವಿಯ ಸರದಾರನ ಮದುವೆ-ಮಾನಾಜರಾಯರು ಬರೆದ ಪತ್ರ-ನಾನು ಮಾನಾಜರಾಯರ ಬಳಿ ಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆ ಅವರ ಹೆಸರಿನ ಪತ್ರವನ್ನು ನಾಂದಗಾವಿಯ ಚಾರನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟು ಹೋದನು. ವೇವಗಾವಿಯ ಹಾಗೂ ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಲೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಠಾಣೇದಾರ-ಸುಭೇದಾರರ ಏನಾಶವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಕೊಂಡೇ ಸ್ಥಳ ಬಿಡೋಣ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಲಗ್ನವು ಇಂದಿಗೆ ಎಂಟೇ ದಿನ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಎಂಟು ದಿನ ಜಯಾಬಾಯಿಯವರ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯಲು ಅನುಮೋದನೆ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬಂದಿದೆ. ಮಾನಾಜರಾಯ ರಂತು ಮನೆಯ ಹಿರಿಯ ಮನುಷ್ಯರೇ ಇದ್ದಾರೆ.”

ಆನಂದಪೂರಿತ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ನುಡಿಯುವ ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತುಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅಮೃತ ಬಿಂದು ಸಿಂಚಿತವಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲರೂ ಆನಂದ ಗೊಂಡರು. ಹಂಬೀರರಾಯನಂಥ ಮಹಾನುಭಾವ ಮನುಷ್ಯನು ವೇವಗಾವಿಯ ಸರದಾರನಾಗುವ ಸುಯೋಗವು ಅಪೂರ್ವವಾದದ್ದೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಗೆದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ಭಾಗದ ಸರದಾರ ಠಾಣೇದಾರರು ಉತ್ತಮರು ದೊರೆತರೆಂದೂ ಯವನ ಸತ್ತೆಯಿಂದ ಹತಾಶವಾಗಿದ್ದ ಜನತೆಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೋಪಾನವೇರಲು ಆ ತರುಣರು ನೆರವಾಗುವರೆಂದೂ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಆನಂದ ಗೊಂಡರು.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ದೊಡ್ಡ ಓಲಗವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ದೇವಗಾವಿಯ ಸರದಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಗೆ ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ಠಾಣೇದಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಅವರು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ರಾವಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಹಂಬೀರರಾಯನಂಥ ಸ್ವರಾಜ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳು ನಿಷ್ಪಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಪಣದಿಂದಲೂ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಹಿಂದು ಜನತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸೋಪಾನದ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನೇರುತ್ತ ಸ್ವರಾಜ್ಯಮಂದಿರವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ತೊಡಗಿರುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಅವರು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಭಾಷಣವಾದ ತರುವಾಯ ಅವರು ಸುಲಿಗೆಗಾರ ಧುಂಡಜಿಯನ್ನು ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ಜಮಾದಾರನನ್ನಾಗಿಯೂ ಶಂಭುವನ್ನು ದೇವಗಾವಿಯ ಜಮಾದಾರನನ್ನಾಗಿಯೂ ನಿಯಮಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಅವರು ನಾಂದಗಾವಿಯ ರಂಗರಾಯನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಉಪದೇಶಪರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವನನ್ನು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೈನಿಕನಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ವರ್ತನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾದರೆ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ ದೊರೆಯಲು ಸಂಧಿಯುಂಟೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನಾದರೂ ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ತಿಳಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಅವರು ಧನಗಿರಿ ಮಹಂತನನ್ನೂ ಧುಂಡಿರಾಜ ದಿವಾಣನನ್ನೂ ಕರೆಯಿಸಿ, ಸಾವುಕಾರಿಕೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡವರ ಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಡಲು ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವುಂಟೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಮಠವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ವತ್ತಿನದಿರುವ ಮೂಲಕ ಅದರ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಹಂತನಾಗಲಿ ದಿವಾಣನಾಗಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸಲು ಅನರ್ಹರಿರುವರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ತರುವಾಯ ಕಮಾಲಕೋಟಿಯ ಮೊದಲಿನ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಕಮಾಲಖಾನನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, ಮಹಾರಾಜರು ಗೌರವಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾಷೆಯಿಂದ:—

“ಖಾನಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ಬಹಳವಾಗಿ ಭಯಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುವದು. ನಿಮ್ಮ ಜನರು ಹಿಂದುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೇ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆಯಿಸಲಿ, ಅದರ ಪ್ರತೀಕಾರವು ನ್ಯಾಯವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುವದೇ ಹೊರತು ನೀವು ಮಾಡು

ತ್ತಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಪೂರಾ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಡಿರಿ. ಕುಟುಂಬ ಸಮೇತವಾಗಿ ನೀವು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವ ಮೂಲಕ
 ಮಾಡಿದ್ದುಣ್ಣುವ ಹೊತ್ತು ಬಂತೆಂದು ನೀವು ಕ್ಲೇಶಗೊಂಡಿರುವದೇನೂ ಅಸ್ವಾ
 ಭಾವಿಕವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಹಿಂದುಪದಸಾತಶಾಹಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನ
 ರೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಹಿಂದುಗಳ ಕತ್ತನ್ನು ಹಿಚುಕುವ
 ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವದೊಂದು ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಜರುಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೆ
 ಮಾತ್ರ ಅದು ಎಂದೂ ನಡೆಯಲಾರದು. ಆರ್ಯರು ಉತ್ತರ ಏಶಿಯಾದ
 ತಮ್ಮ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಈ ಭರತ ಖಂಡ
 ವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೆಂದು ಬಗೆದು ಹೇಗೆ ಅದರ ಹಿತಸಾಧನೆ ಮಾಡು
 ತ್ತು ಬಂದರೋ, ಅನೇಕ ಜನಾಂಗದವರು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಗೆ ಮಿತ್ರತ್ವದಿಂದ
 ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವರೋ ಅದರಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿ
 ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಾಗಿರುವ ಮೂಲಕ
 ಹಿಂದೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯಂತೆ ಬಗೆದು ಅದರ ಸೇವೆ
 ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿರಲಿ, ಯಾವದೇ ಧರ್ಮವಿರಲಿ ಹಿಂದು
 ಸ್ತಾನದ ಅನ್ನದಿಂದ ಕಾಯಪೋಷಣೆ ಮಾಡುವ ಜನರು ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ
 ಅಹಿತವಾಗುವಂಥ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡುವದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ವಿದ್ರೋಹಿತನವು.
 ಯಾವ ಧರ್ಮವೇನು, ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇನು ಪರಸ್ಪರರ ಬಾಂಧವ್ಯದಿಂದ
 ಲೂ ಸ್ನೇಹ-ಸೌಹಾರ್ದ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಮಾನವೀ
 ಧರ್ಮವು. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನದು ಯಾವದೋ ಒಂದು ಜನ್ಮ ಭೂಮಿ
 ಯೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣದಂತಿದ್ದರೂ ಅದರ
 ವಿಷಯವಾಗಿ ವ್ಯರ್ಥ ಅಭಿಮಾನ ಹಿಡಿದು, ನಿಜವಾದ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯನ್ನು
 ಶತ್ರುಭೂಮಿಯೆಂದಾಗಲಿ, ತನ್ನ ಜನ್ಮ ಭೂಮಿಯಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ ಬಗೆದು ವಿಪ
 ರೀತವಾದ ಆಚರಣೆಯನ್ನಿಡುವನು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಗಳ
 ದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಕುಭಾವನೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯ
 ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಾಂತ್ವನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅನ್ನದಾತೆ ಜನ್ಮದಾತೆ
 ಯಾಗಿದ್ದ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಡುವಂಥ ಮಹಾ
 ಪಾತಕವು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಬೌದ್ಧ ಮತವು ಭರತ
 ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉದಯವಾಗಿ ಭಾರತದ ಹೊರಗೆ ಇರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

ಹಬ್ಬಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆ ದೇಶಗಳೇಳಗಿನ ಬೌದ್ಧಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವನು ತನ್ನ ಮಾತೃಭೂಮಿಯು ಹಿಂದುಸ್ತಾನವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವನು? ಏಸೂಕ್ರಿಸ್ತನು ಜನಿಸಿದ್ದು ಏಶಿಯಾದಲ್ಲಿ. ಅವನ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರವಾದದ್ದು ಯುರೋಪದಲ್ಲಿದೆ. ಯಾವ ಯುರೋಪಿಯನನು ತನ್ನ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯನ್ನು ಏಶಿಯಾವೆಂದು ಹೇಳುವನು? ಮುಸಲ್ಮಾನರಾದ ನೀವು ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರುವಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿರುವಿರಿ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯೆಂದು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ತಿಳಿದಿರುವಿರೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವದು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಸಂಭವ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಯವನ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಧರ್ಮಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿರುವರು. ಇಂಥ ಜನರಾದ ನೀವು ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿದ್ದರೂ ಭಾರತವನ್ನು ಶತ್ರುಭೂಮಿಯೆಂದು ಬಗೆದಿರುವಿರಿ. ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಬಾಂಧವ್ಯದಿಂದ ನೋಡದೆ ಶತ್ರುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಣಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವು ಇಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ನಿಮ್ಮಂಥವರ ಮುಂದೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೇಳುವದರಿಂದ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ; ಆದರೆ ಹಿಂದುಗಳ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗದೆ? ಹಿಂದುಗಳ ಹೃದಯವೆಂತ ಹದು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡದೆ, ಕೇವಲ ಖಡ್ಗದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಬೇಕೆಂದೆಳಸುವ ನಿಮ್ಮ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಧೈಯವು ಅಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ನಿಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಎರಡು ಮಾತಾಡಿರುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದವರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ಕಾಲತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ನೀವು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಬಾದಶಹನ ಕಡೆಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಹೋಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಹೋಗಲು ನಿಮಗೆ ಭಯವೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಮೀಪದ ಯಾವುದೊಂದು ಯವನ ಪಾದಾಕ್ರಾಂತ ದುರ್ಗದ ವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತಲುಪಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.”

ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಮಾತುಗಳು ಕಮಾಲಖಾನನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಪ್ರಭುಗಳ ಹೃದಯವು ಅಷ್ಟು ವಿಶಾಲವೂ ಅಷ್ಟು ಪವಿತ್ರವೂ ಅಷ್ಟು ನಿಷ್ಪೃಹವೂ ಅಷ್ಟು

ಸಮವೂ ಇದ್ದದರಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದಿಂದ ನಡೆದಿರುವದೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದನು. ಅವನು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ವಿನಯದಿಂದ:—“ಮಹಾರಾಜರೇ, ನೀವು ನಿಜವಾಗಿ ಘನವಂತರು. ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧವಾದವುಗಳು. ಸದ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಏನೇ ಹೇಳಿದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಾದ ನಮಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ, ಆಳರಸರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ವಿಚಾರಹೀನ ಆಡಳಿತಗಾರರಿದ್ದಾರೆ, ದೈವಾನುಕೂಲವಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸಲು ಸೈನಿಕರೂ ಸೇನಾಪತಿಗಳೂ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮವರಿಗೆ ಯಾರು ಏನು ಹೇಳಿದರೂ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವು. ಆದರೂ ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆದಿಲಶಹರ ಮುಂದಿರಿಸಲು ನಾನು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆನು. ನನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನೂ ಯಾವ ಆತಂಕ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ನಾನು ನಿಮಗೆ ತುಂಬ ಉಪಕೃತನಾಗಿರುವೆನು.”

“ಖಾಸರೇ!” ಮಹಾರಾಜರು ಗಂಭೀರತೆಯಿಂದ:—“ನೀವು ಉಪಕೃತರಾಗುವಂಥದನ್ನು ನಾನೇನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಭೂತರಾದವರನ್ನು ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕೊಳಪಡಿಸುವದು ಪಶುಧರ್ಮವು. ನೀವು ಇನ್ನು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗಿರಿ.

ಖಾನನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ವಂದನೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಅನಂತದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಸೇನಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಮುಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಅಭ್ಯುದಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಭೆಯ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಜರೂ ಮಾನಾಜಿರಾಯನೂ ಹಂಬೀರರಾಯನ ವಾಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.

೨೦ ಕೊನೆ.

ಸರದಾರ ಹಂಬೀರರಾಯನ ಹಾಗೂ ತಾಣೇದಾರ ರಾವಜಿ ಫೋರ್ಪಡೆಯ ವಿನಾಹವು ಪುತ್ಥಳಿ ಕಮಲೆಯರೊಡನೆ ದೇವಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಮಹಾರಾಜರು ವಧೂವರರಿಗೆ ಶುಭಾಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಮಾನಾಜಿರಾಯನು ಒಂದೆರಡು ವಾರ ನಿಂತು, ಹಂಬೀರರಾಯನಿಗೂ ರಾವಜಿಗೂ ರಾಜಕಾರಣದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಸುಂದರಗಡದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದನು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ದೇವಗಾವಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ನಿಯಮಿತವಾದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜನರ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿದನು. ಬಡ ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಸಾಲಗಾರ ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ತೀರ ಸಣ್ಣ ಬಡ್ಡಿಯ ಹಣವನ್ನು ಸರಕಾರದಿಂದ ಕೊಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕಂತಗಳಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಮಠದ ಮಹಂತ ಧನಗಿರಿಯು ಸಾವುಕಾರಿಕೆಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಗರಡಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ವ್ಯಾಯಾಮದ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಗರರಕ್ಷಕ ದಳಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ತರುಣನು ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದವರನ್ನು ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೇವಾ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದನು. ಜಾತಿ-ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಾತಿಯವರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧರ್ಮದವರೂ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಸೇವೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಉತ್ಸಾಹ ಕೊಡತೊಡಗಿದನು. ರಾವಜಿ ಫೋರ್ಪಡೆಯಾದರೂ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ದೇವಗಾವಿಯ ಸುಭೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಮಾದರಿಯ ಸುಭೆಯಾಯಿತು.

ಹಂಬೀರರಾಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯಾದ ಪುತ್ಥಳಿಯೊಡನೆ ಅನಂದದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯತೊಡಗಿದನು. ರಾವಜಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಕಮಲೆಯೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯಮಣಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು. ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಕುಮಾರಿಯರೂ ಸುಖಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ನಾಂದಗಾವಿಯ ಯಶವಂತರಾಯನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಅನಂದವು ಲಭಿಸತೊಡಗಿತು. ಜಯಾಬಾಯಿಗಾದ ಅನಂದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಳವಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಗನ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಮಾನಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಅವಳು ದೇವಸದೃಶವಾಗಿ ನೋಡತೊಡಗಿದಳು. ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನ ಮಗನು ಅಭ್ಯುದಯ ಹೊಂದಿದ್ದು ನೋಡಿ ಮಾನಾಜಿರಾಯನಾದರೂ ಕೃತಕತ್ಯನಾದನು.

ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕೈಕೆಳಗಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮಿ ವಿಭೂತಿಗಳೆಂಬ ಜನತೆಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸೋಪಾನವನ್ನೇರತೊಡಗಿತು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಭೂಮಿಯು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಉನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನು ತಲುಪುವದೆಂಬ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ತೋರತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯರು ಸ್ವಾನಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡತೊಡಗಿದರು.

ಸಮಾಪ್ತ

ಇದು ಅನಂದವನ-ಅಗಡಿಯ ಶ್ರೀ ಶೇಷಾಚಲ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

ಭಿ. ಪ. ಕಾಳೆ ಇವರಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಭಿ. ಪ. ಕಾಳಿ, ಇವರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು.

೧ ಜೋಡ್ಯಪುರದ ಜೋಜಿಗರಾಯ ರಾಜಕಾರಣದ ಕಾದಂಬರಿ	೨- ೦-೦
೨ ಕಂಕಣಜೋರ ಅನೇ ಆ.	ಎ. ಕಾದಂಬರಿ ೧- ೪-೦
೩ ಚದುರೆ	(ಐತಿಹಾಸಿಕ) ೧- ೪-೦
೪ ತಾಯಿನಾಡು	.. ೧- ೦-೦
೫ ನರವೀರ ಕಾಸೀನು ಅನೇ ಆ.	.. ೧- ೦-೦
೬ ಫಿರಂಗಿಗಳ ಉತ್ಪಾಕ	.. ೧- ೦-೦
೭ ಬಲಿದಾನ	.. ೧- ೪-೦
೮ ನಿಮಲಾ ಅನೇ ಆ.	.. ೨-೧೪-೦
೯ ಶಕ್ತಿಮಯಿ	.. ೧- ೦-೦
೧೦ ಹಂಸಾ	.. ೧- ೪-೦
೧೧ ಅನೇ ಹೆಂಡತಿ ..	(ಸಾಮಾಜಿಕ) ೦- ೮-೦
೧೨ ಕಪಿವೀರ.	.. ೨- ೦-೦
೧೩ ಗ್ರಹಲೀಲೆ ಅನೇ ಆ.	.. ೨-೧೨-೦
೧೪ ಚಂದ್ರಕಾಂತ	.. ೨-೧೦-೦
೧೫ ಬಂಧುಪ್ರೇಮ ಅನೇ ಆ.	.. ೦- ೮-೦
೧೬ ಏಲಕ್ಷಣ ಪತಿಸೇನೆ ಅನೇ ಆ.	.. ೦- ೪-೦
೧೭ ಪೌಛಾಗ್ಯ ತಿರುಕ	.. ೧- ೦-೦
೧೮ ಶ್ರೀ	.. ೦- ೩-೦
೧೯ ಅಂಬಿಕೆ ಅನೇ ಆ.	(ಪಕ್ಷಿವಾರಿ) ೧- ೪-೦
೨೦ ಕಂದಮಯಿ ಅನೇ ಆ.	.. ೦- ೮-೦
೨೧ ಕಾಲಪರ್ವ	.. ೧- ೫-೦
೨೨ ಘಾತುಕ ಶಿಶಿಕಂಠ ಅನೇ ಆ.	.. ೦-೧೦-೦
೨೩ ಫಿರಂಗಿಯ ಪ್ರತಿಹಂಸೆ	.. ೧- ೪-೦
೨೪ ಭಗವಾನ್ ವಾಸ ಅನೇ ಆ.	.. ೧- ೦-೦
೨೫ ರಾಜಕೀಯ ಗುಪ್ತರಹಸ್ಯ	.. ೧- ೮-೦
೨೬ ನನ್ನ ಗತಿ	.. ೦- ೪-೦

 ಮಿಗುವ ಸ್ಥಳ:.....ಭಿ. ಪ. ಕಾಳಿ, ಆನಂದವನ (ಹಾನೇರಿ)

ಅಥವಾ ಭಿ. ಪ. ಕಾಳಿ, ೩೦೦, ನುಡಿಹಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ